כיצד

כיצד העדים נעשין זוממין כו'. דגמרא מפרש מאי קאמר: אם אינם פלוני. כהן: שהוא בן גרושה. בפנינו נתגרשה אמו [1] קודם שנולד והרי הוא חלל ופסול: **אין אומרים.** אם הוזמו והן כהנים יעשה זה בן גרושה וחלוצה לקייס בו [2] כאשר זמם אלא סופג את הארבעים ודגמרא מפרש טעמא: **שחייב גלות.** שהרג את הנפש בשוגג: **גמ' ה"ג** האי כיצד אין העדים נעשין זוממין מיבעי ליה ועוד דקתני לקמן (דף ה.) אבל אמרו להם כו': **כילד אין העדים נעשין זוממין מיבעי ליה.** דהא לא מקיימת בהו כאשר זמם: **ועוד.** מאי קא בעי תנא כילד נעשין זוממין הא קתני לה לקמן כילד דין זוממין דקתני במתני' אבל אמרו להם המזימים היאך אתם מעידים עדות זה והלא הייתם עמנו אותו היום במקום פלוני כו': **הפס קאי.** מסנהדרין סליק דתנן בשילהי אלו הן הנחנקין דהוא סיומא דסנהדרין דיש זוממין שנשתנו במקצת מדין הזמה כדקתני כל הזוממין מקדימים לאותה מיתה כלומר אין להם לצפות מיתה אחרת אלא משכימין לאותה מיתה שנגמר בה דינו של גדון: **חוץ מזוממי בת כהן.** נשואה שאע"פ שנגמר דינה לשריפה על פיהס הס בחנק כדלפינן התם (דף 5.) היא בשריפה ואין בועלה בשריפה אלא בחנק כשאר אשת איש והזוממין משכימין למיתה שחייבו את הבועל דכתיב כאשר זמם לעשות לאחיו ולא לאחותו (שם) וקאמר הכא עוד יש זוממין אחרים שאין מקיימין בהן דין הזמה כלל אלא מלקות ועלה מפרש כילד אותן העדים שאין מקיימין בהן דין הזמה נעשין זוממין מעידים אנו כו': **ולא לזרעו.** ואם תעשהו חלל והוא כהן פסלת את זרעו לעולם: **בעינן כאשר זמם.** והוא זמם לפסול את הגדון ואת זרעו: **המחלל אינו מתחלל.** כהן הנושא את הגרושה שמחלל את זרעו אין הוא עצמו מתחלל מן ההכהנה: **הבא לחלל ולא חילל.** עד זומם שרצה לחלל ולא חיללו אינו דין כו': **אם כן.** אם באת לדרוש ק"ו זה בעדים זוממים בטלת תורת הזמתם ומה

מעידין אנו באיש פלוני שהוא בן גרושה או בן חלוצה אין אומרים בו'. תימה כיון דאם הוזמו אינן נעשין בן גרושה וחלוצה מ"מ גם בשלא יוזמו איך יעשה על פיהם בן גרושה (א) דהכי הוא האמת ואמאי הא הויא לה עדות שאי אתה יכול להזימה ואין זה עדות [3] וי"ל כיון דלוקין הוי כאשר זמם והוי שפיר אתה יכול להזימה וקשה דא"כ מאי קאמר פרק היו בודקין (סנהדרין דף מא.) גבי עדי נערה המאורסה דאיהי לא מיקטלא דכיון דאינהו לא מיקטלי משום שיכולין לומר לאסרה על בעלה באנו והויא לה עדות שאי אתה יכול להזימה ומאי קאמר והא מ"מ לוקין וי"ל דהתם כיון שבאין לחייבה מיתה וזממו להרוג את הנפש לא מיקייס כאשר זמם במלקות דהא בהדיא כתיב נפש בנפש גבי הזמה דעדות נפשות ולא חשיב יכול להזימה במלקות אבל הכא שלא כוון אלא לשוייה בן גרושה וכן חלוצה דליכא כי אם לאו בעלמא כיון שלקו חשיב שפיר עדות שאתה יכול להזימה [4] ועי"ל דגבי עדות דבן גרושה וחלוצה לא חיישינן כלל באתה יכול להזימה דמהיכא נפקא לן דבעינן עדות שאתה יכול להזימה מכאשר זמם והא מוכח בגמרא דכאשר זמם לא נכתב לגבי עדות דבן גרושה (ב) ולא קאי כלל עליה בשום לד שבעולם אבל התם גבי נערה המאורסה ודאי כאשר זמם קאי נמי עליהן (ג) דאם התרו בה מיקטלי אינהו בשהוזמו ואילו איהי בלא הוזמו (ד) (והתם מיירי בלא התרו וכיון דכאשר זמם קאי עלייהו) לכך בעינן אתה יכול להזימה ויש לדקדק אמאי לא נקט מעידין אנו באיש פלוני שהוא ממזר כו' דזה הוה שייך בין בישראל בין בכהנים ובן גרושה לא פסיל אלא בכהנים ויש לישב דנקטיה משום דקאי אזוממי בת כהן כדאיתא בגמרא ולכך נקט מידי דשייך בכהונה: **מעידין אנו באיש פלוני שחייב גלות.** וא"ת היאך הם יכולים לחייבו גלות בעדותן והא יכול לומר מזיד הייתי כדאמר גבי אכלת חלב בפ"ק דבבא מציעא (דף ג:) וי"ל דמיירי כשראו בו רגלים לדבר שנשמט הבריח מקתו ואיכא למימר דלא נתכוין אבל קשה מהא דתנן פרק אלו הן הגולין (לקמן דף ט:) דשוגג אינו גולה לאו כי האי גוונא דומיא דאוהב גולה ואמאי אינו גולה כיון דראו דהוי רגלים לדבר וי"ל דשאני שונא דיש לנו לומר טפי דבשנאה הכהו ועוד י"ל דמיירי שפיר דליכא רגלים לדבר והשתא ניחא משונא ומ"מ אוהב גולה כגון דשתיק כשאמרו לו העדים בודאי אי הוה אמר לא הרגתיו יכול לתרץ ולומר לא הרגתיו שוגג אלא מזיד כמו [5] בלא אכלתי חלב אבל כיון דשתק כהודאה דמיא: **בל הזוממין מקדימין לאותה מיתה.** פי' הקונטרס שאין להם נס והמלטה וקשה דמאי קמ"ל פשיטא ובכתובות [6] פירש שרוצה לומר מקדימין שלא יענו הדין וגם זה קשה דמאי קמ"ל פשיטא לכך פירש ר"י מקדימין הכי פירושו ודאי אתה צריך להמיתן במיתה [7] שהמיתו אבל ודאי אם אינו יכול אפ"ה נמיתם בכל מיתה שנוכל כדתניא [8] הכה תכה (ב"מ דף לא:) וקשה דאמרינן פרק נגמר הדין (סנהדרין דף מה:) דרוצח וגואל הדם הוו ב' כתובין הבאין כאחד וכן קשה דבתוספתא (פי"ב דסנהדרין) תניא [9] אבל הזוממין שאין אתה יכול להמיתן במיתה הכתובה בהן אתה ממיתם בכל מיתה ודרשים ליה מן קרא דובערת הרע מקרבך ואמאי [10] הוי רוצח וגואל הדם ב' כתובין הבאים כאחד ותירץ ה"ר יוסף דרוצח וגואל הדם הוו ב' כתובים הבאין כאחד לענין שלא נלמוד שאר מומתין מהם להמיתם אף במיתה שאינה מד' מיתות ב"ד אבל [11] מד' מיתות ב"ד פשיטא נמיתם בכל חייבי מיתות: **זוממי בת כהן ובועלה שאין מקדימין לאותה מיתה אלא למיתה אחרת.** בועלה דדרשינן היא ולא בועלה וזוממי בת כהן דכתיב לאחיו [12] דדרשינן לאחיו ולא לאחותו ופ"ת למה לי דרשא דלאחיו ולא לאחותו תיפוק ליה מהיא דנפקא לן דדרשינן (סנהדרין נא.) את אביה היא מחללת היא ולא בועלה היא ולא זוממיה וי"ל הואיל וזוממיה באו לחייבה שריפה לא יצא לאוקומי מיעוטא דהיא אלא בבועלה ולא ממעטינן זוממין [13] (אלא מן [14] אחיו) אבל כיון דכתיב אחיו דרשינן נמי מהיא למעוטי זוממיה אבל קשה כיון דכתיב אחיו אמאי איצטריך למעוטי זוממין מהיא וי"ל דאי מאחיו הוה אמינא הא"מ כשהבועל לא היה נדון קרינן ביה לאחיו אבל אם לא היה נדון על פי עדותן כגון שהיה קטן בן ט' שנים ויום אחד או שלא הכירו הבועל לא קרינן ביה לאחיו קמ"ל היא ולא [15] זוממין למעוטי זוממין בכל ענין ומתחלה היה ר"י מסופק בהאי מילתא ושוב פשטה מפרק נגמר הדין (סנהדרין דף מו.) דקאמר מיתה אחת מענין שתי מיתות כגון בת כהן ובועלה או בת כהן וזוממין והשתא למה ליה זוממין זוממין תיפוק ליה דאיכא שתי מיתות בלא זוממי זוממין משום הבועל שהוא בחנק אלא שמע מינה דאיירי כגון דליכא דין מיתה בבועלה כגון שהוא קטן כדפירשתי ואפ"ה קאמרי זוממי זוממין בחנק אלמא דהוה זוממין בחנק אע"פ דליכא דין מיתה בבועלה: **ועוד מדקתני לקמן.** [16] פי' הקונטרס דמאי בעי כילד וכו' הא קתני (שם) לקמן וכו' ועוד יש לפרש ועוד כלומר ואם תמצא לומר דלשון הזמה הוא זה אינו דעל כרחך דין הזמה קאמר כדקתני ונאלומי קושייתא קמייתא: **בעינן כאשר זמם וליכא.** קשיא היכא שמעידין שהוא מאדי שני דאינן באין לפסול זרעו כי אם לפסלו א"כ נפסול [17] וי"ל דמ"מ אשתו נפסלת בביאתו וכתיב ועשיתם לו כאשר זמם לו ולא לאשתו: ומה

מסורת הש"ס

(א) גירסת מהר"מ דקתני, (לקמן ה.), (ג) מהר"ס מ"ז, (ד) סנהדרין פט. ע"ש, (ה) [ליתא בילקוטין], (ו) [עי' תוי"ט], (ז) [דברים יט], (ח) רש"ל דהא אם, (ט) רש"ל מ"ז, (י) [כריתות יב.], (כ) [דף מה. ע"ש], (ל) רש"ל מות יומת כו'. [עיין רש"ל], (מ) ל"ל כל חייבי מיתות שאי אתה יכול כו'. ועיין רש"ל, (נ) בד' מיתות ב"ד פשיטא דנמיתם בכל חייבי מיתות. מהר"ם, (ס) רש"ל מ"ז, (ע) רש"ל הוא כפירוש הקונט'.

תורה אור השלם

1. וַעֲשִׂיתָם לוֹ כַּאֲשֶׁר זָמַם לַעֲשׂוֹת לְאָחִיו וּבִעַרְתָּ הָרָע מִקִּרְבֶּךָ: דברים יט יט

גליון הש"ם

תוס' ד"ה מעידין כו' וי"ל כיון דלוקין. עי' שיטה מקובצת ב"ק דף עה ע"ב ד"ה עדות שאי אתה יכול להזימה: **בא"ד** וע"ל דגבי עדות דב"נ. קשה לי בזה מסוגיא דכתובות דף לג ע"א דא"ל עדים זוממין ממונא משלם מלקי לא נקי משום דלאו בני התראה מיהו. משמע דאי בני התראה דאי לומר יותר דמלקי נקי והא אם יהיה הדין דממונא לא משלם בטלה כל העדות דהוי עדות שאי אתה יכול להזימה דבזה אין דומה לב"נ דהא קרא דהזמה קאי על הממון דהא משכחת בלא אתרו. וא"כ אדרבה אם ל"ל התראה אפשר לומר יותר דמלקי נקי ולא יהיה בממון כלל דין הזמה ולא קאי עלה ועשיתם כאשר זמם. עכ"פ אם נריכין התראה א"כ משכחת בממון כאשר זמם בלא אתרו. ובאתרו אם לא ישלמו ממון יהיה בכלל עדות שאי אתה יכול להזימה: **ד"ה** בעינן כו' וי"ל דמ"מ אשתו נפסלת. לכאורה עדיין קשה לר"י ביבמות דף סח דמלרי שני אינו פוסל את אשתו:

הגהות הב"ח

(א) תוס' ד"ה מעידין וכו' בן גרושה וחלוצה דהכי: (ב) **בא"ד** גרושה וחלוצה ולא: (ג) ד"ה כל כו' במיתה שרצו להמית אותו אבל אם ודאי שאינן יכולים להמיתן באותה מיתה אפ"ה נמיתם: (ד) **בא"ד** ואמאי הא הוי: (ה) ד"ה זוממי כו' לאחיו ודרשינן לאחיו: (ו) **בא"ד** מן לאחיו אבל כיון דכתיב לאחיו וכו' אבל קשה כיון דכתיב לאחיו וכו' וי"ל דלא מלאחיו הוה: (ז) **בא"ד** ולא דגון קרינן ביה לאחיו אבל אם לא היה נדון על פי עדותן כגון שהיה קטן בן ט' שנים ויום אחד או שלא הכירו הבועל לא קרינן ביה לאחיו קמ"ל היא ולא (ח) זוממין למעוטי זוממין בכל ענין ומתחלה היה ר"י מסופק בהאי מילתא ושוב פשטה מפרק נגמר הדין (סנהדרין דף מו.) דקאמר מיתה אחת מענין שתי מיתות כגון בת כהן ובועלה או בת כהן וזוממין והשתא למה ליה זוממין זוממין תיפוק ליה דאיכא שתי מיתות בלא זוממי זוממין משום הבועל שהוא בחנק אלא שמע מינה דאיירי כגון דליכא דין מיתה בבועלה כגון שהוא קטן כדפירשתי ואפ"ה קאמרי זוממי זוממין בחנק אלמא דהוה זוממין בחנק אע"פ דליכא דין מיתה בבועלה: (ט) **ד"ה** ועוד וכו' קתני לה לקמן:

עין משפט נר מצוה

א א מיי' פ"כ מהל' עדות הלכה ח סמג עשין קי טוש"מ סי' לח:
ב ב מיי' שם פי"ח הל' ו סמג שם:
ג ג מיי' שם פ"כ הל' י סמג שם:

מוסף רש"י

כל הזוממין מקדימין לאותה מיתה. שהיו מחיין אתם הגילון, חוץ מזוממי בת כהן ובועלה. לומר וכל הבועלים נידונין כמיתת הנבעלת חוץ מבועל בת כהן (סנהדרין צ.).

רבינו חננאל

כיצד העדים נעשין זוממין מעידין אנו באיש פלוני שהוא בן גרושה או בן חלוצה כו'. ואקשינן [הא כיצד וכו'] היאך אתם מעידים ביום היאך שהרג פלוני את פלוני במקום פלוני ואתם הייתם עמנו במקום פלוני הרי אלו זוממין. ופרקינן תנא התם קאי כל הזוממין מקדימין לאותה מיתה חוץ מזוממי בת כהן ובועלה. ויש עדים אחרים שאין בהם הזמה כל עיקר אלא מלקות בעלמא כיצד מעידין אנו באיש פלוני שהוא בן גרושה כו' אין אומרים יעשה זה בן גרושה כו'. שנאמר ועשיתם לו כאשר זמם לו ולא לזרעו וליפסליה ליה לדידיה לחודיה. בעינן כאשר זמם וליכא. כלומר הוא לא בא אלא לפסול לו ולזרעו ואם באת לפוסלו לו לבדו הנה לא נעשה כאשר זמם לעשות. בר פדא אמר ק"ו המחלל אינו מתחלל פי' כהן גדול (ו) שבא על אלמנה וחילה הוא אינו מתחלל העד שבא לחלל והעיד עליו שהוא בן גרושה ונתכוין לחללו ולא חיללו אינו דין שלא יתחלל. ומתקיף רבינא אי הכי בטלת תורת עדים זוממין דאיכא למימר לדבריך

(ו) עי' רש"י ורבינו נקנו לה בכ"ג דכתיב לחלל נקנה ועי' קידושין עז ב' סוטה כג ב':

ומה הסוקל אינו נסקל. פי׳ הקונטרס כשהרגו אין נהרגין דין הוא דאמו להרוג ולא הרגו דאין נהרגין וקשה טובא מדה״ל למימר כדאמרינן לקמן (דף ה:) הרגו אין נהרגין ועוד ממי פריך שאני הכא דגלי קרא בהדיא דהבא לסקול ולא סקל דנסקל בהוא קרא גופיה דחזינן דהסוקל אינו נסקל כדכתיב כאשר זמם ולא כאשר עשה אבל לעולם אימא לך דאית לך שפיר ק״ו לעיל דלעניין חילול דהא לא גלי קרא בשום מקום דשייך בדבר הזה שיתחלל הזמה ועוד קשה דהוה ליה לתרץ דהתם ודאי לא עבדינן ק״ו משום דא״כ בטלת תורת עדים זוממין לגמרי ולא משכחת לה כאשר זמם אבל לעיל דלא בטלת תורת עדים זוממין שייך שפיר למיעבד ק״ו לכך פירש ר״ת דה״ק ומה הסוקל אינו נסקל פירוש אדם שסוקל חבירו באבנים ומת דנדון בסייף ולא בסקילה הבא ליסקל ולא נסקל עדים שמעידין איש פלוני שמחויב סקילה ולא נסקל על ידם אינו דין שלא יסקלו והשתא לא בטלת לגמרי דאיכא לאוקומי קרא דועשיתם כאשר זמם כשהן מעידין שמחויב שאר מיתות ב״ד שאינו בסקילה ואפ״ה לא עבדינן האי ק״ו (ג) ד) הכי קאמר לו לעיל דלא עבדינן ק״ו בכהאי גוונא ה) דאומר

ומה הסוקל אינו נסקל אלא מחוורתא כדשנינן מעיקרא: מעידין אנו באיש פלוני שהוא חייב גלות כו׳: מנא הני מילי אמר ר״ל דאמר קרא [1]הוא ינוס אל אחת הערים הוא ולא זוממין ר׳ יוחנן אומר ק״ו ומה הוא שעשה מעשה במזיד אינו גולה הן שלא עשו מעשה במזיד אינו דין שלא יגלו והיא נותנת (והלא דין הוא) הוא שעשה מעשה במזיד לא ליגלי כי היכי דלא תיהוי ליה כפרה הן שלא עשו מעשה במזיד נמי ליגלו כי היכי דליהוי להו כפרה אלא מחוורתא כדר״ל ו) אמר עולא רמז לעדים זוממין מן התורה מנין רמז לעדים זוממין והא כתיב [2]ועשיתם לו כאשר זמם אלא רמז לעדים זוממין שלוקין מן התורה מנין דכתיב [3]והצדיקו את הצדיק והרשיעו את הרשע [4]והיה אם בן הכות הרשע משום והצדיקו את הצדיק והרשיעו את הרשע והיה אם בן הכות הרשע [א]אלא עדים שהרשיעו את הצדיק ואתו עדים אחריני (ו) והצדיקו את הצדיק דמעיקרא ושוינהו להני רשעים והיה אם בן הכות הרשע ותיפוק ליה [5]מלא תענה [ב]משום דהוי לאו שאין בו מעשה [ב]וכל לאו שאין בו מעשה אין לוקין עליו ת״ר ד׳ דברים נאמרו בעדים זוממין אין נעשין בן גרושה ובן חלוצה ואין גולין לערי מקלט [ג]ואין משלמין את הכופר [ד]ואין נמכרין בעבד עברי משום [ג]ר״ע אמרו אף אין משלמין ע״פ עצמן אין נעשין בן גרושה ובן חלוצה כדאמרן ואין גולין לערי מקלט כדאמרן ואין משלמין את הכופר קסברי [ה]כופרא כפרה והני לאו בני כפרה נינהו מאן תנא כופרא כפרה אמר רב חסדא ר׳ ישמעאל בנו של ר׳ יוחנן בן ברוקה היא דתניא [6][ו]נתן פדיון נפשו [ז]דמי ניזק רבי ישמעאל בנו של ר׳ יוחנן בן ברוקה אומר דמי מזיק מאי לאו בהא קא מיפלגי דמר סבר כופרא ממונא ומר סבר כופרא כפרה אמר רב פפא לא דכולי עלמא כופרא כפרה והכא בהא קא מיפלגי מר סבר [ז]בדניזק שיימינן ומר סבר בדמזיק שיימינן מאי טעמייהו דרבנן נאמר השתה (ג) למטה ונאמר השתה למעלה מה להלן בדניזק אף כאן בדניזק ורבי ישמעאל ונתן פדיון נפשו כתיב ורבנן אין פדיון נפשו כתיב מיהו כי שיימינן בדניזק שיימינן ואין נמכרין בעבד עברי סבר רב המנונא למימר ה״מ היכא דאית ליה לדידיה דמיגו דאיהו לא [ח]נזדבן אינהו נמי לא מיזדבנו אבל היכא דלית ליה לדידיה אע״ג דאית להו לדידהו מיזדבנו [ט](א״ל רבא) ולימרו ליה אי אנת הוה לך מי הוה מיזדבנת אנן נמי לא מיזדבנינן אלא [ט]סבר רב המנונא למימר ה״מ היכא דאית ליה או לדידיה או לדידהו אבל היכא דלית ליה לא לדידיה ולא לדידהו מזדבני א״ל רבא [7]ונמכר בגנבתו אמר רחמנא [ח]בגנבתו ולא בזממו: משום ר״ע אמרו וכו׳: מאי טעמא דר״ע קסבר [ח]קנסא הוא וקנס אין משלם ע״פ עצמו אמר רבה תדע שהרי לא עשו מעשה [ונהרגים] ומשלמין אמר רב נחמן תדע שהרי ממון ביד בעלים ומשלמים מאי

ניהו שלא הרג שורם אדם: **ומר סבר כופרא ממונא.** שהזיק גופו של זה ונתחייב ליורשיו דמי ההרוג: **כופרא כפרה.** לכפר על עצמו שחייב מיתה בידי שמים לפיכך יתן דמי עצמו: **בדניזק שיימינן.** בהכי הויא ליה כפרה כי יהיב דמי ניזק ולקמיה מפרש טעמיה: **מאי טעמייהו דרבנן.** דאילו ר׳ ישמעאל מסתבר טעמיה כיון דכופרא כפרה דמי עצמו בעי למיתב: **נאמר השתה למעלה.** בנוגע אדם הרה כאשר ישית עליו בעל האשה (שם): **ונאמר השתה למטה.** בכופר אם כופר יושת עליו: **מה להלן בדניזק.** שמשלם דמי וולדות ממונו: **פדיון נפשו.** דנותן את הכופר: **ורבנן.** אמרי לך אין ודאי פדיון נפשו הוא דכופרא כפרה מיהו בדניזק שיימינן ובהכי הויא למזיק פדיון נפשו: **דאיכא לדידיה.** שיש לו לנגד ממון לשלם דמי הגניבה אם לא החזמו לא הוה מזדבן אם לא החזמו אינהו נמי כי החזמו לא מזדבני שהרי לא זממו למכרו: **וקנסא הוא משלם ע״פ עצמו.** דכתיב גבי כפל אשר ירשיעון אלהים פרט למרשיע את עצמו (ש״ק דף סד:): **סדע.** דקנסא הוא שהרי המעידים בנפש לא הרגו אדם ולא נהרג אדם על פיהם ונהרגין ומשלמין ממון:

מאי

בלאו הן לוקין (שם). אין משלמין על פי עצמן. כגון אם החזמו בב״ד זה ולא הספיק בעל דין להעמידן בדין ולהחזיר לכלו למקום אחר והוהו שם בב״ד ואמרו החזמנו בבית דינו של פלוני פטורין (ב״ק ה.). **בדניזק שיימינן.** בגופו של מת ובהכי מכפר מזיק (שם מ.). **נאמר השתה למעלה.** לענין דמי ולדות כאשר ישית עליו בעל האשה, **ונאמר השתה למטה.** במועד שהמית אם כופר יושת עליו (שם). **בגנבתו ולא בזממו.** אם הועד בחבירו שגנב והוזם ואין לו במה לשלם אינו נמכר (קדושין יח.).

ד א מיי׳ פ״כ מהל׳ עדות הל׳ ט סמג עשין קי:
ה ב מיי׳ פי״ח מהל׳ סנהדרין הלכה ב:
ו ג ד מיי׳ פ״כ מהל׳ עדות הלכה ח סמג עשין סט:
ז ה מיי׳ פ״י מהל׳ מזקי ממון הלכה ד סמג עשין סז:
ח ו ז מיי׳ שם פי״ח הל׳ ט סמג שם:
ט ח מיי׳ פי״ח מהל׳ עדות הלכה ח סמג עשין קי טוש״ע סי׳ לח:

הגהות הב״ח

(א) גמ׳ והלדיקו כו׳. נ״ב וליכא לאוקמי הך מלקות במקום שאפשר לקיים בו דין הזמה דמכלי דשעמו נפקא לן בגלו נערות משום דשעה אחת אתה מחייבו ואי אתה מחייבו משום שתי דשעות ואי לאו הני קראי יתיבא דגלי גבי בן גרושה ובגבעת הו״ל דקרא דוהלדיקו וכו׳ לא אתי אלא לעולי בן גרושה שהרי אפשר לקיים בו דין הזמה הלכך חייבים מלקות אבל כשהן כהנים כהפשר לקיים בהו דין הזמה קמ״ל קראי: (ב) שם השתה למעלה ונאמר השתה למטה מה. נ״ב אינה גו״ש מופנה ולא היקשא אלא גילוי מלתא בעלמא למטה כלמעלה: (ג) תוס׳ ד״ה ומה וכו׳ ק״ו והכי נמי קאמרינן לעיל:

רבינו חננאל

ומה הסוקל אינו נסקל כדקי״ל לא הרגו נהרגין ולא הרגו אין נהרגין ו) הבא לסקול ולא סקלו אינו דין שלא יסקל. אלא מחוורתא כדשנין מעיקר׳ ועשיתם לו ולא לזרעו. מעידנו באיש פלוני שחייב גלות ונמצאו זוממין אין אומרים יגלה זה תחתיו אלא לוקין ארבעים. מנא לן אמר ריש לקיש דאמר קרא הוא ינוס הוא ולא זוממין. ר׳ יוחנן אמר ק״ו ומה הוא אם עשה במזיד בלא התראה אינו נהרג ואינו גולה הן שאע״פ שהן במזיד לא עשו מעשה אינו דין שלא יגלו. ודחי״. היא הנותנת כלומר מדבריך ראוי הוא שיגלו כדי שתהיה להן כפרה מאחר שלא עשו מעשה אבל הוא שעשה מעשה במזיד לא תהיה כפרה בגלות. ונדחו דברי ר׳ יוחנן ועמדו דברי ריש לקיש: אמר עולא רמז לעדים זוממין שלוקין מן התורה מנין שנאמר והצדיקו את הצדיק והרשיעו את הרשע והיה אם בן הכות הרשע. משום והצדיקו את הצדיק והרשיעו את הרשע ילקה. אלא כגון דאתו עדים והרשיעו והצדיקו הרשע. ואתו שהדי אחריני והצדיקו את הצדיק דמעיקרא והרשיעו את הרשע כלומר שוינהו

להנהו שהדי קמאי רשעים והיה אם בן הכות הרשע. אבל מלאו דלא תענה אין לוקין משום דהוה ליה לאו שאין בו מעשה: ת״ר ד׳ דברים נאמרו בעדים זוממין אין נעשין בן גרושה או בן חלוצה ואין גולין לערי מקלט ואין משלמין את הכופר ואין נמכרין לעבד עברי. משום ר׳ עקיבא אמרו אף אין משלמין [על פי עצמן. אין נעשין בן גרושה וכו׳] ואין גולין לערי מקלט שנאמר הוא ינוס הוא ולא זוממין. ואין משלמין כופר מאי טעמא כופרא כפרה הוא והני לאו בני כפרה נינהו כיצד כגון שהעידו כי שורו של פלוני הרג פלוני שמחייבין אותו כופר ונמצאו זוממין אין משלמין את הכופר: ואין נמכרין בעבד עברי. מאי טעמא אמר רבא דאמר קרא אם אין לו ונמכר בגנבתו בגנבה נמכר ולא בזממו. משום ר׳ עקיבא אמרו אף אין משלמין על פי עצמן. אמר רבא תדע שהרי לא עשו מעשה ונהרגין. וכן אמר רב נחמן תדע שהרי ממון ביד בעליו ומשלמין [הנה] [היינו] לא עשו מעשה ומשלמין:

ו) כפרש״י וכנר הקשו הרא״שים על זה הפי׳:

מסורת הש״ס

ו) סנהדרין י״, ב) [עי׳ תוס׳ שבת קנד. ד״ה בגלו וכו׳ ופלפלו בסוגיא דהכא ועי׳ תוספות סנהדרין י. ד״ה וכל ותוס׳ כתובות מה: ד״ה ר׳ יהודה], ג) [לקמן ג. ד: ב״ק ה.], ד) ב״ק כז. מ., ה) גי׳ יעב״ץ מזדבן, ו) מהר״ם מ״ז, ז) מהר״ם הכי איתמר, ח) [קדושין יח. ע״ש], ט) [דבריס יט], י) רש״ל והיכי קאמר לעיל דעבדינן ק״ו בכה״ג, כ) [וע״ע מ״ש תוס׳ מנחות טו. ד״ה המפגלן],

תורה אור השלם

1. וַאֲשֶׁר יָבֹא אֶת רֵעֵהוּ בַּיָּעַר לַחְטֹב עֵצִים וְנִדַּחָה יָדוֹ בַּגַּרְזֶן לִכְרֹת הָעֵץ וְנָשַׁל הַבַּרְזֶל מִן הָעֵץ וּמָצָא אֶת רֵעֵהוּ וָמֵת הוּא יָנוּס אֶל אַחַת הֶעָרִים הָאֵלֶּה וָחָי:
דברים יט ה
2. וַעֲשִׂיתֶם לוֹ כַּאֲשֶׁר זָמַם לַעֲשׂוֹת לְאָחִיו וּבִעַרְתָּ הָרָע מִקִּרְבֶּךָ:
דברים יט יט
3. כִּי יִהְיֶה רִיב בֵּין אֲנָשִׁים וְנִגְּשׁוּ אֶל הַמִּשְׁפָּט וּשְׁפָטוּם וְהִצְדִּיקוּ אֶת הַצַּדִּיק וְהִרְשִׁיעוּ אֶת הָרָשָׁע:
דברים כה א
4. וְהָיָה אִם בֶּן הַכּוֹת הָרָשָׁע וְהִפִּילוֹ הַשֹּׁפֵט וְהִכָּהוּ לְפָנָיו כְּדֵי רִשְׁעָתוֹ בְּמִסְפָּר: דברים כה ב
5. לֹא תִרְצַח לֹא תִנְאָף לֹא תִגְנֹב לֹא תַעֲנֶה בְרֵעֲךָ עֵד שָׁקֶר:
שמות כ יב
6. אִם כֹּפֶר יוּשַׁת עָלָיו וְנָתַן פִּדְיֹן נַפְשׁוֹ כְּכֹל אֲשֶׁר יּוּשַׁת עָלָיו:
שמות כא ל
7. אִם זָרְחָה הַשֶּׁמֶשׁ עָלָיו דָּמִים לוֹ שַׁלֵּם יְשַׁלֵּם אִם אֵין לוֹ וְנִמְכַּר בְּגְנֵבָתוֹ: שמות כב ב

מוסף רש״י

רמז לעדים זוממין שלוקין. היכא דאין הזמה יכולה להתקיים בהם, כגון מעידין אנו באיש פלוני שהוא בן גרושה ומעלו זוממין והרי הם כהנים אין אומרים יעשה זה בן גרושה תחתיו אלא קופה את הארבעים, מגלן (סנהדרין י.). **משום והצדיקו את הצדיק.** משום דכ״ל הלדיקו את הלדיק והרשיעו את הרשע והיה אם בן הכות את הרשע, דלקח לדיק למה החכרה כאן, וכי משום לדקח לדיק מתחייב רשע מלקות, אלא ודאי עדים זוממין רמיזי הכי, דאעדים קאי אלו הכי קאמר עדים שהרשיעו לדיק והוזמו והלדיקו עדים אחרונים את הלדיק והרי נעשו רשעים אלו העדים הראשונים וילקו, ואם אינו ענין לעדות ממון, הא אין לוקין ומשלמין, תניהו ענין לבן גרושה וכיוצא בו (שם). **וכל לאו שאין בו מעשה אין לוקין עליו.** מאם לא תשמור לעשות והפלה ה׳ את מכותך וגו׳, אם כופר יושת עליו (שם). **בגנבתו ולא בזממו.** אם הועד בחבירו שגנב והוזם ואין לו במה לשלם אינו נמכר (קדושין יח.).

מאי ניהו. האי ממון ביד בעליו דקאמר ר"ג היינו דלא נעשה מעשה שעדיין לא שילם אלא שנגמר דינו לשלם: **משלשין בממון.** אם שלשה עדים הן או ארבעה משלשין ביניהם בית דין נעשין שלש ביניהן להשוותם בפרעון איש לפי חלקו. אי נמי האי משלשין לישנא בעלמא הוא מחלקין הפרעון בין שלשתן והוא הדין נמי אם ארבעה הן מרבעין: **כל כמיניה.** בתמיה. וכי יכול הוא לחזור בו ויפטר הנדון מלשלם: **העדנו.** אני ופלוני וחבירו אינו מודה: **והוייבנו ממון.** בג"ד שהוזמנו והעמידנו הנדון בדין על הזמתנו וחייבונו בב"ד ומההוא שעתא ממונא הוא גבייהו ואין זה מרשיע את עצמו שכבר הרשיעוהו אלהים: **כיון דלחבריה לא מצי מחייב ליה.** שאינו נאמן על חבירו: **מתני' שגירש את אשתו.** בפניהן ביום פלוני וזה אומר לא גרשתי ואיני חייב לה כתובה ונמצאו זוממין בעמנו הייתם: **והלא בין היום הוא.** כלומר מה ישלמו אלו אם תאמר כל הכתובה והלא שמא ימות או יגרשנה היום או מחר וסופו ליתן לה כתובה נמצאו שלא היו מפסידין אותו כלום: **אומדין כמה אדם רוצה ליתן בכתובתה של זו.** מספק שאם נתארמלה או נתגרשה יטלנה לוקח ואם מתה יירשנה בעלה ויפסיד מעותיו שנתן וגמ' מפרש מאי קא מחייב להו תנא דמתני' ליתן: **גמ' כיצד שמין.** כלומר מאי קא מחייב להו למיתב דיש לפתור משנתנו לשני לדדיס כילד הרי יש לאיש ולאשה זכות שפיר בכתובה זו היא מלפה שאם ימות או יגרשנה תגבה את כולה והוא מלפה שאם תמות בחייו יירשנה יפה כח זכותו מכח זכותה שהוא אוכל פירות הקרקע המיוחד לכתובתה תמיד ולא היא ועוד שהוא מוחזק ועומד והיא מחסרא גובייא ואם באו למכור לאחר זו זכות שפיקה וזה זכות שפיקה שלו נמכר ביותר משלה ולישנא דמתני' משמע ששמין זכות שפיקה דקתני כמה אדם רוצה ליתן שאם נתארמלה והא ליכא למימר שאותן דמים יתנו הזוממין שהרי לא זכות שפיקה באו להפסידו אלא זכות שפיקה כמה מחייבין אותו לפרוע מיד ויש לומר דה"ק שמין זכות שפיקה כמה אדם רוצה ליתן בכתובת הנאה שלה ואותו לא ישלמו ולא השאר ישלמו שכל השאר היו מפסידין אותו בעדותם אבל אותן דמים לא היו מפסידין אותו שהרי גם עתה כשהוזמו אם היתה רוצה למכרה יתן לה הבעל ברצון בכתובת הנאה זו או דלמא זכות שפיקו קאמר מתני' דליתיימו ואותן דמים יתנו העדים ולא מחייבינן להו כולי האי שיתנו כל הכתובה חוץ מכתובת הנאתה דשמא לא היה נפסד בעדותן כל כך שאף עתה כשהן זוממין שמא ימות מחר ותגבה הכל כי היא לא תמכרנה לו בכתובת הנאה אבל כתובת הנאתו יתנו לו שכך היו מפסידין אותו שאם לא הוזמו היה פורע מיד עכשיו שהוזמו יש לו בה זכות שפיקו כבתחלה ושאם נתארמלה דמתני' ה"ק אומדין כמה אדם רוצה ליתן בכתובה זו שהיא תלויה בספק שאם נתארמלה תגבנה היא ואם מתה יירשנה בעלה ושמין ב"ד את זכות שפיקו ויתנו לו: **רב חסדא אמר בבעל.** זכות שפיקו של בעל אומדין כמה אדם רוצה ליתן בו ואותו יתנו הזוממין: **רב נתן אמר באשה.** זכות שפיקה אומדין ואותו לא ישלמו (וכל השאר ישלמו) וחומר גדול הוא אצלן: **אמר רב פפא באשה.** שמין כרב נתן ובכתובתה לא ישלמו לו אלא העודף בכתובתה על הדמים הללו אבל לא נכסי מלוג שלה ואע"פ שאף נכסי מלוג היו מפסידין אותו בעדותן מלאכול פירות בחייה ומלירש אותה במותה אין משלמין דיכולין לומר אנו לא העדנו אלא על כתובתה ולא ידענו שהיו לה נכסי מלוג. ואני לא כך שמעתיה וכך שמעתי רב חסדא אמר בבעל אם עדיות אם זיבורית אומדין את טובת הנאתה (ג) כשהלוקח מדקדק בכך רב נתן אמר באשה ורב רב פפא ופירש מאי ובאשה דקאמר רב נתן בכתובתה שאם ייחד לה קרקע לכתובתה בו ישומו. ולבי מגמגם בה חדא היכי מחייבינן להו זכות שפיקה הלא לא היו מפסידין אותו אלא זכות שפיקו ועוד דהכי איבעי ליה למיתני רב חסדא אמר בנכסי הבעל ותו היכא דייחד לה שדה לכתובתה מאי טעמא דרב חסדא דפליג: **ואע"ג**

באומר עדות שקר העדתי. ושוב הוזם לכאורה משמע (ג) דכי אמר הכי משלם חלקו דלא"כ בקש להפסיד ממון חבירו בעדותו ולא נראה דהא ליתא מאן דמשלם ממון אלא ג"כ הוזם במקום פלוני עמנו הייתם לכך יש לפרש עדות שקר העדתי ושוב הוזמו שניהן דהשתא יש לפרש (ד) כדאמר עדות שקר העדתי קותר עדותו ולא שייכא ביה תורת הזמה כי אם בחבירו ופריך הא כל כמיניה אפי' הוא בעצמו אתי לידי הזמה דכיון שהגיד שוב אינו חוזר ומגיד והוי כלא סתר את דבריו וא"כ הוו שניהם זוממין ומשלמין ממון:

כיצד שמין. אותו זכות שיש לו לבעל בכתובתה דמה שהיא תחתיו יותר מאם גרשה לפי שאתה מולא אותו יפוי כח שיש לו לבעל במה שהיא תחתיו בג' דרכים האחד אם ימכור לאחר זכות שפיקו שאם מתה יירשנה והשני הוא יקנה מאשתו זכות שפיקה שאם תתאלמן או תתגרש שהיא תמכור לו בדמים מועטים ובענין זה יפה כח זכותו יותר מאם (ה) למכור הוא זכות שפיקו כילד הרי שהיתה כתובתה ק' מנה אם בא למכור זכות שפיקו יתן לו הלוקח נ' מנה נמצא שזכות הבעל כמה הוא במה שהיא תחתיו עולה לנ' מנה בדרך זה וכשהיא מוכרת כתובתה עולה זכותו ס' מנה לפי שאין זכות שפיקה שוה כמו זכות שפיקו חדא שהוא מוחזק ועומד והיא מחסרא גובייא ועוד שהוא אוכל תמיד פירות הקרקע המיוחד לכתובתה ולא היא ולכך (ה) כשהוא מוכר זכות שפיקו בנ' מנה האשה מוכרת זכות שפיקה הן לבעל הן לאחר במ' מנה הרי לך שיקנה מאשתו זכות שפיקה שתהא לו כל הכתובה של ק' מנה במ' מנה והשתא בדרך זה עולה יפוי כח וזכות הבעל במה שהיא תחתיו לס' מנה כדפירשתי ולכך מבעי ליה כילד שמין מי אמרינן דשמין לאשה כמה אדם רוצה ליתן בזכות שפיקה דהיינו ארבעים וכל השאר דהיינו ס' מנה ישלמו שכל השאר (ו) מפסידין אותו בעדותן שמעידין שגירשה שהרי היו מחייבין אותו כל הכתובה ולישנא דמתני' משמע הכי דקתני אומדין כמה אדם רוצה ליתן שאם נתארמלה או נתגרשה משמע דשמין באשה או דלמא הא לא אמרינן לשום באשה לחייב העדים לשלם כל הכתובה חוץ מזכות שפיקה כדפי' שמא לא היה נפסד בעדותם כולי האי דשמא לא תמכור לו האשה זכות שפיקה ולכך אין לנו לשום באשה כדפירשתי אלא שמין בבעל כמה יתנו לו בזכות שפיקו אם ימכור בה דהיינו נ' מנה וכך ישלמו לו העדים שכך מפסידין אותו ואשה נתארמלה או נתגרשה דמתני' לאו למימר דשמין באשה אלא ה"ק אומדין כמה אדם רוצה ליתן בכתובה (ו) זו שהיא תלויה בספק שאם תתאלמן או תתגרש תגבנה היא ואם מתה יירשנה בעלה ושמין בית דין זכות שפיקו ויתנו לו: **מעידין אנו באיש פלוני שגירש אשתו וכו'.** ופ"ת וליחייבו שאר כסות (ז)(ועוה"ק) דהא מפסידין לאשה וי"ל דמיירי שמעשה ידיה שהן (ז) בידו שוין כשאר כסות (ועוה"ק) ועוד י"ל שאומרת גירשתני ולא"כ מחלה לבעלה אותן (ג') דברים ואע"ג דאמרינן האשה שאמרה לבעלה גירשתני נאמנת ה"מ היכא דליכא עדים אבל היכא דאיכא עדים לא כדאמרינן בכתובות פרק האשה שנתארמלה (דף כב:): איכא

מאי ניהו דלא עשו מעשה היינו דרבה אימא וכן אמר ר"נ אמר רב יהודה אמר רב עד זומם משלם לפי חלקו מאי משלם לפי חלקו אילימא דהאי משלם פלגא והאי משלם פלגא תנינא (ג) משלשין בממון ואין משלשין במלקות אלא כגון דאיתזום חד מיניהו דמשלם פלגא דידיה ומי משלם והא תניא (ג) אין עד זומם משלם ממון עד שיזומו שניהם אמר רבא באומר עדות שקר (ח) העדתי כל כמיניה (ד) כיון שהגיד שוב אינו חוזר ומגיד אלא באומר העדנו והוזמנו בב"ד פלוני כמאן דלא כר"ע דאי כר"ע (ט) הא אמר אף אינו משלם ע"פ עצמו אלא (ג) באומר העדנו והוזמנו בב"ד פלוני וחייבנו ממון ס"ד אמינא כיון דלחבריה לא מצי מחייב ליה איהו נמי לא מיחייב קמ"ל: **מתני'** (ד) מעידין אנו את איש פלוני שגירש את אשתו ולא נתן לה כתובתה והלא בין היום ובין למחר סופו ליתן לה כתובתה (ו) אומדין כמה אדם רוצה ליתן בכתובתה של זו שאם נתאלמנה או נתגרשה ליתן בכתובתה אומדין כמה אדם רוצה ליתן בכתובתה של זו שאם נתאלמנה או נתגרשה ליתן בכתובתה אומדין כמה אדם רוצה ליתן בכתובתה אומדין כמה אדם רוצה ליתן בכתובתה אומדין כמה אדם רוצ

איבא דאמרי המלוה חבירו (בשטר) לעשר שנים אין שביעית משמטתו. אומר ר"ת דהלכה כליסנא בתרא דה"ג מתני' מסייע ליה וקשיא לגיסנא קמא (ח) ובאחרות הגיה ר"ת (ט) זמן עשר (כ) (כסף) כי יגונו ולא במשפט בחלי ימיו יעזבנו:

המוסר שטרותיו לב"ד. פירש הקונטר' דהיינו פרוזבול ולא גרלה דהא במסכת שביעית (פ"י מ"ב) תני המוסר שטרותיו לב"ד והדר קתני פרוזבול אינו משמט אלמא תרי מילי נינהו לכך גרלה דתרי מילי נינהו ומוסר שטרותיו לב"ד מדאוריתא אינו משמט:

ושמואל אומר אין לו עליו אונאה. וא"ת מי דמי הכא השביעית ודאי עקר אבל התם מי יימר דעקר כדאמרי' בהזהב (ב"מ דף נא.) (ק) [שמא לא יהא בו אונאה] וי"ל דה"נ מי יימר דעקר שמא יפרע לו קודם:

על מנת שאין בו אונאה הרי יש בו אונאה. פי' הקונטרס על מנת כו' כלומר אני מבטיחך מאונאה שאין בו והרי יש בו אונאה דהוא מקח טעות שכחש (ג) ולא גרלה דהיכי מדמה ה"נ על מנת שלא תשמטני שביעית שביעית משמטת והתם לא שייך טעמא דמקח טעות ולכך פי' רשב"ם ע"מ שאין בו אונאה משמע שלא יחול איסור לאו דלא תונו על המקח וע"כ הוא חל שאין יכול לבטל (ג) מאותה אונאה ע"מ שאין לך עלי אונאה כלומר שלא תתבע לי האונאה אלא תמחול לי תנאו קייס וה"נ על מנת שלא תשמט שביעית כלומר שלא יחול איסור שביעית אם אקח ממך אחר השמטה שביעית משמטתו והשתא ניחא שהן שוין: אמר

ואע"ג דהשתא לא קרינן ביה [1]לא יגוש סוף אתי לידי לא יגוש מתיב רב כהנא אומדים כמה אדם רוצה ליתן ויהיו אלף זוז בידו בין ליתן מכאן ועד ל' יום ובין ליתן מכאן ועד עשר שנים ואי אמרת שביעית משמטתו כולהו נמי בעי שלומי ליה אמר רבא הב"ע במלוה על המשכון ובמוסר שטרותיו לב"ד דתנן ד)[א]המלוה על המשכון [ב]והמוסר שטרותיו לב"ד אין משמיטין איכא דאמרי א"ר יהודה אמר שמואל המלוה את חבירו לעשר שנים [ג]אין שביעית משמטתו ואע"ג דאתי לידי לא יגוש השתא מיהא לא קרינן ביה לא יגוש אמר רב כהנא אף אנן נמי תנינא אומדין כמה אדם רוצה ליתן ויהיו אלף זוז בידו בין ליתן מכאן ועד ל' יום ובין ליתן מכאן ועד עשר שנים ואי אמרת שביעית משמטתו כולהו נמי בעו שלומי ליה אמר רבא הב"ע במלוה על המשכון ובמוסר שטרותיו לב"ד דתנן המלוה על המשכון והמוסר שטרותיו לב"ד אין משמיטין ואמר רב יהודה אמר שמואל האומר לחבירו ע"מ שלא תשמטני שביעית שביעית משמטת לימא קסבר שמואל מתנה על מה שכתוב בתורה הוא [ד]וכל המתנה על מה שכתוב בתורה תנאו בטל והא איתמר [ה]האומר לחבירו על מנת שאין לך עלי אונאה רב אומר [ו]יש לו עליו אונאה ושמואל אומר אין לו עליו אונאה הא איתמר עלה [ז]אמר רב ענן לדידי מפרשא [ח]ליה מיניה דשמואל על מנת שאין לך עלי אונאה אין לו עליו אונאה על מנת שאין בו אונאה הרי יש בו אונאה ה"נ [ט]על מנת שלא תשמטני בשביעית אין שביעית משמטתו ע"מ שלא תשמטני שביעית שביעית משמטתו תנא [י]המלוה את חבירו סתם אינו רשאי לתובעו פחות מל' יום סבר רבה בר בר חנה קמיה דרב למימר ה"מ במלוה בשטר דלא עבד איניש דטרח דכתב שטר בציר מתלתין יומין אבל מלוה על פה לא אמר ליה רב הכי אמר חביבי [יא]אחד המלוה בשטר ואחד המלוה על פה תניא נמי הכי המלוה את חבירו סתם אינו רשאי לתובעו פחות משלשים יום אחד המלוה בשטר ואחד המלוה על פה אמר ליה שמואל לרב מתנה [יב]לא תיתיב [יג]אכרעיך עד דמפרשת לה להא שמעתא מנא הא מילתא דאמור רבנן המלוה את חבירו סתם אינו רשאי לתובעו פחות מל' יום אחד המלוה בשטר ואחד המלוה על פה א"ל דכתיב [2]קרבה שנת השבע שנת השמטה ממשמע שנאמר קרבה שנת השבע איני יודע שהיא שנת שמטה אלא מה תלמוד לומר שנת השמטה לומר לך [יד][יש] שמטה אחרת שהיא כזו ואיזו זו המלוה את חבירו סתם שאינו רשאי לתובעו בפחות משלשים יום [טו]דאמר מר שלשים יום בשנה חשוב שנה [טז]ואמר רב יהודה אמר רב [יז]הפותח בית הצואר בשבת חייב חטאת מתקיף לה רב כהנא וכי מה בין זה למגופת חבית א"ל זה חבור וזה אינו חבור ואמר רב יהודה אמר רב [יח]שלשת לוגין מים שנפל לתוכן קורטוב של יין ומראיהן כמראה יין ונפלו למקוה לא פסלוהו מתקיף לה רב כהנא וכי מה בין זה למי צבע דתנן [יט]ר' יוסי אומר [כ]מי צבע פוסלין את המקוה בשלשת לוגין א"ל רבא התם מיא דצבעא מקרי הכא חמרא מזיגא מקרי והתני רבי חייא הורידו את המקוה אמר רבא לא קשיא הא רבי יוחנן בן נורי הא רבנן דתנן [כא]שלשת לוגין מים חסר

ואע"ג דהשתא. בשביעית לא קרינן ביה לא יגוש שהרי אם בא לגגשו בלא שביעית נמי אינו יכול לא אמרי' כיון דלא קרינן ביה לא יגוש לא קרינן ביה (ו) שמוט דסוף אתי לידי לא יגוש והכי משמע ביה קרא לא יגוש בזמנו את רעהו כי קרא שמטה קודש לכן: **מוסר שטרותיו לב"ד.** הוא פרוזבול שהתקין הלל שכתוב בו מוסרני לכם פלוני ופלוני הדיינין שבמקום פלוני שכל חוב שיש לי שאגבנו כל זמן שאלרצה (ז): **אין משמיטין.** דלא קרינן ביה לא יגוש שהרי אינו תובע כלום: **לדידי מיפרשא לי כו' אין לו עליו אונאה.** שהמתנה על מה שכתוב בתורה תנאו קייס ואם אמר לו ע"מ שאין בו אונאה אין זה מתנה שימחול לו אונאתו אלא הוא התנה עמו שאינו אונהו במכר זה והרי אנו רואים שיש בו אונאה ובהאי מודה שמואל דיש לו עליו אונאה. ה"נ אם אמר לו (ח) לוה הלוני על מנת שלא תשמטני אתה בשביעית תנאי הוא זה ואע"פ שהתנה על מה שכתוב בתורה תנאו קייס אבל אם אמר לו על מנת שלא תשמטני שביעית השביעית אינה מסורה בידו להתנות שלא תהא השביעית משמטת לפיכך אין כאן תנאי: **חביבי.** תרגום של דודי. רבי חייא אחי אביו היה: **שהוא כזו.** שקרויה שנה: **הפותח בית הצואר.** שעשה פה לחלוק מדש: **חייב.** שתיקן כלי. האי דנקט לה הכא משום דאמר רב יהודה לעיל המלוה את חבירו לעשר שנים כו' ואותביה רב כהנא נקט נמי לגבולהו הנך מילי דשמעתין דאמרינהו רב יהודה ואותביה רב כהנא: **וכי מה בין זה למגופת החבית.** דאמרינן בפרק חבית שנשברה (שבת דף קמו.) דמתיז ראשה בשבת בסייף לפתוח את החבית: **זה.** דבית הצואר היה חיבור הלכך פתח תיקון מדש הוא זה אבל המגופה אע"פ שהיא טוחה על פי החבית בטיט אין זה חיבור והוה לה כפתוחה ועומדת: **חסר קורטוב.** לא גרסינן ברב יהודה: **לא פסלוהו.** זיל בתר חזותא ויין אינו פוסל את המקוה ופסול מקוה במים שאובין מדרבנן הוא: **והתני ר' חייא.** שלשת לוגין מים שנפל לתוכן קורטוב יין ומראיהן יין ונפלו למקוה: **הורידו את המקוה.** מהכשרו לפסול: **הא ר' יוחנן בן נורי.** רב כרבי יוחנן בן נורי דאזיל בתר חזותא: חסר

עין משפט נר מצוה

יד א מיי' פ"ט מהל' שמיטין הל' יד סמג עשין קמט טוש"ע ח"מ סי' סז סעיף ג וסעי' יב:
טו ב מיי' שם הל' טו טוש"ע שם סעיף יא:
טז ג מיי' שם הל' ט טוש"ע שם סעיף י:
יז ד מיי' פ"ו מהלכות מלוה ולוה ה' ט סמג עשין מח טוש"ע חו"מ סי' לח סעיף ה בהג"ה:
יח ה מיי' פי"ג מהלכות מכירה הל' ג סמג לאוין קע טוש"ע ח"מ סי' רכז סעיף כא:
יט ו מיי' פ"ט מהל' שמיטין הל' י סמג עשין סז טוש"ע ח"מ סי' סז סעיף ט:
כ ז ח מיי' פי"ג מהל' מלוה ולוה ה סמג עשין לד טוש"ע ח"מ סי' עג סעיף א:
כא ט מיי' פ"י מהל' שכנים הלכה י סמג לאוין סה טוש"ע ח"מ סי' שז סעיף ג:
כב י מיי' פ"ז מהל' מקוואות הלכה י סמג עשין רמח טוש"ע י"ד סי' רל סעיף כג:
כג כ מיי' שם הל' ח טוש"ע שם סעיף כד וסעיף כה:

הגהות הב"ח

(א) תוס' ד"ה איכא כו' קמא ובאזכרות הגיה: (ב) ד"ה על כו' שכחש לו ולא: (ג) בא"ד לבטל הלאו מאותה:

רבינו חננאל

אמר רב יהודה אמר שמואל המלוה את חברו לי' שנים אין שביעית משמטת ואע"ג דאחר עשר שנים אתי לידי לא יגוש השתא מיהא לא קרינן ביה לא יגוש. ומסייעא ליה מהא דתנן אומדין כמה אדם רוצה ליתן ויהא בידו אלף זוז בין ליתנם מיכן עד שלשים יום ובין ליתנם מיכן ועד עשר שנים ואי אמרת המלוה לעשר שנים שביעית משמטתו כולהו אלף זוז בעי לשלומי דהא אי אפשר לעשר שנים בלא שמיטה. ודחה ל) רבה ואמר מתני' במלוה על המשכון או במוסר שטרותיו לב"ד דכי האי גוונא (המלוה לעשר שנים) אינו משמט דתנן המלוה את חברו על המשכון והמוסר שטרותיו לב"ד אין משמטין. ואמר רב יהודה אמר שמואל המלוה את חברו על מנת שלא תשמטני שביעית כו'. ואסיק' אמר רב ענן לדידי מיפרשא לי מיניה דמר שמואל על מנת שאין לך עלי אונאה אין לו עליו אונאה על מנת שאין בו אונאה הרי יש בו אונאה. הכא נמי על מנת שלא תשמטני שביעית אין שביעית משמטתו על מנת שאין השביעית משמטתו שביעית משמטתו (ג): תניא המלוה את חברו סתם אין רשאי לתובעו פחות מל' יום אחד מלוה בשטר ואחד מלוה על פה. מנא הני מילי מדכתיב קרבה שנת השבע איני יודע שהיא שנת השמטה מה ת"ל שנת השמטה אלא יש לך שמטה אחרת שמשמטת כשנת השבע ואיזו היא זה המלוה את חברו סתם שאין רשאי לתובעו פחות מל' יום שהן חשובין כשנה דאמר מר שלשים יום בשנה חשובים שנה: אמר רב הפותח בית הצואר בבגד בשבת בשגגה חייב חטאת. ואינו דומה למגופת החבית שמותר כי זה חיבור ומגופת החבית אינה חיבור. אמר רב ג' לוגין מים שנפל לתוכן קורטוב יין (ומראהו) [ומראיהן] כמראה יין ונפלו למקוה לא פסלוהו. ולא דמו למי צבע דפוסלין בג' לוגין דהתם מיא דצבעא מיקרו והמים הן שפוסלין המקוה הכא חמרא מזיגא מיקרי. איני והתני ר' חייא הורידו ר' חייא הורידו את המקוה. כלומר ג' לוגין מים שנפל לתוכן קורטוב יין הורידו את המקוה מהכשירו. ופירק רבא רב דאמר כר' יוחנן בן נורי ור' חייא כרבנן דתנן (במקואות פ"ז מ"ה) ג' לוגין

מסורת הש"ס

(ח) שביעית פ"י מ"ב גיטין לח.. (ט) [קדושין יט: וש"נ], (י) ב"מ נא.. כתובות פד.. (יא) [ב"מ נ"ח:], (יב) ס"ל לי. (יג) [תוספת' דב"מ פרק ין], (יד) [קדושין לו: וש"נ], (טו) [עמ"ש תוס' מזר כד: בד"ה אמר שמואל וכו' פירוש על זה], (טז) גירסת מהר"ם, (יז) ר"י: [נדה מד: מה.], (יח) שבת מח.. (יט) עיינוהו כנ: מקואות פ"ז מ"ג, (כ) מולין כו. מקואות פ"ז מ"ה, (כא) [דברים טון], (כב) [שביעית פ"י מ"ד], (כג) רש"ל המלוה ע"מ, (כד) [ויתר מבואר בתוס' דב"ב קמה: ד"ה ואין השביעית כו'], (כה) רש"ל מ"ז, (כו) רש"ל.

תורה אור השלם

1. וְזֶה דְּבַר הַשְּׁמִטָּה שָׁמוֹט כָּל בַּעַל מַשֵּׁה יָדוֹ אֲשֶׁר יַשֶּׁה בְּרֵעֵהוּ לֹא יִגֹּשׂ אֶת רֵעֵהוּ וְאֶת אָחִיו כִּי קָרָא שְׁמִטָּה לַיְיָ:
דברים טו ב
2. הִשָּׁמֶר לְךָ פֶּן יִהְיֶה דָבָר עִם לְבָבְךָ בְלִיַּעַל לֵאמֹר קָרְבָה שְׁנַת הַשֶּׁבַע שְׁנַת הַשְּׁמִטָּה וְרָעָה עֵינְךָ בְּאָחִיךָ הָאֶבְיוֹן וְלֹא תִתֵּן לוֹ וְקָרָא עָלֶיךָ אֶל יְיָ וְהָיָה בְךָ חֵטְא:
דברים טו ט

מוסף רש"י

על מנת שאין לך עלי אונאה. על מנת שאין לך עלי דין אונאה אמכור לך מפן זה (כתובות פד.). יש לו עליו אונאה. דמתנה על שלא תורה הוא אל תונו (שם). על מנת שאין בו אונאה. אם אמר בלשון זה אין זה לשון מחילת אונאה אלא לשון תביעת אונאה, דעל מנת שאין בו אונאה אמר והרי יש בו ומקח טעות נמי הוי ואם רצה לחזור מחר לגמרי (ב"מ נא:). הפותח בית הצואר. של חלוק לכתחילה, חייב חטאת. דהשתא קמשוי ליה מגת ומייב משום מכה בפטיש והייטו גמר מלאכה (שבת מח.). מה בין זו למגופת חבית. דתנן (שם קמו.) מביא אדם חבית ומתיז את ראשה בסייף ומניחה לפני האומים (שם מח:). וזה אינו חיבור. מגופה חיצה מן החבית עצמו ואע"פ שדבוקה בו אינו משוב חיבור שהרי ליטול עומדת, אבל כשנתרג טולו חיבור (שם).

ל) לפנינו הגירסא רבא: ג) כ"ה גירסת רבינו ה"ר דעל מנת שלא תשמטני (בנגון הפעיל) שביעית הוא כאילו אמר על מנת שלא תשמיט אתה אלוה את החוב בשביעית. כי שביעית הוא כמו בשביעית כדכתיב והשביעית תשמטנה (שמות כג יא):

חסר קורטוב גרסינן הכא בריש׳א בכסיפא: **לא פסלוהו.** משום דחסרו קורטוב אבל אי הוו מעיקרא שלשת לוגין שלמים ונפל לתוכן קורטוב יין ומראיהן כמראה יין פסלוהו. והא דתני רבי חייא הורידו את המקוה כי אתי תנא סבירא ליה: **לא פסלוהו.** טעמא דסיפא נמי משום דחסר קורטוב הוי וגבי יין נמי הוי מצי למיתני כי אתי גוונא בריש׳א וניתניהו בחדא בבא הכי שלשת לוגין מים חסר קורטוב שנפל לתוכן קורטוב יין או חלב בין שמראיהן כמראה מים בין שמראיהן כמראה יין לא פסלוהו אלא כי אורחא דמילתא קתני להו שהיין שהוא אדום הופך את המים ממראיהן אבל החלב אין דרכו להפוך את מראיתן: **הלל אוסר אחר המראה.** וגבי יין אפילו הוו מעיקרא שלשת לוגין שלמין כיון דמראיהן כמראה יין לא פסלוהו. ורב כוותיה סבר ליה וגבי חלב אע״ג דמעיקרא חסר קורטוב הוו משלים להו חלב: **והא מיבעיא בעי לה רב.** אהא (ג) פרכינן דאוקימנא לרב כרבי יוחנן בן נורי ולא כרבנן: **דבעי רב פפא.** רב דאמר לעיל לא פסלוהו היכי תני מי תני חסר קורטוב בריש׳א ואי הוו שלמים פסלו ולא כרב ואיהו דאמר רב׳ יוחנן או דלמא רב לא תני בריש׳א חסר קורטוב ואמרה למילתיה דלעיל אפילו כרבנן דרבנן תרוייהו בעו שיעורא וחזותא ורב דאמר כדברי הכל דכולי עלמא חזותא מיהת בעינן: **ורבא פשיטא ליה.** דרב תני חסר קורטוב בריש׳א דלא בעי תנא קמא אלא שיעורא ורב דקפיד נמי אחזותא רב׳ יוחנן בן נורי אמרה למילתיה: **אמר רב יוסף לא שמיעא לי הא שמעתא.** תלמידו של רב יהודה אני ולא שמעתי מפיו שמועה זו דאמרן לעילד) בשמיה ג׳ לוגין מים שנפל לתוכן רב׳: **א״ל אביי רב׳.** רב יוסף חלה ושכח תלמודו) והיה אביי מזכירו מה שקיבל הימנו: **ואת אמרת ניהלן.** בשמיה משנה זו אמרת לנו עליה היא מימרא דרב יהודה אמר רב ופירשת לנו דרב לא הוה תני חסר קורטוב בריש׳א ואמר למילתיה לדברי הכל: **הטובל שם.** באותו מקום: **לא עלתה לו טבילה.** שמא כל מים שהיו בחבית עומדים יחד ושמא בא זה ראשו ורובו במים שאודין וזה אחד מן הפוסלין את התרומה) : **אי אפשר לשלשת לוגין רבו.** לא גרסינן דהא ודאי אפשר. אלא חיישינן לשמא וסיפא דמילתא מוכחא דמשום שמא הוא דאמרינן לקמן טעמא משום דמוקמינן גברא לחזקיה: **חייא נמי הכי.** דחיישינן ביס הגדול למשקין הטופלין בו שהם עומדים במקומם: **חבית של יין** גרסינן בברייתא והכי גרסינן בתוספתא (דמקוואות פ״ה ה״ט) : **וכן כדר של תרומה שנפל שם.** אחר שטבל זה ועלה: **טמא.** שמא היין עומד במקומו וגטמא ממתא האדם וחזר וטימא את הכדר: **מאי וכו.** פשיטא כיון דחייש לשמא היין עומד במקומו איכא למיחש שגטמא הכדר: **מהו דתימא.** אף על גב דלגבי טבילה חיישינן לגבי כדר לא חיישינן דהא מילתא ספיקא היא אי קאי יין בדוכתיה אי לא וגבי גברא הוא דאמרינן לא עלתה לו טבילה אוקי גברא לחזקיה ו) והוא טמא היה ובטבילת ספק אתה בא לטהרו אל תטהרנו מספק והכא נמי אוקי תרומה לחזקה והיא בחזקת טהורה קיימא קמ״ל: **מתני׳ שלא השם המחייבו מלקות מחייבו תשלומין.** מלקות משום לא תענה ותשלומין משום כאשר זמם: **השם.** המקרא: **כל המשלם אינו לוקה.** דכתיב כדי רשעתו משום רשעה אחת אתה מחייבו ואי אתה מחייבו משום שתי רשעיות. ובמסכת כתובות (דף לב:) מקשינן ונימא כל הלוקה אינו משלם ולקו כל הזוממין ולא ישלמו ומשנינן בפירוש רבתה תורה עדים זוממין לתשלומין וליף לה התם: **אין לוקין אלא ארבעים.** משום כאשר זמם אבל משום לא תענה לא לקי כדמפרש בגמרא: **גמ׳** מוגלא

אמר רב יהודה אמר רב חבית מלאה מים. כך גירס׳ הקונטרס וקאמר לא עלתה לו טבילה משום מים שאודין ולא נראה דהא מדשוי להו השקה כמחוברים לטהרם מטומאה הוא הדין לענין טבילה נמי ועוד דאמרינן בבילה (דף יח: ושם) מטבילין כלי על גבי מימיו לטהרו והיכי סלקא ליה טבילה לגו מנא הא המים שבתוכו שאודין ולא מיערבי ובהשקה בעלמא ח) עדיף להו אלא ודאי נעשין מחוברין גם לענין טבילה לכך נראה דגרסינן במילתיה דרב יהודה חבית מלאה יין ולכך לא עלתה לו טבילה דמי היס קוו וקיימי ושמא עדיין הוא לבור ועומד במקומו (ד) ואיסור ניכר וטובל בין אבל נהרא בעלמא לא דודאי מתערב במים ואז לא היה בעין ועלתה לו טבילה ומיירי בין לבן שאינו משנה מראית המים דאי בין אדום ניחזי אם שינה מראית המים אם לא: **תניא** נמי הכי חבית מלאה יין. וגם רש״י לא גריס הכא מים כי אם יין דאם לא כן מאי קאמר וכן כבר של תרומה שנפל לשם טמא (ה) והא ט)[אפי׳] בעינייהו ולא נתערבו מ״מ אינה מקבלת טומאה (וטהרה) [דטהרו] בהשקה דהרי הם מחוברין למקוה והכי תנן בבילה (דף יח:) מטבילין כלי ע״ג מימיו לטהרו:

לוקין ומשלמין שלא השם המביאן לידי מכות מביאן לידי תשלומין. פי׳ (ו) מקרא דמביאן לידי מכות דהיינו מלא תענה אינו מביאן לידי תשלומין אלא מקרא ועשיתם לו כאשר זמם ומש״ה לוקה ומשלם משמע דאי ליכא אלא חד קרא אינו לוקה ומשלם וקשה הא אמרי׳ בהשוכר את הפועלים (ב״מ דף לא. ושם) החוסם פי פרה לדוש בה לוקה ומשלם אע״ג דליכא אלא חד לאו דלא תחסום לכך פירש ה״ר מאיר מבורגוני דה״ק שלא השם המביאן לידי מכות (ז) אינו צריך להביאן לידי תשלומין דתשלומין לא בעו אזהרה דאי בעו אזהרה ודאי לא לקי דלא למלקות אתא כי אם לתשלומין כדאמרינן (לקמן דף יג:) לאו שניתן לאזהרת מיתת ב״ד אין לוקין עליו אלא לא בעו אזהרה דליכא אזהרה בשן ועין וכתיב שלם ישלם בלא אזהרה הלכך לא תענה למלקות אתא וכן בהך דלא תחסום ע״כ דאזהרה דלא תחסום לא אתיא אלא למלקות דתשלומין ממילא נפקא דכיון דאינו רשאי לחסום דין הוא שישלם מה שראויה לאכול באותה שעה דליכא למימר דאזהרה אתא לממון ולא למלקות דאם כן לכתוב קרא בלשון עשה האכל שור בדישו ושמענא שפיר דאם לא האכיל חייב אלא ע״כ אזהרה כי אתא למלקות אתא: בשלמא

מעידנו באיש פלוני שחייב לחבירו מאתים זוז ונמצאו זוממין לוקין ומשלמין דברי ר׳ מאיר. פי׳ לוקין שעברו על לא תענה ומשלמין מדכתיב ועשיתם לו כאשר זמם. וחכ״א כל המשלם אינו לוקה

מסורת הש״ם

א) [עירובין י. וש״נ], ב) נ״א לן, ג) כתובות לב:, ד) [נ.:], ה) [כלאים בגדים מא.], ו) [שבת יג:], ז) והוא בחזקת טמא רש״ל, ח) נ״ל טריף, ט) גיר׳ רש״ל.

תורה אור השלם

1. לא תִרְצָח לא תִנְאָף לא תִגְנֹב לא תַעֲנֶה בְרֵעֲךָ עֵד שָׁקֶר:
שמות כ יב
2. וַעֲשִׂיתָם לוֹ כַּאֲשֶׁר זָמַם לַעֲשׂוֹת לְאָחִיו וּבִעַרְתָּ הָרָע מִקִּרְבֶּךָ:
דברים יט יט

הגהות הב״ח

(א) גמ׳ המראה והא מיבעיא: (ב) שם ורב דאמר כר׳ יוחנן: (ג) רש״י ד״ה והא כו׳ אהא פריך דאוקימנא: (ד) תוס׳ ד״ה אמר וכו׳ במקומו ואינו ניכר: (ה) ד״ה תניא וכו׳ טמא דאע״פ דהוו בעייהו וכו׳ מ״מ הכבר אינה מקבלת: (ו) ד״ה לוקין וכו׳ פי׳ רש״י מקרא: (ז) בא״ד מכות מביאו לידי תשלומין כלומר אינו צריך:

מוסף רש״י

ומראיהן כמראה יין כו׳ לא פסלוהו. דאע״ג דאיכא ג׳ לוגין שלמים, כיון דחזותייהו דממרי לא פסלי (חולין כו.). שנפל לתוכן קורטוב חלב. שאינו דומה את מראה המים, ומראיהן כמראה מים. כיון דליכא שיעורא במיא לא פסלי, דרבנן תרתי בעו, שיעורא וחזותא (שם). הכל הולך אחר המראה. דכי היכי דאזלת בריש׳א בתר חזותא ואמרת לא פסלוהו, קיפא נמי זיל בתר חזותא ואימא פסלוהו (שם). לא שמיעא לי הא שמעתא. דרב יוסף תלמידו דרב יהודה שהוא תלמיד של רב ושמואל, ואלה רב יוסף ועקר תלמודו, וכשהיה שומע מימרא דרב ושמואל ואינו מזכר לאותה שמועה, מתמיה ולאו תלמידו של רב יהודה אני ולא אמר לי שמועה זו ואביי תלמידו מזכירו (נדה לט. ע״פ נדרים מא.). את אמרת לה ניהלן. קודם חולין (נדה לט.). שלא השם המביאן לידי מכות כו׳. המקרא המביאו לידי מלקות אינו מביאו לתשלומין, מלקות אלא תענה, תשלומין מכאשר זמם, וכיון דאני שמות הן חייב על שניהם (כתובות לב:).

עין משפט נר מצוה

כד א ב מיי׳ פ״ז מהל׳ מקוואות הלכה יא סמג עשין רמח טוש״ע י״ד סי׳ רל סעיף כג:
כה ג מיי׳ שם הל׳ ח [ל״ל פ״ו הל׳ ו] סמג שם:
כה ד [שם]:
כו ה מיי׳ פי״ח מהל׳ עדות הל׳ ו ופי״ח מהלכות סנהדרין הלכה ב טש״מ סי׳ לח:
כז ו מיי׳ פי״ח מהל׳ עדות הל׳ ו סמג עשין קי:

רבינו חננאל

[חסר קורטוב] מים שנפל לתוכן קורטוב יין ומראיהן כמראה היין ונפלו למקוה לא פסלוהו. ג׳ לוגין חסר קורטוב ונפל לתוכן קורטוב חלב והרי מראיהן כמראה מים ונפלו למקוה לא פסלוהו ר׳ יוחנן בן נורי אומר הכל הולך אחר הנראה: ואקשינן. איני דפשטה רב כר׳ יוחנן בן נורי ור׳ חייא כרבנן והא רב פפא מיבעיא הוה בעי לה (ואמר) והוה אמר רב ברישא דמתני׳ הכי תני לה ג׳ לוגין מים חסר קורטוב ונפל לתוכן קורטוב יין לא פסלו המקוה הא ג׳ לוגין מים שנפל לתוכן קורטוב יין פסלי המקוה ור׳ יוחנן בן נורי אומר הכל הולך אחר הנראה וכיון שמראיהן כמראה יין אע״פ שנפל לתוך ג׳ לוגין לא פסלו המקוה ורב דאמר כר׳ יוחנן בן נורי או דלמא רב מתניתין ג׳ לוגין שנפל לתוכן קורטוב יין לא פסלו המקוה תני לה ורב דאמר לדברי הכל ור׳ יוחנן בן נורי בחלב הוא דפליג ואסיפא דקתני ג׳ לוגין חסר קורטוב הוא דפליג אבל אריש״א מודה. ואמרינן רב פפא הוא דמיבעיא ליה אבל רבא פשיטא ליה. וראינו משניות מדוקדקות שאין כתוב בהן ברישא דמתניתין חסר קורטוב ו) וקיימא לן כרב לדברי הכל ג) קורטוב מפורש בהמוכר את הספינה (דף צ.) שהוא חלק א׳ מה׳ בשמינית: רב יוסף כשחלה איעקר ליה תלמודיה ושכח ממנו לפיכך היה אומר לא שמיעא לי הא שמעתא וכך מפורש בנדרים: אמר רב חבית מליאה מים שנפל לים הגדול הטובל באותו מקום לא עלתה לו טבילה לפי שאי אפשר ג) לג׳ לוגין מים שלא יהיו במקום אחד. ותניא כוותיה. ודווקא בים הגדול דקו וקיימי מיא אבל בנהרות דמשכי לא. תניא בתוספתא ד)חבית שנשברה בים ומרא׳ אותו מקום כמרא׳ יין הטובל באותו מקום לא עלתה לו טבילה ולא עוד אפילו נפל שם ככר של תרומה טמא: מתני׳

ו) וכן פי׳ כל המפרשים דמתני׳ ועי׳ תוס׳ רע״ק שם ועי׳ בתוס׳ שב״ל כאן. ב) נראה שכוון רבינו בזה לדין הולכין אחר המראה רק בנפל לתוכן יין דאמרא כד״ה אבל בסיפא קיי״ל כת״ק דאין הולכין אחר המראה וכן פסקו הפוסקים: ג) עי׳ ריטב״א: ד) עיין בתי׳ הרמב״ן שכתב וכן ר״מ הביא זו התוספתא כאן בלשונה וכו׳ אלא שאין זה מתאוי בעיני וכו׳:

בשלמא לרבנן כתיב כדי רשעתו כו'. והאי רשע רוצה לומר ממון כדמוכח בכתובות (דף לב: ושם) אלא ר' מאיר מאי טעמא פירוש הא כתיב כדי רשעתו דמשמע מעוט רשעה אחת אתה מחייבו וכו' וא"ת ומאי פריך והא בכתובות מוקי האי קרא לגוקין ולמיתה וי"ל דכל זה מן הפירכא אלא לר' מאיר הוה ליה למדרש ולומר רשעתו שאין אתה מחייבו מעוט שתי רשעיות [ו] ולא לגוקין ולמיתה: **גמר ממוציא שם רע.** וא"ת לילפו נמי עדים זוממין ממוציא שם רע דאע"פ [ח] דהאי לאו שאין בו מעשה ולמה לי והיה אם כן הכות הרשע ויש לומר דמוציא שם רע גופיה לא ידענא דלקי אלא מוהיה אם כן הכות הרשע כדקאמר בפ' נערה שנתפתתה (כתובות דף מו.) למדנו יסרו מויסרו ויסרו מכן [וכן מכן והיה] אם כן הכות הרשע:

סבר לה כר"ע דאמר עדים זוממין קנסא הוא. פי' ולהכי יליף ליה ממוציא שם רע ורבנן סברי ממונא הוא ולהכי לא ילפינן ליה ממוציא שם רע משמע דלר"מ אינו לוקה ומשלם אלא גבי קנס אבל גבי ממון לא וקשה דבפ' השוכר את הפועלים (ב"מ דף לא. ושם) תניא המוסס פי פרה ודש בה לוקה ומשלם ד' קבין לפרה וג' קבין לחמור ומוקי לה כר' מאיר דאית ליה לוקה ומשלם והתם ממון הוא ועוד דאמרינן בפ' אלו נערות (כתובות דף לד: ושם) ר"מ לוקה ומשלם אית ליה מת ומשלם לית ליה משמע בכל ענין וכן קשה [ב] מדרבנן דע"כ לא פליגי רבנן עליה דרבי מאיר אלא משום דסבירא להו דעדים זוממין ממונא הוא ולכך לא מצי יליף ממוציא שם רע אבל בקנס מודו דילפינן לוקה ומשלם ממוציא שם רע ובפרק אלו נערות [ג] (שם דף לב.) גבי קנס פריך הא קי"ל דאינו לוקה ומשלם פירוש כרבנן דר"מ אלמא פליגי רבנן אפי' גבי קנס וי"ל דודאי בין לר"מ בין לרבנן ליכא חילוק בין ממון לקנס לענין דין דלוקה ומשלם דהא מכדי רשעתו ילפינן ליה וכדי רשעתו כתיב גבי עדים זוממין הלכך לר' מאיר דסבר עדים זוממין קנסא הוא ופריך ילפינן להו ממוציא שם רע למימרא דלוקין ומשלמין א"כ כדי רשעתו דנכתב גבי דידהו דממעט שתי רשעיות ליכא לאוקומה במלקות וממון ולריכי לאוקומי במיתה ומלקות כדאיתא בפ' אלו נערות א"כ ודאי אמר ר"מ בכל דוכתי דלוקה ומשלם אף לגבי ממון דמהיכא תיתי למעוטי אבל רבנן דסבירא להו דעדים זוממין ממונא הוא לכך לא ילפינן ממוציא שם רע דלוקה ומשלם והלכך דרשינן מקרא מכדי רשעתו במספר למעוטי שתי רשעיות במלקות וממון דאינו לוקה ומשלם עשה יאמרו רבנן בכל מקום אף גבי קנס דאינו לוקה ומשלם מכדי רשעתו דהא משמע שפיר דאתי למעוטי כל ד' רשעיות בין ממון בין קנס: **הא לא קשיא** ר' יהודה **לא סבר לה כר"ע.** דאמר עדים זוממין קנסא הוא משמע הכא דלר"ע דאית ליה דעדים זוממין קנסא לית ליה לאו שאין בו מעשה לוקין עליו דלא מצי יליף מהאי דינא וקשה דהא ר"ע אמר (לקמן דף כא:) המקייים כלאים בכרם לוקה ופירש בערוך דהיינו שמניח אותו בסוף שדהו כשמגלה זרועה דהוי לאו שאין בו מעשה לכך נראה דהמקייים כלאים בכרם היינו שעשה גדר סביב הכלאים [ט]: **אלא** מה להצד השוה שבהן שיש בהן **צד חמור.** זה אין צריך התראה [י] וזה לוקה ומשלם ותימה דהא אין זה פירכא שזה ופירש ר"י דפריך שכן הם מטומים ביותר משאר מלקיות שאין צריך התראה [כ] מה שאין כן בשאר מלקיות ועוד יש לומר שכן יש בהם לד חמור שהן לוקין על דיבורם שלא עוו אלא במועלת פיהם דהכי נמי פריך בירושלמי לעיל גבי ההיא דגמרינן ממוציא שם רע ופריך מה למוציא שם רע שכן דיבור הוא ור' יהודה [ד] סבר לד חמור לא פריך לפי' [ל] דירושלמי דעדים זוממין בדיבורן איתעביד מעשה [מ]: **ורבנן האי לא תענה מאי עבדי ליה.** דהא דקאמר לעיל גבי לא תענה משום דהוי לאו שאין בו מעשה היינו אי לאו קרא דוהלדיקו אבל בתר דגלי לן קרא דוהלדיקו דשייך ביה מלקות יש לנו לומר [נ] דלקי מלא תענה ואם תאמר דלא לילקי [ס] משום [ע] דהוי לאו שניתן לאזהרת מיתת ב"ד ואין לוקין עליו והכא האי לאו שניתן לאזהרת מיתת ב"ד עדות נפשות מיהו יש לומר דעדיפא משני דלגבי מלקות גופיה איצטריך לאזהרה כדפרי' אבל לעיל גבי מאמים זו קשה למה לי כדי רשעתו לומר דלא לקי תיפוק ליה דלא תענה הוי לאו שניתן לאזהרת מיתת ב"ד ואין לוקין עליו וכי תימא לגבי אזהרת ממון [ו] דנפקא מינה לא חשיב לאו שניתן לאזהרת מיתת ב"ד זה אינו דהא אמרינן בפרק מי שהחשיך (שבת דף קנד. ושם) דמחמר בשבת דלא לקי משום דנפיק מלא תעשה מלאכה אתה והכתוב והוהו הוי לאו שניתן לאזהרת מיתת ב"ד במלאכת גופו אע"ג דבמחמר גופיה ליכא שום לד דמיתת ב"ד מכל מקום חשיב ליה לאו שניתן לאזהרת מיתת בית דין כיון דלאו דידיה אתיא נמי למיתת ב"ד הכא נמי לא שנא וי"ל דשאני הכא דגלי קרא כדאמר רחמנא והיה אם כן הכות הרשע מכלל דלקי משום לא תענה דלא ענש אלא א"כ הזהיר אבל מ"מ קשה לעיל (ד' ב:) דפריך ותיפוק ליה מלא תענה ולמה לי והיה אם כן הכות הרשע ליפשי אי לאו דגלי קרא הוה אמינא דלא לקי משום דלא תענה [ו] לאו שניתן לאזהרת מיתת ב"ד כדפרישית וי"ל דעדיפא מיניה משני ועוד יש לומר דפריך לר"מ דנפקא ליה אזהרה לעדים זוממין מולא יוסיפו לעשות: **לאזהרה לעדים זוממים.** ואם תאמר לעיל גבי מעידים שחייב מאתים זו אימא האי טעמא לרבנן למה ליה למימר מכדי רשעתו נפקא ויש לומר דהכי קאמר לאזהרת עדים זוממין שמעידין באיש פלוני שחייב מלקות דלא הוי לקי מכאשר זמם אי לאו הזהיר דלא ענש עונש הגוף אלא אם כן הזהיר אבל לעיל דמיירי מכאשר זמם דממון ודאי לא בעי אזהרה: אין

בשלמא לרבנן כתיב כדי רשעתו כתיב משום רשעה אחת אתה מחייבו ואי אתה מחייבו משום שתי רשעיות אלא רבי מאיר מ"ט אמר עולא גמר ממוציא שם רע מה מוציא שם רע [א]לוקה ומשלם אף כל לוקה ומשלם מה למוציא שם רע שכן קנס סבר לה [ב]כר' עקיבא דאמר עדים זוממין קנסא הוא איכא דמתני להא דעולא אהא [ג]דתניא [2]לא תותירו ממנו עד בקר והנותר ממנו עד בקר וגו' בא הכתוב ליתן עשה אחר ל"ת לומר [ד]שאין לוקין עליו דברי ר' יהודה ר' [ה]עקיבא אומר לא מן השם הוא זה אלא משום דה"ל לאו שאין בו מעשה וכל לאו שאין בו מעשה אין לוקין עליו מכלל דר' יהודה סבר [ו]לאו שאין בו מעשה לוקין עליו מנא ליה אמר עולא גמר ממוציא שם רע מה מוציא שם רע לאו שאין בו מעשה לוקין עליו אף כל לאו שאין בו מעשה לוקין עליו [ז]מה למוציא שם רע שכן לוקה ומשלם אלא אמר ריש לקיש גמר מעדים זוממין מה עדים זוממין לאו שאין בו מעשה לוקין עליו אף כל לאו שאין בו מעשה לוקין עליו מה לעדים זוממין שכן [3]אין צריכין התראה מוציא שם רע יוכיח [ח]וחזר הדין לא ראי זה כראי זה ולא ראי זה כראי זה הצד השוה שבהן לאו שאין בו מעשה ולוקין עליו אף כל לאו שאין בו מעשה לוקין עליו מה להצד השוה שבהן שכן קנס הא לא קשיא רבי יהודה לא סבר לה כרבי עקיבא אלא מה להצד השוה שבהן שכן [ט]יש בהן צד חמור ורבי יהודה צד חמור לא פריך [י]ורבנן האי [3]לא תענה ברעך עד שקר מאי דרשי ביה ההוא מיבעי ליה לאזהרה לעדים זוממין ורבי מאיר אזהרה לעדים זוממין מנא ליה אמר רבי ירמיה נפקא ליה [4]מוהנשארים ישמעו ויראו ולא יוסיפו עוד ורבנן ההוא מיבעי ליה להכרזה

מוציא שם רע. לא מצאתי לבתך בתולים: **לוקה ומשלם.** דכתיב (דברים כב) ויסרו אותו וענשו אותו ואמרי' בכתובות (דף מו.) ויסרו זה מלקות וילפינן לה מקראי: **שכן קנס.** וכל קנס חידוש הוא ומחידוש לא ילפינן לממונא: **איכא דמפני לה.** להא דעולא: **לומר שאין לוקין עליו.** שהעשה האמור אחריו תקנתו וכפרתו על עבירת הלאו: **לא מן השם הוא זה.** אין טעם זה עיקר דלאו שניתק לעשה אין לוקין עליו אלא מפני מה המותיר אינו לוקה לפי שהוא לאו שאין בו מעשה: **גמר מעדים זוממין מה עדים זוממין לאו שאין בו מעשה לוקין.** עדים זוממין לוקין על דיבורם בעדי בן גרושה ובן חלוצה: **עדים זוממין אין צריכין התראה.** בכתובות אמרינן טעמא באלו נערות (דף לג.) נתרי בהו אימת כו' אבל כל שאר עונשין בב"ד של מטה צריכין התראה: **לד חמור לא פריך.** הואיל וחומרו של זה אינו חומרו של זה אין טעם המלקות תלוי בו: **לאזהרה לעדים זוממין.** לענשן בדין הזמה ולא ניתן לענוש מלקות אלא שלא היה לו לענשן בדין הזמה אלא א"כ הזהיר: **והנשארים ישמעו ויראו ולא יוסיפו לעשות.** הרי אזהרה בפרשת עדים זוממין כתיב: להכרזה

מסורת הש"ס

עין משפט נר מצוה

כח א מיי' פ"ג מהל' נערה הלכה ה סמג לאוין כז ועשין נו:
כט ב מיי' פ"י מהל' קרבן פסח הל' יא:
ל ג מיי' פי"ח מהלכות עדות הלכה ד:

גליון הש"ם

גמ' מה למוציא שם רע שכן לוקה ומשלם. קשה לי דהיא גופה נילף לוקה ומשלם אלא דליכא למילף כן דמה למש"ר שכן קנס ול"ל לפרוך בקיאול מה למש"ר שכן קנס ומי דפירכת הש"ס דאם יליפי' ממש"ר נילף ג"כ לוקה ומשלם ד"כ הו"ל למנקט מי הכי יהא ג"כ לוקה ומשלם אבל לא בהך פירכא מה למש"ר. ולפי תירוצם בתוס' כתובות דף לב בשם הריא"ז דרבנן דר"מ ס"ל דאף אם עדים זוממין קנסא מ"מ אינו לוקה ומשלם דס"ל דכדי רשעתו משמע גם בממון ומלקות ניחא דלענין אין בו מעשה פרכינן דמה למש"ר לוקה ומשלם משל"כ בעלמא דאמעטו מכדי רשעתו. אבל לתירוצם קמא דתוס' שם וזה שיטת תוס' הכא בסוגיין דאי אמרי' ע"ז קנס יליפין ממוציא שם רע יקשה כנ"ל: **שם** ורבנן **האי לא תענה** ברעך עד שקר מאי דרשי ביה. משמע דס"ד דהש"ס דלרבנן ליכא מלקות משום לא תענה וקשה לי הא בבן גרושה מפורש דלוקין ואלטריך בזה לא תענה ואי דפירכת הש"ס דלילקי שמוציא חד משום כפשר זמם וחד משום לא תענה הו"ל דבבן גרושה לוקין משום לא תענה לילקי הכא שמוציא אבל לשון אחי לא תענה ברעך עד שקר מאי דרשי ביה הוא מוקשה: **תוס'** ד"ה ורבנן בו' משום דהוי לאו שניתן לאזהרת מיתת ב"ד. משמע דקושייתם הו"ל לעניי כן אלא דעדיפא מיניה משני אלא יעדמי אין בבן גרושה אמאי לוקה. וגם לתירוצם דעדיפא מיניה משני עדיין קשה בב"ג אמאי לוקה הא הוי לאו שניתן לאזהרת מיתת ב"ד. וכן נמה דהקשו דל"ל לטעמא דכדי רשעתו למה לא הקשו ביותר לאמאי לקי בב"ג וכ"ז ל"ע:

רבינו חננאל

ואמרינן בשלמא לרבנן כו'. ופשוטה היא. אלא לר' מאיר דקתני נילף לוקה ומשלם מאי טעמא. ואמרינן גמר ממוציא שם רע דכתיב ביה ויסרו אותו וכתיב ביה וענשו אותו מלקות וממון כך עדים זוממין לוקין ומשלמין. ופרכינן מה למוציא שם רע שכן קנס כדכתיב וענשו אותו. ושנינן ר' מאיר כר' עקיבא סבירא ליה דתנן (לעיל ב:) משום ר' עקיבא אמרו אף אין משלמין ע"פ עצמן מכלל דאינון קנס וקי"ל מודה בקנס פטור. איכא דמתני לשמעתא דעולא אהא דר' יהודה דמחייב [ב] המותיר מלקות אע"פ שאין בו מעשה. ואמר עולא גמר ר' יהודה המותיר קדשים ממוציא שם רע. ודחי' מה למוציא שם רע שכן לוקה ומשלם. אלא אמר ריש לקיש ר' יהודה מעדים זוממין שהוא לאו שאין בו מעשה ולוקין גמר המותיר. ופרכינן מה לעדים זוממין שכן אין צריכין התראה כו' ופשוטה היא. ואסיק' מה להצד השוה שבהן בעדים זוממין ובמוציא שם רע שכן תרוייהו קנס. ודחי' ר' יהודה לא סבר להא דר' עקיבא דאמר עדים זוממין קנסא הוא. ופרכינן דרך אחר מה להצד השוה שבהן שכן יש בהן צד חמור עדים זוממין לא צריכי התראה מוציא שם רע חייב מלקות וממון תאמר במותיר שאין בו אחד מאלו:

מוסרות הש"ס

ח) [לקמן יג: כתובות לו. ב"ק פג:]. ט) [לעיל ב: ג. ב"ק ה.]. י) [לקמן טז. פסחים פד. סנהדרין סג. שבועות ג: מולין פב: נח. קמא: תמורה ד:]. יא) רש"ל יעקב. יב) [ב"מ לא. זבחים כט: תמורה ג. סנהדרין סג. לקמן טז. כ:]. יג) [קדושין ה: כא. וש"נ]. יד) [פסחים עז. כתובות לב. סוטה כט:]. טו) [לקמן ומנן. רש"ל. טז) [וע"ע תוס' ע"ז סד. ד"ה ר"ע אומר]. יז) רש"ל ואין זה. יח) הירושלמי משום כו' מהר"ם. מ) [ועי' תוס' כתובות לב: סד"ה שכן]. נ) לא תענה משום דהוי לאו שאין בו מעשה רש"ל.

תורה אור השלם

1. וְהָיָה אִם בֵּן הַכּוֹת הָרָשָׁע וְהִפִּילוֹ הַשֹּׁפֵט וְהִכָּהוּ לְפָנָיו כְּדֵי רִשְׁעָתוֹ בְּמִסְפָּר: דברים כה ב
2. וְלֹא תוֹתִירוּ מִמֶּנּוּ עַד בֹּקֶר וְהַנּוֹתָר מִמֶּנּוּ עַד בֹּקֶר בָּאֵשׁ תִּשְׂרֹפוּ: שמות יב י
3. לֹא תַרְצַח לֹא תִנְאָף לֹא תִגְנֹב לֹא תַעֲנֶה בְרֵעֲךָ עֵד שָׁקֶר: שמות כ יג
4. וְהַנִּשְׁאָרִים יִשְׁמְעוּ וְיִרָאוּ וְלֹא יֹסִפוּ לַעֲשׂוֹת עוֹד כַּדָּבָר הָרָע הַזֶּה בְּקִרְבֶּךָ: דברים יט כ

הגהות הב"ח

(א) תד"ה גמר וכו' לאע"פ דהוי לאו ש"ש מעשה לוקין ולמה: (ב) ד"ה סבר כו' קשה לרבנן דע"כ לא: (ג) **בא**"ד אלו נערות. ג"כ ריש דף ג"ב וע"ש בתוס': (ד) ד"ה אלא וכו' ור' יהודה דסבר לד וכו' דירושלמי נמי ניחא דעדים זוממין: (ה) ד"ה ורבנן וכו' יש לנו לומר דלילקי מלא תענה ומ"ת אכתי לא לקי מלא תענה משום דהוי לאו שניתן לאזהרת מיתת ב"ד דאין לוקין וכו' בעדות נפשות הוא מיהו י"ל דעדיפא מיניה משני וכו' לאזהרה אבל לעיל כל"ל ותיבת כדפרי' נמחק: (ו) **בא**"ד ממון דנפיק מיהה וכו' מי שהחשיך אמרינן דמחמר: (ז) **בא**"ד תענה הוי לאו:

מוסף רש"י

בא הכתוב ליתן עשה אחר לא תעשה. אם תוסיף ועבדת על לאו בעשה תפרסנו, נתקן הכתוב בעשה זה מעונש של שאר לאוין, לומר זה עשה ותקנת עבירתו שיסרבנו (שבועות ג:) כל לאו שניתק לעשה אין לוקין עליו, דמשמע זו היא תקנתו אם תעבור על הלאו עשה זאת והיעלם, ועוד דלא דמי לאלו דחסימה, שהמלקות נסמך לו (פסחים פד.). לומר שאין לוקין עליו. דמשמע שזה עונשו של לאו, שאם הותירו יסרבנו ויפטר (סנהדרין סג:) שניתק לעשה הוא, טעמא דבא הכתוב הא לאו הכי לקי המותיר ואע"ג דלגמן יג: כתובות לו. לעיל ב: ג. לקמן יא: ד"ה אלא מה). **לא מן השם הוא זה.** כלומר טעם זה אינו מן העיקר (סנהדרין סג:) לא מטעם זה המלקות בטל בו, אבל כל עמנו אין בו מלקות לפי שאין בו מעשה (שבועות ג:). **דהוי ליה לאו שאין בו מעשה.** יש בו ולא אבל ומאלו עשה עוד (חולין פב.).

ט) לולי הטעם דניתק לעשה:

להכרזה. דאמרינן בסנהדרין בחלו הן הנחנקין (דף פט.) אלבעה צריכין הכרזה לאחר שנעשו בב"ד צריכין ב"ד להכריז כך וכך נהרג פלוני בב"ד על עבירה פלונית כדי לדעת את השומעין: **מושמעו וירחו נפקא.** ואזהרה מלא יוסיפו[ט]: **מתני' משלשין בממון.** כדמפרש ואזיל: **גמ' מנהני מילי.** דכל אחד קופא את האלבעים: **רשע בחייבי מיתות.** אשר הוא רשע למות: **בחייבי מלקות.** אם בן הכות הרשע: **לאשר זמם.** שיקבל הנדון מלקות שלימה: **ממון מצטרף.** והרי קיבל מה שרצו להפסידו בין כולם: **מתני' שזימו את עצמן.** שזימו אותן בעסקי גופן ולא בעסקי ההורג וההרוג כדמפרש ואזיל: **באו אחרים.** שהעידו עליו כעדות הראשונים: **והזימו.** אלו השנים שהזימו את הראשונים הזימו גם את האחרונים: **אפילו.** אם הן מאה כתות זו אחר זו וכת אחת הזימתן כולן יהרגו: **איסטטית היא זו.** הכת הזאת כת של עדות שרה וסטיא[י] היא. כך נטלו עליה בייחס להזיק את כל הבא להעיד עליו: **גמ' גופה של עדות.** גופן של עדים: **לענות בו שרה.** בפרשת עדים זוממין כתיב. שרה עדות המוסרת שהוסרו משם: **בירה.** טרקלין גדול: **לנהורא בריא.** שמא מאור עייניהם של אלו בריא ולופין למרחוק יותר ממנו[יא]: **גמלא פרחא.** מין גמלים יש שהם קלים במרוצתם כעוף הפורח: **ולא עוד אלא אפי' אמרו.** המזימין בערב שבת הרגו שהקדימו חובתו יותר מן הראשונים: **הרי אלו.** הזוממין נהרגין ולא אמרינן בגברא קטילא אסהוד: **מאי טעמא דבעידנא דקא מסהדי.** כשבאו יום שלישי בשבת להעיד עליו אכתי גברא לאו בר קטלא שלא הועד עליו בבית דין ואילו הוה אתי ומודה הוה מיפטר נמצא שהם היו מחייבין מיתה את מי שאינו רואי למות: **מאי קמ"ל.** דאע"ג דאיהו מיקטיל איהו מיקטלי תנינא במתני' בפרקין (דף ו:) גבי שנים רואין[יב] אותם מחלון זה כו' הוא והן נהרגים: **מה שאין כן.** בהזמת עדי גמר דין: **ולא עוד כו'.** שאע"פ שאלו האחרונים מאחרים את זמן גמר דינו מ"מ מודים הן שביום שבאו הזוממין להעיד עליו בשלישי בשבת כבר היה דינו נגמר מאתמול ובגברא קטילא אסהוד: **וכן לענין תשלומי קנס.** שהמודה בו פטור דינו ממי בזה כדיני נפשות ויש חילוק בין עדות גוף המעשה לעדות של גמר דין: **הרי גרסינן** בלו שנים ואמרו בחד בשבתא גנב וטבח ומכר ובאו שנים ואמרו בחד בשבתא גנב וטבח ומכר ובאו שנים ואמרו בחד בשבתא עמנו הייתם אלא בערב שבת גנב וטבח ומכר ולא עוד אלא אפי' אמרו בערב שבת גנב וטבח ומכר משלמין דבעידנא דקא מסהדי גברא לאו בר תשלומין הוא. כשהעידו אלו עליו כבר חייבוהו בית דין ואי הוה מודי לא הוה מיפטר: שקדמו

[א] להכרזה ורבי מאיר הכרזה מישמעו ויראו נפקא: **מתני'** [ב]משלשין בממון ואין משלשין במכות כיצד העידוהו שהוא חייב לחבירו מאתים זוז ונמצאו זוממין משלשין ביניהם אבל אם העידוהו שהוא חייב מלקות ארבעים ונמצאו זוממין כל אחד ואחד לוקה ארבעים: **גמ'** מנא ה"מ [ג]אמר אביי נאמר [1]רשע בחייבי מלקיות ונאמר [2]רשע בחייבי מיתות ב"ד [ד]מה להלן אין מיתה למחצה אף כאן אין מלקות למחצה [ה]רבא אמר בעינן [3]כאשר זמם לעשות לאחיו וליכא אי הכי ממון נמי ממון מצטרף מלקות לא מצטרף: **מתני'** [ו]אין העדים נעשים זוממין עד שיזימו את עצמן כיצד אמרו מעידין אנו באיש פלוני שהרג את הנפש אמרו להם היאך אתם מעידין שהרי נהרג זה או ההורג זה היה עמנו אותו היום במקום פלוני אין אלו זוממין [ז]אבל אמרו להם היאך אתם מעידין שהרי אתם הייתם עמנו אותו היום במקום פלוני הרי אלו זוממין ונהרגין על פיהם [ח]באו אחרים והזימום באו אחרים והזימום אפי' מאה כולם יהרגו רבי יהודה אומר [ט]איסטטית היא זו ואינו נהרג אלא כת הראשונה בלבד:

גמ' מנא הני מילי אמר רב אדא דאמר קרא [4]והנה עד שקר העד שקר ענה עד שתשקר גופה של עדות דבי ר' ישמעאל תנא [5]לענות בו סרה עד שתסרה גופה של עדות אמר רבא [י]באו שנים ואמרו במזרח בירה הרג פלוני את הנפש ובאו שנים ואמרו והלא במערב בירה עמנו הייתם חזינן אי כדקיימי במערב בירה מיחזא חזו למזרח בירה אין אלו זוממין ואם לאו הרי אלו זוממין פשיטא מהו דתימא ליחוש לנהורא בריא קמשמע לן ואמר רבא [יא]באו שנים ואמרו בסורא בצפרא בחד בשבתא הרג פלוני את הנפש ובאו שנים ואמרו בפניא בחד בשבתא עמנו הייתם בנהרדעא חזינן אי מצפרא לפניא מצי אזיל מסורא לנהרדעא לא הוו זוממין ואי לאו הוו זוממין פשיטא מהו דתימא [יב]ליחוש לגמלא פרחא קמ"ל ואמר רבא [יג]באו שנים ואמרו בחד בשבתא הרג פלוני את הנפש ובאו שנים ואמרו עמנו הייתם בחד בשבתא אלא בתרי בשבתא הרג פלוני את הנפש ולא עוד אלא אפי' אמרו ערב שבת הרג פלוני את הנפש [יד] נהרגין דבעידנא דקא מסהדי גברא לאו בר קטלא הוא מאי קמ"ל תנינא [טו]לפיכך [טז] נמצאת אחת מהן זוממת הוא והן נהרגין והשניה פטורה סיפא מה שאין כן בגמר דין איצטריכא ליה [יח]באו שנים ואמרו בחד בשבתא נגמר דינו של פלוני ובאו שנים ואמרו בחד בשבתא עמנו הייתם אלא בערב שבת נגמר דינו של פלוני ולא עוד אלא אפי' אמרו בתרי בשבתא נגמר דינו של פלוני אין אלו נהרגין דבעידנא דקא מסהדי גברא בר קטלא הוא [יט]וכן לענין תשלומי קנס באו שנים ואמרו בחד בשבתא גנב וטבח ומכר ובאו שנים ואמרו בחד בשבתא עמנו הייתם אלא בתרי בשבתא גנב וטבח ומכר משלמין ולא עוד אלא אפילו אמרו בערב שבת גנב וטבח ומכר משלמין דבעידנא דקא מסהדי גברא לאו בר תשלומין הוא באו שנים ואמרו בחד בשבתא גנב וטבח ומכר ונגמר דינו ובאו שנים ואמרו בחד בשבתא עמנו הייתם אלא ערב שבת גנב וטבח ומכר ונגמר דינו ולא עוד אלא אפי' אמרו [כ]בחד בשבתא גנב וטבח ומכר ובתרי בשבתא נגמר דינו אין משלמין דבעידנא דקא מסהדי גברא בר תשלומין הוא: רבי יהודה אומר איסטטית היא זו כו': אי

אין העדים נעשים זוממין עד שיזימו עצמן. פי' עצמן של עדים שיאמרו להם אתם במקום פלוני עמנו הייתם ולא שיזומו (א) שיאמרו ההורג או הנהרג היה עמנו:

דבעידנא דאסהידו עדים לאו בר קטלא הוא. פ"ה משום דאי הוה מודה מיפטר ולא נראה דזה לא מצינו דאם כן כל חייבי מיתות בית דין יכול להודות ולפטור [מ]עצמו ונראה לפרש לאו בר קטלא הוא פירוש קודם שנגמר דינו הוא דשמא לא יבואו עדים ואם יבואו עדים לא יהא עדותן קיים ועוד שאסור להורגו עד שיגמר דינו וכשנגמר דינו כבר ודאי בר חיובא הוא הואיל וכבר באו עדים ונתקבל עדותן וההורגו פטור:

וכן לענין קנס. אבל ודאי לענין ממון לא דכשמעידין דבחד בשבת גנב ובאו שנים ואמרו דבערב שבת גנב ובחד בשבת עמנו הייתם ודאי אין משלמין ממון דבהיא שעתא דמסהדי גנבא בר חיובא אע"ג דלגבי נפשות לא [נ] תדמנו לבר חיובא [נא]דכל כמה דלא נגמר דינו [נב] (נמי הוי בר חיובא משום שאינו ספק כל כך עדות) בממון [הוי] קרוב לודאי שיבואו עדים ויעידו [נג]אבל בעדות נפשות דבעינן דריסה וחקירה אז ודאי אמרינן דקודם שנגמר דינו לאו הוי בר חיובא:

איסטטית

[ט] גרלה שסם היו מפרסים כילד כמו ובאחה לד נעשין זוממין אם יחריבו. ואמר דדוקא כשאמרו המזימין עמנו הייתם. אלא"ה אפילו אחריבו המזימין עמנו הייתם. כ"ה לפי גירסת רבינו רבה בהגי תרי מימרות קמאי י"ל קושית התוס' דיבמות דף קנו ד"ה הכא ובי' ריטב"א כאן: ג) כלומר אותן שהזמה מלה עליהן כולן מיהיין וכן מפורש בתוספתא ופ"ס שם שבתקוס כולן פטוריין לגיך לגבית כולן מיהיין כמו שגרס הרמב"ן בחידושיו: ד) עי' רי"ף ורמב"ן בחידושיו: ה) כ"ה בערוך ערך איסטטס בשם רבינו:

עין משפט נר מצוה

לא א מיי' פי"ח מהל' עדות הלכה ז סמג עשין קי:

לב ב מיי' שם הלכה ח סמג שם טוש"מ סימן לח:

לג ג מיי' שם הלכה ב:

לד ד מיי' שם הל' ג ופ"כ הל' ה והל' ו טוש"מ סימן לח:

לה ה ו מיי' שם פי"ט הלכה ח סמג שם טוש"מ שם:

לו ז ח ט מיי' שם הל' ג סמג שם (טוש"ע שם):

תורה אור השלם

1. וְהָיָה אִם בֵּן הַכּוֹת הָרָשָׁע וְהִפִּילוֹ הַשֹּׁפֵט וְהִכָּהוּ לְפָנָיו כְּדֵי רִשְׁעָתוֹ בְּמִסְפָּר: דברים כה ב
2. וְלֹא תִקְחוּ כֹפֶר לְנֶפֶשׁ רֹצֵחַ אֲשֶׁר הוּא רָשָׁע לָמוּת כִּי מוֹת יוּמָת: במדבר לה לא
3. וַעֲשִׂיתֶם לוֹ כַּאֲשֶׁר זָמַם לַעֲשׂוֹת לְאָחִיו וּבִעַרְתָּ הָרָע מִקִּרְבֶּךָ: דברים יט יט
4. וְדָרַשׁוּ הַשֹּׁפְטִים הֵיטֵב וְהִנֵּה עֵד שֶׁקֶר הָעֵד שֶׁקֶר עָנָה בְּאָחִיו: דברים יט יח
5. כִּי יָקוּם עֵד חָמָס בְּאִישׁ לַעֲנוֹת בּוֹ סָרָה: דברים יט טז

הגהות הב"ח

(א) גמ' הרג פלוני את הנפש הרי אלו נהרגין: (ב) שם לפיכך אם נמצאת: (ג) תוס' ד"ה אין וכו' ולא שיזומו ע"י אחרים שיאמרו הסורג: (ד) ד"ה וכן וכו' לא תדיננו לבר חיובא וכו' ספק כל כך בעדות בממון וקרוב לודאי:

רבינו חננאל (המשך)

והנה עד שקר העד עד שתישקר גופה של עדות. כלומר עד שישקר העד. וכן לענות בו סרה. אמר רבה ב' ואמרו במזרח בירה הרג פלוני את הנפש ובאו אחרים ואמרו באותה שעה הייתם עמנו במערב בירה חזינן אי כי קיימי במערב בירה מצו חזו במזרח בירה האי דקטיל אינן זוממין דאמרינן הני והני קושטא קאמרי ואם לא יכלי למיחזא הרי אלו זוממין ולא אמרינן נהורא (דהאי) [דהני] בריא. וכן אם העידו ב' דבצפרא בחדא בשבא הרג פלוני ובאו את פלוני בסורא ובאו ב' ואמרו עמנו הייתם בו ביום בנהרדעא כו'. ואסיקנא לגמלא פרחא לא חיישינן. אמר רבא באו ב' ואמרו בחד בשבא הרג פלוני את פלוני ובאו ב' ואמרו בחד [בשבא] עמנו הייתם אלא בתרי בשבא הרגו ולא עוד אלא אפילו אם אמרו בערב שבת הרגו נהרגין דבעידנא דקא משהדי גברא לאו בר קטלא הוא. כלומר כיון שעדיין לא נגמר דינו להריגה נהרגין עליו. אבל אם באו ב' ואמרו בחד בשבא נגמר דינו של פלוני ובאו ב' ואמרו בחד בשבא עמנו הייתם אלא בערב [שבת] נגמר דינו ולא עוד אלא אפי' אמרו בתרי בשבא נגמר דינו אינן נהרגין דבעידנא דמשהדי גברא בר קטלא הוא דהא נגמר דינו מקמי הכי בזמן רב וכיון דנגמר דינו מקמי הכי בזמן רב כאילו הרוג מאותה (הע"ד) [הע"ת]. וכן לענין תשלומין וכו': באו אחרים והזימו העדים באו אחרים והזימו המזימין ובאו עוד אחרים והזימו מזימי המזימין כולן ימותו. פי' המרומין ג) כולן ימותו שאומרים לעולם עם האחרונים האמת עד שיזומו ז) ר' יהודה אומר איסטטית היא זו. פי' לא נכון הוא זה ח)

להצטרף כל אחד לוקה ארבעים: **מתני'** אין העדים נעשין זוממין עד שיזומו עצמן כו'. ראינו לרבותינו הגאונים ז"ל כי פירשו עד שיזומו עצמן עד שיחרישו ולא יכחישו המוזמין את המזימין [ט] ואנו קבלנו עד שיזימו עצמן [היינו] עד שיזומו העדים עצמן ויאמרו להן אתם הייתם עמנו במקום פלוני באותו היום שהעדתם שהרג פלוני את פלוני במקום פלוני ואותו המקום צריך להיות רחוק מן המקום שהעידו בו העדים הללו. הלא תראה משנתינו דתני אין העדים נעשין זוממין עד שיזומו עצמן מפרש כיצד מעידנו בפלוני שהרג נפש במקום פלוני כו' אמרו להם כו' אבל אמרו להם היאך אתם מעידין והלא אותו היום הייתם עמנו הרי אלו זוממין ונהרגין על פיהן. ואמרינן בגמרא מנא הני מילי. אמר רבה דאמר קרא

ג) איסטטית היא. ברב אלפס פי' לשון סטיס (שבת דף פט:): **חייבי** מלקיות מנין. פי' מנין דאין לוקין עד שיגמר הדין על פיהם וא"ת ואמאי לא בעי נמי (ד) כן חייבי ממון מנין דאין משלמין ממון עד שיגמר דינו על פיהם וי"ל דכמו דבדיני נפשות דרשין עד שיגמר דינו מקרא דנפש בנפש דכתיב בעדים זוממין כמו כן כתיב ממון בעדים זוממין דכתיב ג) יד ליד לא ינקה דמפקי מיניה (כתובות דף לב:) דממונא משלמין ודרשין מיניה עד שיגמר הדין:

חייבי גליות מנין. פירוש מנין דאין לוקין עד שיגמר דינו וקשיא דהא כשהעידו אחייבי גליות הרי הן חייבי מלקות וחייבי מלקות כבר גמרנו מרשע רשע ופ"ה דמהתיא לא ילפינן אלא עדים הזוממין שהרשיעו הנדון ד) ללקות או למיתה דהאי קרא דרשע רשע בנידונין כתיב אבל כשהרשיעו הנדון לגלות לא גמרינן:

אף השנים מזימין הג' ומנין אפי' הן מאה ת"ל עדים. תימה אימא דעדים אתא אפי' לארבעה ה) ומנלא אחד קרוב או פסול יותר מן הג' דכתיבי בקרא אבל טפי מארבעה לא וי"ל כיון שכא אחת מזמת שתי כתות הוא הדין מאה:

אמר

אי איסטטית היא זו אפי' כת ראשונה נמי לא אמר ר' אבהו שקדמו והרגו מאי דהוה הוה אלא אמר רבא הכי קאמר אם אינה אלא כת אחת נהרגת אי איכא טפי אין נהרגין הא בלבד קאמר קשיא ההיא איתתא דאתאי סהדי ואישתקור אייתי סהדי ואישתקור אזלה אייתי סהדי אחריני דלא אישתקור אמר ריש לקיש הוחזקה זו א"ל ר' אלעזר ו) אם היא הוחזקה כל ישראל מי הוחזקו זימנין הוו יתבי קמיה דרבי יוחנן אתא כי האי מעשה לקמייהו אמר ריש לקיש הוחזקה זו א"ל רבי יוחנן אם הוחזקה זו כל ישראל מי הוחזקו ז) הדר חזיה לרבי אלעזר בישות אמר ליה שמעת מילי ז) מבר נפחא ולא אמרת לי משמיה לימא ריש לקיש דאמר כרבי יהודה ורבי יוחנן דאמר כרבנן אמר לך ריש לקיש אנא דאמרי לך אפי' לרבנן עד כאן לא קא אמרי רבנן התם דליכא דקא מהדר אבל הכא איכא הא דקא מהדרא ורבי יוחנן אמר לך אנא דאמרי אפי' לרבי יהודה עד כאן לא קאמר רבי יהודה התם דאמרינן אטו כולי עלמא גבי הני הוו קיימי אבל הכא הני ידעי בסהדותא והני לא ידעי בסהדותא: **מתני'** ח) ב אין העדים זוממין נהרגין עד שיגמר הדין שהרי הצדוקין אומרים עד שיהרג ט) שנאמר [1] נפש [א] תחת נפש אמרו להם חכמים והלא כבר נאמר [2] ועשיתם לו כאשר זמם לעשות לאחיו והרי אחיו קיים ואם כן למה נאמר נפש [ב] תחת נפש יכול משעה שקבלו עדותן יהרגו תלמוד לומר נפש [ג] תחת נפש הא אינן נהרגין עד שיגמר הדין: **גמ'** ט) תנא בריבי אומר לא הרגו נהרגין הרגו אין נהרגין אמר אביו בני לאו קל וחומר הוא אמר לו לימדתנו רבינו שאין עונשין מן הדין דתניא [3] איש אשר יקח [את] אחותו בת אביו או בת אמו אין לי אלא בת אביו שלא בת אמו ובת אמו שלא בת אביו בת אמו ובת אביו מנין ת"ל ערות אחותו גילה עד שלא יאמר יש לי בדין אם ענש על בת אביו שלא בת אמו ובת אמו שלא בת אביו בת אביו ובת אמו לא כל שכן הא למדת י) שאין עונשין מן הדין עונש שמענו אזהרה מנין תלמוד לומר [4] ערות אחותך בת אביך או בת אמך אין לי אלא בת אביו שלא בת אמו ובת אמו שלא בת אביו בת אביו ובת אמו מנין תלמוד לומר [5] ערות בת אשת אביך מולדת אביך אחותך היא עד שלא יאמר יש לי מן הדין מה אם הוזהר על בת אמו שלא בת אביו ובת אביו שלא בת אמו בת אביו ובת אמו לא כל שכן הא למדת י) שאין מזהירין מן הדין ט) חייבי מלקיות מנין תלמוד לומר ט) רשע רשע חייבי גליות מנין אתיא רוצח רוצח תניא ט) אמר רבי יהודה בן טבאי אראה בנחמה אם לא הרגתי עד זומם להוציא מלבן של צדוקים שהיו אומרים אין העדים זוממין נהרגין עד שיהרג הנדון אמר לו שמעון בן שטח אראה בנחמה אם לא ט) שפכת דם נקי שהרי אמרו חכמים ד"מ) אין העדים זוממין נהרגין עד שיזומו שניהם ואין לוקין עד שיזומו שניהם מיד קבל עליו ר' יהודה בן טבאי שאינו מורה הוראה אלא לפני שמעון בן שטח וכל ימיו של ר' יהודה בן טבאי היה משתטח על קברו של אותו העד והיה קולו נשמע וכסבורין העם לומר קולו של הרוג אמר קולי שלי הוא תדעו למחר הוא מת אין קולו נשמע אמר ליה רב אחא בריה דרבא לרב אשי דלמא בדינא קם בהדיה אי נמי פיוסי פייסיה: **מתני'** ו) על פי [ד] שנים עדים או שלשה עדים יומת המת אם מתקיימת העדות בשנים למה פרט הכתוב בשלשה אלא ט) להקיש ט) (שלשה לשנים) מה שלשה מזימין את השנים אף השנים יזומו את הג' ומנין ה"אפי' מאה ת"ל עדים ר' שמעון אומר מה שנים אינן נהרגין עד שיהיו שניהם זוממין ו"אף שלשה אינן נהרגין עד שיהיו שלשתן זוממין ומנין אפי' מאה ת"ל עדים ט) רבי עקיבא אומר לא בא השלישי להקל אלא להחמיר עליו ולעשות דינו כיוצא באלו ואם כן ענש הכתוב לנטפל לעוברי עבירה כעוברי עבירה על אחת כמה וכמה ישלם שכר לנטפל לעושי מצוה כעושי מצוה ומה שנים נמצא אחד מהן קרוב או פסול עדותן בטלה ז"אף שלשה נמצא אחד מהן קרוב או פסול עדותן בטלה מנין אפי' מאה ת"ל עדים

אמר

שקדמו והרגו. אם הכת הראשונה קודם שתבוא כת שניה: **מאי דהוה הוה.** ולמה לי למיתני אלא כת ראשונה: **בלבד.** משמע שיש עוד אחרת: **איתתקור.** הכחישו זה את זה בדרישות בית דין כשנדקדקו: **הוחזקה זו.** להבינא עדי שקר ולא נקבל עוד עדות אחרת: **אם היא הוחזקה.** לחזר אחריהם כל ישראל מי הוחזקו לשמוע לה שתחזיק את האחרים כשקריים: **זמנין.** פעם אחרת: **הדר חזייה לר' אלעזר בישות.** החזיר ריש לקיש את פניו ונסתכל בדברי אלעזר בפנים זועפות שהבין ריש לקיש ששמע ר' אלעזר דבר זה מפי רבי יוחנן וכשאמרה לו לא אמרה בשמו: **דאמר רבי יהודה.** במתניתין איסטטית היא זו והוחזקה להזיש: **דליכא דקא מהדר.** שאין אדם מחזר אחריהם לשכרם ולהרגילם תמיד לבוא לבית דין ולהזיש את כל הבאים: **דקא מהדרא.** לבקש ולשכור עדי שקר: **הני ידעי בסהדותא.** אלו האחרונים ידעי בעדותה של זו: **מתני' עד שיגמר הדין.** אלא אם כן נגמר תחלה הדין של הנדון ליהרג ואחר כך הוזמו: **נפש בנפש.** בעדים זוממין כתיב לא תחוס עינך נפש בנפש: **לעשות לאחיו.** משמע שהרי אחיו עדיין קיים: **יכול משקבלו עדותן.** ובאה להם הזמה מיד קודם גמר דינו של נדון יהרגו: **גמ' בריבי אומר.** כך היה שמו ט): **הרגו.** אלא הוזמו עד שנהרג הנדון על פיהם: **חייבי מלקיות מנלן.** אמתניתין קאי דאמר אין עושין דין הזמה עד שיגמר הדין וליף לה מנפש בנפש דמשמעי בחייבי מיתות חייבי מלקות מנלן העידוהו שחייב מלקות והוזמו מנלן דאין לוקין אלא אם כן נגמר הדין תחלה על פיהם: **חייבי גליות מנלן.** העידוהו שחייב לגלות והוזמו ותנן ט) במתניתין סופג את הארבעים מנלן? עד שיגמר הדין דהני הואיל ולאו מדין כאשר זמם קא מתרצו לא אתי מלקות דילהו מגזירה שוה דרשע רשע דמההוא לא ילפינן אלא עדים שהרשיעו הנידון ללקות ט) (או למיתה) דהאי רשע רשע בנידונין כתיב: **ארבה בנחמה.** לא ארבה בנחמה וגמרא הפכו לברכה. פ"א ארבה בנחמה נשבע ימותו בניו וארבה בנחמתן: **אם לא הרגתי עד זוממ.** שלא הוזם אלא אחד מהם והרגתיו: **שהרי אמרו חכמים כו'.** מתניתין היא מה שניים אין נהרגין עד שיזומו שניהם ט) לכתיב והנה עד שקר העד ואמר מר (סוטה דף ג:) כל מקום שנאמר עד הרי כאן שניים עד שיפרוט לך הכתוב אחד: **אלא כפני שמעון.** שאם יטעה יורהו: **לסכורין.** הכלא ט) בגילה או ביום ואינן רואין אומו: **מתני' מה שניים אין נהרגין עד שיזומו שניהם.** כדפרישית לעיל: **ר' עקיבא אומר לא בא השלישי כו'.** לא הוצרך ללמדנו זאת דממילא ידעינן ששנים מזימין את השלשה שהרי השנים כשרים לכל עדיות וממילא ידעינן שאין זוממין עד שיזומו כולם שהרי כולם כאחד נעשו עדים וקרא כתיב והנה עד שקר העד ולא בא אלא להחמיר עליו שלא תאמר הואיל ובאלו הוא היתה העדות מתקיימת לא יעשו בו דין הזמה לימדך הכתוב שאף הוא מן מקיימי דבר: **על אחת כמה וכמה כו'.** ט) שמגינו מדה טובה מרובה ממדת פורענות במדה טובה הוא אומר (שמות לד) ח) נוצר חסד לאלפים במדת פורענות הוא אומר (שם) על שלשים ועל רבעים: **בדיני**

עין משפט נר מצוה

לז א מיי' פכ"ב מהל' עדות הלכה ה סמג עשין קי טוש"ע ח"מ סי' לא סעיף ד:

לח ב מיי' שם פ"כ הל' ו סמג שם ולאוין ריג טוש"מ סימן לח:

לט ג מיי' שם הל' ב סמג שם טור חו"מ שם:

ד מיי' שם הל"ו טוש"מ שם:

מ ה מיי' שם פי"ח הל' ו טוש"מ שם:

מא ו מיי' שם פ"כ הלכה ג סמג שם טור ח"מ שם:

מב ז מיי' שם פ"כ הל' ג סמג לאוין ריג טוש"ע ח"מ סי' לו ס"ק:

תורה אור השלם

1. וְאִם אָסוֹן יִהְיֶה וְנָתַתָּה נֶפֶשׁ תַּחַת נָפֶשׁ: שמות כא כג

2. וַעֲשִׂיתֶם לוֹ כַּאֲשֶׁר זָמַם לַעֲשׂוֹת לְאָחִיו וּבִעַרְתָּ הָרָע מִקִּרְבֶּךָ: דברים יט יט

3. וְאִישׁ אֲשֶׁר יִקַּח אֶת אֲחֹתוֹ בַּת אָבִיו אוֹ בַת אִמּוֹ וְרָאָה אֶת עֶרְוָתָהּ וְהִיא תִרְאֶה אֶת עֶרְוָתוֹ חֶסֶד הוּא וְנִכְרְתוּ לְעֵינֵי בְּנֵי עַמָּם עֶרְוַת אֲחֹתוֹ גִּלָּה עֲוֹנוֹ יִשָּׂא: ויקרא כ יז

4. עֶרְוַת אֲחוֹתְךָ בַּת אָבִיךָ אוֹ בַת אִמֶּךָ מוֹלֶדֶת בַּיִת אוֹ מוֹלֶדֶת חוּץ לֹא תְגַלֶּה עֶרְוָתָן: ויקרא יח ט

5. עֶרְוַת בַּת אִשֶּׁת אָבִיךָ מוֹלֶדֶת אָבִיךָ אֲחוֹתְךָ הִוא לֹא תְגַלֶּה עֶרְוָתָהּ: ויקרא יח יא

6. עַל פִּי שְׁנַיִם עֵדִים אוֹ שְׁלֹשָׁה עֵדִים יוּמַת הַמֵּת לֹא יוּמַת עַל פִּי עֵד אֶחָד: דברים יז ו

רבינו חננאל

ואוקמה ר' אבהו לטעמא דר' יהודה בשקדמו והרגו הראשונה אינה נהרגת. ההיא דמייתי סהדי ואישתקור אייתי אחריני ואישתקור אייתי שהדי אחריני אמר ריש לקיש הוחזקה זו. א"ר יוחנן אם היא הוחזקה כל ישראל מי הוחזקו כלומר כשרין הן כרבנן דמתניתין דאמרי כל זמן שלא הוזמו כשרין הן. ואמר לך ר' יוחנן אפילו ר' יהודה לא פסלינהו אלא דאמר אטו הני הוו בהדי הני והני בהדי הני דקא מסהדי הכי ו) אבל הכא אפי' ר' יהודה מודה דכשרין מ"ט הני הוא דהוו ידעי בשהדותא אבל הני דאישתקור לא הוו ידעי. והלכתא כר' יוחנן. פי' הדר חזא (ליה ר') [לר'] אלעזר בישות. החזיר פניו ריש לקיש ונסתכל בר' אלעזר בן פדת תלמיד ר' יוחנן בפנים רעות כלומר תשמע השמועות מפי ר' יוחנן ואינך אומרן משמו אילו הגדת לי כי ר' יוחנן אמר כך לא הייתי שונה בפניו: אין העדים זוממין נהרגין עד שיגמר הדין. תניא רבי ז) אומר לא הרגו נהרגין הרגו אין נהרגין. א"ל אביו ק"ו הוא. א"ל לימדתנו רבינו שאין עונשין מן הדין דתניא ואיש אשר יקח את אחותו בת אביו או בת אמו אין לי אלא כו' ופשוטה היא. ואסיק' שאין עונשין מן הדין ואין מזהירין מן הדין. וכן בחייבי מלקיות אתיא רשע (הוא) [רשע]. כתיב בחייבי מיתות אשר הוא

מסורת הש"ס

ז) [כתובות לו:], [כתובות כה:], ג) [עי' פרש"י בסנהדרין לו. ד"ה עבדא], ד) סנהדרין לב:, ה) רש"ל שגג' נפש בנפש [והוא דכריס יט וכן בכל המשנה], ו) חולין יא:, ז) [לקמן יד. יז: סנהדרין נד. וש"נ ועי' תוס' סנהדרין נג: ד"ה הבאתא], ח) [בסמוס כד. יבמות כב:], ט) [סנהדרין לג:], י) [סנהדרין י. וש"נ], כ) תגיגה טז: [תוס' סנהדרין פ"ו], ל) [עי' תוס' שבת יב: ד"ה רבי נתן], מ) [סנהדרין כח.], נ) ב"מ קט.; ס) [ל"ל להקיש שניס לשלשה כ"ל בהרא"ש], ע) סנהדרין ע. [ק.], פ) [עי' פרש"י בחולין יא: ד"ה והמנין], צ) [לעיל ב.], ק) בס"ל בסוף: לאין לוקין, ר) רש"ל מ"ז, ש) [דברים יט], ת) בס"ל: שומעין הקול, א) [ל"ל עושה וכ"כ בפרש"י לקמן כג. ד"ה על אחת ע"פ שסאיך בביאור יפה], ב) [שיך לעיל בנמשנה], ג) גירסת רש"ל ומהר"ם יד ביד דמפקי, ד) רש"ל למלקות ממיתה, ה) [מהר"ם הגיה ומפרש],

---

גליון הש"ס

רש"י ד"ה על אחת וכו' שמצינו מדה הטובה. עי' לקמן דף כג ע"ל בכס"י ד"ה על אחת כמה וכמה:

הגהות הב"ח

(א) תוס' ד"ה חייבי מלקיות וכו' ואמאי לא בעי נמי הכי חייבי ממון:

הגהות הגר"א

[א ב ג] במשנה נפש בנפש כל"ל (וכ"ה בכס"י ובספרי ועי' תוי"ט): [ד] במשנה ע"פ שני עדים או [ע"פ] שלשה עדים יקום דבר כל"ל. והוא בדברים יט:

מוסף רש"י

הדר. ריש לקיש, חזיה לרבי אלעזר בישות. החזיר פניו ונסתכל בר"ל בעין רעה, שהבין שמפי ר' יוחנן שמע לשון זה, וכשאמר לשון זה לא אמרה בשם ר' יוחנן לפיכך לא קיבלה ממנו (כתובות כה:).

המשך בעמוד הבא

רבינו חננאל (המשך)

רשע למות ובחייבי מלקיות כתיב והיה אם בן הכות הרשע מה בחייבי כריתות ובחייבי מיתות אין עונשין ואין מזהירין מן הדין כך חייבי מלקיות. בחייבי גליות נמי אתיא רוצח רוצח. תניא אין העדים זוממין נהרגין עד שיזומו שניהן וכך אין לוקין ואין משלמין ממון עד שיזומו שניהן. הצדוקין היו אומרים אין העדים זוממין נהרגין עד שיהרג הנידון: על פי שנים עדים או שלשה עדים כו' עד מנין אפילו הן מאה ת"ל עדים. פי' כשם שג' עדים מזימין ב' כך ב' מזימין ג' ומנין אפילו ק' שהעידו שב' באין ומזימין אותן ת"ל עדים. כלומר כי דין

ט) לפי גירסת רבינו חננאל קושית הרי"ף ע"ש: ב) לפנינו הגירסא בריבי:

דיני נפשות. דכתיב [1] והלילו העדה ומהדרינן מזכותא: **אחד דיני ממונות.** נמי עדותן בטלה: **בזמן שהקרו בהן.** ובדיני נפשות כי אמרינן בטלה בזמן שהקרוב או הפסול נשתתף בעדות מתחלה להיות מן המתרין בעודני עבירה: **אבל אם לא הקרו בהן.** ולא כוונו להיות עדים בדבר לא בטלה עדות האחרים בשביל רמייתן של אלו דמה יעשו שני אחין שראו שליסי מן השוק באחד שהרג את הנפש: **גמ' והוא שהעידו כולן בתוך כדי דיבור.** התם קאמרה מתני' מאה כשנים אבל אם העידו השנים ולאחר זמן העידו האחרים הרי הן כשתי כתות לכל דבר: **ולא אחד ואחד.** התחיל להעיד בתוך כדי דיבור של סיומו של חבירו: **הרוג יציל.** לרבי יוסי דאמר אף בלא התרו שלא נתכוין להעיד הוא מציל את הנדון מפני קורבה הרוג נמי יציל את הנדון שהרי גם הוא ראה והוא קרוב אצל עצמו: **כשהרגו מאחוריו.** מתקיימין כל המקראות שמחייבין את הרוצח ליהרג: **יקום דבר.** כתיב בהאי קרא שעשאן לכולם כשנים דהיינו העדים אבל לא בעושי הדבר: **היכי אמרינן הוו.** לקרוב ופסול למבדקינהו אם מתחלה לעדות נתכוונו:

מתני'

אמר רבי [6] יוסי במה דברים אמורים בדיני נפשות. פי' הקוטרס משום דכתיב והלילו העדה דמלה לבטל העדות בקל כדי להציל הנפש וקשה לפירושו דא"כ דיני ממונות נילף מיניהו דהא כתיב משפט אחד יהיה לכם ועוד דבדיני ממונות נמי כתיב ע"פ שנים או ע"פ שלשה ונקיש ג' לג' לכך פירש ר"י דבדיני נפשות שייך שפיר למילף משנים דעדותן בטלה משום דמה שנים כי נמצא אחד מהן קרוב או פסול עדותן בטלה לגמרי ומעתה אינה מועלת לכלום הלכך בשלשה נמי כולם בטלים לגמרי אבל בדיני ממונות דבשנים נמי כי נמצא אחד מהן קרוב או פסול השני אינו בטל לגמרי דחייב לו שבועה לכך [7] [שלשה] נמי נמצא אחד מהן קרוב או פסול תתקיים העדות בשאר עדים:

אמר רבא והוא שהעידו כולם בתוך כדי דיבור. [פ"ה]

והא קאמרה מתניתין דמאה כשנים אבל אם העידו השנים ולאחר זמן העידו האחרים הרי הן שתי כתי עדים לכל דבר משמע דקאי אף לענין קרוב או פסול וקשה דהא משמע בסמוך לענין דין דקרוב או פסול אינו תלוי בהעדאה בתוך כדי דיבור אלא [8] בראיית מעשה גמרה עדותן אף כי העידו אחר תוך כדי דיבור דקאמר הרוג יציל לכך נראה דלא קאי רק אדין בעדים זוממין דקאמר עד שיזומו כולם והא קאמר דוקא כי העידו כולם בתוך כדי דיבור זה הוי עדות אחד ובענין עד שיזומו כולם אבל העידו מקצתן בתוך כדי דיבור ומקצתן אחר כדי דיבור מ"כ הוי שתי כתות ולא בענין עד שיזומו כולם [9] אבל לענין מה שנא דאמרינן בטלה ואח"ת מ"ש ויש לומר שנא ושנא דדוקא גבי נמצא אחד אחד קרוב או פסול אף אם נמצא מהני שהעידו לאחר כדי דיבור עדותן בטלה ואח"ת מ"ש ויש לומר שנא ושנא דדוקא גבי נמצא אחד מהן קרוב או פסול חשיב כאחד עדות כשהעידו לאחר כדי דיבור משום דהם אומרים אמת וא"כ עדותן התחיל מראייה שלהם ורלייה שלהם היתה בבת אחת עם העדים אבל בעדים זוממין שאינן אומרים אמת אם כן לא בא עדותן אלא כשיעידו בבית דין וכיון דלא העידו בבת אחת רק לאחר כדי דיבור לא חשבינן כאחד עדות כן נראה למס"ד: [10] **אלא** מעתה הרוג יציל. פירוש שהוא בעל דין אי נמי מפני שהוא שונא ושונא פסול לעדות [ועיין תוס' יבמות כה. ד"ה הוא וכו' באריכות]: **נרבע יציל.** מפני שהוא שונא של רובעו בעל אונסו ולא נראה דהא מוכח פ"ק דסנהדרין (דף ט: ושם) דנרבע לאנסו כשר לעדות ויש לייחס דמנרבע לרצונו פריך דבהכי איירי קרא דכתיב ומתו גם שניהם דהיינו ברצון ולהכי פריך יציל הנרבע אפילו יש עדים הרבה בדבר ולא מפני ששונאו כיון שהוא לרצונו אלא מפני שהוא [11] קרוב לעצמו וקשה דבמסכת סנהדרין (שם) אמרינן פלוני רבעני לרצוני הוא ואחר מצטרפין להרגו וי"ל דהני מילי כי ליכא סהדותא מעלמא דרבעו לרצונו וליכא סהדותא אלא מהוא עצמו ואחר ולכך פלגינן לדיבוריה דלגבי דידיה לא מהימנין ליה דקרוב הוא אצל עצמו אבל הכא דאיכא עדים שנרבע לרצונו ומעדותן נקרא רשע ופסול לעדות ואין אנו צריכין לעדותו כלל ועוד אמר הר' יוסף בכור שור דפריך הכי נרבע שהוא קרוב לרובע יציל וכן הרוג שהוא קרוב להורג יציל[12]: **היכי אמרינן להו.** קאי אדיני ממונות בשלמא אדיני נפשות לא קשה היכי אמרינן כו' דניחזי אנן אם התרו בו הקרוב ופסול אם לאו אלא פריך בדיני ממונות דליכא התראה:

לאסהודי אתיתו. קשה דאם כן לא יהרג אדם לעולם דהקרובים יבואו ויאמרו לאסהודי אתינן ופירש רבינו חיים כהן דאמרינן אז לא הוי עדותן בטלה אפילו אם נמצא אחד מהן קרוב או פסול אבל אי אמרי לאסהודי אתינו עם הפסולין הוי עדותן בטילה ומכל מקום תימה קצת היאך יהיו גם העדים כשרים נאמנים לומר לאסהודי אתינן כדי לבטל העדות הוו ליה כחוזר ומגיד כיון שכבר העידו וי"ל דכבר שור דפריך הכי נרבע שהוא קרוב לרובע יציל וכן הרוג שהוא קרוב להורג יציל[13]: **היכי אמרינן להו.** קאי אדיני ממונות בשלמא אדיני נפשות לא קשה היכי אמרינן כו' דניחזי אנן אם התרו בו הקרוב ופסול אם לאו אלא פריך בדיני ממונות דליכא התראה:

לעדים כשרים לאסהודי עם הפסולין אתיתו או למיחזי אתיתו בלא אבל אי אמרי לאסהודי אתינו עם הפסולים הוי עדותן בטילה ומכל מקום תימה קצת היאך יהיו גם העדים כשרים נאמנים לומר לאסהודי אתינן כדי לבטל העדות הוו ליה כחוזר ומגיד כיון שכבר העידו וי"ל דכבר שור דפריך הכי נרבע שהוא קרוב לרובע יציל וכן הרוג שהוא קרוב להורג יציל[13]: **היכי אמרינן להו.** קאי אדיני ממונות בשלמא אדיני נפשות לא קשה היכי אמרינן כו' דניחזי אנן אם התרו בו הקרוב ופסול אם לאו אלא פריך בדיני ממונות דליכא התראה:

שמואל אומר הלכה כרבי יוסי. קשה היאך מצינו ידינו ורגלינו כשנותנין גט שיש במעמד קרובים והיה לנו לומר דעדות הכשרים בטל והאי דומיא דדיני נפשות דשרינן אפילו אם אינם שם בה מיתת בית דין וטעם דפריסת לעיל [14] גבי עדות נפשות שייך נמי בגט וגם לרבי נמי קשה שפעמים יתכונו אחד מן הקרובים להעיד לכן נראה לר"י דגם לר' יוסי לא אמרו דעדותן בטלה אלא דוקא באותן שמעידים בפני ד"ד אבל בשביל רמייה לחודה לא וא"ת א"כ מאי פריך הרוג יציל והא אינו חולך להעיד בבית דין ואומר הר"י דודאי מתחלה היה סבור הש"ס לרבי יוסי כי נמי אינן באין להעיד בד"ד עדותן בטלה ומשני במקיימי דבר הכתוב מדבר כלומר כשבאין לקיים הדבר בבית דין אמר רבי יוסי נמצא אחד מהן קרוב או פסול דעדותן בטלה ואם תאמר א"כ מאי פריך לעיל מה יעשו שני אחין וכו' והלא אין שום חשש אם לא יבאו להעיד בבית דין כדפירשתי ויש לומר משום דפעמים שלא ידע זה בזה ויעיד האחד אע"פ שכבר העיד בד"ד ואפילו אירע לאחר כדי דיבור מכל מקום עדותן בטלה משום דמקשינן שלשה לשנים [15] נמצא אחד או פסול בזה אחר זה אע"פ דלענין הזמה בענין תוך כדי דיבור: היו

אמר רבי יוסי במה דברים אמורים בדיני נפשות אבל בדיני ממונות תתקיים העדות בשאר רבי אומר [8] אחד דיני ממונות ואחד דיני נפשות ואימתי בזמן שהתרו בהן אבל בזמן שלא התרו בהן מה יעשו שני אחין שראו באחד שהרג את הנפש: **גמ'** אמר רבא [2] והוא שהעידו כולם בתוך כדי דיבור [3] אמר ליה רב אחא מדפתי לרבינא מכדי תוך כדי דיבור היכי דמי [4] כדי שאילת תלמיד לרב מאה טובא הוו אמר ליה [5] כל חד וחד בתוך כדי דיבור של חבירו: [6] רבי עקיבא אומר לא בא שלישי כו' ומה שנים כו': אמר ליה רב פפא לאביי אלא מעתה הרוג יציל כשהרגו מאחוריו נרבע יציל כשרבעו מאחוריו הורג ורובע יצילו אישתיק כי אתא לקמיה דרבא אמר ליה [1] יקום דבר במקיימי דבר הכתוב מדבר: [7] אמר רבי יוסי במה דברים אמורים וכו' מה יעשו שני אחים כו': היכי אמרינן להו אמר רבא [8] הכי אמרי' להו למיחזי אתיתו או לאסהודי אתיתו אי אמרי לאסהודי אתו נמצא אחד מהן קרוב או פסול עדותן בטלה אי אמרי למיחזי אתו [9] מה יעשו שני אחין שראו באחד שהרג את הנפש: איתמר אמר רב יהודה אמר שמואל הלכה כר' יוסי ורב נחמן אומר [10] הלכה כרבי'

מתני'

מסורת הש"ס

[1] [בבועות לב. ע"ש], [2] [בבועות לב. ע"ש מזיר כ: נדרים פז. ב"ק עג: ב"מ קכנ:], [3] ל"ל א"ר יוסי וכו' מהר"ם, [4] ל"ל רבי אומר וכו'. מהר"ם, [5] ל"ל עדותן מתקיימת. מהר"ם, [6] מה יעשו כו' פיסקא בפ"ע. מהר"ם, [7] [במדבר לה], [8] גירסת מהר"ם, [9] גי' רש"ל דראיית מעשה גרמה, [10] זה הדיבור וד"ה נרבע הד"ל. מהר"ם, [1] גי' מהר"ם רשע ופסול לעדות ומיהו קשה כו' אמר רבא אבל אם לא הרגו מעשה ויש"ל, [2] [וער' תוס' יומא כה. ד"ה הוא וכו'],

תורה אור השלם

1. לא יָקוּם עֵד אֶחָד בְּאִישׁ לְכֹל עָוֹן וּלְכֹל חֵטְא בְּכֹל חֵטְא אֲשֶׁר יֶחֱטָא עַל פִּי שְׁנֵי עֵדִים אוֹ עַל פִּי שְׁלֹשֶׁה עֵדִים יָקוּם דָּבָר: דברים יט טו

גליון הש"ס

גמ' אחד דיני ממונות. עי' שבועות דף לא ע"א תוד"ה אי: **תוס'** ד"ה **אמר רבא** וכו' **אבל לענין נמצא** כו'. עי' סנהדרין לא ע"א תוד"ה שב"ש:

מוסף רש"י

מבר נפחא. ר' יוחנן דמקרי בר נפחא בכולא הש"ס, כמו (ב"מ פה:) מגן עייל בר נפחא, נראה למורי דאביו של ר' יוחנן הוי נפחא ולהכי מקרי בר נפחא, ואית דמפרשי בר נפחא על שם יופיו (סנהדרין צו.). **בריבי אומר.** לא ידעינן מנו, אלא אחד גדול בדורו היה ועל שם כך נקרא בריבי, כדאשכחן בכילד מעברין בערוביין (נג.) אמר ר' אושעיא בריבי, ובפ"ב (חולין כח.) ר' אלעזר הקפר בריבי (חולין יא:). **הרגו.** קודם שהוזמו, **אין נהרגין.** דכתיב כאשר זמם, ולא כאשר עשה (שם, וכ"ה לעיל ב: ודברים יט יט). **שאין עונשין מן הדין.** מדין קל וחומר, דיני ממונות ומלות עשה והלכות עבודה ופסולי קדשים אתה למ"ד מק"ו, אבל לא אזהרות ועונשין (חגיגה יא:). **שאין מזהיריין מן הדין,** מקל וחומר, אם על בת אביו שלא בת אמו הזהיר, על בת אביו ואמו לא כל שכן (יבמות כב:) אף על פי שאדם דן קל וחומר מעצמו, אינה אזהרה אלא (פסחים כד.). **תלמוד לומר רשע רשע.** כתיב בדיני נפשות (במדבר לה) אשר הוא רשע למות, וכתיב בחייבי מלקות (דברים כה) והיה אם בן הכות הרשע (סנהדרין לג:). **אם לא הרגתי עד זומם.** שלא הוזם הוא לבדו (חגיגה טז:). **עד שיהרג הנדון.** קודם הזמה ואחר כך הוזמו, שהיו דוכשין נפש בנפש האמור בעדים זוממין, אמרו להן חכמים והלא כבר נאמר כאשר זמם לעשות לאחיו ועדיין אחיו קיים, ולמה נאמר נפש בנפש, שאין נהרגים עד שיגמר הדין של נידון קודם שהוזמו (שם). **ואין לוקין.** אם העידוהו שחייב מלקות, **עד שיזומו שניהם.** יליף לה מקראי והעה עד שקר העד ואמר מר (קדושין נ:) כל מקום שנאמר עד הרי כאן שנים (שם). **אלא בפני שמעון.** שאם יטעה ילמדהו (שם). **לא בא השלישי להקל כו'.** דממשמע שנאמר על פי שנים עדים, כל שכן שלשה, למה נאמר אם שלשה עדים, אלא להחמיר עליו ליתן חומר בעדי שקר, ששלישי זה אע"פ שלא היה זה נידון על פיו למיתה, שהרי בשנים שהעידו תחלה נמי היה נידון, אפילו הכי עשה הכתוב את דינו כיוצא באלו, שאם הוזמו יהרג אף השלישי מפני שמיטפל לעוברי עבירה (סנהדרין ט.). **על אחת כמה וכמה כו'.** דקי"ל מדה טובה מרובה ממדת פורענות, הלכך קל וחומר הוא (שם). [ע"כ שייך לענ' קודם] **כדי שאילת תלמיד לרב.** שלוס עלינך רבי דאמרינן בפרק מרובה (עג:) כי לית ליה לר' יוסי כדי שאילת תלמיד לרב כו' (רשב"ם ב"ב קכט:).

עין משפט נר מצוה

מג א מיי' פ"ט מהלכות עדות הלכה ג סמג לאוין ריג [טוש"ע מ"מ סי' מה סעיף יב וסי' נ"ח סעיף ד ה]:
מד ב מיי' שם פ"כ הלכה ג סמג שם טוש"ע מ"מ שם:
מה ג מיי' פ"ב מהלכות שבועות הלכה יז:
מו ד מיי' פ"ב מהלכות עדות הלכה ג סמג עשין קי טוש"ע סי' לח:
מז ה ו מיי' שם פ"ב הלכה ג והלכה ד ה סמג לאוין ריג טוש"ע מ"מ סימן לו סעיף ח:

הגהות הב"ח

(**א**) תוס' ד"ה אמר ר' יוסי. נ"ב ע"ל בתוס' סוף דף זה בד"ה בדיני: (**ב**) ד"ה לאסהודי וכו' וי"ל לסבלא הוא לכיון: (**ג**) ד"ה שמואל וכו' דפריסת לעיל. נ"ב בד"ה ל"ל יוסי: (**ד**) **בא"ד** דמקשינן שלשה לשנים לענין נמצא:

רבינו חננאל

ואוקימ' למתני' בזמן שק' כולן כל אחד מהן העיד בתוך כדי דבור של חברו דק"ל תוך כדי דיבור כדיבור דמי וכאילו כולן בבת אחת העידו ואינן יכולים האחרונים לומר כי הראשונים הן שחייבוהו ואנחנו לא עשינו כלום. כיון ששנינו מה שנים נמצא אחד מהן קרוב או פסול עדותן בטילה אף ג' נמצא א' מהן קרוב או פסול כו'. ואקשינן אי הכי לא תתקיים עדות לעולם שהרי החרוג מגיד עם העדים על ההורג והנה הוא קרוב [ב] מבטל העדות ויציל ההורג. ודחי' כגון שבא והכהו הכאת מות מאחוריו שאינו מכיר מי הכהו כדי להעיד אלא העדים הן בלבד שראוהו והן המעידין עליו וכן הנרבע כיוצא בו כשרבעו מאחריו ולא ראהו. ואקשינן ההורג (והנרבע) [והרובע] שאי אפשר לומר שלא ראו אם יודו יצלו ותבטל העדות כולה שהרי נכללו עמהן קרובין. ואוקימ' על פי שנים עדים או על פי שלשה עדים יקום דבר במקיימי דבר הכתוב מדבר. כלומר אם נמצא במעידי עדות קרוב או פסול בטלה העדות אבל בבעלי הדין לא. מדחזינן לרבא דהוא בתרא מפרש טעמא דרבי (שמעון) [שמעינן] מינה דהילכתא כוותיה סבירא ליה. ודאמר רבי במשנתנו בזמן שהתרו בהן אמר רבא היכי אמרינן להו כלומר (אין) [איזו] דרך זו התראה ששנה במשנתנו. ואמר אמרינן להו למיחזי אתיתו שמא שמעתם צעקה ורצתם לראות מה היא ולא לעדות נקבצתם ונזדמן לכם וראיתם שזה הרג את זה או נזדמן לכם וראיתם שזה הלזה לזה כך וכך ממון אם כן ראיתם מה יעשו שני אחין שראו באחד שהרג את הנפש תיבטל העדות בכך והן לא באו להעיד אלא לראות בלבד. ועמד הדבר כי אין העדות מתבטלת אלא אם אומרים להעיד נתכונו ונתקבצו לכך ונמצא א' מאלו שנתוועדו לעדות קרוב או פסול. ויש מי שמפרש כי בזמן ההגדה אומרים להן לראות באתם (אין) [אר] להגיד העדות באתם. ויש על הפירוש הזה [ג] פירכא ולא חפצנו להאריך. אמנם הדבר שקבלנו מרבותינו הוא שפירשנו. וקי"ל כרבי דאמר רב נחמן הלכתא כרבי ועוד דהא רבא מפרש לטעמיה. ודייקא מתני' בעדות ממון עדות על פה דומיא דעדות נפשות אבל עדות בשטר לא מיפרשא הכא כל עיקר וקי"ל בעדות בשטר תתקיים העדות בשאר וכדחזקיה דאמר בגמרא דגט פשוט (דף קסב:) מילאהו בקרובים כשר [ג] וכבר פירשנוהו במקומו:

[1] נראה דל"ל והנה הוא קרוב אצל עצמו יבטל העדות וכו': [2] בריטב"א כ' שנראה מפי' ר"ח ז"ל כפי' הזה ול"ע: [3] דברי ר"ח אלו מובאין בתי' הרמב"ן וכו':

מתני' [א]היו שנים רואין אותו מחלון זה ושנים רואין אותו מחלון זה ואחד מתרה בו באמצע בזמן שמקצתן רואין אלו את אלו הרי אלו עדות אחת ואם לאו הרי אלו שתי עדיות [ב]לפיכך אם נמצאת אחת מהן זוממת הוא והן נהרגין והשניה פטורה [ג]רבי יוסי אומר לעולם אין נהרגין עד שיהו [ד]שני עדיו מתרין בו שנאמר [ה]על פי שנים עדים דבר אחר על פי שנים עדים [ו]שלא תהא סנהדרין שומעת מפי התורגמן: **גמ'** אמר רב זוטרא בר טוביא אמר רב מנין [ז]לעדות מיוחדת שהיא פסולה שנאמר [ח]לא יומת על פי עד אחד מאי אחד אילימא עד אחד ממש מרישא שמעינן לה על פי שנים עדים אלא מאי אחד אחד תניא נמי הכי לא יומת על פי עד אחד להביא שנים שרואים אותו אחד מחלון זה ואחד מחלון זה ואין רואין זה את זה שאין מצטרפין ולא עוד אלא אפילו בזה אחר זה בחלון אחד אין מצטרפין אמר ליה רב פפא לאביי השתא ומה אחד מחלון זה ואחד מחלון זה דהאי קא חזי כולו מעשה והאי קא חזי כולו מעשה אמרת לא מצטרפי בזה אחר זה דהאי חזי פלגא דמעשה והאי חזי פלגא דמעשה מיבעיא א"ל לא נצרכא אלא לבועל את הערוה אמר רבא [ט]אם היו רואין את המתרה או המתרה רואה אותן מצטרפין [י]ואמר רבא [יא]מתרה שאמרו אפילו מפי עצמו ואפילו מפי השד אמר רב נחמן [יב]עדות מיוחדת כשירה בדיני ממונות דכתיב לא יומת על פי עד אחד בדיני נפשות הוא דאין כשירה אבל בדיני ממונות כשירה מתקיף לה רב זוטרא אלא מעתה בדיני נפשות תציל אלמה תנן הוא והן נהרגין קשיא: רבי יוסי אומר וכו': א"ל רב פפא לאביי ומי אית ליה לרבי יוסי האי סברא והתנן [יג]רבי יוסי אומר השונא נהרג מפני שהוא כמועד [יד]ומותרה א"ל ההוא רבי יוסי בר יהודה היא דתניא [טו]רבי יוסי בר יהודה אומר חבר אין צריך התראה לפי שלא ניתנה התראה אלא להבחין בין שוגג למזיד: דבר אחר ע"פ שנים עדים שלא תהא סנהדרין שומעת מפי התורגמן: [טז] הנהו לעוזי דאתו לקמיה דרבא אוקי רבא תורגמן בינייהו והיכי עביד הכי והתנן שלא תהא סנהדרין שומעת מפי התורגמן רבא [יז]מידע הוה ידע מה דהוו אמרי ואהדורי הוא דלא הוה ידע אילעא

מתני' הרי אלו עדות אחת. ואם [כ] הוזם אחד מהם [יח] (או שניים) ולא הוזמו כולן אין נהרגין: **שלא תהא סנהדרין שומעת.** עדות העדים מפי התורגמן לריכין הדיינין שיהיו מכירין בלשון העדים ולא שיעמידו מלין ביניתם: **גמ' עדות מיוחדת.** אחד רואה אותו מחלון זה ואחד רואה מחלון זה ואינן רואין זה את זה: **לבועל את הערוה.** שיש די בראייתן כל אחד ואפ"ה לא מצטרפו: **מפי עצמו.** ההרוג עצמו התרה בו: **אלא מעתה.** דכשריס בעלמא ומצטרפי: **בדיני נפשות.** כששניס רואין מחלון זה ושניס מחלון זה והוזמה כת האחת תצטרף עדות זו להיות כולם ככת אחת להציל את הזוממין ואת הנהרגין שתהא עדותן בטלה כיון דבעלמא מצטרפת יש טעם כאן להלילו ורחמנא אמר [יט]והלילו העדה: **ומי אית ליה לרבי יוסי.** התראה כלל: **והתנן רבי יוסי אומר השונא.** שאמר בשוגג הרגתי נהרג מפני שהוא כמועד ומותרה: **לעוזי.** בעלי לשון אחרת שאין הדיינין מכירין בה: אילעא

הין שנים רואים אותו מחלון זה ושנים מחלון זה וכו'. ולא גרסי' במתני' אחד בחלון זה וכו': **ואחד מתרה באמצע.** תימה וא"מאי הולרך לומר ואחד מתרה שאין מן העדים ויש מפרשים דנקטיה משום ריש"א דקתני רואין אלו את אלו ומסתמא היינו ע"י המתרה שאומר לעדים לאלו ואלו ראו את המעשה הרע שזה עשה וגרשה למש"ח דנקטיה לאפוקי מדרבי יוסי דאמר בסיפא אינו חייב עד שיהו פי שנים עדים מתרין בו: **שמקצתן רואין אלו את אלו.** מצטרפין יחד אף אותם שאין רואים: **הרי אלו עדות אחת.** שאם נמצא אחד מהן קרוב או פסול עדות כולם בטלה וכן שאם נמצא אחת מהן זוממת אין נהרגין עד שיזומו כולם ובטלין גמי עדות כולם בהזמה אחת מהן דהזמה הוי כנמצא אחד מהן קרוב או פסול: **הוא** והן נהרגים. הן נהרגים אע"פ שלא הוזמו כת שניה כיון שהוזמו הן הוא נהרג משום כת שניה דלא בטלה עדות כת שניה בהזמת הראשונה כיון דהוי שתי עדיות יש מפרשים שצריך שתהא כל כת וכת רואה המתרה או המתרה רואה אותן או מצטרף המתרה לזו ולזו דאם לא כן אין המתרה מצטרף עמהן ולא יהרג על פיהם לבועלם אינו נהרג אא"כ המתרה מעדות שבאין לחייבו והא דקתני גמי נמצא אחת מהן זוממת שהוזם גם המתרה עמהם דהא מעדותן הוא כדפרישית ומ"מ הוו השתי כתות שתי עדיות כיון שאין כת זו רואה את זו וקשה למש"ח מאי קאמר דאדרבה לא מיתוקמא מתני' אלא כשאין רואין המתרה וכן אין המתרה רואה אותן דאי רואין המתרה או המתרה רואה אותם הוו השתי כתות עדות אחת אע"פ שאין רואין זה את זה דהמתרה מצטרפן ריש"א בזמן שמקצתן רואין אלו את אלו אלמא לא בעינן שיהא כל השניס שמכאן רואין את אלו מכאן אלא בחד סגי ועוד קשה לפי דצריך שיהא המתרה מעדותן הא אמרינן בגמ' מתרה שאמרו אפי' מפי עצמו אפי' מפי שד ואז ודאי לא הוי המתרה מעדותן כלל לכן נראה דודאי מיירי כשאין רואין המתרה ולא המתרה רואה אותם אלא שמעו המתרה שמתרה (ג) כן ובכן סגי דהא קיימינן לרבנן דפליגי ארבי יוסי דבסמוך ולא בעו פי שניס עדיס מתרין בו כמו רבי יוסי: **לעדות מיוחדת שהוא פסול.** פי' אחד מחלון זה ואחד מחלון זה ומילתא באפי נפשה היא ולא קאי אמתני' ולא מיירי בהכי: **תניא** נמי הכי וכו'. מייתי תניא נמי הכי דמלא יומת על פי עד אחד נפקא לאילו עיקרא דמילתא שמעינן ממתניתין דהכי דמתניתין לא מיירי באחד מחלון זה מ"מ מדאשמעינן בשתי כתות דאשכינן שתי עדיות כשאין רואין המתרה ולא המתרה רואה אותם אלא שמעו המתרה שמתרה יותר לפרש דעיקר מילתא מייתי דאי ממתניתין הוה אמינא דוקא בשתי כתות דכל חדא חשיב עדות באפי נפשה אבל בכת אחת מצטרפי שפיר וכן נראה דיותר דוחק לומר דלא מייתי תניא נמי הכי רק (ד) הפסוק כיון דליכא מאן דפליג עליה. כן נראה למש"ח: **אמר רבא אם** הן רואין **את המתרה או המתרה וכו'.** מכאן מייתי (ה) המפרש ראיה במתניתין גבי סיפא דקתני הרי אלו שתי עדיות דמכל מקום מייתי (ו) שהן רואין המתרה כדפרישי' ולאו מילתא היא דהכא אעדות מיוחדת דבריתא קאי דקתני אחד מחלון זה וכו' שאין מצטרפין ועלה קאמר דאם העד מכאן [והעד מכאן] רואין המתרה או המתרה רואה אותן מצטרפין להיות עדות אחת גבי העד שמכאן והעד שמכאן אע"פ שאין רואין אלו את אלו (ז) דהמתרה מצרפן כמו מקצתן רואין אלו את אלו דמתניתין ותדע דאעדות מיוחדת דבריתא קאי דאי ממתניתין קאי דקתני הרי (ח) אלו שתי עדיות כדפרישתי אם כן הוה ליה למימר ואם לאו אין מצטרפין שזהו עיקר החידוש: **או** מתרה רואה אותן **מצטרפין.** פירוש על פיהם נהרג דלא חשיבא עדות מיוחדת ואם תאמר והיכי מהימני ליה למתרה לומר שראה אותן להרוג את זה דבשלמא כשרואין המתרה הרי הן שניס אבל מתרה רואה אותן קשיא ויש לומר דמיירי שיש עדיס שמעידין שהמתרה רואה אותן אך לא ראו המעשה אותן העדיס: **בדיני נפשות הוא דלא בשירה הא בדיני ממונות בשירה.** הקשה רבינו אברהם מאורלינ"ש דהא קרובים נפקא לן (סנהדרין מ:) דפסולין מלא יומתו אבות על בנים ודיני ממונות גמרינן מיניה (שם כח.) דכתיב משפט אחד יהיה לכם א"כ ה"נ גילף ממונות מנפשות להך מילתא דעדות מיוחדת ונראה דעל כרחך האי קרא לאו בדיני ממונות קאי דעד אחד מועיל לממון דלשבועה מיהא איתיה:

לי

(ו) **בא**"ד דמכל מקום מיירי אע"פ שהן רואין המתרה: (ז) **בא**"ד דאי אמתניתין קאי דקתני הרי אלו. נ"ב פי' דאי אמתני' תריש"א קאי לאורויי דהא דקתני הרי אלו ב' עדיות מיירי אע"פ שרואין את המתרה ולכדבתני בסמוך:

מיוחדת עדות מעליא היא ומצטרפין ולא הצריכה התורה שיראו שניהן ביחד זה לזה אלא משום דחס עליה. אלא מעתה ב' כתות שראו (בבה) [אחת] אחת ונמצא בכת א' מהן קרוב או פסול יצטרפו ב' הכתות ונאמר כיון [שיש] בהן קרוב או פסול בטלה עדות הכל וינצל ההורג ולמה שנינו במשנתנו ב' רואין אותו מחלון זה וב' מחלון זה ואחד מתרה באמצע בזמן שמקצתן רואין אלו את אלו הרי אלו עדות אחת ואם לאו שתי עדיות הן נמצאת אחת זוממת הוא נהרג והן נהרגין מפני שהוזמו ועלתה בקשיא. ודייקינן מדסלקא בקשיא שמעינן מינה דראיה אחר ראיה שמקצתן רואין אלו את אלו הרי אלו עדות אחת ואם לאו שתי עדיות הן נמצאת אחת זוממת הוא נהרג והן נהרגין מפני שהוזמו ועלתה בקשיא. ודייקינן מדסלקא בקשיא שמעינן מינה דראיה אחר ראיה ואפילו הודאה אחר הודאה אינה כשרה בדיני ממונות ז) (ואפילו) (ואלו) הברייתות ב) סיוע לפירוש שפירשנו [בהא] דאמרינן לסהדי למיחזי אתיתו או לאסהודי אתיתו: תניא ר' יוסי ב"ר יהודה אומר חבר אין צריך התראה שלא ניתנה התראה [אלא] להבחין בין שוגג למזיד. הנהו לעוזאי דאתו לקמיה דרבא בדינא אוקי רבא תורגמן בינייהו. איני והתנן שלא תהא סנהדרין שומעת מפי דאמרי ואהדורי להן הוא דלא ידע.

ז) וכ"כ במרדכי פ"ג דסנהדרין ובהג"מ הל' עדות בשם רבינו והכ"י במו"מ סימן ג' נלחק בטעמו אבל בפ"ד התוס' שנ"ל וביטב"ש כאן אין הוכחה דהכא מיירי הכל לרבנן דריב"ק. ועי' רשב"ם ב"ב נ"ב ב' ד"ה ופסק בשם רבינו וכ"כ הרי"ף ורא"ש בפ"ד דבכורות וש"מ. וגם בסנהדרין ג' ע"ב כ' בפר"ח שם דקי"ל כנהרדעי וע"ש: ב) ע"ש כאן וע"ש.

עין משפט נר מצוה

מח א מיי' פ"ד מהל' עדות הלכה ח סמג עשין קט:

מט ב מיי' פ"ג מהל' סנהדרין הלכה ו ופכ"א שם הלכה מ סמג עשין לו טוש"ע מ"מ סימן כח סעיף ו:

נ ג מיי' פ"ד מהלכות עדות הלכה ח סמג שם:

נא ד מיי' פי"ג מהלכות סנהדרין הלכה ב:

נב ה מיי' פ"ד מהלכות עדות הלכה ב סמג עשין קט טוש"ע מ"מ סימן ל סעיף ו:

נג ו מיי' פכ"ג מהלכות סנהדרין הלכה מ סמג עשין קו טוש"ע מ"מ סימן יז סעיף ו [וסי' כח סעיף ו]:

מוסף רש"י

מפני שהוא כמועד. כמותרה עליו ועובר על התראה, דולמי לדעת הרגו (לקמן ט:). **אלא להבחין.** שלא יכול לומר קטור הייתי שמועד (סנהדרין ח: וכעי"ז לקמן ט:).

רבינו חננאל

היו שנים רואין מחלון זה כו'. אמר רב מניין לעדות מיוחדת שפסולה שנאמר לא יומת על פי עד אחד מאי אחד אילימא אחד ממש מדכתיב על פי שנים עדים או שלשה עדים יומת המת ממילא שמעינן דאין ממיתין על פי עד אחד מה תלמוד לומר לא יומת על פי עד אחד אלא מאי אחד אחד אחד. כדתניא ב' רואין אותו א' מחלון זה וא' מחלון זה ואין רואין זה את זה אין מצטרפין אע"פ ששניהם ראו העדות כולה מתחלה ועד סוף כיון שלא היו רואין זה את זה אין מצטרפין. והא דתניא ולא עוד אלא אפילו ראו ב' בזה אחר זה בחלון אחד אין מצטרפין. אוקימ' בבועל הערוה (שהיו) [שחייב] בהכנסת העטרה וכיון שהראשון ראה הכנסת העטרה והשני ראה (כחו) [הביאה] כאילו זה ראה המעשה כולו וזה ראה המעשה כולו. אמר רבא אם העדים רואין המתרה או המתרה רואה אותם העדים מצטרפין ומתרה זה שאמרו אפי' מפי ההרוג עצמו או מפי שד. אמר רב יהודה עדות מיוחדת כשרה בדיני ממונות. כגון זה שאמרנו שראו העדות אחד אחד. והאי דכתיב לא יומת על פי עד אחד והיא עדות מיוחדת הני מילי בעדות נפשות שהתורה חסה עליו אבל בדיני ממונות עדות מיוחדת כשרה היא ומצטרפין ואע"פ שאין רואין זה את זה. ואקשינן עליה אי הכי דעדות מיוחדת עדות מעליא היא ומצטרפין ולא הצריכה התורה שיראו שניהן ביחד זה לזה אלא משום דחס עליה. אלא מעתה ב' כתות שראו (בבה) [אחת] אחת ונמצא בכת א' מהן קרוב או פסול יצטרפו ב' הכתות ונאמר כיון [שיש] בהן קרוב או פסול בטלה עדות הכל וינצל ההורג ולמה שנינו במשנתנו ב' רואין אותו מחלון זה וב' מחלון זה ואחד מתרה באמצע בזמן שמקצתן רואין אלו את אלו הרי אלו עדות אחת ואם לאו שתי עדיות הן נמצאת אחת זוממת הוא נהרג והן נהרגין מפני שהוזמו ועלתה בקשיא. ודייקינן מדסלקא בקשיא שמעינן מינה דראיה אחר ראיה ואפילו הודאה אחר הודאה אינה כשרה בדיני ממונות ז) (ואפילו) (ואלו) הברייתות ב) סיוע לפירוש שפירשנו [בהא] דאמרינן לסהדי למיחזי אתיתו או לאסהודי אתיתו: תניא ר' יוסי ב"ר יהודה אומר חבר אין צריך התראה שלא ניתנה התראה [אלא] להבחין בין שוגג למזיד. הנהו לעוזאי דאתו לקמיה דרבא בדינא אוקי רבא תורגמן בינייהו. איני והתנן שלא תהא סנהדרין שומעת מפי דאמרי ואהדורי להן הוא דלא ידע.

מסורת הש"ס

ח) [נעיל ה.], ב) סנהדרין ט:, ג) [גירסת הס"מ בשני], ד) סנהדרין פ:, ה) לקמן ט:, ו) [ע"ל במשנה ט: גם פרש"י שם ד"ה מפני שהוא כמועד], ז) לקמן ט: סנהדרין מ: מל. עב:, ח) רש"ל מ"ז וע"ל החומה ל' מהס וגלא וכו', ט) [במדבר לה], י) [רואין זה את זה. רש"ם],

תורה אור השלם

1. עַל פִּי שְׁנַיִם עֵדִים אוֹ שְׁלֹשָׁה עֵדִים יוּמַת הַמֵּת לֹא יוּמַת עַל פִּי עֵד אֶחָד: דברים יז ו

גליון הש"ס

גמ' ואמר רבא מתרה שאמרו. עי' סנהדרין עא ע"א ברש"י ד"ה מתרין בו וע"ש:

הגהות הב"ח

(א) גמ' הנהו לעוזי דאתו. נ"ב הנהו לעוזי עדים [הוו מדלקקיגן] לרבא ממתניתין אבל בדמב"ם בפ' כא מהל' סנהדרין משמע דלעוזי בעלי דינין הוו ועי' בחו"מ סימן יז ל"ל דאין חילוק בין עדים לבעלי דינים מדלקק' ממתני' להך עובדא וכן משמע פשט הלשון דאתו לקמיה לרבא דמשמע [דבעלי דינים הוו]: **(ב)** רש"י ד"ה הרי וכו'. ואם הוזמה אחת מהם הראשונה או השניה ולא החומו: **(ג)** תוד"ה הוא והן וכו' המתרה שמתרה כך ובהכי סגי דהא וכו' דלא בעי' פי שני עדיס: **(ד)** ד"ה תניא וכו' רק אפסוק כיון: **(ה)** ד"ה אמר רבא וכו' מכאן מייתי יש מפרשים דאיה דמתניתין. נ"ב ל"ם סכיל להו דרבא תריס דמתני' קאי לאורויי דאין מצטרפין במקצתן רואין אלו את אלו אע"כ דאיכא תרתי לגיטותא דרואים ומי את המתרה כו' וא"כ [מייתי ממי סיפא דקתני] הרי אלו ב' עדיות אע"פ שהן רואין את המתרה והתוס' ס"ל דאבריית קאי ואיכא למידק אמאי לא פי' התוס' דאסיפא דמתני' קאי לאורויי דברואים את המתרה מצטרפין אע"ג דאין רואין אלו את אלו וי"ל דא"כ ה"ל לרבא לתפוס בסיפא דמתניתין ולקבוע בדבריו עלה ומדלא עבד הכי ש"מ [דלאו אמתני'] קאי אבל אם נפרש דאבריית דסמיך ליה קאי איתא ומ"מ אכרבא גופיה קשה אמאי לא קבע דבריו אסיפא דמתני' דאפי' בשתי כתות בכל חדא חשיב עדות באפי נפשה ע"י המתרה וכדכתבו התוס' בסמוך בד"ה תנ"ה: **(ו)** בגמ' דאי אמתני' אע"פ שהן רואין המתרה: **(ז)** בא"ד דאי אמתניתין קאי דקתני הרי אלו. נ"ב פי' דאי אמתני' תריש"א קאי לאורויי דהא דקתני הרי אלו ב' עדיות מיירי אע"פ שרואין את המתרה ולכדבתני בסמוך:

אילעא וטוביה. עדי הלוחה היו קרובין אל הערב: **מתני' לפני אוהבו בית דין.** שנתחייב בו: **אין סוסרין.** לחזור ולשאל ולימן אולי יזכה: **אילו היינו.** בימים שסנהדרין דנו דיני נפשות לא נהרג בה אדם כדמפרש בגמרא שבדקו את העדים בדבר שלא ידעו להשיב:

אף. אם היו עושים כן היו מרבין שופכי דמים שלא ירלו מב"ד: **גמ' מפני זוהמה של ארץ ישראל.** אולי תועיל למלוה לו פתח של זכות: **מה ת"ל בשעריך.** שופטים ושוטרים תתן לך וגו' ט): **אתה מושיב כו'.** אתה חייב להושיב בכל פלך ופלך כו'. פלך הפרכיה: **אם תמלא לומר שלא הרג.** שיאמרו בדקנוהו לאחר מיתתו מכל שמונה עשרה טריפות: **ראיתם למכחול בשפופרת.** ואין עדים מסתכלין בכך. שפופרת קנה חלול שנותנין בו כחול לכחול עינים. מכחול הוא קיסם דק שבו נוטלין הצבע מתוך הקנה: **ורבנן.** דמחייבי מיתה על הערוה היכי דייני בחיזו עדות הם הורגים הואיל ולאו הכי בדקי: **משירלו במנאפים.** משינהגו עניין ניאוף ששוכבין בקירוב בשר ונוהגים כדרך תשמיש:

הדרן עלך כיצד העדים

היה מעגל במעגילה. טחין היו גגותיהן בטיט והגגות לא היו משופעין אבל הטיט משפעין מעט כדי שיזובו המים וטחין אותן בחתיכת עץ עבה וחלקה ובה בית יד ודוחפה לצד השיפוע וחוזר ומושכה אליו וחוזר ודוחפה (לצד) והטיט מתמרח ומחליק ובדחיפתו קורהו מעגל ובמשיכתו קורהו מושך ושם העץ מעגילה: **היה משלשל בחבית.** מן הגג: **היה יורד.** ההורג בסולם ונפל מן הסולם והרג בגופו את חבירו גולה דכל הני דרך ירידה מינהו וגבי גלות דרך ירידה בעינן כדמפרש בגמרא ויפל עליו י): **אבל היה מושך.** ונשמטה מעגילה מידו ונפלה:

גמ'

אילעא וטוביה קריביה דערבא [6]**הוה** [7] סבר רב פפא למימר גבי לוה ומלוה רחיקי נינהו א"ל רב הונא בריה דרב יהושע לרב פפא [8]אי לית ליה ללוה לאו בתר ערבא אזיל מלוה: **מתני'** [2]מי שנגמר דינו וברח ובא לפני אותו ב"ד אין סותרין את דינו [3]כל מקום שיעמדו שנים ויאמרו מעידים אנו באיש פלוני שנגמר דינו בב"ד של פלוני ופלוני ופלוני עדיו הרי זה יהרג [3]2סנהדרין נוהגת בארץ ובחוצה לארץ [4]סנהדרין ההורגת אחד בשבוע נקראת חובלנית רבי אליעזר בן עזריה אומר אחד לשבעים שנה רבי טרפון ורבי עקיבא אומרים אילו היינו בסנהדרין לא נהרג אדם מעולם רשב"ג אומר אף הן מרבין שופכי דמים בישראל: **גמ'** לפני אותו בית דין הוא דאין סותרין הא לפני בית דין אחר סותרין הא תני סיפא כל מקום שיעמדו שנים ויאמרו מעידין אנו את איש פלוני שנגמר דינו בבית דין פלוני ופלוני ופלוני עדיו הרי זה נהרג אמר אביי לא קשיא [5]כאן בארץ ישראל כאן בחוצה לארץ דתניא [7]רבי יהודה בן דוסתאי אומר משום רבי שמעון בן שטח [6]ברח מארץ לחוצה לארץ אין סותרין את דינו מחוצה לארץ לארץ סותרין את דינו מפני זכותה של ארץ ישראל: סנהדרין נוהגת בארץ ובחוצה לארץ. מנא הני מילי. דת"ר והיו אלה לכם לחוקת משפט לדורותיכם בכל מושבותיכם למדנו לסנהדרין שנוהגת בארץ ובחוצה לארץ. אם כן מה ת"ל בשעריך. בשעריך אתה מושיב בתי דינין בכל פלך ופלך [ובכל עיר ועיר ובחו"ל אתה מושיב בכל פלך ופלך] ואי אתה מושיב בכל עיר ועיר. ואסקינן דרבנן בסנהדרין הוו דייני בבועל את הערוה כשמואל דאמר במנאפים כיון שיראו כמנאפין מתחייבין ולא בעינן עד דמסהדי כמכחול בשפופרת. ולית הלכתא כר' טרפון ור' עקיבא דהוו אמרין ראיתם טריפה הרג או שלם הרג וא"ת שלם שמא במקום ההכאה נקב הוה כו': ירושלמי. כתב כל נכסיו לב' בני אדם כאחת והעדים כשרים לזה ופסולים לזה ר' יוחנן אמר מאחר שפסולין לזה פסולין לזה וריש לקיש אמר לא כו':

הדרן עלך כיצד העדים

פ"ב ואלו הן הגולין ההורג נפש בשגגה כו' עד להשוות' (נמי) והיינו (נמי) מעגילה: **משלשל בחבית כו'.** קלת קשה אמאי לא קאמר ונפסק החבל ונפל עליו כדקתני בסיפא ונראה לומר דנפלה (פ) שנשמטו מידו ולכך לא רצה לומר נפסק דאם כן לא אתיין כרבי ג) דאמר לקמן (דף ט:) נפסק אינו גולה:

היה יורד בסולם. יש אומרים דתנא לא זו אף זו קתני לא זו מעגל דודאי יש לחייבו גלות דאמה לא מזהר אלא אף משלשל חבית דשפיר מיזהר שלא ישבר חביתו אם נפל והרג חייב ועוד דלא זו אלא אף זו יורד בסולם דטפי מיזהר כדי שלא יפול אם הרג חייב:

פסיקתא

אי ליתיה ללוה לאו בתר ערבא אזיל. מכאן דיש ליזהר בעדי ממון שלא יהו קרובים לא ללוה ד) ולא לערב:

דלמא במקום סייף נקב הוה. קשה לר"ת דאמרינן פ"ק דחולין (דף יא: ושם) ומפיק ליה מקרא דלא חיישינן להא דאלינן בתר רובא ואומר ר"ת דודאי (ב) לא חיישינן אלא היה שואל להם ג) (כדי) שאם ג) (יכחישו זה את זה אם לא) אמרו דלא ידעינן יבטל העדות מידי דהוה אסייף ואירין דאי מ) דלא שיילינן חייב ג) וזה אומר בסייף וזה אומר באירין ס) אין זה נכון אע"ג דבסייף ואירין כו' אמרו אין אנו יודעין הרי זה נכון זה גרוע הואיל ובהרוג גופיה אין יודעים (ג) ומיהו טעם זה אינו מיושב ומאיזה טעם הוא זה דאם לא נשאל להם יהא חייב ואם נשאל ואמרו אין אנו יודעין יהיה פטור ולאיה שהביא מסייף ואירין אין הנדון דומה לראיה דהתם כל כמה דלא שיילינן להו אין לבדות מהלב שיכחישו זה את זה אבל כשמכחישין בהדיא דומה שקר שבדר זה אדם רגיל לעלות בדעתו במה הרגו טפי מכליו שחורים או מכליו לבנים אבל דבר שפירש ר"ת בלא טעם הוא שכשאין שואלים להם ואין אנו יודעים אם טריפה (ד) הוא או שלם נהרג חייב ובשביל שנשאל להם ואמרו אין אנו יודעים יהיה פטור לכן נראה דהא דקאמר לא נהרג אדם מעולם לאו דוקא אלא רוב פעמים לא היה נהרג שעל ידי שהוא מרבה בבדיקות אי אפשר שלא יכחיש אחד מהם (ה) חבירו אבל אין לומר דר' עקיבא לטעמיה דחייש למיעוטא גבי חלב ו) פוטר (בכורות כ:) דהא לא מצינו שום תנא דחייש למיעוטא טפי מרבי מאיר ואפ"ה מודה (ו) היכא דלא אפשר דלא חיישינן למיעוטא בפ"ק דחולין (דף יא:) והכא היינו דלא אפשר מיהו י"ל דאיכא למיקס עלה דמילתא כגון שהיה קרוס של מוח מגולה ולאו שהיה שלם ובא זה ונקבו והרגו ס):

במכחול בשפופרת. תימה עובד ע"ז ומחלל שבת מאי איכא למימר דהתם לא מצינו למיפטריה והא היכי קאמר לא היה אדם נהרג (ז) וי"ל דמ"מ קאמר שפיר לא היה אדם נהרג משום דלא שכיחי כולי האי כי אם ברוצח ועריות ועוד י"ל דאיכא למימר דאיתם שמחלל אינו טריפה דאם הוא טריפה א"כ אם מזיקן לא יהיו חייבין מיתה משום דמצו למימר גברא קטילא בעינן למיקטל והוא ליה עדות שאי אתה יכול להזימה:

הדרן עלך כיצד העדים

אלו הן הגולין וכו' היה מעגל במעגילה. בימיהן (ח) שהיו הגגים שוין ולא היו משופעים כמו שלנו וכשעושים הגג טוחין אותו בטיט ורוצים להשוות טיח הגג ולוקחין אבן עגולה ארוכה קצת ויש לו ב' שיניים ארוכים ומעגלים אותה על פני כל הגג להשוות' (נמי) והיינו (נמי) מעגילה: **משלשל בחבית כו'.** קלת קשה אמאי לא קאמר ונפסק החבל ונפל עליו כדקתני בסיפא ונראה לומר דנפלה (ט) שנשמטו מידו ולכך לא רצה לומר נפסק דאם כן לא אתיין כרבי ג) דאמר לקמן (דף ט:) נפסק אינו גולה:

היה יורד בסולם. יש אומרים דתנא לא זו אף זו קתני לא זו מעגל דודאי יש לחייבו גלות דאמה לא מזהר אלא אף משלשל חבית דשפיר מיזהר שלא ישבר חביתו אם נפל והרג חייב ועוד דלא זו אלא אף זו יורד בסולם דטפי מיזהר כדי שלא יפול אם הרג חייב:

פסיקתא

ד) ל"ל הוו. יעב"ץ, ב) סנהדרין מה: גיטין כח: כט., ג) [סנהדרין יד.], ד) [מוספתא סנהדרין פ"ג ע"ש], ה) [מוספתא שם], ו) ל"ל משפט לדורותיכם בכל מושבותיכם למדנו כו'], ז) ב"מ לא., ח) ל"ל והרגו. יעב"ץ וכ"ה במנחות, ט) [דברים טז], י) [במדבר לה], כ) ל"ל ולא למלוה ולא לערב, ל) רש"ל מ"ז, מ) ל"ל לא, נ) [סנהדרין מא.], ס) עי' מהרש"לוכש"ל, ע) ל"ל אינו פוטר, פ) [וע"ע בתוס' בכורות כא. סד"ה חלב פוטר], צ) רש"ל גורס כדאמר,

הגהות הב"ח

(א) גמ' סבר רב פפא למימר. נ"ב הך עובדא קבעה תלמודא הכא משום דשייכא למאי דתני לעיל גמלא אחד מהן קרוב או פסול כו' ומימה אמאי לא קבעה לעיל וי"ל דהך עובדא אמי גמי לקמיה דרבא בהלי הך הנהו לעזיז כו': (ב) תוס' ד"ה דלמא וכו' ואומר ר"ת דודאי אי לא שיילינן להו לא חייש' אלא: (ג) בא"ד הואיל ובהרוג גופיה אין יודעין לא בענין מכחישין זה את זה ומיהו טעם זה: (ד) בא"ד טריפה הרג או שלם הרג חייב ובשביל שנשאל: (ה) בא"ד אחד מהם את חבירו: (ו) בא"ד דהיכא דלא אפשר דלא חייש'ן למיעוטא כדאיתא פ"ק דחולין: (ז) ד"ה כמכחול וכו' נהרג מעולם וי"ל דמ"מ וכו' נהרג מעולם משום וכו' שהמחלל אינו טריפה וכו' א"כ אם הזזמו לא יהיו חייבין: (ח) ד"ה אלו הן וכו' בימיהן היו וכו' מרוכה קצת ויש לה בית יד ארוכה ומעגלים אותה על פני כל הגג להשוות הטיח והיינו דקרו לה מעגילה: (ט) ד"ה משלשל וכו' דנפלה דרישא שנשמטו מידו:

הגהות הגר"א

[א] גמ' ת"ל בכל שעריך כל"ל (וכ"כ בירושלמי):

מוסף רש"י

לסנהדרין שנוהגת בארץ ובחוצה לארץ. שאבל סנהדרין קטנה נוהגת בחו"ל כל זמן שנוהגת בארץ ישראל (במדבר לה כט.). **במנאפים משיראו כמנאפים.** מעידין עליהם העדים לחייבן מיתה ומלקות מיהכבו זה על זה כדרך מנאפים ואין צריך לעדים שיראו כמכחול בשפופרת, דלא חזקיקתן תורה להסתכל כל כך (ב"מ צא.).

עין משפט נר מצוה

נד א טוש"ע חו"מ סי' לג סעיף טו:

נה ב מיי' פי"ג מהל' סנהדרין הלכה ז:

נו ג מיי' שם פי"ד הל' יד סמג עשין קנ [טוש"מ סי' ל]:

נז ד מיי' שם הלכה י:

נח ה ו מיי' שם פי"ג הלכה ח:

נט ז מיי' פי"ח מהלכות סנהדרין הלכה ג [עיין כ"מ] טוש"מ סימן ל:

ס ח מיי' פי"ח מהלכות איסורי ביאה הלכה יט סמג לאוין לד טור ש"ע אה"ע סימן כ סעיף ל' בהג"ה [ורב אלפס עוד ביבמות פרק ג (דף ז:) ובב"מ פ"ז (דף קיז:)]:

א ט מיי' פי"ב מהלכות רוצח הלכה ו סמג עשין עה:

ב י מיי' שם פי"ו הלכה יב סמג שם:

תורה אור השלם

1. וְהָיוּ אֵלֶּה לָכֶם לְחֻקַּת מִשְׁפָּט לְדֹרֹתֵיכֶם בְּכֹל מוֹשְׁבֹתֵיכֶם:

במדבר לה כט

2. שֹׁפְטִים וְשֹׁטְרִים תִּתֶּן לְךָ בְּכָל שְׁעָרֶיךָ אֲשֶׁר יְיָ אֱלֹהֶיךָ נֹתֵן לְךָ לְשִׁבְטֶיךָ וְשָׁפְטוּ אֶת הָעָם מִשְׁפַּט צֶדֶק:

דברים טז יח

רבינו חננאל

סוגיין דשמעתין דעדים הקרובין בין למלוה בין ללוה בין לערב כולן פסולין: מי שנגמר דינו וברח ובא לפני אותו ב"ד אין סותרין את דינו כו'. תניא ברח מארץ לחוצה לארץ אין סותרין את דינו מחוצה לארץ לארץ סותרין את דינו מפני זכותה של ארץ ישראל: מתני' סנהדרין נוהגת בארץ ובחוצה לארץ. מנא הני מילי. דת"ר והיו אלה לכם לחוקת משפט לדורותיכם בכל מושבותיכם למדנו לסנהדרין שנוהגת בארץ ובחוצה לארץ. אם כן מה ת"ל בשעריך. בשעריך אתה מושיב בתי דינין בכל פלך ופלך ובכל עיר ועיר ובחו"ל אתה מושיב בכל פלך ופלך] ואי אתה מושיב בכל עיר ועיר. ואסקינן דרבנן בסנהדרין הוו דייני בבועל את הערוה כשמואל דאמר במנאפים כיון שיראו כמנאפין מתחייבין ולא בעינן עד דמסהדי כמכחול בשפופרת. ולית הלכתא כר' טרפון ור' עקיבא דהוו אמרין ראיתם טריפה הרג או שלם הרג וא"ת שלם שמא במקום ההכאה נקב הוה כו': ירושלמי. כתב כל נכסיו לב' בני אדם כאחת והעדים כשרים לזה ופסולים לזה ר' יוחנן אמר מאחר שפסולין לזה פסולין לזה וריש לקיש אמר לא כו':

הדרן עלך כיצד העדים

פ"ב ואלו הן הגולין ההורג נפש בשגגה כו' עד

זה הכלל כל שכדרך ירידתו גולה שלא כדרך ירידתו אינו גולה. מנא הני מילי. אמר שמואל דאמר קרא ויפל עליו וימות עד שיפל עליו דרך נפילה:

פשיטא בר קטלא הוא. תימה אימא במזיד ולא התרו בו וי"ל דהא נמי נפקא לן מבלי דעת דאיכא מבלי דעת יתירא עוד י"ל דהא נמי פשיטא דלא יגלה דעל כרחך קרא בלא מתכוין איירי מדכתיב והוא לא שונא:

אלא פרט לאומר מותר. וקשה (ב) דגיד חלב וגידי שבת דכתיב בשגיאה שגגה וחייבין פרק כלל גדול (שבת דף קמ: וסס) בתינוק שנשבה לבין הנכרים וי"ל דשאני הכא דכתיב שגגה יתירא למעוטי אומר מותר ג): **ואשר לא צדה פרט למתכוין לזרוק.** בגילד הרגל (ב"ק דף כו: וסס) פירש רש"י (ג) ממעט ליה ממיתה אבל גלות אית ביה ולא גרלה דא"כ לא הוי כמו אידך לכן גרלה לפרש דפטור מ)(ממיתה) מגלות ד) דלאמרינן פרק בילד הרגל (שם ד"ה פרט): **מה יער שיש לו רשות** לניזק ולמזיק ליכנס לשם וכו'. וקשה דמסתמא כמו כן נימא מה יער מקום שעומד שם המזיק ויש רשות לניזק להיות לשם וא"כ קשה דתנן הזורק אבן לרשות הרבים הרי הוא גולה ומוקי לה בסותר כתלו שהוא ברשותו והרג הניזק שהוא ברשות הרבים ואמאי גולה והא בעינן מקום שיהא רשות לניזק ולמזיק ושיהא הניזק במקום שהמזיק עומד בו וי"ל דלא יליף מיניה מקום ההכאה אלא שיש רשות לשניהם לעכב במקום ההכאה: **נשמטה השליבה** (ד). והרגתו השליבה אבל אם הרגו אדם פטור דבעינן דרך ירידה:

ואי בעית אימא הא דאיתלע והא דלא איתלע. ולפי האי מיבעית אימא כולי עלמא סברי ירידה היא וקשה א"כ אמאי לא קאמר דכולי עלמא ירידה היא הא דאתלע והא דלא אתלע ועוד קשה כי קאמר מעיקרא דכ"ע עליה היא א"כ קשה בריית' זו לבריית' דלעיל או השליך עליו להביא ירידה שהיא צורך עליה ונראה לפרש דה"ק דכ"ע דעליה הוי ומיירי במיהדק ה) ובדלא אתלע ולא מיירי בירידה שהיא צורך לעליה דבהא לא פליגי בריית' והכא הכי קאמר מיבעית אימא הא והא לגלות ומיירי הבריית' שמחייבה בירידה שהיא צורך לעליה:

היינו

גמ' אמר ו) **רבא** גרסינן ולא גרסינן אלא: **כאומר מותר.** סבור שמותר להרוג את ישראל וזהו מזיד שלו: **אנוס הוא.** והיאך הוא קורהו מזיד: **בפתע פרט לקרן זוית.** שלשון פתע הוא בסמוך דלמתרגמי' בתכיף. פרט לקרן זוית אם היה זה יולא ממבוי זה ונכנס לזה לפנות לימין או לשמאל וסכינו בידו וזה בא כנגדו בקרן זוית ולא ראהו והרגו: **שדחפו בגופו.** בלא מתכוין: **להביא ירידה שהיא צורך עליה.** כגון הרולה להריס ידו בכח וגרזן בידו ומשפיל תחלה את גופו ושוחה לפניו כדי להריס בכח והכשפלתו הרג בלא תימת הואיל וצורך עליה היא פטור מגלות דהא כתיב ויפל: **בלא דיה.** לשון לידוד. שלא נתכוין לגדל לגל שני: **ואשר לא צדה.** שלא נתכוין לזרוק בגדו ובסמוך לו אלא למקום שזרק אבל לא היה יודע שיש אם אדם: **פרט למתכוין לזרוק שפיס וזרק אדרבא.** א) וכן לזרוק אדבא וזרק שמונה: **אף כל שיש לו רשות לניזק בו'.** יגאה חצר של בעל הבית: **עליה היא או ירידה היא.** בתר דידיה אזלינן והוא היה עסוק בעליה או בתר שליבה אזלינן והעולה עליה היה דוחקה ומשפילה כלפי מטה: **כבר נגעה בו'.** הרי נגעת כאן בירידה שהיא צורך עליה והא רבינן לה לעיל לאיזבא: **לפניו חייב.** לפניו חייב: **ה"ג** כאן בירידה שלפניו ועליה שלאחריו כאן בעליה שלפניו וירידה שלאחריו כאן בירידה שלפניו ולאחריו. כל דרך עליה פטור וכל דרך ירידה חייב. הלכך הא דתניא לפניו חייב לאחריו פטור בירידה שלפניו ועליה של אחריו השפיל זרועו כדי להריס בכח והריס (ח) מכח לפניו בהשפלתו חייב הרג בעלייתו לאחוריו פטור. והא דתניא לאחריו חייב לפניו פטור בעליה שלפניו וירידה שלאחריו כגון המריס ידו בכח עד שהשפילו דרך אחוריו ממעל לכתפיו וחזר והגביהן להכות לפניו הרג בהשפלתו דרך אחוריו חייב הרג בהגבהתו פטור. והא דתניא בין לפניו ובין לאחריו חייב בירידה שלפניו או שלאחריו. והא דתניא בין לפניו בין לאחריו פטור בעליה שלפניו ושל אחריו: **לימא רבנאי.** הך בעיא דרבי אבהו: **לניזקין.** חייב אם לא הרגו אלא הזיקו חייב דלניזקין לא שני לן בין שוגג למזיד בין ירידה לעליה כדאמרינן בב"ק (דף כו:) פעם תחת פעם ט) לחייב על השוגג כמזיד ואונס כרגלו: **הא דאתליע.** חייב שכל שליבה שהתליעה כשדורסין עליה נכפפת היא למטה וירידה היא ואם לא התליעה אין כאן ירידה: **הא דמהדק.** אם היתה השליבה מלא הנקב שהיא תחובה בו ואחוזה יפה יפה אין כאן דרך ירידה ופטור. לא מהדק ירידה יש כאן וחייב: **מתני' מן העץ המתבקע.** יגא קיסם ונתן למרחוק והרג: **גמ' נאמר עץ למעלה.** כלרחות העץ: **יש אם למסורת.** כמה שנמסרה כתב של מיבה למשה אנו לריכין לדורשה ולא לפי המקרא כשאתה קורא ונשל אתה מוסיף הברה של אל"ף או של ה"ף בין ע"ן לשי"ן ולפי המסורת ונשל כתיב ופירושו נישל שהשיל הברזל מן העץ המתבקע ומצא את רעהו. ורבנן סברי יש אם למקרא ונשל קרינן לשון פעל הברזל עצמו נשל מעל עצו: הא

שלפניו ושל אחריו. והא דתניא בין לפניו בין לאחריו פטור בעלייה שלפניו ושל אחריו כאשר כבר פירשנו. והא דבעי רבי אבהו מר' יוחנן היה עולה בסולם ושמטה שליבה מתחתיו והרגה תני חדא חייב. ואוקמ' לנזיקין ואע"ג דעלייה היא לענין ניזקא חייב. ותני חדא בסור מגלות. איבעית אימא הא והא לגלות והא דקתני חייב כגון דאתליע דכיון דאתליע ולא חזי לעלייה מעיקרא ירידה היא. איבעית אימא דלא אתליע כלל והאי דקתני חייב כגון דלא מיהדק כיון דלא מיהדק לא חזי למיסק ביה ומעיקרא ירידה היא: נשמט הברזל מקתו. קודם שיכה על העץ לבקעו והרג רבי אומר אינו גולה דהאי קרוב למזיד הוא שאילו לא היה רפוי לא היה נשמט. ואמרינן מאי טעמא קסבר יש אם למסורת ונשל ז) כתיב כלומר ונשל הברזל [מן העץ]. מן העץ המתבקע רבי אומר גולה וחכ"א אינו גולה. כגון שנתזה בקעת מן העץ והלכה והרגה. או נשמט הברזל. כלומר מכח הכאתו בעץ לבקעו נשמט והלך והרג ח) ואם יש לומר והלא מפורש בתחלת סנהדרין כי רבי

היה עולה בסולם ונפל עליו והרגו הרי זה אינו גולה א"ה הכלל כל שבדרך ירידתו גולה ושלא בדרך ירידתו אינו גולה: **גמ'** מנא ה"מ אמר שמואל דאמר קרא [1]ויפל עליו וימות עד שיפול דרך נפילה תנו רבנן [2]בשגגה פרט למזיד [3]בבלי דעת ט) פרט למתכוין מזיד פשיטא בר קטלא הוא (אלא) אמר ט) [2]רבא [3]אימא פרט לאומר מותר א"ל אביי [3]אי אומר מותר אנוס הוא אמר ליה שאני אומר [7]האומר מותר קרוב למזיד הוא [3]בבלי דעת [8]פרט למתכוין מתכוין פשיטא בר קטלא הוא אמר רבה [2]פרט [9]למתכוין להרוג את הבהמה והרג את האדם לכותי והרג את ישראל לנפל והרג בן קיימא ת"ר [4]אם בפתע [7]פרט לקרן זוית בלא איבה [10]ה"פרט לשונא הדפו [9]שדחפו בגופו או השליך עליו להביא [9]ירידה שהיא צורך עליה בלא צדיה [11]פרט למתכוין לצד זה והלכה לה לצד אחר [5]ואשר לא צדה [12]מ"פרט למתכוין לזרוק שתים וזרק ארבע [6]ואשר יבא את רעהו ביער [8]מה יער רשות לניזק ולמזיק ליכנס לשם אף כל רשות לניזק ולמזיק ליכנס לשם בעא מיניה רבי אבהו מרבי יוחנן היה עולה בסולם ונשמט השליבה מתחתיו ונפלה והרגה מהו כי האי גוונא עליה היא או ירידה היא א"ל [5]כבר נגעת בירידה שהיא צורך עליה איתיביה זה הכלל כל שבדרך ירידתו גולה שלא בדרך ירידתו אינו גולה שלא בדרך ירידתו לאיתויי מאי לאו לאיתויי כה"ג וליטעמיך כל שבדרך ירידתו לאיתויי מאי אלא לאיתויי קצב הכא נמי לאיתויי קצב דתניא קצב שהיה מקצב תנא חדא לפניו חייב לאחריו פטור ותניא אידך לאחריו חייב לפניו פטור ותניא אידך בין לפניו בין לאחריו חייב ותניא אידך בין לפניו בין לאחריו פטור ולא קשיא [6]כאן בירידה שלפניו ועליה שלאחריו כאן בעליה שלפניו וירידה שלאחריו כאן בירידה שלפניו ושל אחריו כאן בעליה שלפניו ושל אחריו לימא כתנאי היה עולה בסולם ונשמטה שליבה מתחתיו תני חדא חייב ותניא אידך פטור מאי לאו בהא קא מיפלגי דמר סבר ירידה היא ומר סבר עליה היא לא דכ"ע עליה היא ולא קשיא כאן לניזקין כאן לגלות איבעית אימא הא והא [א] לגלות ולא קשיא [11]הא דאתליע הא דלא אתליע ואיבעית אימא הא והא דלא אתליע ולא קשיא הא דמיהדק והא דלא מיהדק: **מתני'** [12]נשמט הברזל מקתו והרג רבי אומר אינו גולה וחכמים אומרים גולה מן העץ המתבקע רבי אומר גולה וחכמים אומרים [3]אינו גולה: **גמ'** תניא אמר להם רבי לחכמים וכי נאמר [6]ונשל הברזל מעצו והלא לא נאמר אלא מן העץ ועוד נאמר עץ למטה ונאמר עץ למעלה מה עץ האמור למעלה מן העץ המתבקע אף עץ האמור למטה מן העץ המתבקע אמר רב חייא בר אשי אמר רב ושניהם מקרא אחד דרשו ונשל הברזל מן העץ רבי סבר יש אם למסורת ונישל כתיב ורבנן סברי יש אם למקרא ונשל קרינן ורבי יש אם למסורת סבירא ליה

והאמר

ג) וכן פי' ר"מ בב"ק דף כ"ו ע"ב הובא בחידושי הרשב"א ובשיטה מקובצת שם: ד) וכן נראה מפסק הרמב"ם הל' רוצח פ"ו הי"ג דלא כרש"י: ה) אפשר דע"ס הוא והג' צריך להגקד בחיוק ול"ע: ו) אפשר אחריו הלך הרמב"ם ספ"ו מהל' רוצח מדוייק לשנא דמתבקע דמן העץ המתבקע נמי אנשמט הברזל קאי:

עין משפט נר מצוה

ג א מיי' פ"ו מהלכות רוצח הלכה יג סמג עשין עה:
ד ב ג ד ה ו מיי' שם הלכה י:
ה ז מיי' שם הלכה יג ולפטור ועי' בכ"מ:
ו ח מיי' שם הלכה יד:
ז ט מיי' שם הלכה י:
ח י מיי' שם הלכה יא:
ט כ מיי' שם הלכה יד ולפטור:
י ל מיי' שם הלכה יג ועיין בכסף משנה:
מ [מיי' פ"ו מהל' חובל ומזיק הל"ד ועי' במ"מ טוש"ע ח"מ סי' שע"ח סעיף ג]:
יא נ מיי' פ"ו מהל' רוצח הלכה טו:

תורה אור השלם

1. אוֹ בְּכָל אֶבֶן אֲשֶׁר יָמוּת בָּהּ בִּלֹּא רָאוֹת וַיַּפֵּל עָלָיו וָיָמֹת וְהוּא לֹא אוֹיֵב לוֹ וְלֹא מְבַקֵּשׁ רָעָתוֹ:
במדבר לה כג
2. וְהִקְרִיתֶם לָכֶם עָרִים עָרֵי מִקְלָט תִּהְיֶינָה לָכֶם וְנָס שָׁמָּה רֹצֵחַ מַכֵּה נֶפֶשׁ בִּשְׁגָגָה:
במדבר לה יא
לִבְנֵי יִשְׂרָאֵל וְלַגֵּר וְלַתּוֹשָׁב בְּתוֹכָם תִּהְיֶינָה שֵׁשׁ הֶעָרִים הָאֵלֶּה לְמִקְלָט לָנוּס שָׁמָּה כָּל מַכֵּה נֶפֶשׁ בִּשְׁגָגָה:
במדבר לה טו
3. וְזֶה דְּבַר הָרֹצֵחַ אֲשֶׁר יָנוּס שָׁמָּה וְחָי אֲשֶׁר יַכֶּה אֶת רֵעֵהוּ בְּבְלִי דָעַת וְהוּא לֹא שֹׂנֵא לוֹ מִתְּמוֹל שִׁלְשֹׁם:
דברים יט ד
4. וְאִם בְּפֶתַע בְּלֹא אֵיבָה הֲדָפוֹ אוֹ הִשְׁלִיךְ עָלָיו כְּל כְּלִי בְּלֹא צְדִיָּה:
במדבר לה כב
5. וְאֲשֶׁר לֹא צָדָה וְהֱאֱלֹהִים אִנָּה לְיָדוֹ וְשַׂמְתִּי לְךָ מָקוֹם אֲשֶׁר יָנוּס שָׁמָּה:
שמות כא יג
6. וְאֲשֶׁר יָבֹא אֶת רֵעֵהוּ בַּיַּעַר לַחְטֹב עֵצִים וְנִדְּחָה יָדוֹ בַּגַּרְזֶן לִכְרֹת הָעֵץ וְנָשַׁל הַבַּרְזֶל מִן הָעֵץ וּמָצָא אֶת רֵעֵהוּ וָמֵת הוּא יָנוּס אֶל אַחַת הָעָרִים הָאֵלֶּה וָחָי:
דברים יט ה

רבינו חננאל

ת"ר בשגגה פרט למזיד. כלומר אינו גולה. אוקמה רבא דהאי מזיד שאינו גולה באומר מותר שהאומר מותר קרוב למזיד הוא ולא מיכפר ליה בגלות. אבל המזיד בר קטלא הוא. בבלי דעת אוקמה רבא פרט למתכוין להרוג בהמה והרג אדם לכותי והרג ישראל לנפלים והרג בן קיימא שאינו גולה: ת"ר אם בפתע פרט לקרן זוית דהוה ליה לעיוני. בלא איבה פרט לשונא. כלומר הני לא סגי להו בגלות. הדפו שדחפו בגופו. או השליך עליו להביא ירידה שהיא צורך עלייה. בלא צדיה פרט למתכוין לצד זה והלכה לה לצד אחר. ואשר לא צדה פרט למתכוין לזרוק ב' אמות זורק ד' אמות והיה שם אדם והכהו דלא מיכפר להו בגלות ו) ואשר יבא את רעהו ביער מה יער רשות לניזק ולמזיק ליכנס שם אף כל שיש רשות לניזק ולמזיק ליכנס שם דינו הכי. בעא ר' אבהו מר' יוחנן היה עולה בסולם ונשמטה שליבה מתחתיו ונפלה והרגה מהו. ופשט ליה דהיא ירידה צורך עלייה. ומותיב ליה הא דתנן כל שלא כדרך ירידתו אינו גולה מאי לאו כי האי גוונא. ופריק ליה לא לעולם כי האי גוונא ומתניתין כיון קצב שהיה מקצב דתנו ביה ד' בבי. תני חדא לפניו חייב לאחריו פטור כו' ופרקינן לא קשיא. פי' דרך המקצב להעלות הקופיץ מלפניו ולהורידו לאחריו ואח"כ מחזירו ומעלהו מאחריו ומורידו לפניו ומכה בבהמה הא דתני לפניו חייב לאחריו פטור דרך ירידה לפניו חייב. פי' בעת שמחזיר הקופיץ מאחוריו להכות על הבהמה כדי לנתחה שזו היא ירידה ממש ובירידה שלאחריו בהחזרת הקופיץ שהיא כעין עלייה פטור. והא דתניא לאחריו חייב לפניו פטור הוא בהגבהת הקופיץ מלפניו עד שיחזירו לאחריו פטור שהוא דרך עלייה לאחריו חייב שהוא דרך ירידה ג) (ופירשונהו) [ופירשונהו] בתלמוד ארץ ישראל. א"ר יצאי טבח שהיה

מסורת הש"ס

ו) [לקמן ט:], ז) ל"ל רבה תוס' בסנהדרין דף סב. רש"ל, ח) [לקמן ט.], ט) [לקמן ט.], ד) [שם.], י) [שם:], ו) [עי' תוס' ב"ק כו: ד"ה פרט ותוספות סנהדרין עז: ד"ה פחם ותוס' לקמן ט. ד"ה ורב מקבלן], ז) [עי' תוס' לקמן מ. ד"ה בלא איבה], ח) ב"ק כו:, ט) [עי' תוספות סנהדרין עז: ד"ה פחם ותוס' ב"ק כו: סד"ה פרט וכו' מה שהגיעו בתימה], י) ל"ל רבה. רש"ל, כ) [שמות כא], ל) [וע"ע בתוס' שבת עב: ד"ה בתומר ותוספות סנהדרין סב. ד"ה וכבא], מ) רש"ל מ"ז, נ) כדפירשנו בפרק בילד הרגל. מהר"ם, ס) עי' במהרש"ל ובמהרש"ל,

גליון הש"ס

גמ' בבלי דעת פרט למתכוין. עי' לקמן דף ט' ע"ב ובתוס' שם ד"ה וכ"ר: שם מה יער רשות. עי' לקמן דף מ' ע"א:

הגהות הב"ח

(א) רש"י ד"ה ה"ג כאן וכו' והריס בכח הרג לפניו בהשפלתו חייב: (ב) תוס' ד"ה אלא וכו' וקשה ומ"ש דגדי וכו' וחיינין כדאיתא פרק כלל גדול: (ג) ד"ה ואמר וכו' פרש"י דממעט: (ד) ד"ה שמטה השליבה מתחתיו ונפלה והרגתו השליבה אבל אם נפל האדם והרגו אדם פטור:

הגהות הגר"א

[א] גמ' הא והא לגלות. ע"ב גילסת הרמב"ם לנקון ומתוקן בגירסתו קושית התוס' (ועמ"ש רבינו בח"מ סי' שע"ח ס"ק י' י"ל):

הגהות מהר"ב רנשבורג

א] רש"י ד"ה פרט וכו' וכן לזרוק ארבע וזרק שמונה. ע"ב ל"ל חזק שתים וכ"ה בסנהדרין דף עז: בלשון התוס' ד"ה פחם. [בגמ' דב"ק כ"ו ב' מבואר כמ"ש רש"י כאן ואל"ל]:

מוסף רש"י

יש אם למסורת. כמה שכתב משה ומסר בספר תורה לישראל, היא כאם עקרו ולא כמו שהוא שהעיקר ולא כמו שהוא נקרא (סוכה ו:). **יש אם למקרא.** כתר קרייה אזלינן להיא עיקר (סנהדרין ד.).

רבינו חננאל (המשך)

מקצב והכה בין מלמעלה בין מלמטה גולה ואתיא כדמר בר רב הונא ג) שבח שהיה מקצב והכה לפניו למטה גולה. למעלה אינו גולה. לאחריו למעלה גולה. למטה אינו גולה. והא דתני' בין לפניו בין לאחריו חייב בירידה

הא דרב יצחק בר' יוסף בסנהדרין בשמעתא קמייתא (דף ד.): **היינו.** דקא הדר רבי ואמר ועוד למילפיה בגזירה שוה: **פיסא.** רגב גוש עפר כלישני"א בלע"ז: **ואחר תמרי.** והשיר תמרים: **נאנו למחלוקת.** דהיינו דומיא דמן העץ המתבקע: **מהו דתימא.** הא לרבי ככח כחו דמי ופטור שהרגב היה כח ראשון ונשירת התמרים היה כח שני קמ"ל שהרגב כגרזן והתמרים כקיסם הניתז: **גרמא.** הוא עץ החריות שהתמרים תלוין אצלו: **ומחיה לכובסא.** הוא אשכול התמרים המקובלים יחד: **מתני' ר"א בן יעקב.** מפרש טעמא בגמרא: **האב המכה אם בנו.** להטותו לדרך (ג) אחרת: **ושליח ב"ד.** המלקה ארבעים לחייב מלקות: **גמ' ליפנות בה.** בני אדם לנקביהם: **ואילא דמיקרי ויפיב.** ליפנות ביום: **ומצא.** משמע שהוא שם ומצאו נשירת שאל הבראל: **פרט לממציא עצמו.** אחרי כן הוציא הלה את ראשו וקבלה ה"ז פטור זרק את האבן לחצרו והרג (ד) אם יש רשות לניזק ליכנס לשם גולה ואם לאו אינו גולה שנאמר [1] ואשר יבא את רעהו ביער (ה) מה היער רשות לניזק ולמזיק ליכנס לשם אף כל רשות לניזק ולמזיק להכנס לשם יצא חצר בעל הבית שאין רשות לניזק (ו) (ולמזיק) ליכנס לשם אבא שאול אומר מה חטבת עצים רשות (ז) אף כל רשות יצא האב המכה את בנו והרב הרודה את תלמידו ושליח ב"ד: **גמ'** (ח) לרה"ר מזיד הוא (ט) אמר רב שמואל בר יצחק בסותר את כותלו איבעי ליה לעיוני בסותר את כותלו בלילה (י) בלילה נמי איבעי ליה לעיוני (יא) בסותר את כותלו לאשפה האי אשפה ה"ד אי שכיחי בה רבים (יב) פושע הוא אי לא שכיחי בה רבים (יג) אנוס הוא א"ר פפא (יד) לא צריכא אלא לאשפה העשויה ליפנות בה בלילה ואין עשויה ליפנות בה ביום ואיכא דמקרי ויתיב פושע לא הוי דהא אינה עשויה ליפנות בה ביום אונס נמי לא הוי דהא איכא דמקרי ויתיב: רבי אליעזר בן יעקב אומר וכו': (טו) ת"ר [1] ומצא פרט לממציא את עצמו (טז) מכאן אמר רבי אליעזר בן יעקב אם משיצתה האבן מידו הוציא הלה את ראשו וקבלה פטור למימרא דמצא מעיקרא משמע ורמינהי [2] ומצא (יז) פרט למצוי שלא ימכור ברחוק ויגאול בקרוב ברעה ויגאול ביפה אמר רבא (יח) הכא מעייניה דקרא והתם מעייניה דקרא ומצא דומיא [2] דוהשיגה ידו מה השיגה ידו מהשתא אף מצא נמי מהשתא הכא מעייניה דקרא ומצא דומיא דיער מה יער מידי דאיתיה מעיקרא אף ומצא נמי מידי דאיתיה מעיקרא: הזורק את האבן וכו': א"ל ההוא מרבנן לרבא ממאי דמחטבת עצים דרשות דלמא מחטבת עצים דסוכה ומחטבת עצים דמערכה ואפ"ה אמר רחמנא ליגלי א"ל כיון דאם מצא חטוב (יט) (אינו חוטב) לאו מצוה השתא נמי לאו מצוה איתיביה רבינא לרבא (כ) יצא האב המכה את בנו והרב הרודה את תלמידו ושליח ב"ד לימא כיון דאילו גמיר לאו מצוה השתא נמי לאו מצוה התם אע"ג דגמיר מצוה דכתיב [3] ויניחך ויתן מעדנים לנפשך (כא) הדר אמר רבא לאו מילתא היא דאמרי [1] ואשר יבא את רעהו ביער (כב) (מה יער) דאי בעי עייל ואי בעי לא עייל ואי סלקא דעתך מצוה מי סגיא דלא עייל אמר ליה רב אדא בר אהבה לרבא כל היכא דכתיב אשר דאי בעי הוא אלא מעתה [4] ואיש אשר יטמא ולא יתחטא אי בעי מיטמא אי בעי לא מיטמא מת מצוה דלא סגי דלא מיטמא הכי נמי דפטור שאני התם דאמר קרא

[לעדים ולדיינים] כדאמרי' בסנהדרין (דף כט.) (כא) (במסנה תורה כתיב נמי כי לא שוגג הוא לו (כב) משום פרשה שנטית) כך נראה למש"ח:

היינו דקאמר להו ועוד. פירוש משמע דמעיקרא ה"א טעמא משום אם למסורת ובתר הכי קאמר ועוד כלומר אע"ג דס"ל שאם למקרא מ"מ הכא איכא למשמע מגזירה שוה ותימה דמעיקרא נמי לא תלי טעמא במסורת אלא משום דלא כתיב מעצו ואמר ה"ר יוסף בכור שור דהיא היא וה"ק וכי נאמר וגשל הבראל מעצו דאי (ד) כתיב כן אז הוי מיושב לומר יש אם למקרא לקרות וגשל כדקרי וכדאמרי רבנן והלא לא נאמר אלא מן העץ וא"כ אין לשון המקרא דקיינן וגשל מיושב על זה אלא ודאי מן העץ מוכיח דיש אם למסורת שהוא וגשל כמו והשיל וזה הלשון מיושב על מן העץ דמן העץ המתבקע (ה) והשתא ניחא הא דקאמר ועוד וכן (ו) פירש בסנהדרין גבי יראה שאם דמשמע שפיר (ז) מן המסורת דהיינו יראה משום דפשטיה דקרא משמע הכי דכתיב וכו' משמע יראה שזורק את פני המדון וכו' לפי המקרא דקיינן יראה הל"ל: (ו) ד"ה לאשפה וכו' ליפנות כלל גם בגילה ואיכא דמקרי: (ז) בא"ד אבל השתא דעשויה: (ח) ד"ה אע"ג דגמיר וכו' דאם מצאו: (ט) בא"ד שמו עליו זה על בנו: (י) ד"ה בלא איבה וכו' לא שוגג לו וא"ע וכו' שנתחטא בה מעיר: (יא) בא"ד אינטריך למימר אפילו אלא לאו דבמשנה תורה כתיב נמי כי לא שוגג הוא לו משום פרשה שנטית כל"ל. ועל תיבות אפילו ולא אויב לו נ"ב פי' שוגג גרע אויב ומי לאו קרא הוה אמינא שוגג דוקא אינו גולה אינטריך ולא אויב לו לאוריי דאף אינו אויב לו הלכך גולה אבל אויב אינו גולה ואין לדקשות השתא דכתיב ולא אויב לו למה לי בלא איבה השתא אויב אינו גולה כל שכן שוגג ד"ל [והשאר חסר]: (יב) בא"ד משום פרשה שנטית. נ"ב פי' תרתי קראי כתובי במ"ש לא שוגג לו ולא אינטריכו אלא משום פרשה שנטית [והשאר חסר]:

רבינו חננאל (המשך)

השתא איידמן ליה דומיא דהשיגה ידו: הזורק אבן לחצרו והרג אם יש רשות לניזק ליכנס לשם גולה כו'. אבא שאול אומר מה חטבת עצים רשות אף כל רשות יצא האב המכה בנו והרב הרודה את תלמידו ושליח ב"ד. ומקשו עליה וממאי דהאי דכתב לחטוב עצים דרשות הן דלמא חטבת עצים למערכה או עצים לעשות סוכה דאינון מצוה ואפילו הכי גולה.

עין משפט נר מצוה

יב א מיי' פ"ו מהלכות רוצח הלכה טו סמג עשין עה:

יג ב מיי' שם הל' יא:

יד ג ד מיי' שם הלכה ו:

טו ה ו ז מיי' שם הל' ז:

טז ח מיי' שם הלכה ח:

יז ט מיי' שם הל' ט [וכ"מ מהל' חובל הל' י"ט]:

יח י מיי' פי"א מהל' שמירת הנפש ויזיקין הלכה יז סמג לאוין עה:

יט כ מיי' פ"ה מהלכות רוצח הלכה ה ו סמג עשין עה:

הגהות הב"ח

(א) גמ' הכא מעייניה דקרא. נ"ב עיין בסנהדרין דף פא בתוס': (ב) רש"י ד"ה האב וכו' לדרך האמת הס"ד: (ג) ד"ה ומצא פרט וכו' פרט למצוי לפדות אם היתה וכו' להחזיקה לו הס"ד: (ד) תוס' ד"ה היינו וכו' ולפי הדה כתיב כן אז: (ה) בא"ד המתבקע קאמר והשתא ניחא וכו' דמשמע שפיר דיש אם למסורת להיינו יראה משום דפשטיה דקרא משמע הכי דכתיב וכו' משמע יראה זכורך את פני המדון וכו' לפי המקרא דקיינן יראה הל"ל: (ו) ד"ה לאשפה וכו' ליפנות כלל גם בגילה ואיכא דמקרי: (ז) בא"ד אבל השתא דעשויה: (ח) ד"ה אע"ג דגמיר וכו' דאם מצאו: (ט) בא"ד שמו עליו זה על בנו: (י) ד"ה בלא איבה וכו' לא שוגג לו וא"ע וכו' שנתחטא בה מעיר: (יא) בא"ד אינטריך למימר אפילו אלא לאו דבמשנה תורה כתיב נמי כי לא שוגג הוא לו משום פרשה שנטית כל"ל. ועל תיבות אפילו ולא אויב לו נ"ב פי' שוגג גרע אויב ומי לאו קרא הוה אמינא שוגג דוקא אינו גולה אינטריך דאף אינו אויב לו לאוריי דאף אינו אויב לו הלכך גולה אבל אויב אינו גולה ואין לדקשות השתא דכתיב ולא אויב לו למה לי בלא איבה השתא אויב אינו גולה כל שכן שוגג ד"ל [והשאר חסר]: (יב) בא"ד משום פרשה שנטית. נ"ב פי' תרתי קראי כתובי במ"ש לא שוגג לו ולא אינטריכו אלא משום פרשה שנטית [והשאר חסר]:

גליון הש"ס

מתני' אם יש רשות לניזק. עי' ב"ק דף לב ע"ב מו"ס ולא סגי: **שם** מה היער. לעיל ז ע"ב: **גמ'** הכא מעייניה. עי' סוטה דף מה ע"ב:

לעזי רש"י

כלישנ"א [בלישט"א] גוש אדמה.

מוסף רש"י

ומצא. ומצא את דעהו ומת, שהיה חכירו מצוי שם בשעה שהכיס זה הגרזן מייב גלות, **פרט לממציא את עצמו.** דפטור זה מגלות (ערכין ל:). **שלא ימכור ברחוק.** לא ימכור שדה לרוקה שם לו כדי לגאולו זו שהיא קרובה לו (שם ל.). **מה השיגה ידו מהשתא.** דודאי מעיקרא כשמכרה לא היתה ידו משגת, דכתיב כי ימוך אחיך ומכר מאחוזתו (שם ל:).

רבינו חננאל

יש אם למקרא סבירא ליה. אמר לך כתב למעלה לחטוב עצים וכתב למטה ונשל הבראל מן העץ מה העצים הכתובים למעלה העצים המתבקעין הן אף עץ הכתוב למטה מן העץ המתבקע. וחכ"א גולה מאי טעמא ונשל כתיב מכל מקום (ו) אמר רב פפא האי דשדא פיסא. פי' טיט שיבש ונעשה כאבן לדיקלא ואתר תמרי ואזול תמרי וקטול לרבי דמחייב בהתזת בקעת חייב דתמרי במקום בקעת עומדין לרבנן כח כחו הוא ופטור. אלא לרבי כח כחו היכי הוי. כגון דשדא פיסא ומחייה לגדמא (ג) ואזל גדמא ומחייה לכבסא פירוש סנסני (של) תמרים (ג) ואתר תמרי אזול תמרי וקטול היינו כח כחו ופטור: הזורק אבן ברשות הרבים והרג הא ודאי מזיד הוא והאי דתנן גולה אוקימנא בסותר את כותלו. ירושלמי כגון שהיה כותלו גוהה והיה סותרו לאשפה העשויה להיפנות בה בלילה ואינה עשויה להיפנות בה ביום ואיכא דמיקרי יתיב ומיפנה בה פושע לא הוי דהא אינה עשויה להיפנות בה ביום אנוס נמי לא הוי דהא איכא דמיקרי יתיב לפיכך גולה. ת"ר ומצא את רעהו פרט לממציא את עצמו מיכן א"ר אליעזר בן יעקב אם משיצאת האבן מידו הוציא הלה את ראשו וקיבלה פטור. ואסיק. האי ומצא מידי דהוה מעיקרא משמע דומיא דיער והאי דכתב ומצא כדי גאולתו מידי דלא הוה מעיקרא אלא

(א) סנהדרין ד., ב) ב"ק לב:, ג) רש"א מ"ז, ד) בסה"מ ל"ג אף כל רשות, ה) ב"ק לב:, ו) שם לג., ז) ערכין ל:, ח) רש"א מ"ז, ט) [בכת סג: וש"ן], י) רש"א מ"ז, כ) רש"א מ"ז, ל) רש"א בפר"ק, מ) רש"א נמי, נ) רש"א מ"ז,

(ג) כלומר אפילו אם מעצמו נשל ולא על ידי העץ: (ד) גדמא. כ"ה ג"כ גירסת הערוך ערך גדס: (ג) וכ"ה בערוך ערך כנס:

טמא יהיה מכל מקום. קשה ליתנוק מאשר ומיהיה ויש לומר דאשר אורחיה דקרא הוא: **דלמא** חרישת העומר **דמצוה ואמר רחמנא תשבות.** קלת קשה ליתנוק מיניה דתשבות ומהיכי תיתי לן דהא למישרי מלרכיון קרא וי"ל דהא לא חיים רק לסתור דרשא דאשמעינן מה חרים ראשון ומעתה נאמר דאתא לדרשא אחרינא: **אינו צ"ל חריש וקציר של שביעית בו'.** תימה דבשלמא קליר כתיב בהאי ענינא את ספיח קליריך לא תקצור אבל חריסה לא כתיב כלל התם וכ"ת דילפינן מקראי דכתיבי כל שאר עבודות קרקע הא איכא מ"ד פ"ק דמו"ק (דף ג:) דדוקא אהנך דכתיבי בהדיא מיחייב אבל אינך לא וחריסה גופה ממעט התם מדקאמר החורש בשביעית אינו לוקה (ד) וי"ל דכיון דקסבר דקליר אתי לתוספת חרים נמי אתא לתוספת: **והא אמרת יצא האב המכה בנו.**

קשה (ה) [לר"י] דהיינו דוקא כשמייסרו ומכהו בתוכחתו אבל אם הלך ביער והורגו בשוגג למה לא יגלה וי"ל דמשמע ליה דמיירי בכל ענין אף אם מכהו לייסרו דאם לא כן אמאי נקט טפי בן מאדם אחר: אלמא

[1]טמא יהיה מ"מ ההוא מיבעי ליה [ו]לכדתניא טמא יהיה [א]לרבות טבול יום טומאתו בו [ב]לרבות מחוסר כיפורים א"ל אנא מעוד [ג](טומאתו) קא אמינא איכא דמתני לה אהא [2]בחריש ובקציר תשבות [ג]ר"ע אומר אינו צ"ל חריש של שביעית וקציר של שביעית שהרי כבר נאמר [3]שדך לא תזרע וכרמך לא תזמור אלא אפילו חריש של ערב שביעית שנכנס לשביעית וקציר של שביעית שיצא למוצאי שביעית רבי ישמעאל אומר מה חריש רשות אף קציר רשות [ד]יצא קציר העומר שהוא מצוה א"ל ההוא מרבנן לרבא ממאי דחרישה דרשות דלמא חרישת עומר דמצוה ואפ"ה אמר רחמנא תשבות א"ל כיון דאם מצא חרוש אינו חורש לאו מצוה איתיביה רבינא לרבא יצא האב המכה את בנו והרב הרודה את תלמידו ושליח ב"ד ואמאי לימא כיון דאילו גמיר לאו מצוה השתא נמי לאו מצוה התם אע"ג דגמיר נמי מצוה קא עביד דכתיב [4]יסר בנך ויניחך [ה]הדר אמר רבא לאו מילתא היא דאמרי [ו] קצירה דומיא דחרישה מה חרישה מצא חרוש אינו חורש אף קצירה נמי [ז](מצא קצור אינו קוצר) ואי ס"ד מצוה מצא קצור אינו קוצר מצוה לקצור ולהביא: **מתני'** [ח]האב גולה על ידי הבן והבן גולה ע"י האב [ט]הכל גולין על ידי ישראל וישראל גולין על ידיהן חוץ [י]מגר תושב [יא]וגר תושב [א] אינו גולה אלא על ידי גר תושב: **גמ'** האב גולה ע"י הבן והאמרת יצא האב המכה את בנו דגמיר והאמרת אע"ג [יב]דגמיר מצוה קעביד בשוליא דנגרי שוליא דנגרי חיותא היא דלמדיה דגמיר אומנותא אחריתי: והבן גולה ע"י האב כו': ורמינהי [5]מכה נפש פרט למכה אביו אמר רב כהנא לא קשיא הא ר"ש והא רבנן [יג]לר"ש דאמר חנק חמור מסייף שגגת סייף ניתנה לכפרה שגגת חנק לא ניתנה לכפרה לרבנן דאמרי סייף חמור מחנק הורג אביו [בשוגג] שגגת סייף הוא ושגגת סייף ניתנה לכפרה רבא אמר [יד]פרט לעושה חבורה באביו בשוגג ס"ד אמינא כיון דבמזיד בר קטלא הוא בשוגג נמי ליגלי קמ"ל: הכל גולין על ידי ישראל וכו': הכל גולין על ידי ישראל לאיתויי מאי לאיתויי עבד וכותי תנינא להא דת"ר [טו]עבד וכותי גולה ולוקה ע"י ישראל וישראל גולה ולוקה ע"י כותי ועבד בשלמא עבד וכותי גולה ע"י ישראל ולוקה גולה דקטליה ולוקה דלטייה אלא ישראל גולה ולוקה ע"י כותי בשלמא גולה דקטליה אלא לוקה אמאי דלטייה [6]ונשיא בעמך לא תאור [טז]בעושה מעשה עמך אלא אמר רב אחא בר יעקב כגון שהעיד בו והוזם דכוותיה גבי עבד שהעיד בו והוזם עבד בר עדות הוא אלא אמר רב אחא בריה דרב איקא הכא במאי עסקינן ·כגון שהכהו הכאה שאין

לרבות טבול יום. שאם נכנס למקדש ענוש כרת: **לרבות מחוסר כיפורים.** מאותן טומאות הצריכות קרבן וטבל והעריב שמשו ולא הביא כפרתו ונכנס למקדש חייב. ולרבא טומאות הן הטעונות קרבן הזב והזבה והיולדת והמצורע: **מעוד קאמינא.** עוד טומאתו בו. עוד (ט) קרא יתירא לדרשא הוא: **איכא דמתני לה.** להא דא"ל ההוא מרבנן לרבא והא דאותביה רבינא אהא: **אין צ"ל חרים וקליר של שביעים בו'.** דעל כרחך בשביעית דשמיטה הכתוב מדבר דאי כדכתיב דאיסור השביעי קאי מאי שנא חרים וקליר דנקט אלא ה"ק שאם ימיס תעבוד ובשביעי תשבות והשאה שאתה עובד בהן בחרים ובקליר תשבות(ב): **הנכנס לשביעים.** (י) (וחרים של שביעית) אלא יחרוש בשאת חריסה המועלת לשביעית: **וקליר של שביעית היולא למולאי שביעית.** שאם הביאה אלים בשביעית מאז היא ראויה ליקלר ואם קלרה בשמינית צריך להוג בה קדושת שביעית: **רבי ישמעאל אומר מה חרים רשות כו'.** ובשבת קאי ולהכי נקט חרים וקליר לומר לך מה החרים שאני אוסר לך בשבת חרים של רשות הוא שאין לנו חרים של מצוה אף קליר איני אוסר לך אלא של רשות יצא קליר העומר: **אם מצא חרוש אינו צריך לחרוש.** אבל קליר אפילו מצא קצור מצוה לקצור לשמה דכתיב (ג) וקצרתם והבאתם את עומר: **לאו מילתא היא דאמרי.** שהיה לי להשיבו תשובה נאמת דקרא לאו במצוה אייריי: **מאי טעמא קליר דומיא דחרים.** מה חרים בכל מקום מצא חרוש אין מצוה לחרוש אף קליר בהכי עסקי' שאם מצא קצור אין מצוה לקצור יצא קליר העומר שאפילו מצא קצור מצוה לקצור: **ואי ס"ד מצוה.** בקליר של מצוה מצא קצור אינו קוצר תמיהא היא זו: **מתני' ע"י הבן.** אם הרגו לבנו בשוגג: **חוץ מגר תושב.** שאין ישראל גולה על ידו: (ג) **הכל גולין.** מפרש בגמרא לאיתויי מאי: **גמ' בשוליא דנגרי.** בלימוד חרש עליס שאינו מלמדו תורה אלא אומנות. שוליא יויינד"ריינו: **חיותיה הוא.** ואף זו מצוה על האב ללמדו דילפינן לה מקרא בפרק קמא דקדושין (דף ל:) דכתיב [קהלת טו] ראה חיים עם אשה אשר אהבת הקיים אומנות שהוא חיותו לאשה כשם שאביו חייב להשיאו אשה כדכתיב [ירמיה כט] וקחו לבניכם נשים כך חייב ללמדו אומנות: **מכה נפש.** גבי הורג בשגגה כתיב לגוף שמה מכה נפש בשגגה: **פרט למכה אביו.** אלא חייב גלות אלא למי שהכאתו תלויה בנפש שאינו חייב עליו אלא אם כן הרגו יצא מכה אביו שהוא חייב עליו מיתה בחבורה בעלמא וקא ס"ד דממעטא ליה מגלות אפילו הרגו: **ורבנן שמעון דאמר.** בסנהדרין בפ' ד' מיתות (דף מט:) חנק חמור מסייף ולדידיה ההורג את אביו בחנק דתנן (שם דף פא.) מי שנתחייב ג' מיתות ב"ד נידון בחמורה וההורג אביו חייב שתי מיתות שהעושה חבורה באביו מן הנחנקין הן והמכה נפש מן הנהרגין וכאן יש חבורת אביו וליתה ולר"ש דאמר חנק חמור אם היה זה מזיד היה בחנק ועכשיו שהוא שוגג לא נתנה שגגתו לכפרה בגלות אם נתנה תורה כפרה לשגגת סייף שהיא קלה לא נתנה כפרה לשגגת חנק: **ורבנן דאמרי סייף חמור מחנק הורג אביו שגגת סייף הוא.** שהרי אילו מזיד היה נידון בחמורה שהיא סייף ושגגת סייף נתנה לכפרה בגלות: **רבא אמר.** ברייתא נמי רבנן וההורג את אביו נמי גולה דשגגת סייף היא והא דקתני פרט למכה אביו לאו להורגו קא ממעטא אלא בעושה בו חבורה בשוגג: **נוקה דלטייה.** ואמרינן [בשבועות] (דף לה.) המקלל את חבירו עובר בלא תעשה ואתיא במה הלל מהמקלל דיין ונשיא וחרש (סנהדרין דף סו.): **שהעיד בו.** שהוא חייב מלקות: שאין

[1] מזר מה., [2] לרש"י לא גרסי' רש"ל, [3] שביעית פ"ק מ"ד מו"ק ג: [ר"ה ט.], [4] [בפת סב: ש"ץ], [5] רש"ל מ"ז, [6] [בסדר המשנה הגי' חדוש מעל ידי גר], [7] [מנהדרין מט:], [8] ב"מ מח: סב. סנהדרין פה. [ב"ק לד: יבמות כב: ב"ב ד.], [9] [במדבר יט], [10] רש"ל מ"ז, [11] [ויקרא כג],

הגהות הב"ח

(א) גמ' לאו מלמא היא דאמרי מ"ט קליה וכו' אף קליה נמי מצא קצור אינו קוצר יצא קציר העומר שאפי' מצא קצור מצוה לקצור ולהביא ואי ס"ד מצוה מצא קצור אינו קוצר מצוה לכ"ל: (ב) רש"י ד"ה אין צריך לומר וכו' תשבות הס"ד ואמ"כ מ"ה חריש של שביעית הנכנס לשביעית אלא יחרוש בשאת: (ג) ד"ה הכל גולין כ"ל קודם ד"ה חוץ מגר: (ד) תוס' ד"ה אינו וכו' וי"ל כיון דקסבר דקליר אתי לתוספת. נ"ב פי' הא דקאמר א"ל לומר חרים לאו דוקא דאפי' צריך לומר חרים מ"מ כיון דאינו צריך לומר קליר ובע"כ דקליר אתא לתוספת בקליר הנכנס למ"ש א"כ חרים נמי אתא לתוספת בחרים הנכנס לשביעית וא"כ השתא תשביעין לקרא דכתיב חרים כאילו א"ל אלא לענין תוספת ודו"ק: (ה) ד"ה והא וכו' קשה לרש"י להייו:

הגהות הגר"א

(א) במשנה וגר תושב גולה ע"י גר תושב כל"ל. (וכן הוא לקמן ע' א' וכירושלמי):

לעזי רש"י

יויינדרינ"ו [ויינדרי"ן]. שוליא.

רבינו חננאל

עוד לרבויי למת מצוה. טמא יהיה לרבות טבול יום. טומאתו בו לרבות מחוסר כפורים. איכא דמתני לה להא דאמר ליה ההוא מרבנן לרבא ושינויא דשני ליה רבא אהא בחריש ובקציר תשבות ר' עקיבא אומר אין צ"ל חריש של שביעית וקציר של שביעית כו' ופשוטה היא: האב גולה על ידי הבן. כלומר אם הכה האב את בנו והרגו הרי זה גולה ואוקמה שלא הכהו ללמדו תורה ולא מוסר אלא הכהו ללמדו אומנות והוא דידע אומנות אחרת דכיון דאית ליה אומנות אחרת הא אית ליה חיותא נמצא האב מכהו שלא

מוסף רש"י

לרבות טבול יום. שאינו צריך לכפרה כפרה, שאינו יכול ליכנס עד שיעריב שמשו (נזיר מה.). **לרבות מחוסר כפורים.** דאע"ג דהעריב שמשו אינו יכול ליכנס עד שיביא כפרתו (שם) שאם נכנסו למקדש חייבין כרת (פסחים צב.). **אינו צריך לומר חריש של שביעית.** דעל כרחך אע"ג דריש דקרא בשבת קאי, דכתיב שאת ימיס תעבוד, מיהא אשביעית קאי, דאי אשבת, חרים וקליר הוא דאסור שאר מלאכות מי שרו (ר"ה ט.). **חריש של ערב שביעית.** אלא יחרוש שדה אילן ערב שביעית חרים שיועיל לשביעית (שם). **שנכנס לשביעית.** כל שיש לו ליכנס לשביעית, שאסור לחרוש לפני ר"ה (מו"ק ד.). **וקציר של שביעית.** כגון תבואה שהביאה אלים בשביעית, אתה עוסק בה מעהג שביעית בשמינית (ר"ה ט.).

מה חריש רשות כו'. ולא דבר הכתוב אלא לענין שבת, כדכתיב ביה ויום השביעי תשבות, בחרים ובקליר תשבות, בא ללמדנו מה חרים אין לך חרים של מצוה, ואפילו לחרוש לצורך עומר ושמי הלחם, שהרי אם מצא חרוש אינו חורש, ואני אוסרו לך בשבת, אף קליר שאני אוסר לך בשל רשות אני אוסר לך, יצא קציר העומר שהוא מצוה. שאפילו מצא קצור מצוה לקצור (שם) דבעינן קלירה לשמה (מו"ק ד.), ויש לך ללמוד מכאן שדוחה את השבת (ר"ה ט.).

ברשות לפיכך גולה אבל המכהו ללמדו תורה או מוסר אינו גולה. רמינן ברייתא דקתני בן המכה אביו אינו גולה. כלומר לא סגי ליה בגלות. אמתני' דקתני הבן גולה ע"י האב. ופריק רב כהנא ברייתא ר' שמעון מתני' לרבנן ופשוטה היא. ורבא אמר בשהרגו הבן לאביו דברי הכל גולה וברייתא שעשה בו חבורה ולא הרגו והכי קתני מכה נפש פרט למכה אביו בשוגג ועשה בו חבורה שאינו גולה מ"ט דסד"א כיון שהבן עושה חבורה באביו במזיד אע"פ שלא הרגו נהרג בשוגג נמי כיון שעשה בו חבורה ליגלי קמ"ל דלא: הכל גולין ע"י ישראל כלומר כל ההורג ישראל גולה. וישראל גולה על ידיהן לאיתויי עבד וכותי שאם הרגן ישראל גולה על ידיהן. כדתניא עבד וכותי גולה ע"י ישראל אם הרגו ואם הכהו הכאה

מסורת הש"ס

שאין בה שוה פרוטה. שאם יש בה תשלומי פרוטה משלם ואינו לוקה דילפינן בכתובות באלו נערות (דף נב:) בפירוש ריבתה תורה חובל בחבירו לתשלומין וכי אין בה שוה פרוטה לוקה שעבר על לא יוסיף פן יוסיף (דברים כה): **ולא מקשינן הכאה לקללה.** לומר שכשם שאינו לוקה על קללתו [ה] דכתיב בעמך כך לא יקבה על הכאתו ופלוגתא היא בסנהדרין [פה:] דאיכא דמקיש ואיכא דלא מקיש: **חוץ מגר תושב.** ומשמע דמתרוייהו ממעטו ליה דלא הוה גולה ע"י הריגתו אלא נהרג ולא ישראל גולה עליו: **ל"ק כו' גר תושב שהרג גר תושב.** גולה כדקתני בהדיא ורישא כשהרג את ישראל אינו גולה דלא סגי ליה בגלות: **לפיכך.** אשבע מצות שנצטוו בני נח קאי [ו] וקיי"ל אזהרתן זו היא מיתתן לפיכך גר תושב או עובד כוכבים שהרגו נהרגין ואפי' בשוגג שאין בני נח צריכין התראה כדאמרינן בסנהדרין (דף נז.): **מה עובד כוכבים ל"ש קטל בר מיניה.** עובד כוכבים כמותו: **אלא בר מיניה.** ישראל: **אף גר תושב לא שנא קטל בר מיניה.** גר תושב כמותו: **דלאו בר מיניה.** ישראל: **נאומר מוסר.** נהרג דלאו בר גלות הוא: **ואזדו לטעמייהו.** רב חסדא דלא בעי לשנויי באומר מוסר דקסבר אנוס הוא [ז] ורבא דאמר נהרג: **כסבור בהמה.** ס"ז כאומר מוסר שהיה לו ללמוד ואף זה היה לו לעיין ובגר תושב עסקינן: **חייב.** מיתה: **מאי נאו בידי אדם.** בדיני בני נח וזה אומר מוסר היה כסבור אמות אברהם היא: **נאנסים ולא נאדם.** והלא יודע שהיא אשת איש: **הגוי גם זדיק שהרוג.** קס"ל שהודה לו הקב"ה אלמא אנוס הוא: **לדקא מהדרי ליה עילויה.** לא הודה לדבריו שהשיב לו תשובה שחייב מיתה שאינו זדיק בדבר שהיה לו ללמוד דרך ארץ כדמפרש ואזיל:

מתני'

אלמא גר תושב עובד כוכבים הוא. [ו](אינו) מדקדק מדאתי למעוטי גר תושב לפי שאינו ממעט אלא גר תושב שהרג ישראל שאינו גולה אלא נהרג וכן ישראל שהרג גר תושב דפטור דכן מוכיח לשון מתני' דקתני הכל גולין ע"י ישראל וישראל ע"י כולן חוץ מגר תושב דלא הוי בכלל דהאי הכל דאין גולין ע"י ישראל וכן ישראל אינו גולה על ידו (אלא) קא סלקא דעתיה דכיון דישראל אינו גולה ע"י גר תושב ולא גר תושב ע"י ישראל אלמא גר תושב דינו כעובד כוכבים מ"כ הוא הדין גר תושב לגר תושב מידי דהוה אעובד כוכבים לעובד כוכבים ולכך קאמר אימא סיפא דקתני [ו] וכל' ומשני דישא דוקא קאמר גר תושב לישראל אבל גר תושב לגר תושב לא וכדמייתי בתר הכי מקראי ובתוספ' ראיתי שדחק לפרש דמעיקרא סלקא דעתיה דגר תושב וישראל גולין זה ע"י זה וחוץ דגר תושב דקתני במתני' אתא למעוטי שאין גר תושב גולה ע"י הכל ולא הכל על ידו ולא ידענא מאי קאמר מדלא דכל היכא דקתני [ו] חוץ וכו' קאי אכל מה דלעיל מיניה ואף את"ל דהאי חוץ אתי למעוטי דלא הוי בכלל ישראל לגלות ע"י הכל והכל על ידו (מ"מ) קשה דהא לא קתני כללא גבי ישראל וחוץ משמע דאתי לאפוקי מכללא ועוד דגר תושב לאו בכלל ישראל הוא ואמאי איצטריך לאפוקי ועק"ק דא"כ דס"ד מעיקרא דישראל וגר תושב גולין זה ע"י זה מאי קאמר אלמא עובד כוכבים הוא אי עובד כוכבים (ח) לא יגלה ישראל על ידו ולא הוא ע"י ישראל: **דדך עלייה דישראל פטור הוא נהרג.** ואת"ל אכתי לא הוא דומיא דעובד כוכבים לאפי' דרך ירידה נהרג וי"ל דמ"מ הוא דומיא דעובד כוכבים מה עובד כוכבים לא שנא בר מיניה ל"ש לאו בר מיניה כו' ובכך הוי סגי דומיא דעובד כוכבים בחדא מילתא: **אמר ליה** (ט) **רבא לא כ"ש הוא** ומה דרך ירידה וכו'. ואת"ל אדרבה היא הנותנת דרך ירידה ניתן לישראל לכפרה דסגי ליה בגלות אבל דרך עלייה לא ניתן לישראל לכפרה חמור הוא ואינו גולה דלא סגי בגלות דה"ק אמרינן בדפ"ק (לעיל דף ב:) וי"ל דלית ליה האי טעמא דדרך עלייה לאו משום דלא סגי ליה בגלות אלא משום דקיל הוא ביותר מירידה דהוי אנוס ביותר והלכך לא מצי אמרת דחמור ביותר מירידה: **ואזדו לטעמייהו.** רב חסדא דמוקי לה דרך עלייה ואז נהרג ולא מוקי לה באומר מוסר משום דס"ל דאומר מוסר אנוס הוא ולא מיקטל [י] ורבא אית ליה איפכא דדרך עלייה לא מיקטל [כ] אבל אומר מוסר מיקטל דהיה לו ללמוד ולא למד: **כסבור בהמה ונמצא אדם.** רבא אמר חייב דהיה לו לעיין אם אדם אם בהמה [מ] וא"ל אומר מוסר היה לו ללמוד וא"ל שנמצא אדם גר תושב מדקאמר ומצא גר תושב וכן הא דקאמר חייב אירי בגר תושב דאי בישראל לא מיחייב אגר תושב ועוד דאי בישראל א"כ חייב דקאמר [כ] רבא חייב גלות קאמר וזה אינו דהא לעיל ממעטינן אומר מוסר מגלות אלא על כרחך מיירי שההורג נמי גר תושב ורבא דאמר חייב חייב מיתה קאמר: **דאומר** מוסר קרוב למזיד הוא. פי' משום דהיה לו ללמוד והכא נמי היה לו לעיין: **ורב חסדא אומר פטור דאומר מוסר אנוס הוא.** וא"ת רב חסדא היכי מתרץ ברייתא דלעיל (דף ז:) דקתני פרט למזיד ואוקימנא דר"ל לאומר מוסר ולדידיה הא אומר מוסר לא הוי מזיד וי"ל דרב חסדא סבר דמ"מ קרי ליה מזיד משום דבמזיד נהרג שיודע בטוב שהוא הורגו וא"ת דברים פירקין (דף ז:) אמרינן בגלי דעת פרט למתכוין לבהמה והרג לאדם ולמה לי קרא תיפוק ליה משום דחייב אומר מוסר כדמשמע הכא ואומר מוסר הוינא ממעטו מבשגגה וי"ל דלעיל מיירי כגון דאיכא בהמה ואדם לפניו ונתכוין לבהמה והרג אדם אבל הכא שלאותו דבר שנתכוין נמצא שהוא אדם ומשום הכי קאמר [נ] רבא שהוא קרוב למזיד: **אלא** דינו מסור **לאדם** וכו'. לפי הגי' ה"פ אלא אע"ג דכתיב וחטאתי לאלהים מ"מ הוי דינו מסור לאדם פי' חייב בדיני אדם וקשה דלישנא לא משמע הכי לכן נראה כאילך גירסא אלא דינו מסור לשמים וכו' פי' אלא לכך נקט וחטאתי לאלהים לאע"ג דחייב אף בדיני אדם משום דדינו היה מסור לשמים לפי שלא היו שם עדים הלכך אין דינו מסור אלא לשמים ה"נ דכתיב מחטוא לי דדינו מסור לשמים וא"א ידע מעולם שהיא אשת איש ועוד שהיה חייב בדיני אדם. כך נראה למש"ס: **התם** בדאהדרו ליה. שלא היה לדיק כדמסיק ואזיל הכי אשת האיש כי נגיע הוא דה"ל לגמוד ורב חסדא לית ליה האי דרשא דכי נגיע הוא אבל ליכא לפרושי דאהדרו ליה דכתיב ואם איך משיב דע כי מות תמות שאחרי שהודיעו שהיא אשת איש א"ל הכי ומ"מ י"ל מדאיצטריך לומר לו כן ש"מ שהיה אומר לו שכך דינו גם למי שטעה לפי שהיה לו ללמוד ולא למד והא דקאמר אשת נגיע הוא וכו' מילתא באפי נפשיה היא ולא משנויא הוא כמו לפירוש הקונט' והא דמסיק דהיה לו ללמוד כו' מיתוקמא שפיר גם כרב חסדא דמדרך ארץ יש לו ללמוד ומיהו נמי ניחא לשיטת קונטרס:

ורבי

כט א מיי' פט"ז מהל' סנהדרין הל' י"ג ופ"ה מהל' חובל הל' ג סמג עשין ע טוש"ע ח"מ סי' תכ סעיף ב:

ל ב מיי' פ"ה מהל' רוצח הלכה ג והל' ד:

לא ג מיי' שם הל' ד ופ"י מהל' מלכים הלכה ח:

רבינו חננאל

שאין בה שוה פרוטה לוקה. ולא מקשינן הכאת עבד וכותי לקללתו ולא אמרינן כשם שישראל המקלל עבד וכותי פטור ולא קרינן ביה ונשיא בעמך לא תאור כך המכה אותן פטור אלא ישראל המכה עבד או כותי חייב: חוץ מעל ידי גר תושב. כלומר אין ישראל גולה אם הרג גר תושב. אלמא גר תושב עובד כוכבים הוא ואסיקנא גר תושב שהרג ישראל נהרג וכ"ש עובד כוכבים שהרג ישראל. גר תושב שהרג גר תושב גולה שנאמר לבני ישראל לגר ולתושב בתוכם ההיינה שש הערים האלה למקלט וגו': כסבור בהמה ונמצא אדם כו'. פי' גר תושב שהרג כסבור בהמה ונמצא אדם כנעני ונמצא גר תושב (רבה) [רבא] אמר חייב אומר מותר קרוב למזיד הוא רב חסדא אמר פטור אומר מותר אנוס הוא. איתיביה רבא לרב חסדא הנך מת על האשה אשר לקחת והנה הוא לא לקחה אלא [שסבר] שהוא מותר וקתני הנך מת מאי לאו בידי אדם וש"מ אומר מותר חייב. ודחי לא הנך מת בידי שמים ופטור מדיני אדם. ודייקא מדכתב מחטוא לי ש"מ בידי שמים הוא. אי הכי האי דכתב ביוסף לאשת אדוניו וחטאתי לאלהים הכי נמי דדינו לשמים והא אשת איש (הא) [היא] (ודינם) [ודינה] בידי אדם. אלא הכי קאמר החטא לאלהים ודינו בידי אדם. ומותיב אביי לרבא וכי האומר מותר חייב והכתיב הגוי גם צדיק תהרוג מכלל שאינו חייב. ומשני

עין משפט נר מצוה

מסורת הש"ס

ה) כתובות לב: סנהדרין פה., ב) [סנהדרין פה:], ג) [נעיל ז:], ד) [סס], ה) [שמות כב], ו) רש"ל מ"ז, ז) רש"ל חוץ אתי למעוטי מכללא ואם נאמר לאתי למעוטי כו' ע"י וקשה, ח) דאנוס הוא ואומר מותר מיקטל דהיה לו כו'. רש"ל, ט) גי' רש"ל והכי נמי אמרינן אומר מותר כו', י) ס"י ידעו העולם.

תורה אור השלם

1. לְבְנֵי יִשְׂרָאֵל וְלַגֵּר וְלַתּוֹשָׁב בְּתוֹכָם תִּהְיֶינָה שֵׁשׁ הֶעָרִים הָאֵלֶּה לְמִקְלָט לָנוּס שָׁמָּה כָּל מַכֵּה נֶפֶשׁ בִּשְׁגָגָה:
במדבר לה טו

2. וְהָיוּ לָכֶם הֶעָרִים לְמִקְלָט מִגֹּאֵל וְלֹא יָמוּת הָרֹצֵחַ עַד עָמְדוֹ לִפְנֵי הָעֵדָה לַמִּשְׁפָּט:
במדבר לה יב

3. וְיָבֹא אֱלֹהִים אֶל אֲבִימֶלֶךְ בַּחֲלוֹם הַלָּיְלָה וַיֹּאמֶר לוֹ הִנְּךָ מֵת עַל הָאִשָּׁה אֲשֶׁר לָקַחְתָּ וְהִוא בְּעֻלַת בָּעַל:
בראשית כ ג

4. וַיֹּאמֶר אֵלָיו הָאֱלֹהִים בַּחֲלֹם גַּם אָנֹכִי יָדַעְתִּי כִּי בְתֹם לְבָבְךָ עָשִׂיתָ זֹאת וָאֶחְשָׂךְ גַּם אָנֹכִי אוֹתְךָ מֵחֲטוֹ לִי עַל כֵּן לֹא נְתַתִּיךָ לִנְגֹּעַ אֵלֶיהָ:
בראשית כ ו

5. אֵינֶנּוּ גָדוֹל בַּבַּיִת הַזֶּה מִמֶּנִּי וְלֹא חָשַׂךְ מִמֶּנִּי מְאוּמָה כִּי אִם אוֹתָךְ בַּאֲשֶׁר אַתְּ אִשְׁתּוֹ וְאֵיךְ אֶעֱשֶׂה הָרָעָה הַגְּדֹלָה הַזֹּאת וְחָטָאתִי לֵאלֹהִים:
בראשית לט ט

6. וַאֲבִימֶלֶךְ לֹא קָרַב אֵלֶיהָ וַיֹּאמַר אֲדֹנָי הֲגוֹי גַּם צַדִּיק תַּהֲרֹג:
בראשית כ ד

7. וְעַתָּה הָשֵׁב אֵשֶׁת הָאִישׁ כִּי נָבִיא הוּא וְיִתְפַּלֵּל בַּעַדְךָ וְחֵיֵה וְאִם אֵינְךָ מֵשִׁיב דָּע כִּי מוֹת תָּמוּת אַתָּה וְכָל אֲשֶׁר לָךְ:
בראשית כ ז

הגהות הב"ח

(ח) גמ' כפיקא חוץ מגר תושב כל"ל ותיבו' מעל ידי נמחק: (ו) שם לכם ולא לגרים. נ"ב עיין לקמן ד' יג ע"ש: (ז) שם ס"ל רבה ולאו ק"ו: (ד) שם אמר רבה באומר מותר: (ה) שם דקא מהדרי ליה עילויה: (ו) רש"ל ד"ה לפיכך וכו' דקיימא לן: (ז) ד"ה ואזדו וכו' ורבה דאמר: (ח) תוס' ד"ה אלמא וכו' אי עובד כוכבים הוא לא יגלה ישראל: (ט) ד"ה אמר ליה רבה ולא וכו' דניתן לישראל לכפרה סגי ליה בגלות אבל דרך עלייה דלא: (י) ד"ה ואזדו וכו' ורבה אית ליה איפכא: (כ) ד"ה כסבור וכו' דקאמר רבה חייב וכו' ורבה דאמר חייב: (ל) ד"ה ורב חסדא וכו' קאמר רבה שהוא קרוב למזיד:

אלו הן הגולין פרק שני מכות

ורבי יהודה ההוא מבעי ליה פרט למתכוין וכו'. (ד) דר' מאיר סבר פרט למתכוין וכו' שמעינן משגגה ותרתי שמע מינה וההיא דברייתא דלעיל אתיא כר' יהודה: (ה) **נשמט** אנשמט לא קשיא כאן באוהב כאן בשונא נפסק אנפסק לא קשיא הא רבי הא רבנן. וא"ת לרבי היכי משכחת לה שונא שיגלה דנשמט אוהב גולה ולא שונא ואם בנפסק אפי' אוהב אינו גולה ואין (ו) זו סברא לומר דלית ליה לרבי דר' שמעון (ז) דהוי רבים ויש לומר דמכל מקום משכחת לה כגון שנפל מן הגג עליו דידוע לכל שלא נפל מדעת שהרי היה בסכנת מות:

(ח) **משולשות.** שיהא מתחלת ארץ ישראל עד לאשורה כמו מראשורה לשניה שלחלוקה שוה היה א"י ובאמצע היו ערי מקלט וכן יש לפרש ההיא דמגילה (דף יט. ושם) דקאמר נקראת אגרת שאם תפרה הכל שלשה חוטין גידין כשרה ובלבד שיהא משולשין ופירושו הוי כי הכא שצריך שמתחלת התפירה עד חוט של גידין כמו עד שניה של גידין ומשניה עד שלישית כמו משלישית עד סוף התפירה ולא כדברי המפרשים משולשות אחד בתחלה ואחד באמצע ואחד בסוף (ט):

בגלעד שביחי רוצחים. פי' ולהכי הוצרכנו לערי מקלט (ו) לפי כשהורגים מזיד בלא עדים הקב"ה מזמנן לפונדק אחד כדאמרי' לקמן (דף יי:) (ק):

והא

עין משפט
נר מצוה

לב א מיי' פ"ו מהל' מלכים הלכה ח:
לג ב מיי' פ"ו מהל' רוצח הל' יד סמג עשין עב:
לד ג מיי' שם הל' י סמג שם:
לה ד מיי' שם פ"ה הל' ח סמג שם:
לו ה מיי' שם פ"ח הל' ב סמג עשין עו:
לז ו מיי' שם הל' ג:
לח ז מיי' שם הל' ה:
לט ח מיי' שם פ"ה הלכה ח:
מ ט מיי' שם פ"ה הל' ז:
מא י מיי' שם פ"ח הל' ב:
מב כ מיי' שם הלכה ז:

תורה אור השלם

1. וְעַתָּה הָשֵׁב אֵשֶׁת הָאִישׁ כִּי נָבִיא הוּא וְיִתְפַּלֵּל בַּעַדְךָ וֶחְיֵה וְאִם אֵינְךָ מֵשִׁיב דַּע כִּי מוֹת תָּמוּת אַתָּה וְכָל אֲשֶׁר לָךְ: בראשית כ ז
2. אוֹ בְּכָל אֲבַן אֲשֶׁר יָמוּת בָּהּ בְּלֹא רֹאוֹת וְנָפַל עָלָיו וָמֵת וְהוּא לֹא אֹיֵב לוֹ וְלֹא מְבַקֵּשׁ רָעָתוֹ:
במדבר לה כג
3. וַאֲשֶׁר יָבֹא אֶת רֵעֵהוּ בַּיַּעַר לַחְטֹב עֵצִים וְנִדְּחָה יָדוֹ בַּגַּרְזֶן לִכְרֹת הָעֵץ וְנָשַׁל הַבַּרְזֶל מִן הָעֵץ וּמָצָא אֶת רֵעֵהוּ וָמֵת הוּא יָנוּס אֶל אַחַת הֶעָרִים הָאֵלֶּה וָחָי:
דברים יט ה
4. אֵת שְׁלֹשׁ הֶעָרִים תּוֹסִיף לְךָ עוֹד שְׁלֹשׁ הֶעָרִים: דברים יט ט
5. תָּכִין לְךָ הַדָּרֶךְ וְשָׁלַשְׁתָּ אֶת גְּבוּל אַרְצְךָ אֲשֶׁר יַנְחִילְךָ יְיָ אֱלֹהֶיךָ וְהָיָה לָנוּס שָׁמָּה כָּל רֹצֵחַ: דברים יט ג
6. וְזֶה דְּבַר הָרֹצֵחַ אֲשֶׁר יָנוּס שָׁמָּה וְחָי אֲשֶׁר יַכֶּה אֶת רֵעֵהוּ בְּבְלִי דַעַת וְהוּא לֹא שֹׂנֵא לוֹ מִתְּמוֹל שִׁלְשֹׁם: דברים יט ד
7. וְהֵצִילוּ הָעֵדָה אֶת הָרֹצֵחַ מִיַּד גֹּאֵל הַדָּם וְהֵשִׁיבוּ אֹתוֹ הָעֵדָה אֶל עִיר מִקְלָטוֹ אֲשֶׁר נָס שָׁמָּה וְיָשַׁב בָּהּ עַד מוֹת הַכֹּהֵן הַגָּדֹל אֲשֶׁר מָשַׁח אֹתוֹ בְּשֶׁמֶן הַקֹּדֶשׁ:
במדבר לה כה
8. וַיַּקְדִּישׁוּ אֶת קֶדֶשׁ בַּגְּלִיל בְּהַר נַפְתָּלִי וְאֶת שְׁכֶם בְּהַר אֶפְרָיִם וְאֶת קִרְיַת אַרְבַּע הִיא חֶבְרוֹן בְּהַר יְהוּדָה: יהושע כ ז
9. אֵת בֶּצֶר בַּמִּדְבָּר בְּאֶרֶץ הַמִּישֹׁר לְרְאוּבֵנִי וְאֶת רָאמֹת בַּגִּלְעָד לְגָדִי וְאֶת גּוֹלָן בַּבָּשָׁן לַמְנַשִּׁי:
דברים ד מג

רבינו חננאל

הכי קאמר דקאמרת הגוי גם צדיק תהרוג הלא הוא אמר לי אחותי היא נביא הוא וממך למד. כלומר כיון שראה אותך שואלו על עסקי אשתו נתיירא שלא תהרגנו ולפיכך אמר לך אחותי היא מיכן לבן נח שנהרג שהיה לו ללמוד ולא למד: הסומא אינו גולה כו'. ת"ר בלא ראות מכלל שיכול לראות פרט לסומא שאינו גולה דברי ר' יהודה. ר' מאיר אומר בלא ראות למעט הסומא בבלי דעת למעט הסומא הוי מיעוט אחר מיעוט ואין מיעוט אחר מיעוט אלא לרבות אפי' סומא גולה. השונא אינו גולה. ר' יוסי אומר השונא (אינו) נהרג מפני שהוא כמועד. וכו' יוסי בר יהודה דתני חבר אינו צריך התראה לפי שלא ניתנה התראה אלא להבחין בין שוגג למזיד והאי כיון דשונא הוא ודאי מזיד הוא. תניא כיצד א"ר שמעון יש שונא גולה כגון שנפסק. אבל נשמט אינו גולה דכיון שהוא שונא במזיד שמט. איני והתניא ר' שמעון אומר לעולם אינו גולה עד שישמט מחצלו מידו ושנינן לא קשיא הא דתני נשמט אינו גולה כרבי דתני נשמט הברזל מקתו והרג רבי אומר אינו גולה והא דתנא גולה כרבנן דאמרי גולה ה): להיכן גולין לערי מקלט לשלש שבעבר הירדן ושלש בארץ כנען: ת"ר שלש ערים הבדיל משה בעבר הירדן וכנגדן הבדיל יהושע בארץ כנען ומכוונות היו כמין שתי שורות שבכרם חברון ביהודה כנגד בצר במדבר שכם בהר אפרים כנגד רמות בגלעד קדש בהר נפתלי כנגד גולן בבשן ושלשת שיהו משולשין שיהא מדרום לחברון כמחברון לשכם ומחברון לשכם כמשכם לקדש ומשכם לקדש כמקדש לצפון בעבר הירדן תלת בארץ ישראל תלת אמר אביי בגלעד שכיחי רוצחים דכתיב

גליון הש"ס

תוס' ד"ה נשמט וכו' דהוי רבית. כלאיתא שבת דף קמז ע"ב:

הגהות הב"ח

(**א**) גמ' אכסנאי שבא לעיר כל"ל ותיבת הוא נמחק: (**ב**) שם קשיא נשמט אנשמט (נפסק אנפסק וכו' והא רבנן) תא"מ וע"ב ס"א נשמט אנשמט ל"ק הא באוהב והא בשונא נפסק אנפסק ל"ק הא רבי והא רבנן: (**ג**) רש"י ד"ה כי גרסי' וכו' והא רבנן פי' הא דקתני: (**ד**) תוס' ד"ה ור' יהודה וכו' ור' מאיר סבר פרט למתכוין שמעינן כל"ל ותיבת וכו' נמחק: (**ה**) ד"ה משולשין וכו' שלחלוקה שוה היו ערי מקלט באמצע ארץ ישראל וכן יש לפרש: (**ו**) ד"ה בגלעד וכו' לערי מקלט הרבה לפי שכשהורגים מזיד בלא עדים. נ"ב ומ"מ איכא שוגגין הרבה בגלעד:

לעזי רש"י

טרואיל"א. כף של סירדים.

מוסף רש"י

שהיה לו ללמוד. דרך ארץ, ולא למד. מדקאמר ליה רחמנא נביא הוא, דמשמע אין ממש בדבריך ולאוי אתה ליהרג (ב"ק צב.). **השונא.** שאמר בשוגג הרגתי, נהרג מפני שהוא כמועד. ומותרה (לעיל ו:). **בלא ראות.** משמע שהוא רואה במקום אחר וכאן היה בלא ראות (ב"ק 19:). **פרט לסומא.** שהרג בשוגג שאינו גולה, והכי קאמר בלא ראות זה שהרגו לא ראהו דאינו גולה, ראהו לא היה הורגו, מכלל דיש סיפק בידו לראות, פרט לסומא דאינו רואה דאינו גולה (נדרים 19:). **אלא להבחין.** שלא יכול לומר סבור הייתי שמותר

מסורת הש"ס

(**ה**) ב"ק נב., ב) לעיל ו:, ג) ב"ק פו: נדרים פז:, ד) [יומא מג. וש"כ], ה) [לעיל ז:], ו) סנהדרין מ: מא. עב: לעיל ו:, ז) [גיר' ירושלמי שלשתן], **ח**) [ע' מוי"מן], **ט**) [כסדר המשנה ר"י ברבי יהודה], י) [תוספת' פ"ב], כ) [בס"ת: אין לומר כזו לדעת עצמו], ל) דרבנן דר"ש היא דאמרו נשמט כו' רש"ל, **מ**) [בס"ת הרג], נ) [בס"ת נוסף: (גלגוח)], **ס**) [בס"ת כלומר שתשלשם בחלוקת הארץ חולקין], **ע**) לפי גירסת תוספות לא גרס' בברייתא ר"ש. מהרש"א ומהר"ס, **פ**) [ע' מהרש"א ומהר"ס], **צ**) [וע"ע תוספות בכורות לט. ד"ה שיהיו], **ק**) [והרמב"ן בפי' המושב כתב בזה"ל ותע"פ שאין המקלט אלא בשוגגין היו שופכים דמים במרמה ומרלין עצמן כשוגגין והוצרך להרבות להם ערי מקלט לקלוט את כולן שלא יודע מי המזיד וכו'],

---

תוספות

(**ר**) בלא ראות. ר"ל בלא ראות למעט הסומא בבלי דעת למעט הסומא הוי מיעוט אחר מיעוט ואין מיעוט אחר מיעוט אלא לרבות אפי' סומא גולה. השונא אינו גולה. ר' יוסי אומר השונא (אינו) נהרג מפני שהוא כמועד. וכו' יוסי בר יהודה דתני חבר אינו צריך התראה לפי שלא ניתנה התראה אלא להבחין בין שוגג למזיד והאי כיון דשונא הוא ודאי מזיד הוא. תניא כיצד א"ר שמעון יש שונא גולה כגון שנפסק. אבל נשמט אינו גולה דכיון שהוא שונא במזיד שמט. איני והתניא ר' שמעון אומר לעולם אינו גולה עד שישמט מחצלו מידו ושנינן לא קשיא הא דתני נשמט אינו גולה כרבי דתני נשמט הברזל מקתו והרג רבי אומר אינו גולה והא דתנא גולה כרבנן דאמרי גולה ה): להיכן גולין לערי מקלט לשלש שבעבר הירדן ושלש שבארץ כנען: ת"ר שלש ערים הבדיל משה בעבר הירדן וכנגדן הבדיל יהושע בארץ כנען. ומכוונות היו חברון ביהודה כנגד בצר במדבר כו'. ושלשת שתהיינה משולשות מדרום לחברון כמחברון לשכם כו'. אמר אביי בגלעד שכיחי רצחנים

ה) פירוש זה דמתוהו הרמשונים. עי' רש"י דמע"ן וריטב"א:

עוקבין. מהאי גיסא ומהאי גיסא דמרחקי. חברון וקדש רחוקות מגבולי הארץ ע) שני רביעי הארץ והחורג בסוף הגבול צריך לנוס רביע הארץ: **ומ"ש מציעאי דמקרבי.** החורג בין חברון לשכם ובין שכם לקדש קרוב למקלט מיכן ומיכן: **בין לדעת בין שלא לדעת.** בין שברח שם לדעת קליטה בין [שלא] ברח שם (שלא) לדעת [קליטה] שלא היה יודע שהיא קולטת: **פרוודהא.** כפרים וחצרים הסמוכות לה ונקראות על שמה נתנו ללוכ: **וערי מבצר.** כרכים גדולים שהיו בנחלת נפתלי הנדים לר וגו': **עריס הללו.** ערי מקלט: **טירין קטנים.** לפי שאין מזונות מצויין שם: **ולא כרכים גדולים.** שהכל נקבלים שם תמיד ויהא רגל גואל הדם מצויה שם וילחוב לו: **כגון סליקוס.** עיר מבצר ויש כפר סמוך הנקרא אקרא דסליקוס כך קדש העיר מבצר ועיר בינוני סמוכה לה הנקראת על שמה: **ואם אין שם מים.** כשנפלו בגורל בימי יהושע לגוים הביאו להם אמות מים אחרי כן מן הנהרות הרחוקים: **במקום שוויקים.** שימצאו מזונות לקנות: **במקום אולוסין.** שיהו כפרים וישוב סמוכים להם שלא יבואו גואלי הדם מרובים על העיר בחיל: **כלי זיין.** שלא יקנה גואל הדם שם זיין ויהרוג שאם יביא כלי זיין ממקומו ירגישו בו: **וכלי מלוהה.** אף בהם הורגין חיות: **מאי קרא.** דמתקיינן להו לרוצחין דבר שצריכין לו: **לתלמיד שאינו הגון.** שלא יביאוהו עונותיו לידי הריגה בשוגג ויגלה דאמרי' לקמן (עמוד ב) שאינו מצוי אלא ברשעים: **לימנות בהבלה אחולה.** שפתח הכתוב בו בערי מקלט תחלה: **הזרח שמש לרוצחים.** להכין להם חיותם כגון הך מילי דלעיל: **הזרחם שמש לרוצחים.** בהבדלה זו ויפה עשית: **נלמד בהמון.** לדרוש ברבים: **שכל הבואה שנו.** שבקי במקרא במשנה ובהלכות ובאגדות: **ורבנן ואיימא רב מרי אמרי מי אוהב בהמון וגו' האוהב ת"ח לו הבואה.** התורה מחזרת עליו ועל זרעו כדאמרינן בעלמא (שבת דף סג:) האי מאן דרחיס רבנן הויין ליה בנין רבנן: **ויהבו רבנן עייניהו ברבה.** שהיה אוהב תלמידי חכמים ביותר והיו לו בנים ת"ח]: **רב אשי אמר כו'.** בדרב אשי ° גרסי' ללמוד בדרבינא גרסי' ללמוד: **ללמוד בהמון.** עם חברים רבים: **נואלו שרי צוען** (ב) **נשאו שרי נוף.** אלמא הנואל נשא לחטוא: **ללמד בהמון.** מרבה תלמידים: **לו הבואה.** לפי שעל ידיהם ירבה הפלפול ונותן לב לתרץ קושיותיהם: **בשעריך.** בשביל שעריך: **מאלף עולות כו'.** מקרא כתוב אלף עולות יעלה שלמה וגו' (מלכים א ג): מקלט

דכתיב [1]גלעד קרית פועלי און עקובה מדם מאי עקובה מדם א"ר אלעזר שהיו עוקבין להרוג נפשות ומאי שנא מהאי גיסא ומהאי גיסא דמרחקי ומאי שנא מציעאי דמקרבי אמר אביי בשכם נמי שכיחי רוצחים דכתיב [2]וכחכי איש גדודים חבר כהנים דרך ירצחו שכמה וגו' מאי חבר כהנים א"ר אלעזר שהיו מתחברין להרוג נפשות ככהנים הללו שמתחברין לחלוק תרומות בבית הגרנות ותו ליכא והא כתיב [3]ועליהם תתנו ארבעים ושתים עיר אמר אביי [8]הללו (ו) קולטות בין לדעת בין שלא לדעת הללו לדעת קולטות שלא לדעת אינן קולטות [6]וחברון עיר מקלט [3]הוא והכתיב [4]ויתנו לכלב את חברון כאשר דבר משה אמר אביי [6]פרוודהא דכתיב [5]ואת שדה העיר ואת חצריה נתנו לכלב בן יפנה וקדש עיר מקלט הואי והכתיב [6]וערי מבצר הצדים צר וחמת רקת וכנרת [וגו'] וקדש ואדרעי ועין חצור [7]ותניא ערים הללו אין עושין אותן לא טירין קטנים ולא כרכים גדולים אלא עיירות בינוניות [9]אמר רב יוסף תרתי קדש הואי אמר רב אשי כגון סליקוס ואקרא דסליקוס גופא [2]ערים הללו אין עושין אותן לא טירין קטנים ולא כרכין גדולים אלא עיירות בינוניות [9]ואין מושיבין אותן אלא במקום מים ואם אין שם מים מביאין להם מים ואין מושיבין אותן אלא במקום שווקים ואין מושיבין אותן אלא במקום אוכלוסין נתמעטו אוכלוסיהן מוסיפין עליהן נתמעטו דיוריהן מביאין להם כהנים לוים וישראלים ואין מוכרין בהן לא כלי זיין ולא כלי מצודה דברי רבי נחמיה וחכמים מתירין [3]ושוין שאין פורסין בתוכן מצודות ואין מפשילין לתוכן חבלים כדי שלא תהא רגל גואל הדם מצויה שם א"ר יצחק מאי קרא [7]ונס אל אחת מן הערים האל וחי עביד ליה מידי דתהוי ליה חיותא תנא [7]תלמיד שגלה מגלין רבו עמו שנאמר וחי עביד ליה מידי דתהוי ליה חיותא [9]אמר ר' זעירא מכאן [8]שלא ישנה אדם [9]לתלמיד שאינו הגון א"ר יוחנן [9]הרב שגלה מגלין ישיבתו עמו איני והא א"ר יוחנן מנין לדברי תורה שהן קולטין שנאמר [8]את בצר במדבר וגו' [וכתיב בתריה] [9]ואת התורה לא קשיא הא בעידנא דעסיק בה הא בעידנא דלא עסיק בה ואי בעית אימא מאי קולטין ממלאך המות [8]כי הא דרב חסדא הוה יתיב וגרים בבי רב ולא הוה קא יכול שליחא [דמלאכא דמותא] למיקרב לגביה דלא הוה שתיק פומיה מגירסא סליק ויתיב אארזא דבי רב פקע ארזא ושתיק ויכיל ליה א"ר תנחום בר חנילאי מפני מה זכה ראובן לימנות בהצלה תחלה מפני שהוא פתח בהצלה תחלה שנאמר [10]וישמע ראובן ויצילהו מידם דרש רבי שמלאי מאי דכתיב [11]אז יבדיל משה שלש ערים בעבר הירדן מזרחה [שמש] אמר לו הקב"ה למשה הזרח שמש לרוצחים איכא דאמרי א"ל הזרחת שמש לרוצחים דרש רבי סימאי מאי דכתיב [12]אוהב כסף לא ישבע כסף ומי אוהב בהמון לא תבואה אוהב כסף לא ישבע כסף זה משה רבינו שהיה יודע [1]שאין שלש ערים שבעבר הירדן קולטות עד שלא נבחרו שלש בארץ כנען ואמר מצוה שבאה לידי אקיימנה ומי אוהב בהמון לא תבואה למי נאה ללמד בהמון מי שכל תבואה שלו והיינו [6]דא"ר אלעזר מאי דכתיב [13]מי ימלל גבורות ה' ישמיע כל תהלתו למי נאה (ללמד) [למלל] גבורות ה' מי שיכול להשמיע כל תהלתו ורבנן ואיתימא רבה בר מרי אמר מי אוהב בהמון לו תבואה כל האוהב [6](למלמד) בהמון לו תבואה יהבו ביה רבנן עינייהו ברבא בריה דרבה (סימן אשי ללמוד רבינא ללמד) רב אשי אמר כל האוהב ללמוד בהמון לו תבואה והיינו [6]דא"ר יוסי בר' חנינא מאי דכתיב [14]חרב אל הבדים ונואלו חרב על צוארי שונאיהם של [6]ת"ח שיושבין ועוסקין בתורה בד בבד ולא עוד אלא שמטפשין כתיב הכא ונואלו וכתיב התם [15]אשר נואלנו ולא עוד אלא שחוטאין שנאמר ואשר חטאנו ואיבעית אימא מהכא [16]נואלו שרי צוען רבינא אמר כל האוהב ללמד בהמון לו תבואה והיינו דאמר [6]רבי הרבה תורה למדתי מרבותי ומחבירי יותר מהם ומתלמידי יותר מכולן א"ר יהושע בן לוי מאי דכתיב [17]עומדות היו רגלינו בשעריך ירושלם מי גרם לרגלינו שיעמדו במלחמה שערי ירושלם שהיו עוסקים בתורה וא"ר יהושע בן לוי מאי דכתיב [18]שיר המעלות לדוד שמחתי באומרים לי בית ה' נלך אמר דוד לפני הקדוש ברוך הוא רבש"ע שמעתי בני אדם שהיו אומרים מתי ימות זקן זה ויבא שלמה בנו ויבנה בית הבחירה ונעלה לרגל ושמחתי [6]אמר לו הקב"ה [19]כי טוב יום בחצריך מאלף טוב לי יום אחד שאתה עוסק בתורה לפני מאלף עולות שעתיד שלמה בנך להקריב לפני על גבי המזבח: ומכוונות להם דרכים וכו': תניא [6]ר' אליעזר בן יעקב אומר מקלט

א"ר אלעזר שהיו עוקבים להרוג נפשות. ובשכם נמי שכיחי רצחנים שנאמר דרך ירצחו שכמה. חבר כהנים שהיו מתחברים גדודים להרוג כחבורת כהנים על הגרנות בחילוק תרומה. ואסיק' אלו שש ערי מקלט קולטות לדעת ושלא לדעת והאי דכתיב ועליהם תתנו ארבעים ושתים עיר אינן קולטות אלא לדעת. חברון היתה עיר מקלט ושדה העיר וחצריה נתנו לכלב. וקדש עיר מקלט הואי והכתיב וערי מבצר הצדים שגורמין להיות רגלו של גואל הדם מצויה שם. תנא תלמיד שגלה מגלין רבו עמו שנאמר וחי עביד ליה מידי דתיהוי ליה חיותא. א"ר זירא מיכן שלא ישנה אדם לתלמיד שאינו הגון. א"ר יוחנן הרב שגלה מגלין ישיבתו עמו. איני שרב גולה והאמר ר' יוחנן מנין לדברי תורה שקולטין שנאמר את בצר במדבר וכתיב וזאת התורה. ופרקינן קולטין ממלאך המות בעידנא דעסק בה כדרב חסדא דהוה גריס יתיב בבי רב ולא הוה יכול שליחא ו) למיקרב גביה דלא הוה שתיק פומיה מגרסא. סליק יתיב אארזא דבי רב פקע ארזא ושתיק ויכיל ליה: אוהב כסף לא ישבע כסף זה מרע"ה שהיה אוהב המצות ולא היה שבע מהן. ומי אוהב בהמון לא תבואה. למי נאה להלן ב) בהמון מי שכל תבואה שלו והיינו דא"ר אלעזר מי ימלל גבורות ה' ישמיע כל תהלתו. ג) יהבו ביה רבנן עינייהו ברבה בריה דרבא ד): ירושלמי (סוף פירקין) ה' דברים הם הבית האחרון חסר מן הראשון שנאמר ואכבד. ה' חסר. אלו ה' דברים שהיה הבית האחרון חסר מן הראשון. ואלו הן. אש. וארון. ואורים ותומים. ושמן המשחה. ורוח הקדש. אמר אביי ת"ח צריך לפרסם עצמו. היך בר נש דחכים חדא מכילא ואזל לאתר ואינון מוקרין ליה דהוא חכם תרתי מכילי צריך למימר לון חדא מכילא אנא חכים: רב אשי אמר כל אוהב ללמוד בהמון (לא) [לו] תבואה. כרבי יוסי בר חנינא דאמר חרב (על) [אל] הבדים וגואלו. חרב על צוארי ת"ח שיושבין ועוסקין בתורה בד בבד ולא עוד כו'. רבינא אמר כל (האומר) [האוהב] ללמד בהמון (לא) [לו] תבואה. והיינו דאמר רבי הרבה תורה למדתי מרבותי ומחבירי יותר מהן ומתלמידי יותר מכולן: עומדות היו רגלינו בשעריך ירושלים מי גרם להיות עומדות רגלינו במלחמה שערי ירושלים שהיו מצויינים בהלכה. וכן אמר הקב"ה לדוד טוב לי יום שאתה מתעסק בתורה בחצריך מאלף

ע) ב"ב קכב:, ב) ס"פ הואי, ג) [לפי מ"ש הערוך בערך פרוור ע"ש ל"ל פרוורהא בארי"ש והעיר המוסף הערוך שם פירושו בלשון יווני מגרשי העריס וכפרים ונקרא פרוור], ד) [ערכין לג: ע"ש], ה) [שם לב:], ו) [מוספתא פ"ב ע"ש], ז) ס"פ א"ר זירא, ח) מוקין קלג. ע"ש, ט) הוריות יג: מגילה יח., י) בדפו"י ליתא, כ) תענית ז. ברכות סג:, ל) [נס"פ: ישראל], מ) [תענית ז. ע"ש], נ) [שבת ל.], ס) [מוספתא פ"ב], ע) ל"ל רביעים,

תורה אור השלם

1. גִּלְעָד קִרְיַת פֹּעֲלֵי אָוֶן עֲקֻבָּה מִדָּם: הושע ו ח
2. וּכְחַכֵּי אִישׁ גְּדוּדִים חֶבֶר כֹּהֲנִים דֶּרֶךְ יִרְצְחוּ שְׁכֶמָה כִּי זִמָּה עָשׂוּ: הושע ו ט
3. וְאֵת הָעָרִים אֲשֶׁר תִּתְּנוּ לַלְוִיִּם אֵת שֵׁשׁ עָרֵי הַמִּקְלָט אֲשֶׁר תִּתְּנוּ לָנֹס שָׁמָּה הָרֹצֵחַ וְעַלֵיהֶם תִּתְּנוּ אַרְבָּעִים וּשְׁתַּיִם עִיר: במדבר לה ו
4. וַיִּתְּנוּ לְכָלֵב אֶת חֶברוֹן כַּאֲשֶׁר דִּבֶּר מֹשֶׁה וַיִּירַשׁ מִשָּׁם אֵת שְׁלֹשָׁה בְּנֵי הָעֲנָק: שופטים א כ
5. וְאֵת שְׂדֵה הָעִיר וְאֶת חֲצֵרֶיהָ נָתְנוּ לְכָלֵב בֶּן יְפֻנֶּה בַּאֲחֻזָּתוֹ: יהושע כא יב
6. וְעָרֵי מִבְצָר הַצִּדִּים צֹר וְחֲמַת רַקַּת וְכִנֶּרֶת: וְאֲדָמָה וְהָרָמָה וְחָצוֹר: וְקֶדֶשׁ וְאֶדְרֵעִי וְעֵין חָצוֹר: יהושע יט לה-לז
7. לָנֹס שָׁמָּה רוֹצֵחַ אֲשֶׁר יִרְצַח אֶת רֵעֵהוּ בִּבְלִי דַעַת וְהוּא לֹא שֹׂנֵא לוֹ מִתְּמוֹל שִׁלְשׁוֹם וְנָס אֶל אַחַת מִן הֶעָרִים הָאֵל וָחָי: דברים ד מב
8. אֶת בֶּצֶר בַּמִּדְבָּר בְּאֶרֶץ הַמִּישֹׁר לָרְאוּבֵנִי וְאֶת רָאמֹת בַּגִּלְעָד לַגָּדִי וְאֶת גּוֹלָן בַּבָּשָׁן לַמְנַשִּׁי: דברים ד מג
9. וְזֹאת הַתּוֹרָה אֲשֶׁר שָׂם מֹשֶׁה לִפְנֵי בְּנֵי יִשְׂרָאֵל: דברים ד מד
10. וַיִּשְׁמַע רְאוּבֵן וַיַּצִּלֵהוּ מִיָּדָם וַיֹּאמֶר לֹא נַכֶּנּוּ נָפֶשׁ: בראשית לז כא
11. אָז יַבְדִּיל מֹשֶׁה שְׁלֹשׁ עָרִים בְּעֵבֶר הַיַּרְדֵּן מִזְרְחָה שָׁמֶשׁ: דברים ד מא
12. אֹהֵב כֶּסֶף לֹא יִשְׂבַּע כֶּסֶף וּמִי אֹהֵב בָּהָמוֹן לֹא תְבוּאָה גַּם זֶה הֶבֶל: קהלת ה ט
13. מִי יְמַלֵּל גְּבוּרוֹת יְיָ יַשְׁמִיעַ כָּל תְּהִלָּתוֹ: תהלים קו ב
14. חֶרֶב אֶל הַבַּדִּים וְנֹאָלוּ חֶרֶב אֶל גִּבּוֹרֶיהָ וָחָתּוּ: ירמיהו נ לו
15. וַיֹּאמֶר אַחֲרֵן אֶל מֹשֶׁה בִּי אֲדֹנִי אַל נָא תָּשֵׁת עָלֵינוּ חַטֹּאת אֲשֶׁר נוֹאַלְנוּ וַאֲשֶׁר חָטָאנוּ: במדבר יב יא
16. נוֹאֲלוּ שָׂרֵי צֹעַן נִשְׂאוּ שָׂרֵי נֹף הֹתְּתוּ אֶת מַצְּרַיִם פִּנַּת שִׁבְטֶיהָ: ישעיהו יט יג
17. עֹמְדוֹת הָיוּ רַגְלֵינוּ בְּשַׁעֲרֵיךְ יְרוּשָׁלִָם: תהלים קכב ב
18. שִׁיר הַמַּעֲלוֹת לְדָוִד שָׂמַחְתִּי בְּאֹמְרִים לִי בֵּית יְיָ נֵלֵךְ: תהלים קכב א
19. כִּי טוֹב יוֹם בַּחֲצֵרֶיךָ מֵאָלֶף בָּחַרְתִּי הִסְתּוֹפֵף בְּבֵית אֱלֹהַי מִדּוּר בְּאֹהֳלֵי רֶשַׁע: תהלים פד יא

עין משפט נר מצוה

מג א מיי' פ"ח מהל' רוצח הל' ט והל' י סמג עשין עז:
מד ב ג מיי' שם הלכה ח הלכ' שם:
מה ד מיי' שם פ"ז הל' ו סמג עשין עו:
מו ה מיי' פ"ד מהל' מ"מ הלכה ו סמג עשין יב טוש"ע י"ד סימן רמו ס"ז:
מז ו מיי' פ"ז מהל' רוצח הלכה ו סמג עשין עו:
ז [מיי' שם פ"ח הל' ג]

גליון הש"ם

גמ' כי הא דרב חסדא. עיין שבת דף ל ע"ב: רש"י ד"ה רב אשי וכו' גרס' ללמוד. ולפ"ז נתרץ דלמה הקדים מאמון דברי רב אשי לדרבינא הא רבינא קשיש מינייה לזה כתב כש"י דדברי רב אשי ללמוד ודרבינא ללמד מש"ה נקט כסדר ללמוד ואח"כ ללמד:

הגהות הב"ח

(א) גמ' אמר אביי הללו. נ"ב פירוש הני שם: (ב) רש"י ד"ה נואלו שרי צוען נשאו. נ"ב נשאו פרש"י נתנו:

מוסף רש"י

וחברון עיר מקלט הוא. כדכתיב ביהושע (כא יג) ולבני אהרן הכהנים נתנו את עיר מקלט הרוצח את חברון ואת מגרשיה (רשב"ם ב"ב קכב:). פרוודהא. כפרים ושדות שסביב לעיר חולה למגרש (שם). **ערים הללו.** הנתנים לגויים (ערכין לג:). **לא טירין קטנים.** לפי שהן ערי מקלט ובעינן שיהא שם יישוב לבית מעוז לרוצחים (שם). **ולא כרכים גדולים.** לפי שמתקבצין שם מכל מקומות לתורה ותהא רגל גואל הדם מצויה שם ויאחוב את הרוגו ויהרגנו (שם). **אלא עיירות בינוניות.** בגא חומה (שם). **אוהב כסף לא ישבע כסף.** תוהב מצות לא יסבע מהן (קהלת ה ט). **מי שיכול להשמיע כל תהילתו.** ולאן מי שיכול לספר את כולו לפיכך אין נרגלה לספר מדעתו אלא את שתקנו חכמים (מגילה יח.). **אשר נואלנו.** ממרגם דלישנפשנא (תענית ז.). **שחוטאין.** דכתיב נואלנו גבי חטאנו (שם). **כי טוב יום בחצריך.** לומר כבר אמרת לפני טוב יום שאתה עומד בחלבי ועוסק בתורה מאלף עולות שעתיד בנך שלמה להעלות, כדכתיב (מ"ח ג) אלף עולות יעלה שלמה וגו' (שבת ל.).

רבינו חננאל

שנאמר גלעד קרית פועלי און עקובה מדם.

אלו הן הגולין פרק שני מכות

והא תניא רבי יוסי בר יהודה אומר וכו'. וא"ת ואמאי לא מייתי ממלתיה דר' יוסי בר יהודה דמתני' וי"ל דמתני' איכא למימר דלא חייבים קאמר אלא מאיליהם היו גולין בשביל שהיו טועים כדקאמר רבי הכא בברייתא אבל בברייתא מוכח שפיר דחייבין קאמר מדמייתי פסוק גבי מזיד אבל דמתני' לא מייתי קרא גבי מזיד כן נראה למש"ח ועוד נראה דע"כ בברייתא ליכא למימר דמאיליהן קאמר ד) דע"כ היינו רבי: **חד אמר מביאין עגלה ערופה.** תימה דהא תנן (סוטה דף מד:) עגלה ערופה אין מודדין אלא מעיר שיש בה ב"ד וי"ל דהתם מייריי כגון דאיכא עיירות טובא ובחדא מיניהו יש ב"ד כיון דמלי לאוקומי קרא דמקיימי ליה אבל הכא מייריי כגון שאין שם ב"ד בכל העיירות הסמוכות הלכך אמרינן דמ"מ מודדין מייניהו: אפילו

[1]מקלט היה כתוב על פרשת דרכים כדי שיכיר הרוצח ויפנה לשם אמר [6]רב כהנא מאי קרא [1]תכין לך הדרך עשה [לך] הכנה לדרך רב חמא בר חנינא פתח לה פתחא להאי פרשתא מהכא [2]טוב וישר ה' על כן יורה חטאים בדרך אם לחטאים יורה ק"ו לצדיקים ר"ש בן לקיש פתח לה פתחא להאי פרשתא מהכא [3]ואשר לא צדה והאלהים אנה לידו וגו' (ו) [4]כאשר יאמר משל הקדמוני מרשעים יצא רשע וגו' במה הכתוב מדבר בשני בני אדם שהרגו את הנפש אחד הרג בשוגג ואחד הרג במזיד לזה אין עדים ולזה אין עדים הקב"ה מזמינן לפונדק אחד זה שהרג במזיד יושב תחת הסולם וזה שהרג בשוגג יורד בסולם ונפל עליו והרגו [8]זה שהרג במזיד נהרג וזה שהרג בשוגג גולה אמר רבה בר רב הונא אמר רב הונא ואמרי לה אמר רב הונא א"ר אלעזר מן התורה ומן הנביאים ומן הכתובים [5]בדרך שאדם רוצה לילך בה מוליכין אותו מן התורה דכתיב [5]לא תלך עמהם וכתיב [6]קום לך אתם מן הנביאים דכתיב [7]אני ה' אלהיך מלמדך להועיל מדריכך בדרך (זו) תלך מן הכתובים דכתיב [8]אם ללצים הוא יליץ ולענוים יתן חן אמר רב הונא [3]רוצח שגלה לעיר מקלט ומצאו גואל הדם והרגו פטור קסבר [9]ולו אין משפט מות בגואל הדם הוא דכתיב מיתיבי ולו אין משפט מות ברוצח הכתוב מדבר אתה אומר ברוצח או אינו אלא בגואל הדם כשהוא אומר [3][10]והוא לא שונא לו מתמול שלשום הוי אומר ברוצח הכתוב מדבר הוא דאמר כי האי תנא דתניא ולו אין משפט מות בגואל הדם הכתוב מדבר אתה אומר בגואל הדם הכתוב מדבר או אינו אלא ברוצח כשהוא אומר [9]כי לא שונא הוא לו מתמול שלשום הרי רוצח אמור הא מה אני מקיים ולו אין משפט מות בגואל הדם הכתוב מדבר תנן מוסרין לו שני ת"ח שמא יהרגנו בדרך וידברו אליו מאי לאו דמתרו ביה דאי קטיל בר קטלא הוא לא כדתניא וידברו אליו דברים הראוים לו [7]אומרים לו אל תנהג בו מנהג שופכי דמים בשגגה בא מעשה לידו ר"מ אומר הוא מדבר ע"י עצמו שנאמר [10]וזה דבר הרוצח אמרו לו הרבה שליחות עושה אמר מר בשגגה בא מעשה לידו פשיטא דאי במזיד בר גלות הוא אין והא תניא ר' יוסי בר' יהודה אומר בתחלה אחד שוגג ואחד מזיד מקדימין לערי מקלט וב"ד שולחין ומביאין אותם משם מי שנתחייב מיתה הרגוהו שנאמר [11]ושלחו זקני עירו ולקחו אותו משם ונתנו אותו ביד גואל הדם ומת מי שלא נתחייב פטרוהו שנאמר [12]והצילו העדה את הרוצח מיד גואל הדם מי שנתחייב גלות מחזירין אותו למקומו שנא' [12]והשיבו אותו העדה אל עיר מקלטו אשר נס שמה רבי אומר מעצמן הן גולין כסבורין הן אחד שוגג ואחד מזיד קולטות והן אינן יודעין שבשוגג קולטות במזיד אינן קולטות א"ר אלעזר [11]עיר שרובה רוצחים אינה קולטת שנאמר [13]ודבר באזני זקני העיר ההיא את דבריו ולא שהושוו דבריהן לדבריו וא"ר אלעזר [12]עיר שאין בה זקנים אינה קולטת דבעינן זקני העיר וליכא איתמר עיר שאין בה זקנים רבי אמי ור' אסי חד אומר קולטת וחד אומר אינה קולטת למאן דאמר אינה קולטת בעינן זקני העיר וליכא למאן דאמר קולטת מצוה בעלמא ועיר שאין בה זקנים ר' אמי ורבי אסי חד אמר נעשה בה בן סורר ומורה וחד אמר אין נעשה בה בן סורר ומורה למ"ד אין נעשה בה בן סורר ומורה בעינן [14]זקני עירו וליכא למ"ד נעשה בה בן סורר ומורה מצוה בעלמא ועיר שאין בה זקנים ר' אמי ור' אסי חד אמר מביאה עגלה ערופה וחד אמר אינה מביאה עגלה ערופה למ"ד אינה מביאה עגלה ערופה בעינן [15]זקני העיר ההיא וליכא למאן דאמר מביאה עגלה ערופה מצוה בעלמא א"ר חמא בר חנינא מפני מה נאמרה פרשת רוצחים בלשון

[1] תכין לך הדרך ושלשת את גבול ארצך אשר ינחילך ייי אלהיך והיה לנוס שמה כל רצחני: דברים יט ג

[2] טוב וישר ייי על כן יורה חטאים בדרך:
תהלים כה ח

[3] ואשר לא צדה והאלהים אנה לידו ושמתי לך מקום אשר ינוס שמה: שמות כא יג

[4] כאשר יאמר משל הקדמוני רשעים יצא רשע וידי לא תהיה בך:
שמואל א כד יג

[5] ויאמר אלהים אל בלעם לא תלך עמהם לא תאר את העם כי ברוך הוא:
במדבר כב יב

[6] ויבא אלהים אל בלעם לילה ויאמר לו אם לקרא לך באו האנשים קום לך אתם ואך את הדבר אשר אדבר אליך אתו:
במדבר כב כ

[7] תראשה: במדבר כב כ

[8] כה אמר ייי גאלך קדוש ישראל אני ייי אלהיך מלמדך להועיל מדריכך בדרך תלך:
ישעיהו מח יז

[8] אם ללצים הוא יליץ ולענוים יתן חן:
משלי ג לד

[9] פן ירדף גאל הדם אחרי הרצח כי יחם לבבו והשיגו כי ירבה הדרך והכהו נפש ולו אין משפט מות כי לא שנא הוא לו מתמול שלשום:
דברים יט ו

[10] וזה דבר הרצח אשר ינוס שמה וחי אשר יכה את רעהו בבלי דעת והוא לא שנא לו מתמל שלשם:
דברים יט ד

[11] ושלחו זקני עירו ולקחו אתו משם ונתנו אתו ביד גאל הדם ומת:
דברים יט יב

[12] והצילו העדה את הרצח מיד גאל הדם והשיבו אתו העדה אל עיר מקלטו אשר נס שמה ושב בה עד מות הכהן הגדל אשר משח אתו בשמן הקדש:
במדבר לה כה

[13] ונס אל אחת מהערים האלה ועמד פתח שער העיר ודבר באזני זקני העיר ההיא את דבריו ואספו אתו העירה אליהם ונתנו לו מקום וישב עמם:
יהושע כ ד

[14] ותפשו בו אביו ואמו והוציאו אתו אל זקני עירו ואל שער מקומו:
דברים כא יט

[15] והיה העיר הקרבה אל החלל ולקחו זקני העיר ההוא עגלת בקר אשר לא עבד בה אשר לא משכה בעל:
דברים כא ג

עין משפט נר מצוה

מח א מיי' פ"ח מהל' רוצח הלכה ה סמג עשין עו:

מט ב מיי' פ"ה מהל' תשובה הל' ו ופ"ו כל הפרק ע"ש:

נ ג מיי' פ"ה מהל' רוצח הלכה ט:

נא ד מיי' שם הל' ח:

נב ה ו מיי' שם פ"ו הלכה ו:

גליון הש"ס

גמ' זה שהרג במזיד נהרג. עיין סוטה דף ח ע"ב תוס' ד"ה מי:

הגהות הב"ח

(ה) גמ' אנה לידו וגו' דהו שאמר הכתוב כאשר יאמר משל: (ו) רש"י ד"ה ומצאו גואל הדם בדרך בהלימתו. נ"ב כלומר דאילו כבר היה בעיר מקלט ויצא מון למחוס ומצאו והרגו פלוגתא דתנאי היא לקמן בתמני' דף יא ע"ב וכגמ' דף יב ע"א:

מוסף רש"י

לזה אין עדים. לא היו עדים בדבר שיעידו, זה לא נהרג וזה לא גלה (שמות כא יג). **ונפל עליו והרגו.** ועדים מעידים עליו ומחייבים אותו לגלות (שם).

רבינו חננאל

עולות שעתיד שלמה בנך להקריב על גבי המזבח תניא רבי אלעזר בן יעקב אומר מקלט מקלט היה כתוב על פרשת דרכים כדי שיכיר הרוצח ויפנה לשם שנאמר תכין לך הדרך. עשה הכנה לדרך: מרשעים יצא רשע. כגון אחד שהרג בשוגג ואחד שהרג במזיד ואין בהן עדים דימנם הקב"ה למקום אחד זה שהרג במזיד ישב תחת הסולם וזה שהרג שוגג היה יורד מן הסולם נפל עליו והרגו זה שהרג במזיד נהרג וזה שהרג בשוגג גולה: מן התורה ומן הנביאים ומן הכתובים בדרך שאדם רוצה לילך שם מוליכין אותו. מן התורה דכתיב לא תלך עמהם כיון שרצה נאמר לו קום לך אתם. מן הנביאים אני ה' אלהיך מלמדך להועיל מדריכך בדרך תלך. מן הכתובים אם ללצים הוא יליץ ולענוים יתן חן: ולו אין משפט מות בגואל [הדם] שמצא הרוצח והרגו הכתוב מדבר. (ודברו) [ודברו] אליו דברים הראויין לו אומרין להן אל תנהגו בו מנהג הרצחנים בשגגה בא לידו. א"ר אלעזר עיר שרובה רצחנין אינה קולטת שנאמר ודבר באזני זקני העיר ההיא את דבריו ולא שהשוו דבריהם לדבריו. וכן עיר שאין בה זקנים אינה קולטת ואין נעשה בה בן סורר ומורה. וכן אינה מביאה עגלה ערופה דבעינא בה זקני העיר ההיא וליכא. מפני מה נאמר פרשת רצחנים

מסורת הש"ס

א) נ"א רב הונא, ב) נ"ל כי לא שונא הוא לון, ג) ומתקבלים הרבה על ידי. רש"ש, ד) רש"א דא"כ,

תורה אור השלם

1. תָּכִין לָךְ הַדָּרֶךְ וְשַׁלַּשְׁתָּ אֶת גְּבוּל אַרְצֶךָ אֲשֶׁר יַנְחִילְךָ יְיָ אֱלֹהֶיךָ וְהָיָה לָנוּס שָׁמָּה כָּל רֹצֵחַ:
דברים יט ג

2. טוֹב וְיָשָׁר יְיָ עַל כֵּן יוֹרֶה חַטָּאִים בַּדָּרֶךְ:
תהלים כה ח

3. וַאֲשֶׁר לֹא צָדָה וְהָאֱלֹהִים אִנָּה לְיָדוֹ וְשַׂמְתִּי לְךָ מָקוֹם אֲשֶׁר יָנוּס שָׁמָּה:
שמות כא יג

4. כַּאֲשֶׁר יֹאמַר מְשַׁל הַקַּדְמֹנִי מֵרְשָׁעִים יֵצֵא רֶשַׁע וְיָדִי לֹא תִהְיֶה בָּךְ:
שמואל א כד יג

5. וַיֹּאמֶר אֱלֹהִים אֶל בִּלְעָם לֹא תֵלֵךְ עִמָּהֶם לֹא תָאֹר אֶת הָעָם כִּי בָרוּךְ הוּא:
במדבר כב יב

6. וַיָּבֹא אֱלֹהִים אֶל בִּלְעָם לַיְלָה וַיֹּאמֶר לוֹ אִם לִקְרֹא לְךָ בָּאוּ הָאֲנָשִׁים קוּם לֵךְ אִתָּם וְאַךְ אֶת הַדָּבָר אֲשֶׁר אֲדַבֵּר אֵלֶיךָ אֹתוֹ תַּעֲשֶׂה:
במדבר כב כ

7. כֹּה אָמַר יְיָ גֹּאֲלֶךָ קְדוֹשׁ יִשְׂרָאֵל אֲנִי יְיָ אֱלֹהֶיךָ מְלַמֶּדְךָ לְהוֹעִיל מַדְרִיכְךָ בַּדֶּרֶךְ תֵּלֵךְ:
ישעיהו מח יז

8. אִם לְלֵצִים הוּא יָלִיץ וְלַעֲנָוִים יִתֶּן חֵן:
משלי ג לד

9. פֶּן יִרְדֹּף גֹּאֵל הַדָּם אַחֲרֵי הָרֹצֵחַ כִּי יֶחַם לְבָבוֹ וְהִשִּׂיגוֹ כִּי יִרְבֶּה הַדֶּרֶךְ וְהִכֶּהוּ נֶפֶשׁ וְלוֹ אֵין מִשְׁפַּט מָוֶת כִּי לֹא שֹׂנֵא הוּא לוֹ מִתְּמוֹל שִׁלְשׁוֹם:
דברים יט ו

10. וְזֶה דְּבַר הָרֹצֵחַ אֲשֶׁר יָנוּס שָׁמָּה וְחָי אֲשֶׁר יַכֶּה אֶת רֵעֵהוּ בְּבְלִי דַעַת וְהוּא לֹא שֹׂנֵא לוֹ מִתְּמֹל שִׁלְשֹׁם:
דברים יט ד

11. וְשָׁלְחוּ זִקְנֵי עִירוֹ וְלָקְחוּ אֹתוֹ מִשָּׁם וְנָתְנוּ אֹתוֹ בְּיַד גֹּאֵל הַדָּם וָמֵת:
דברים יט יב

12. וְהִצִּילוּ הָעֵדָה אֶת הָרֹצֵחַ מִיַּד גֹּאֵל הַדָּם וְהֵשִׁיבוּ אֹתוֹ הָעֵדָה אֶל עִיר מִקְלָטוֹ אֲשֶׁר נָס שָׁמָּה וְיָשַׁב בָּהּ עַד מוֹת הַכֹּהֵן הַגָּדֹל אֲשֶׁר מָשַׁח אֹתוֹ בְּשֶׁמֶן הַקֹּדֶשׁ:
במדבר לה כה

13. וְנָס אֶל אַחַת מֵהֶעָרִים הָאֵלֶּה וְעָמַד פֶּתַח שַׁעַר הָעִיר וְדִבֶּר בְּאָזְנֵי זִקְנֵי הָעִיר הַהִיא אֶת דְּבָרָיו וְאָסְפוּ אֹתוֹ הָעִירָה אֵלֵיהֶם וְנָתְנוּ לוֹ מָקוֹם וְיָשַׁב עִמָּם:
יהושע כ ד

14. וְתָפְשׂוּ בוֹ אֲבִיו וְאִמּוֹ וְהוֹצִיאוּ אֹתוֹ אֶל זִקְנֵי עִירוֹ וְאֶל שַׁעַר מְקֹמוֹ:
דברים כא יט

15. וְהָיָה הָעִיר הַקְּרֹבָה אֶל הַחָלָל וְלָקְחוּ זִקְנֵי הָעִיר הַהוּא עֶגְלַת בָּקָר אֲשֶׁר לֹא עָבַד בָּהּ אֲשֶׁר לֹא מָשְׁכָה בְּעֹל:
דברים כא ג

בלשון עזה. בכל יהושע כתיב ויאמר ה' וכאן נאמר וידבר ה' אל יהושע ודיבור לשון עז הוא: **מפני שהן של תורה.** אבל שאר אמירות שאמר לא אמר דבר לקיים מצוה הכתובה בתורה חוץ מזו: **ידבר עמים.** יגהל עמים תחתיו: **מפני שעיסה.** שלא הפרישם לאחר שחלקו מיד עד שנאמר לו מפי הקב"ה: **פליגי בה.** בפירושא דהאי קרא מה כתב יהושע בס"ת: **חד אמר שמנה פסוקים.** מוימת שם משמע) עד סיפא וחד אמר בפרשת ערי מקלט הוא אומר שכתובה בספר יהושע: **למען שיה תורת וגו'.** וריש דקרא משמע בתפילין ואיתקש הכא תורה לתפילין: **כי איתקש למופר בפיך.** דכתיב בהאי קרא בפיך מן המותר בפיך שאין נכתבין על עור בהמה טמאה: **להלוחיהן.** לדבר שאינו כתוב בתורה ובתפילין גופייהו לא גמרינן ליה אלא מהלכה למשה מסיני לא ילפי' בהיקשא: **דני תביני.** דודי אחי אבא והוא רבי חייא: **מתני' אחד כהן משוח בשמן המשחה.** הס כהניס גדוליס שהיו עד יאשיהו: **ואחד המרובה בבגדים.** הס שנשתמש מיאשיהו ואילך שנגנז שמן המשחה כדאמרינן בהוריות (דף יב.) ושוב לא נמשחו כהניס ולא היתה ניכרת כהונה גדולה בהס אלא בריבוי בגדיס שמשמש בח' בגדיס: **ואחד שעבר ממשיחותו.** שאינע פסול בכ"ג ושימש אחר תחתיו וכשנתרפא כהן חזר לעבודתו ועבר זה ממשיחותו: **מחזירין את הרוצה.** במיתתן כמו שנאמר פ) ואחרי מות הכהן הגדול ישוב הרוצח: **משוח מלחמה.** כהן המשוח לומר במלחמה לרבי המלחמה אל ירך לבבכם וכל הענין (דברים כ): **גמ' ושב בה עד מות הכהן הגדול.** הא חד כי בעיר מקלטו ישב עד מות הכהן הגדול ישוב הרוצח הא תלתא: **שהיה להן לנקש רחמים על דורן. הלכך לאו קללת חנם היא: הכא אמרי.** בבבל אומרין משל זה על אדם שלוקה בשביל סרחון של אחרים: **טוביה חטא וזיגוד מנגיד.** משום ההיא דאמרי' בערבי פסחים [קיג.]: טוביה חטא וזיגוד אסחיד ביה ביחידי שלא היה עד שני בדבר ונגדי' רב פפא לזיגוד א"ל טוביה חטא וזיגוד מנגיד ומאן היתה למשל: **הפס אמרי.** בא"י אומרין משל זה: **אדם שנפיב מבגאי גור.** אדם בן חמור לקח את דינה בת יעקב וההנאה שלו ושאר בני העיר שלא נהנו מלו עלמן ונלטערו. מבגאי שם איש מבני העיר: **שברה דוד שיתין.** יסודות של בית המקדש. ובגמרת ירושלמי (סנהדרין פ"י ה"ב) מלינו תימוליוס של בית המקדש והוא יסוד בלשון יוני: **קפא תהומא.** לף התהוס. בגמרת ירושלמי (שם) שמלא שם חרס שהגביה קולו ואמר לו אל תטלני מכאן שאני כבוש על התהוס מיום מתן תורה שרעדה כל הארץ ולא שמע דוד לדבריו ונטלו: **מי שרי למכתב שם.** פן ימחקוהו המים ועובר משום ואבדתם את שמם (דברים יב) ולא תעשון כן וגו' (שם): **נשא אחיתופל כו'.** יש תימה בדבר שהרי לא קנה דוד את הגורן מארונה היבוסי עד מעשה דהסתה שהיתה לאחר מיתת אחיתופל ג' שנים ולפי דבריס הללו לריכין אנו לומר שאע"פ שלא קנה הגורן יודע היה מנעוריו מיום [שנמשח] ושבו הוא ושמואל בנוית הרמה ובדקו בספר יהושע ומלאו מקום לבית המקדש דלכתיב [תהלים קלב] עד אמלא מקום וגו' וכדדרשינן ליה בזבחים באיזהו מקומן (דף נד:) וחפר היסודות בראשותו: **ימחה על המים.** דכתיב בסוטה (במדבר ה) ומחה אל מי המריס והרבה הזכרות בפרשה ואפ"ה כתיב ומחה כו'. וקללה זו בחנם היתה שלא היה מקללו אלא אם אינו אומר: **אפי' על מנאי.** ולא נתקיים התנאי אעפ"כ היא באה דהא קללה על תנאי היתה אם תכחד ממני ולא נתקיים שלא כיחד ואעפ"כ נתקיימה הקללה דכתיב ולא הלכו בניו בדרכיו וגו' וזו קללה קללו עלי כה יעשה לך כמו שנעשה לי שאין בני מהוגנין: וחטאתי

בלשון עזה דכתיב [1]וידבר ה' אל יהושע לאמר דבר אל בני ישראל לאמר תנו לכם את ערי המקלט אשר דברתי אליכם וגו' מפני שהן של תורה למימרא דכל דיבור לשון קשה אין כדכתיב [2]דבר האיש אדוני הארץ אתנו קשות והתניא פ) [3]נדברו אין נדברו אלא לשון נחת וכן הוא אומר [4]ידבר עמים תחתינו דבר לחוד ידבר לחוד: (סימנ"י רבנ"ן מהמנ"י וספר"י) פליגי בה רבי יהודה ורבנן חד אומר מפני ששיהם וחד אומר מפני שהן של תורה [5]ויכתוב יהושע את הדברים האלה בספר תורת אלהים פליגי בה פ) ר' יהודה ור' נחמיה חד אומר שמנה פסוקים וחד אומר ערי מקלט בשלמא למ"ד ח' פסוקים היינו דכתיב בספר תורת אלהים אלא למ"ד ערי מקלט מאי בספר תורת אלהים ה"ק ויכתוב יהושע בספרו את הדברים האלה הכתובים בספר תורת אלהים פ) ספר שתפרו בפשתן פליגי בה ר' יהודה ור"מ חד אומר כשר וחד אומר א) פסול למ"ד פסול דכתיב [6]למען תהיה תורת ה' בפיך [3]ואיתקש כל התורה כולה לתפילין מה תפילין [2]הלכה למשה מסיני לתופרן בגידין אף כל לתופרן בגידין ואידך כי איתקש [3]למותר בפיך להלכותיו לא איתקש אמר רב חזינן להו [7]לתפילין דבי חביבי דתפירי בכיתנא ולית הלכתא כוותיה: **מתני' [7]אחד משוח בשמן המשחה ואחד המרובה בבגדים ואחד שעבר ממשיחותו** [8]מחזירין את הרוצה [1]רבי יהודה אומר אף משוח מלחמה מחזיר את הרוצה לפיכך אימותיהן של כהנים מספקות להן מחיה וכסות כדי שלא יתפללו על בניהם שימותו: **גמ' [9]** מנא הני מילי אמר רב כהנא דאמר קרא [7]וישב בה עד מות הכהן הגדול וכתיב [8]כי בעיר מקלטו ישב עד מות הכהן הגדול וכתיב [8]ואחרי מות הכהן הגדול ור' יהודה כתיב קרא אחרינא [9]לשוב לשבת בארץ עד מות הכהן (וגו') ואידך מדלא כתיב הגדול חד מהנך הוא: לפיכך אימותיהן של כהנים וכו': טעמא דלא מצלו הא מצלו מייתי והכתיב [10]כצפור לנוד כדרור לעוף כן קללת חנם לא תבא [1](א"ל) ההוא סבא מפירקיה דרבא שמיע לי שהיה להן לבקש רחמים על דורן ולא בקשו ואיכא [2]דמתני כדי שיתפללו על בניהם שלא ימותו טעמא דמצלו הא לא מצלו מייתי מאי הוה ליה למעבד הכא [3]אמרינן טוביה חטא וזיגוד מנגיד התם אמרי שכם נסיב [4]ומבגאי [5]גזיר אמר (ליה) ההוא סבא מפירקיה דרבא שמיע לי שהיה להן לבקש רחמים על דורן ולא בקשו כי הא דההוא גברא דאכליה אריא ברחוק תלתא פרסי מיניה דר' יהושע בן לוי ולא אישתעי אליהו בהדיה תלתא יומי [6]אמר רב יהודה אמר רב קללת חכם אפי' בחנם היא באה מנלן מאחיתופל [7]שבשעה שברה דוד שיתין קפא תהומא בעא למישטפא לעלמא אמר [8]מהו לכתוב שם אחספא ומישדא בתהומא דליקו אדוכתיה ליכא דאמר ליה מידי אמר כל היודע דבר זה ואינו אומרו יחנק בגרונו נשא אחיתופל ק"ו בעצמו אמר [9]ומה לעשות שלום בין איש לאשתו אמרה התורה שמי שנכתב בקדושה ימחה על המים לכל העולם כולו לא כל שכן א"ל שרי כתב שם אחספא שדי אתהומא נחת וקם אדוכתיה ואפ"ה כתיב [11]ואחיתופל ראה כי לא נעשתה עצתו ויחבוש את החמור ויקם וילך אל ביתו (ו)אל עירו ויצו אל ביתו ויחנק וגו' א"ר אבהו קללת חכם אפילו על תנאי היא באה מנלן מעלי דקאמר ליה [עלי] לשמואל [12]כה יעשה לך אלהים וכה יוסיף אם תכחד ממני דבר ואף על גב דכתיב [13]ויגד לו שמואל את כל הדברים ולא כחד ממנו [ואפ"ה] כתיב [14]ולא הלכו בניו בדרכיו וגו' אמר

שנאמר למען תהיה תורת ה' בפיך ואיתקש כל התורה לתפילין מה תפילין הלכה למשה מסיני לתפרן בגידין אף כל התורה כולה בגידין. וחד אמר כשר כי איתקשא תורה לתפילין להיכתב במותר בפיך להלכותיו לא איתקיש. אמר רב חזינא להו לתפילין דבי חביבי דתפירי בכיתנא ולית הלכתא כוותיה: אחד משוח (מלחמה) בשמן המשחה ואחד מרובה בבגדים כו' וישב בה עד מות הכהן הגדול לפיכך אימותיהן של כהנים גדולים היו מספקין פ) בגדים לרצחנים כו' ואקשינן למימרא דאי מצלו צלותיה מתקבלא והכתיב כן קללת חנם לא תבא. ופרקינן היה להם לבקש רחמים על דורם שלא יארע כזה בימיהם. כההוא דאכליה אריה ברחוק ג' פרסי מאתריה דרבי יהושע בן לוי ולא אישתעי אליהו בהדיה ג' יומי: פי' טוביה חטא וזיגוד מנגיד. העיד זיגוד על טוביה שחטא ומפני שהיה עד אחד נתחייב מלקות ונעשה כמו משל בפי הכל אחד חטא וזה לוקה. והוא כמו שכם שביקש לישא דינה והעיר כולה נימולים. פי' מבגאי לשון באגי. כן זה הדבר. כלומר זה הרג וכהן הגדול מתחייב. ופריק שהיה לו לבקש רחמים על דורו ולא ביקש: ירושלמי רבי יוסי בר חלפתא אומר עתים עתים הם לתפילה. שנא' ואני תפלתי לך ה' עת רצון. שאלו לחכמה מהו עונשו של חוטא. אמרה להם חטאים תדדף רעה. והנבואה אמרה הנפש החוטאת היא תמות. והתורה אמרה יביא קרבן ויתכפר לו שנאמר ונרצה לו. והקב"ה אמר יעשה תשובה שנאמר טוב וישר ה' על כן יורה חטאים בדרך כלומר יורה להן דרך תשובה. אמר רב קללת חכם אפילו בחנם מתקיימת. מנא לן מאחיתופל שקללו דוד ואמר כל היודע אם מותר לכתוב שם אחספא ולמשדייא בתהומא לאוקומיה ולא יאמר יחנק בגרונו. ואע"ג דבתר הכי אמר ליה אחיתופל שרי. נתקיימה בו הקללה שנאמר ויצו אל ביתו ויחנק. א"ר אבהו קללת חכם אפילו על תנאי באה מנא לן מעלי דאמר ליה לשמואל כה יעשה לך אלהים. יבעטו גם בניך. ואע"ג דכתיב ויגד לו שמואל את כל הדברים ולא כחד ממנו. הא כתיב ולא הלכו בניו בדרכיו:

פ) שבת סג., ב) [קידושין לה.], ג) [שבת כח: קח.], ד) ס"מ לספרי, ה) [ירושל' ל"ג], ו) [סוריות יב:], ז) [5לאמר ההוא], ח) ס"י דאמרי', ט) פסחים קיג:, י) [מלשון בגא כלומר עובדי אדמה. ערוך], כ) [גיר' הערוך קטע], ל) [סנהדרין ל:] ברכות נו., מ) סוכה נג., נ) ר"מ מי איכא דידע אי שרי כו', ס) [שבת קמח. סוכה נג: נדרים סו: מולין קמח.], ע) [דברים לד], פ) [במדבר לה],

גליון הש"ס

גמ' ר"י ור' נחמיה חד אמר. עי' ב"ב דף ע"ח: שם ספר שתפרו בפשתן. עיין מגילה דף ח ע"ב ולף יט ע"א:

מוסף רש"י

ידבר עמים. יפגיל, וכל שפלות בגמת (שבת סג.). שבשעה שברה דוד שיתין. ולא קבילה ליה משמשם ימי בראשית נגרלו (עי' סוכה מט.), ולי קבילה ליה שמא נתמלאו עפר לו גרוזות ולריך לכרותן (סוכה נג.). קפא תהומא. לף התהוס למעלה ויפא, ולף הכרזל (מ"ב ו) מתגמגמין וקפא פרזלא (שם). מהו לכתוב שם כו'. דוד לא היה מורה הלכה בפני רבו אחיתופל והוא היה שם (שם). אחספא. מפני שהחרס גולל ויורד ואינו לף כדי שירד ויטוח על הנקב, ובמגדת דפקר שמואל מפורש שמלאו דוד על פני נקב התהום וכתוב בו שהיה שם משפת ימי בראשית (שם נג:). לעשות שלום בין איש לאשתו. לבדוק את הסוטה ואם טהורה היא יהא שלום ביניהם (שם). שמי שנכתב בקדושה. שכתב במגילה יתן ה' אותך וגו' דכתיב (במדבר ה) וכתב את האלות האלה וגו' (שם).

רבינו חננאל

בלשון עז שנאמר וידבר ה' אל יהושע לאמר דבר אל בני ישראל לאמר תנו לכם את ערי המקלט וכו'. ומנא לן דכל דבור לשון קשה הוא שנאמר דבר האיש אדוני הארץ אתנו קשות וגו'. איני והתניא אז נדברו ואין נדברו אלא לשון נחת שנאמר ידבר עמים תחתינו. ושנינן דבר לחוד ידבר לחוד. כלומר דבר קשה ידבר ניחותא: מאי בספר תורת אלהים. הכי קאמר ויכתוב יהושע את הדברים האלה בספרו הכתובין בספר תורת אלהים: ספר שתפרו בפשתן רבי יהודה ור' מאיר חד אמר פסול

עין משפט נר מצוה

נג א מיי' פ"ט מהל' ס"ת הלכה יג סמג עשין כה טוש"ע י"ד סי' רעח סעיף ח:

נד ב מיי' פ"ג מהל' תפילין הלכה ט סמג עשין כב טוש"ע ח"מ סי' לב סעיף מט:

ג [מיי' פ"ח מהל' תפילין הל"י טוש"ע שם סעיף יב טוש"ע י"ד סי' רע"ח סעיף ח]:

נה ד מיי' פ"ז מהל' רוצח הלכה ט סמג עשין עז:

תורה אור השלם

1. וַיְדַבֵּר יְיָ אֶל יְהוֹשֻׁעַ לֵאמֹר: דַּבֵּר אֶל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לֵאמֹר תְּנוּ לָכֶם אֶת עָרֵי הַמִּקְלָט אֲשֶׁר דִּבַּרְתִּי אֲלֵיכֶם בְּיַד מֹשֶׁה: יהושע כ ב
2. דִּבֶּר הָאִישׁ אֲדֹנֵי הָאָרֶץ אִתָּנוּ קָשׁוֹת וַיִּתֵּן אֹתָנוּ כְּמְרַגְּלִים אֶת הָאָרֶץ: בראשית מב ל
3. אָז נִדְבְּרוּ יִרְאֵי יְיָ אִישׁ אֶת רֵעֵהוּ וַיַּקְשֵׁב יְיָ וַיִּשְׁמָע וַיִּכָּתֵב סֵפֶר זִכָּרוֹן לְפָנָיו לְיִרְאֵי יְיָ וּלְחֹשְׁבֵי שְׁמוֹ: מלאכי ג טז
4. יַדְבֵּר עַמִּים תַּחְתֵּינוּ וּלְאֻמִּים תַּחַת רַגְלֵינוּ: תהלים מז ד
5. וַיִּכְתֹּב יְהוֹשֻׁעַ אֶת הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה בְּסֵפֶר תּוֹרַת אֱלֹהִים וַיִּקַּח אֶבֶן גְּדוֹלָה וַיְקִימֵהָ שָׁם תַּחַת הָאֵלָה אֲשֶׁר בְּמִקְדַּשׁ יְיָ: יהושע כד כו
6. וְהָיָה לְךָ לְאוֹת עַל יָדֶךָ וּלְזִכָּרוֹן בֵּין עֵינֶיךָ לְמַעַן תִּהְיֶה תּוֹרַת יְיָ בְּפִיךָ כִּי בְּיָד חֲזָקָה הוֹצִאֲךָ יְיָ מִמִּצְרָיִם: שמות יג ט
7. וְהֵצִילוּ הָעֵדָה אֶת הָרֹצֵחַ מִיַּד גֹּאֵל הַדָּם וְהֵשִׁיבוּ אֹתוֹ הָעֵדָה אֶל עִיר מִקְלָטוֹ אֲשֶׁר נָס שָׁמָּה וְיָשַׁב בָּהּ עַד מוֹת הַכֹּהֵן הַגָּדֹל אֲשֶׁר מָשַׁח אֹתוֹ בְּשֶׁמֶן הַקֹּדֶשׁ: במדבר לה כה
8. כִּי בְּעִיר מִקְלָטוֹ יֵשֵׁב עַד מוֹת הַכֹּהֵן הַגָּדֹל וְאַחֲרֵי מוֹת הַכֹּהֵן הַגָּדֹל יָשׁוּב הָרֹצֵחַ אֶל אֶרֶץ אֲחֻזָּתוֹ: במדבר לה כח
9. וְלֹא תִקְחוּ כֹפֶר לָנוּס אֶל עִיר מִקְלָטוֹ לָשׁוּב לָשֶׁבֶת בָּאָרֶץ עַד מוֹת הַכֹּהֵן: במדבר לה לב
10. כַּצִּפּוֹר לָנוּד כַּדְּרוֹר לָעוּף כֵּן קְלָלַת חִנָּם לֹא תָבֹא: משלי כו ב
11. וַאֲחִיתֹפֶל רָאָה כִּי לֹא נַעֲשָׂתָה עֵצָתוֹ וַיַּחֲבֹשׁ אֶת הַחֲמוֹר וַיָּקָם וַיֵּלֶךְ אֶל בֵּיתוֹ אֶל עִירוֹ וַיְצַו אֶל בֵּיתוֹ וַיֵּחָנֵק וַיָּמֹת וַיִּקָּבֵר בְּקֶבֶר אָבִיו: שמואל ב יז כג
12. וַיֹּאמֶר מָה הַדָּבָר אֲשֶׁר דִּבֶּר אֵלֶיךָ אַל נָא תְכַחֵד מִמֶּנִּי כֹּה יַעֲשֶׂה לְךָ אֱלֹהִים וְכֹה יוֹסִיף אִם תְּכַחֵד מִמֶּנִּי דָּבָר מִכָּל הַדָּבָר אֲשֶׁר דִּבֶּר אֵלֶיךָ: שמואל א ג יז
13. וַיַּגֵּד לוֹ שְׁמוּאֵל אֶת כָּל הַדְּבָרִים וְלֹא כִחֵד מִמֶּנּוּ וַיֹּאמֶר יְיָ הוּא הַטּוֹב בְּעֵינָיו יַעֲשֶׂה: שמואל א ג יח
14. וְלֹא הָלְכוּ בָנָיו בְּדַרְכָּיו וַיֵּטוּ אַחֲרֵי הַבֶּצַע וַיִּקְחוּ שֹׁחַד וַיַּטּוּ מִשְׁפָּט: שמואל א ח ג

פ) פולי ל"ל מזון וכגדיס:

יא: אלו הן הגולין פרק שני מכות

אפילו על תנאי צריך הפרה מנלן מיהודה. יש מדקדקין מכאן דינידויים שלנו אפי' אותם שיש להם זמן אין לגרות עצמן מספק (ג) שהרי הכא התנה בדבר שלא היה בידו לקיים דשמא היה מעכבו יוסף או יקראנו אסון בדרך ולכך חל מעיקרו גם הנידוי על שלדו קיימת כאילו הוא חי וזאת תהיה ליהודה שהם מגולגלין. עצמות כל השבטים יצאו ממצרים ונשאום בניהם במדבר וזהו שאמר יוסף לאחיו (שמות יג) והעליתם (ה) עצמותי מזה אתכם עם עצמותיכם: **על איביה נשפא.** נכנסו עצמותיו למקום חיבורם שספו משם כמו דשף מדוכתיה (סולין דף מב: מד.): לשפא איסלויידור"ה: **למשקל ולמטרת.** ליש ולימן: **ידיו רב לו.** יהי בו כח לריב ריבו לעצמו נגד חביריו: **ליהדר בהנך.** במיתת מרובה בנגדים או בשעבר ממשיחותו אלא לאו ש"מ כולהו: **מתני' ר"ז אינו גולה.** מפרש טעמא בגמ' מק"ו: **חוזר במיתתו של שני.** יליף טעמא בגמ': **נגמר דינו בלא כ"ג.** שלא(ב) מינו אחר תחתיו עד שנגמר דינו של זה לגלות: **גמ' שנעשה בימיו.** משנעשה זה רולח: **מאי הוה ליה.** להאי כהן למיעבד מאחר שעדיין לא היה כ"ג כשהרג זה למה הוא נענש: **אגא מה.** רולח בערי מקלט ומת כ"ג אחר זמן: (ג) **לשבא בארץ.** בתוך הקרקע: **ונעשה כ"ג בן גרושה.** יצא עליו עדות שהוא חלל: **מתה לחונה.** הרי הוא כמת ואין הרולח גולה: **בטלה לחונה.** איגלאי מילתא למפרע שלא היה כ"ג והוה ליה האי רולח נגמר דינו בלא כהן גדול ואינו חוזר לעולם: אליבא

אמר רב יהודה אמר רב [א]נידוי על תנאי [ב]צריך הפרה מנלן מיהודה דכתיב [1]אם לא הביאותיו אליך וגו' [ג]וא"ר שמואל בר נחמני א"ר יונתן מאי דכתיב [2]יחי ראובן ואל ימות וגו' וזאת ליהודה כל אותן מ' שנה שהיו ישראל במדבר עצמותיו של יהודה היו מגולגלין בארון עד שעמד משה ובקש עליו רחמים אמר לפניו רבונו של עולם מי גרם לראובן שיודה יהודה [3]וזאת ליהודה שמע ה' קול יהודה עאל איבריה לשפא לא הוה קא מעיילי ליה למתיבתא דרקיע ואל עמו תביאנו לא הוה קא ידע למישקל [ד]ומיטרה בשמעתא בהדי רבנן ידיו רב לו לא הוה ידע לפרוקי קושיא ועזר מצריו תהיה איבעיא להו במיתת כולן הוא חוזר או דלמא [ה]במיתת אחד מהן ת"ש נגמר דינו בלא כ"ג אינו יוצא משם לעולם ואם איתא ליהדר [ו](ביה) בדהנך בדליכא: **מתני'** [ז]משנגמר דינו מת כ"ג ה"ז אינו גולה אם עד שלא נגמר דינו מת כ"ג ומנו אחר תחתיו ולאחר מכן נגמר דינו חוזר במיתתו של שני [ח]נגמר דינו בלא כ"ג [ט]והורג כ"ג וכ"ג שהרג אינו יוצא משם לעולם [י]ואינו יוצא לא לעדות מצוה ולא לעדות ממון ולא לעדות נפשות ואפי' ישראל צריכים לו ואפי' שר צבא ישראל כיואב בן צרויה אינו יוצא משם לעולם שנאמר [4]אשר נס שמה [יא]שם [יב]תהא דירתו שם תהא מיתתו שם תהא קבורתו [יג]כשם שהעיר קולטת כך תחומה קולט רוצח שיצא חוץ לתחום ומצאו גואל הדם רבי יוסי הגלילי אומר מצוה ביד גואל הדם ורשות ביד כל אדם רבי עקיבא אומר [יד]רשות ביד גואל הדם וכל אדם [טו][א] חייבין עליו: **גמ'** מ"ט אמר אביי ק"ו ומה מי שגלה כבר יצא עכשיו מי שלא גלה אינו דין שלא יגלה ודלמא האי דגלה איכפר ליה האי דלא גלה לא מידי גלות קא מכפרא מיתת כהן הוא דמכפרא: אם עד שלא נגמר דינו וכו': מנא הני מילי אמר רב כהנא דאמר קרא [4]וישב בה עד מות הכהן הגדול אשר משח אותו בשמן הקדש וכי הוא מושחו אלא זה שנמשח בימיו מאי הוה ליה למעבד היה לו לבקש רחמים שיגמור דינו לזכות ולא ביקש אמר אביי [טז]נקטינן [יח]נגמר דינו ומת מוליכין את עצמותיו לשם דכתיב [5]לשוב לשבת בארץ עד מות הכהן ואיזהו ישיבה שהיא בארץ הוי אומר זו קבורה תנא [יט]מת קודם שמת כ"ג מוליכין עצמותיו על קברי אבותיו דכתיב [6]ישוב הרוצח אל ארץ אחוזתו איזהו ישיבה שהיא בארץ אחוזתו הוי אומר זו קבורה נגמר דינו ונעשה כהן בן גרושה או בן חלוצה פליגי בה רבי אמי ור' יצחק נפחא חד אומר מתה כהונה וחד אומר [כ]בטלה כהונה לימא בפלוגתא דר"א ורבי יהושע קא מיפלגי דתנן [כא]היה עומד ומקריב ע"ג המזבח ונודע שהוא בן גרושה או בן חלוצה ר"א אומר כל קרבנות שהקריב פסולין ורבי יהושע [כב]מכשיר מאן דאמר מתה כר' יהושע ומאן דאמר בטלה כרבי אליעזר אליבא

והשאמי לך. לשון נידוי הוא שיהא מנודה לאביו: **מאי דלכתיב יחי ראובן וגו' וזאת ליהודה.** מה ראה לסמוך יהודה לראובן ומה ראה להתחיל בברכת יהודה בלשון וזאת ליהודה אלא לפי שהיו עצמות כל השבטים שלהן קיים ושל יהודה מגולגלין אמר לשון זה יחי ראובן כלומר ראובן אמר רב יהודה אמר רב [א]נידוי על תנאי [ב]צריך הפרה מנלן מיהודה דכתיב [1]אם לא הביאותיו אליך וגו' [ג]וא"ר שמואל בר נחמני א"ר יונתן מאי דכתיב [2]יחי ראובן ואל ימות וגו' וזאת ליהודה כל אותן מ' שנה שהיו ישראל במדבר עצמותיו של יהודה היו מגולגלין בארון עד שעמד משה ובקש עליו רחמים אמר לפניו רבונו של עולם מי גרם לראובן שיודה יהודה [3]וזאת ליהודה שמע ה' קול יהודה עאל איבריה לשפא לא הוה קא מעיילי ליה למתיבתא דרקיע ואל עמו תביאנו לא הוה קא ידע למישקל [ד]ומיטרה בשמעתא בהדי רבנן ידיו רב לו לא הוה ידע לפרוקי קושיא ועזר מצריו תהיה איבעיא להו במיתת כולן הוא חוזר או דלמא [ה]במיתת אחד מהן ת"ש נגמר דינו בלא כ"ג אינו יוצא משם לעולם ואם איתא ליהדר [ו](ביה) בדהנך בדליכא: **מתני'** [ז]משנגמר דינו מת כ"ג ה"ז אינו גולה אם עד שלא נגמר דינו מת כ"ג ומנו אחר תחתיו ולאחר מכן נגמר דינו חוזר במיתתו של שני [ח]נגמר דינו בלא כ"ג [ט]והורג כ"ג וכ"ג שהרג אינו יוצא משם לעולם [י]ואינו יוצא לא לעדות מצוה ולא לעדות ממון ולא לעדות נפשות ואפי' ישראל צריכים לו ואפי' שר צבא ישראל כיואב בן צרויה אינו יוצא משם לעולם שנאמר [4]אשר נס שמה [יא]שם [יב]תהא דירתו שם תהא מיתתו שם תהא קבורתו [יג]כשם שהעיר קולטת כך תחומה קולט רוצח שיצא חוץ לתחום ומצאו גואל הדם רבי יוסי הגלילי אומר מצוה ביד גואל הדם ורשות ביד כל אדם רבי עקיבא אומר [יד]רשות ביד גואל הדם וכל אדם [טו][א] חייבין עליו: **גמ'** מ"ט אמר אביי ק"ו ומה מי שגלה כבר יצא עכשיו מי שלא גלה אינו דין שלא יגלה ודלמא האי דגלה איכפר ליה האי דלא גלה לא מידי גלות קא מכפרא מיתת כהן הוא דמכפרא: אם עד שלא נגמר דינו וכו': מנא הני מילי אמר רב כהנא דאמר קרא [4]וישב בה עד מות הכהן הגדול אשר משח אותו בשמן הקדש וכי הוא מושחו אלא זה שנמשח בימיו מאי הוה ליה למעבד היה לו לבקש רחמים שיגמור דינו לזכות ולא ביקש אמר אביי [טז]נקטינן [יח]נגמר דינו ומת מוליכין את עצמותיו לשם דכתיב [5]לשוב לשבת בארץ עד מות הכהן ואיזהו ישיבה שהיא בארץ הוי אומר זו קבורה תנא [יט]מת קודם שמת כ"ג מוליכין עצמותיו על קברי אבותיו דכתיב [6]ישוב הרוצח אל ארץ אחוזתו איזהו ישיבה שהיא בארץ אחוזתו הוי אומר זו קבורה נגמר דינו ונעשה כהן בן גרושה או בן חלוצה פליגי בה רבי אמי ור' יצחק נפחא חד אומר מתה כהונה וחד אומר [כ]בטלה כהונה לימא בפלוגתא דר"א ורבי יהושע קא מיפלגי דתנן [כא]היה עומד ומקריב ע"ג המזבח ונודע שהוא בן גרושה או בן חלוצה ר"א אומר כל קרבנות שהקריב פסולין ורבי יהושע [כב]מכשיר מאן דאמר מתה כר' יהושע ומאן דאמר בטלה כרבי אליעזר אליבא

לפטרו מגלות מק"ו הלכך שפיר משני מידי גלות מכפרת מיתת כ"ג מכפרת פירוש (כ) מיפטרא מגלות שהרי אפילו לא גלה גלה יוס אחד ומת הכ"ג הוא חוזר ואילו לא מת הכהן אפילו שהה שם זמן מרובה אינו יוצא על כרחך כפרה זו במיתת כהן תלויה כדפירשתי כן נראה למשי"ח:

אילן

מסורת הש"ס

נו א מיי' פ"ז מהל' ת"ת הלכה יא סמג לאוין רח טוש"ע י"ד סי' שלד סי"ל: **נז ב** מיי' פ"ז מהל' רוצח הלכה ט:

נח ג מיי' שם הלכה יא:

נט ד מיי' שם הל' י:

ס ה מיי' שם הל' ח:

סא ו מיי' שם פ"ח הלכה יא:

סב ז מיי' שם פרק ה הלכה י:

סג ח ט מיי' שם פ"ז הל' ג:

סד י מיי' שם הל' יב:

סה כ מיי' פ"ו מהל' כיאת מקדש הל' י:

תורה אור השלם

1. אֲנִכִי אֶעֱרָבֶנּוּ מִיָּדִי תְּבַקְּשֶׁנּוּ אִם לֹא הֲבִיאֹתִיו אֵלֶיךָ וְהִצַּגְתִּיו לְפָנֶיךָ וְחָטָאתִי לְךָ כָּל הַיָּמִים: בראשית מג ט
2. יְחִי רְאוּבֵן וְאַל יָמוּת וִיהִי מְתָיו מִסְפָּר: דברים לג ו
3. וְזֹאת לִיהוּדָה וַיֹּאמַר שְׁמַע יְיָ קוֹל יְהוּדָה וְאֶל עַמּוֹ תְּבִיאֶנּוּ יָדָיו רָב לוֹ וְעֵזֶר מִצָּרָיו תִּהְיֶה: דברים לג ז
4. וְהֶעֱלוּ הָעֵדָה אֶת הָרֹצֵחַ מִיַּד גֹּאֵל הַדָּם וְהֶשִׁיבוּ אֹתוֹ הָעֵדָה אֶל עִיר מִקְלָטוֹ אֲשֶׁר נָס שָׁמָּה וְיָשַׁב בָּהּ עַד מוֹת הַכֹּהֵן הַגָּדֹל אֲשֶׁר מָשַׁח אֹתוֹ בְּשֶׁמֶן הַקֹּדֶשׁ: במדבר לה כה
5. וְלֹא תִקְחוּ כֹפֶר לָנוּס אֶל עִיר מִקְלָטוֹ לָשׁוּב לָשֶׁבֶת בָּאָרֶץ עַד מוֹת הַכֹּהֵן: במדבר לה לב
6. כִּי בְעִיר מִקְלָטוֹ יֵשֵׁב עַד מוֹת הַכֹּהֵן הַגָּדֹל וְאַחֲרֵי מוֹת הַכֹּהֵן הַגָּדֹל יָשׁוּב הָרֹצֵחַ אֶל אֶרֶץ אֲחֻזָּתוֹ: במדבר לה כח

לעזי רש"י

אישלויידור"א. (מקום ה)נקע.

רבינו חננאל

אמר רב יהודה אמר רב נידוי על תנאי אפי' מעצמו (ו) צריך הפרה. מנא לן מיהודה שנאמר אם לא הביאותיו אליך והצגתיו לפניך וחטאתי לך כל הימים ואשכחנן שהיו עצמותיו מגולגלין בארון עד שבקש עליהם רחמים מרע"ה שנאמר שמע ה' קול יהודה: נגמר דינו לגלות ומת הכהן הגדול אינו גולה. מיתת כהן גדול מכפרת לו. אמר אביי נקיטינן נגמר דינו ומת מוליכין עצמותיו של הורג בעיר מקלט. שנא' לשוב לשבת בארץ עד מות הכהן הגדול ואיזו היא ישיבה בארץ הוי אומר זו קבורה. תנא מת הרוצח ומת כהן גדול [וכו'] בן גרושה או בן חלוצה. רבי אמי ורבי יצחק חד אמר מתה כהונה. וחד אמר בטלה כהונה. ובפלוגתא דתנן היה עומד ומקריב ונודע שהוא בן גרושה או בן חלוצה רבי אליעזר אומר כל קרבנות שהקריב פסולין הן ורבי יהושע מכשיר. ואסיק'

ו) וכן הגיה הרש"ל וכ"ה ברי"ף ורא"ש פ"ג דמ"ק:

ומהכא נפקא לן נדוי של תנאי הוא נא (סוטה ז:). מי גרם לראובן שיודה. שהודה בתעשה תמר, וכן היה מסורת בידיהם, ומדרש אגדה דר' תנחומא דשמעו יהודה לדקה ממני עמד לראובן ואמר בלבלתי יעוני אבי, ובכעיר יחי לראובן, שלו קיימת כאילו הוא חי, וזאת ליהודה. שהוא מתגלגל (שם). לשפא. למקום שנתקו משם (שם) נכנס כל עצם ונתחבר למקומו שם משם. לשפא, אשלויי"ר אדוו"ר בלע"ז, כמו שף מדוכתיה (ב"ק צב.). **למתיבתא דרקיע.** ליש ולימן עם שאר החכמים (סוטה ז:). ידיו רב לו. יהא לו נאמון לריב ריבו, והאי דכתיב ידיו לשון מלחמה הוא, מלחמתה של תורה (שם). לא הוה ידע לפרוקי קושיא. בסוגיה שם וב"ק שם: לא הוה קא פלקא ליה שמעתא אליבא דהלכתא, לא היה זוכה לומר דבר המתקבל (סוטה שם). והוהרג כהן גדול. בשוגג גולה לעיר מקלט ואינו יוצא משם לעולם, דכיון דאין כהן גדול במקדש כשהוא גולה, במיתת מי ישוב, וכן כהן גדול שהרג את הנפש בשוגג, במיתת מי ישוב, הא ליכא לעולם הבא, (סנהדרין יח:). **וכי הוא מושחו.** וכי הוא משחו לכהן, או הכהן משח אותו, אלא זה שנמשח בימיו. נקטינן. מסורת מתפותיו, מנהג מרבותינו (ערובין ה.). שהוא בן גרושה. כהן חלל זר גמור הוא, דכתיב בכהן הנושא גרושה (ויקרא כא) לא יחלל זרעו, שמחללו מדין כהונה (פסחים עב:).

ח) רש"ל אפילו מעצמו וכן נאמר שאלמות, ט) כ"ק לב. סוטה ז: ש"ס, י) [בשאלמות אינה ולמיטרא], יא) הגריעב"ץ מתק מ"ז, יב) מהגדרין יח:, יג) לקמן יב., יד) [בתוספ' פ"ב דרש לה דכתיב שלם פעמים שמה], טו) [ועי' תוי"ט דגרס אין חייבין לאפוקי מרש"ל שהגיה ומתק מלא אין ע"ש וכן הסתיק הכ"מ אין חייבין ולדבריהם גם בבריית"מ דלקמן יב. ר"ש אומר רשות וכו' וכל אדם חייבין לריכין אנו להגיה דל"ל אין חייבין ונ"מ לפ"ז דלא שאל הש"ס לקמן גם אהך פלוגתא דכל אדם מ"ט דר"י הגלילי ומ"ט דרבי עקיבא משום דלדעת התוי"ט אין שום פלוגתא בזה דכל אדם ע"ש], טז) [פירושו עיין רש"י בעירובין ה. בד"ה והאמר רב נחמן], יז) פסחים עב: קדושין סו: [תרומות פ"ח מ"ח], יח) [בכ"ש: והכוונ כ"ג ולא], יט) [ובכר אלפס עוד במ"ק פ"ג דף רפז. גרס נידוי על תנאי אפי' מעצמו צריך וכו'], כ) [ודע דבמ"ל שלפניו איתא כך וידון אחיך גם בשאר תרגום לא מצאתי לפי שעה ועי' תרגום יונתן וירושלמי], כא) כ"ל כפרה, כב) רש"ל ולא לאחר כך.

גליון הש"ס

גמ' נגמר דינו. עיין יומא דף עג ע"ל תוס' ד"ה אפי' וכו'. תוס' ד"ה אפי' וכו' לא חל הנידוי בכלל מעיקרו. עיין כתובות דף סט ע"ל תוס' ד"ה וכשמתא:

הגהות הב"ח

(א) רש"י ד"ה מאי וכו' והעליתם את עצמותי: (ב) ד"ה לשבת ל"ל קודם ד"ה תנא: (ג) תוס' ד"ה אפי' וכו' אין לגרות עצמן מספק ולאו מילתא הוא שהרי הכא התנה וכו' דמשעת הגדוי: (ד) ד"ה מי גרס וכו' פירוש אתה הודית ולא בושת כך יודון: (ה) ד"ה מידי וכו' פירוש למיפטרי' וכו' אינו יוצא **ואם** כן על כרחך כפרה:

הגהות הגר"א

(א) משנה וכל אדם אין מייבין כ"ל (וכ"ה בדפו"י ובמשניות ובירושלמי ובכל הראשונים וגירסא שלפניו הוגה ע"פ הרש"ל ועי' תוי"ט):

מוסף רש"י

מאי דכתיב כו' וזאת ליהודה. אין לך בברכת כל השבטים מתחלת וזאת אין מזו (סוטה ז:). **עצמותיו של יהודה.** כל השבטים יצאו עצמותיהם ממצרים ונקברו בארץ ישראל, שנאמר והעליתם את עצמותי מזה אתכם, משמע שאף עצמותם העלו, ולא נכתב יוסף אלא להודיעך שנאמן של משה, שכל ישראל נתעסקו בביזה והוא עסק במצות (ב"ק צב. וכעי"ז סוטה ז:). **מגולגלין בארון.** לא היה שלהן קיימת ומתובכת מפני גדוי, דקאמר ליה לעיקב (בראשית מג) אם לא הביאתיו אליך ותצאתי לך כל הימים, ואע"פ שנתקיים התנאי נפקא לן קללת חכם אפילו על תנאי היא באה (ב"ק לב.) והיו עצמות כל השבטים שלהן קיימת ויהודה אבריו מתפרקין ומתגלגלין בארון, מפני שנילה את עצמו בערבונו של בניו וחטאתי לך כל הימים, אפילו לעולם הבא,

---

כ) מיפטרא מגלות שהרי אפילו לא גלה גלה יוס אחד ומת הכ"ג הוא חוזר ואילו לא מת הכהן אפילו שהה שם זמן מרובה אינו יוצא על כרחך כפרה זו במיתת כהן תלויה כדפירשתי כן נראה למשי"ח:

אליבא דרבי אליעזר כ"ע לא פליגי. כלומר מאן דאמר מתה ודאי כרבי יהושע אמר ולא כרבי אליעזר דאליבא דרבי אליעזר ליכא למ"ד מתה כיון דלגבי עבודותיו אמר פסולות למפרע ודאי אין זה כהן: **כי פליגי אליבא דרבי יהושע.** כלומר אין אנו צריכין לומר מ"ד בטלה כרבי אליעזר ולא כרבי יהושע דאליבא דרבי יהושע איכא למימר דפליגי: **פועל ידיו פרשה.** עבודותיו כשירות אבל לענין שאר דבריו אינו כהן: **טעה יואב.** בדרשא [ד]דמעשה מזבחי תקנתו [ה] ולא מעל מזבחי [יומא פה.] וכסבור דהיינו מעל מזבחי: **מזבח בית עולמים.** דכתיב מזבחי המיוחד לי: ה"ג **והוא תפס במזבח של נמה.** שעשה דוד לפני הארון שהיה באהל אשר נטה לו דוד בעיר דוד כדכתיב וינח יואב אל אהל ה' ומצינו בדברי הימים ע) שעשה דוד מזבח לפניו ואי אפשר לומר מזבח של שילה שהוא היה בימי דוד ושלמה פ) (היה בגבעון): **ארז של רומי.** סמוך שיכרח לבנלה שבתחלה יפרע ממנו כשיגיע צ) הקץ להחרב כדכתיב (ישעיהו כד) יפקוד ה' על צבא המרום במרום ואחר כך על מלכי האדמה על האדמה: **חמוץ בגדים.** מדמו של סמאל. ואף על פי שאין המלאכים בשר ודם כתב בו הכתוב כעין הריגת האדם לשבר את האזן מה שהיא יכולה לשמוע: **לא נתנו לקבורה.** לויס שהן שלהם: **תיפוק ליה.** דאין בוגין בית במגרש דא"כ הוה ליה מגרש עיר: **אין עושין שדה.** של לויס: **מגרש.** שנתנו לוויס אלפים אמה סביב העיר כדכתיב (במדבר לה) ומדותם ממוץ לעיר (ג) ק) וכתיב מקיר העיר וחוצה אלף אמה וגו' הא כילד אלף אמה מגרש שאין בו לא בית ולא שדה והשאר שדות וכרמים: **למחילות.** תחת הקרקע שאין אוכלות במגרש כלוס מלמעלה ואי לאו דכתיב בה ולא בתחומה הייתי אומר ידור בתחומה במערה: **ורצח.** איכא לפרושי לשון ליווי כמו (שמות לו) ועשה בצלאל והאהליאב ואיכא לפרושי לשון רשות כמו ועשה ה' להם וגו' (דברים לא): **סופו חמור מתחלתו.** סופו לאתו חוץ לתחום. תחלתו הרציחה: **אב שהרג את הבן.** בנו השני נעשה גואל הדם של אחיו והורג את אביו: **הא.** דתניא נעשה רבי יוסי הגלילי היא דאמר מלוה לגואל הדם: **לכל אין הכן נעשה וכו'.** לכל עבירות שבתורה אין הבן נעשה שליח ב"ד על אביו לא להלקותו ולא לגדותו חוץ ממסית: ה"ג **אלא לא קשיא הא בבנו הא בבן בנו.** הא דתניא אין בנו נעשה גואל הדם של רוצח קאמר והא דתניא בנו נעשה לו גואל הדם בבנו של רוצח ס ואינו מוזהר על כבודו: **מתני' הכל חוץ לאחר הנוף.** אפי' הוא בעיקרו שבתוך התחום הרי הוא כיוצא חוץ לתחום ואם עיקרו חוץ לתחום וגופו בתוך התחום אף העיקר קולט: **גמ' אילן שהוא עומד בפנים.** בירושלים. (ד) ולענין אכילת מעשר שני בירושלים היא שנויה: **מכנגד החומה וכו'.** אלמא לא גופו שדינן בתר עיקר ולא עיקר בתר גוף: **בחומה תלה רחמנא.** דכתיב (דברים יב) לפני ה' אלהיך תאכלנו: **בדירה תלה רחמנא.** דכתיב (במדבר לה) כי בעיר מקלטו יסב וגופו רחוי לדירה יותר מעיקרו: **בירושלים.** לענין מעשר הלך אחר הגוף: רבי אליבא דרבי אליעזר כולי עלמא לא פליגי כי פליגי אליבא דר' יהושע מאן דאמר מתה כרבי יהושע ומאן דאמר בטלה עד כאן לא קאמר רבי יהושע התם דכתיב [1]ברך ה' חילו ופועל ידיו תרצה [2]אפי' חללין שבו אבל הכא אפי' רבי יהושע מודה: נגמר דינו וכו': אמר רב יהודה אמר רב שתי טעיות טעה יואב באותה שעה דכתיב [2]וינס יואב אל אהל ה' ויחזק בקרנות המזבח טעה [א]שאינו קולט אלא גגו והוא תפס בקרנותיו טעה [3]שאינו קולט אלא מזבח בית עולמים והוא תפס מזבח של שילה אביי אומר בהא נמי מיטעא טעה טעה [3]שאינו קולט אלא כהן ועבודה בידו והוא זר היה אמר ריש לקיש שלש טעיות עתיד שרו של רומי לטעות דכתיב [3]מי זה בא מאדום חמוץ בגדים מבצרה טועה שאינה קולטת אלא [ב]בצר והוא גולה לבצרה טועה שאינה קולטת אלא שוגג והוא מזיד היה טועה שאינה קולטת אלא אדם והוא מלאך הוא אמר ר' אבהו [ג]ערי מקלט לא נתנו לקבורה דכתיב [4]ומגרשיהם יהיו לבהמתם ולרכושם ולכל חייתם לחיים נתנו ולא לקבורה מיתיבי [ד]שמה [ה]שם תהא דירתו שם תהא קבורתו רוצח שאני דגלי ביה רחמנא: כשם שהעיר קולטת וכו': ורמינהו [5]וישב בה [ו]בה ולא בתחומה אמר אביי לא קשיא [ז]כאן לקלוט כאן לדור לדור [ז]תיפוק ליה [ח]דאין עושין שדה מגרש ולא מגרש שדה לא מגרש עיר ולא עיר מגרש אמר רב ששת לא נצרכה אלא למחילות: רוצח שיצא חוץ לתחום וכו': ת"ר [6]ורצח גואל הדם את הרוצח [ט]מצוה ביד גואל הדם אין [ח] גואל הדם רשות ביד כל אדם דברי רבי יוסי הגלילי ר' עקיבא אומר רשות ביד גואל הדם וכל אדם [א] חייבין עליו מאי טעמא דרבי יוסי הגלילי מי כתיב אם רצח ורבי עקיבא מי כתיב ירצח אמר מר זוטרא בר טוביה אמר רב רוצח שיצא חוץ לתחום ומצאו גואל הדם והרגו נהרג עליו כמאן לא כר' יוסי הגלילי ולא כר"ע הוא דאמר כי האי תנא דתניא ר' אליעזר אומר [7]עד עמדו [ט] לפני העדה למשפט מה ת"ל לפי שנאמר ורצח גואל הדם את הרוצח יכול מיד ת"ל עד עמדו לפני העדה למשפט ורבי יוסי ורבי עקיבא האי עד עמדו לפני העדה למשפט מאי דרשי ביה ההוא מיבעי ליה לכדתניא רבי עקיבא אומר [י]מנין לסנהדרין שראו אחד שהרג את הנפש שאין ממיתין אותו עד שיעמוד בב"ד אחר ת"ל עד עמדו לפני העדה למשפט עד שיעמוד בב"ד אחר ת"ר [8]אם יצא יצא הרוצח אין לי אלא במזיד בשוגג מנין ת"ל אם יצא יצא מ"מ והתניא [ב] [9]י(וההורגו) במזיד נהרג [ב]בשוגג גולה לא קשיא הא כמאן דאמר אמרינן [י]דברה תורה כלשון בני אדם הא כמאן דאמר לא אמרינן דברה תורה כלשון בני אדם אמר אביי [יא]מסתברא כמ"ד דברה תורה כלשון בני אדם שלא יהא סופו חמור מתחלתו מה תחלתו במזיד נהרג בשוגג גולה אף סופו במזיד נהרג בשוגג גולה תני חדא אב שהרג בנו נעשה לו גואל הדם ותניא אידך [ל]אין בנו נעשה לו גואל הדם לימא הא רבי יוסי הגלילי והא ר"ע ותסברא בין למ"ד מצוה בין למ"ד רשות מי שרי [יב]והאמר רבה בר רב הונא וכן תנא דבי רבי ישמעאל [יג]לכל אין הבן נעשה שליח לאביו להכותו ולקללתו [ד]חוץ ממסית שהרי אמרה תורה [טו]לא תחמול ולא תכסה עליו אלא לא קשיא [ה]הא בבנו והא בבן בנו: **מתני' [יז]אילן שהוא עומד** בתוך התחום וגופו נוטה חוץ לתחום או עומד חוץ לתחום וגופו נוטה בתוך התחום הכל הולך אחר הגוף: **גמ' [יח]אילן שהוא עומד** [ג] [יט](בתוך הפנים) ונוטה לחוץ או עומד בחוץ ונוטה לפנים מכנגד החומה ולפנים כלפנים מכנגד החומה ולחוץ כלחוץ מעשר אערי מקלט קא רמית מעשר בחומה תלה רחמנא ערי מקלט בדירה תלה רחמנא בגופו מתדר ליה בעיקרו לא מתדר ליה ורמי מעשר אמעשר [יא]דתניא [יב]בירושלים הלך אחר הנוף בערי מקלט הלך אחר הנוף אמר רב כהנא לא קשיא הא ר' יהודה והא רבנן דתניא ר'

אילן שהוא [יז]לפנים מכנגד החומה ולפנים כלפנים. תימה דבשילהי כילד לולין (פסחים דף פה: ושם) אמרי' (יח) דגגות לא נתקדשו ואם כן [ט] (הוו) מעשר שני אין אוכלין על האילן וי"ל דמיירי שענפיו מועטין שאין בהן ארבע ולא חשיבי והוי כאילו עומדת באויר כנגד הקרקע עוד יש לומר דמיירי [כ] [אפי'] באילן שענפיו מרובין ואויר ירושלים כירושלים לימוד

מסורת הש"ס

ע) קדושין סו:, ב) [עי' תוס' בע"ז נח: ד"ה בגלל], ג) [בעל יפ"ת], ד) ב"ב כד: ערכין לג: [תוספ' ערכין פ"ג], ה) [סנהדרין מה:], ו) [עי' תוס' ר"ה כו. ד"ה דלמתנא], ז) [בילקוט ליתא וכן בכ"מ אית' והתניא במזיד וכו'], ח) [ברכות לא: קדושין יז: וש"נ], ט) [עי' תוס' סוטה כד. בד"ה ור' יוחנן וכו' מה שכתבו בסוף הבריסם ותוס' מנחות יז: ד"ה מאי דכו'], י) [סנהדרין פה:, כ) מע"ש פ"ג מ"ז] ל) [ל"ל בפנים כך איתא במשנה דמע"ש פ"ג מ"ז], מ) [ל"ל דתנן], נ) פ"ג מ"א דמעשרות, ס) [שמות כא], ע) [עי' הר"ן מז], פ) [ל"ל בגבעון ואנו אמריגן זבחים קיח: יום שמת בו עלי נאמר בו ויטוש משכן שילה כך איתא בכש"י בע"ז], צ) [בס"א: קץ רומי], ק) [ל"ל את פאת קדמה אלפים באמה], ר) [ל"ל שהוא עומד וכו' ושוטה לפנים וכו'], ש) מהר"ם מ"ז, ת) רש"א,

גליון הש"ס

רש"י ד"ה טעה יואב וכו' ולא מעל מזבחי. עי' יומא דף פה ע"א בכש"י ד"ה ולא מעל מזבחי וע"ע: **בד"ה** ה"ג אלא וכו' ואינו מוהר על בבודו. עי' בדרשות הרשא"ש פרשת תולדות:

הגהות הב"ח

(א) גמ' אין לו גואל הדם: (ב) שם רבי אליעזר אומר עד עמדו. נ"ב ריש"ה דקא ולא יומת הרוצח עד עמדו וגו': (ג) רש"י ד"ה מגרש וכו' ומדותם ממוץ לעיר **אלפים** אמה **וכתב** מקיר: (ד) ד"ה אין לו וכו' לענין כל"ל ואות ו' נמחק: (ה) תוס' ד"ה אין לו וכו' אמריגן דגגין לא נתקדשו וא"כ אי הוי מעשר שני וכו' וי"ל דמיירי שענפיו **שבהן** מועטין וכו' כאילו עומדין בחוץ וכו' ועוד י"ל וכו' ואויר ירושלים וגגה שוין לקרקע הס"ד:

הגהות הגר"א

[א] גמ' וכל אדם אין מיינין כל"ל: [ב] שם והכולגו. נמחק (וכן ליתא בדפוסים ישנים): [ג] שם עומד בפנים כל"ל:

רבינו חננאל

כי פליגי אליבא דרבי יהושע מאן דאמר מתה כרבי יהושע כלומר קרבנותיו כשרין (בחי עכשיו) [כחי ועכשיו] מת ומאן דאמר בטלה אמר לך עד כאן לא מכשר רבי יהושע התם אלא משום דכתיב ברך ה' חילו ופועל ידיו תרצה אפילו חולין שבו תרצה אבל הכא אפילו רבי יהושע מודה דבטלה כהונה: נגמר דינו בלא כהן גדול ואח"כ נתמנה כ"ג ומי שהרג כ"ג וכ"ג שהרג אינו יוצא משם לעולם ע) לא לעדות מצוה ולא לעדות ממון ולא לעדות נפשות ואפילו כל ישראל צריכין לו כיואב כו': א"ר יהודה אמר רב שתי טעיות טעה יואב כו': ירושלמי רבי יוחנן שלח לרבנן דתמן תרין מילין אתון אמרין בשם רב (ולי) [ולית] אינון כן אתון אמרין בשם רב לא התירו ביפת תואר אלא בעילה ראשונה ואני אומר לא ראשונה ולא אחרונה אלא אחר כל המעשים שנאמר ואחר כן תבא אליה ובעלתה ותוב אמריתו כי טעה יואב והחזיק בקרנות המזבח ואין הקרנות קולטות אלא גגו ולא גג שבשילה קולט אלא גג בית העולמים קולט ואני אומר לא הקרנות קולטות ולא הגג קולט לא שילה ולא של בית העולמים ואינן קולטות אלא ערי מקלט בלבד. ואפשר יואב תחכמוני ראש השלישים היה טועה בדבר זה אלא לסנהדרין ברח אמר מוטב יהרג בבית דתנן הרוגי ב"ד נכסיהן ליורשין הרוגי מלכות נכסיהן למלך מיד אמר שלמה וכי לממונו אני צריך להסיר דמי חנם אני צריך כ): כשם שהעיר קולטת כך תחומה קולטת ואע"פ שאינו דר בתחומה ג) אם יש שם מחילה אבל קולטת ואין רשות לגואל הדם להורגו בתחומה. הריגת הרוצח מצוה ביד גואל הדם ובידו כל אדם רשות וכל אדם אין ז) חייבין עליו משום דרב אמרו רוצח שיצא חוץ לתחום ד) קודם שיגמר דינו לגלות ומצאו גואל הדם והרגו נהרג עליו. ומתמהינן כמאן אמר רב לשמעתיה לא כר' יוסי הגלילי דאמר מצוה ולא כר' עקיבא דאמר רשות מ"מ לתרוייהו פטור. ואמרינן רב דאמר כר' אליעזר כו': ת"ר ואם יצא יצא הרוצח אין לי אלא במזיד כו' אמר אביי מסתברא כמאן דאמר דברה תורה כלשון בני אדם אלא במזיד נהרג בשוגג גולה יהיה אחריתו בשוגג גולה תני חדא אב שהרג בנו נעשה גואל הדם ותניא אידך אין בנו נעשה גואל הדם. פרקינן אם עשו הרג תימן בן אליפז ו) אליפז נעשה גואל הדם של בנו שלו והורג עשו אביו אבל אם הרג עשו רועאל בנו (של) [שלו אין] אליפז גואל דם אחיו מיד אביו: [מתני'] אילן שהוא עומד בתוך התחום ונופו נוטה חוץ לתחום כו' עד הכל הולך אחר התנוף. ורמינן עלה דא דתנן במעשר שני פ"ג אילן שהוא עומד בפנים ונוטה לחוץ או עומד בחוץ ונוטה לפנים מכנגד החומה ולפנים כלפנים מכנגד החומה ולחוץ כלחוץ. ופרקינן שאני מעשר דבחומה תלה רחמנא ואכלת לפני ה' אלהיך במקום וגו' פי' אין נאכלין חוץ לחומת ירושלים בלא פדיון ואין נפדין לפנים מן החומה אלא נאכלין בתורת מעשר שני וכן מפורש בתלמוד ארץ ישראל במקומו לפיכך כל הפירות שהן חוץ לחומה חשובין כחוץ ומה שהן בפנים כלפנים אבל ערי מקלט ישיבה כתב בהו בנוף אפשר להיות ישיבה בעיקרו לא: ורמי מעשר אמעשר דהא תנן במעשרות סוף פ"ג [מ"ז] בערי מקלט הכל הולך אחר הנוף ובירושלים הכל הולך אחר הנוף. ופריק רב כהנא לא קשיא הא דתני אחר הנוף לר"י והא

ע) במשנה איתא ואינו יוצא לא לעדות מצוה וכו' ומשמע דקאי אכולהו רוצחים דיוצאים במיתת כה"ג ואולי דרבינו היה לו גירסא אחרת או דאסבר בדברי רבינו וכ"ל ואינו יוצא וכו': ב) עי' סנהדרין מח ע"ב ותוס' שם ד"ה בשלמה: ג) כ"ל אף יש שם מחילה מ"מ אינו רשאי לדור שם: ד) כ"ה הגירסא גמ' בדפוס ווינציא וכ"ה בהגהות הגר"א ז"ל כאן: ה) עי' לעיל דף י ע"ב בתחילה וכו' מי שנתחייב גלות מחזירין: ו) פי' רבינו נ"ע ואולי ט"ס כאן:

סו א ב ג מיי' פ"ה מהל' רוצח הלכה יג סמג עשין עה:

סז ד מיי' שם פ"ז הל' ד ופי"ג מהל' שמיטין הל"ג סמג עשין קלה:

סח ה מיי' פ"ז מהל' רוצח הל"ג והל"ח סמג עשין עה עו:

סט ו ז מיי' שם פ"ח הלכה יא סמג שם:

ע ח מיי' פי"ג מהלכות שמיטין הלכה ד סמג עשין קלה:

עא ט מיי' פ"ז מהלכות רוצח הלכה ה:

עב י מיי' שם פ"ה הל"י:

עג כ מיי' שם הלכה יא:

עד ל מיי' שם פ"ח הל"ג:

עה מ מיי' פ"ה מהל' ממרים הל"ד סמג לאוין ריג טוש"ע יו"ד סי' רמז סעיף ה:

עו נ מיי' שם:

עז ס מיי' פ"ח מהלכות רוצח הלכה ג:

עח ע מיי' שם פ"ח הלכה יא:

תורה אור השלם

1. בָּרֵךְ יְיָ חֵילוֹ וּפֹעַל יָדָיו תִּרְצֶה מְחַץ מָתְנַיִם קָמָיו וּמְשַׂנְאָיו מִן יְקוּמוּן:
דברים לג יא

2. וְהַשְּׁמֻעָה בָּאָה עַד יוֹאָב כִּי יוֹאָב נָטָה אַחֲרֵי אֲדֹנִיָּה וְאַחֲרֵי אַבְשָׁלוֹם לֹא נָטָה וַיָּנָס יוֹאָב אֶל אֹהֶל יְיָ וַיַּחֲזֵק בְּקַרְנוֹת הַמִּזְבֵּחַ: מלכים א ב כח

3. מִי זֶה בָא מֵאֱדוֹם חֲמוּץ בְּגָדִים מִבָּצְרָה זֶה הָדוּר בִּלְבוּשׁוֹ צֹעֶה בְּרֹב כֹּחוֹ אֲנִי מְדַבֵּר בְּצְדָקָה רַב לְהוֹשִׁיעַ:
ישעיהו סג א

4. וְהָיוּ הָעֳרִים לָהֶם לְשֶׁבֶת וּמִגְרְשֵׁיהֶם יִהְיוּ לִבְהֵמָתָם וְלִרְכֻשָׁם וּלְכָל חַיָּתָם: במדבר לה ג

5. וְהִצִּילוּ הָעֵדָה אֶת הָרֹצֵחַ מִיַּד גֹּאֵל הַדָּם וְהֵשִׁיבוּ אֹתוֹ הָעֵדָה אֶל עִיר מִקְלָטוֹ אֲשֶׁר נָס שָׁמָּה וְיָשַׁב בָּהּ עַד מוֹת הַכֹּהֵן הַגָּדֹל אֲשֶׁר מָשַׁח אֹתוֹ בְּשֶׁמֶן הַקֹּדֶשׁ:
במדבר לה כה

6. וּמָצָא אֹתוֹ גֹאֵל הַדָּם מִחוּץ לִגְבוּל עִיר מִקְלָטוֹרָצַח גֹּאֵל הַדָּם אֶת הָרֹצֵחַ אֵין לוֹ דָּם:
במדבר לה כז

7. וְהָיוּ לָכֶם הָעָרִים לְמִקְלָט מִגֹּאֵל וְלֹא יָמוּת הָרֹצֵחַ עַד עָמְדוֹ לִפְנֵי הָעֵדָה לַמִּשְׁפָּט:
במדבר לה יב

8. וְאִם יָצֹא יֵצֵא הָרֹצֵחַ אֶת גְּבוּל עִיר מִקְלָטוֹ אֲשֶׁר יָנוּס שָׁמָּה:
במדבר לה כו

9. לֹא תֹאבֶה לוֹ וְלֹא תִשְׁמַע אֵלָיו וְלֹא תָחוֹס עֵינְךָ עָלָיו וְלֹא תַחְמֹל וְלֹא תְכַסֶּה עָלָיו:
דברים יג ט

מוסף רש"י

מובא בעמוד ב'

עין משפט נר מצוה

אימור דשמעת ליה לרבי יהודה (מ) לחומרא. ולריך עיון מנא ליה דלא אמרינן גם להקל וי"ל דמסברא אית ליה דלא פליגי רבי יהודה ורבנן כולי האי כי אם בחומרא בעלמא: **גבי מעשר לחומרא** עיקרו בחוץ ונופו בפנים כי היכי דבנופו לא מצי פריק בו'. פי' לא אזלינן בתר נוף לקולא לומר דכי היכי דבנופו דבפנים מצי אכיל בלא פדייה הכי נמי בעיקרו מבחוץ מצי אכיל ליה בלא פדייה אלא לחומרא דוקא לומר דלא מצי פריק ליה בעיקרו ומשמע דפשיטא ליה דבנוף גופיה מצי אכיל דהכי דשדינן עיקר בתר נוף לחומרא מ"מ נוף לא שדינן בתר עיקרו גם לחומרא:

מר סבר עיקרו הוי דרגא בו'. קלת קשה מנא ליה לאפלוגי רבנן מרבי יהודה בהא ויש לומר דמשמע מתוך הברייתא דפליגי (ע) לרבי יהודה בתרתי דין במעשר דין בעבד מקלט מדנקט עבד מקלט גבי ירושלים:

רב אשי אמר מאי אחר הנוף. פי' רב אשי בא (י) למידק הא דפרכינן אלא עיקרו בפנים ונופו לחוץ הכא נמי דבעיקרו מצי קטיל וקאמר דאף אחר הנוף קתני מתני' דגם אחר הנוף אזלינן היכי דהוי חומרא (כ) כמו דעיקרו בחוץ ונופו בפנים דשדינן עיקרו בתר נופו ואף בעיקר לא מצי קטיל והיינו דאזלינן בתר עיקר למישדייה נופו בתר עיקרו לחומרא כגון בעיקרו בפנים ונופו לחוץ דאף בנופו לא קטלינן דאזלינן בתר עיקרו וקשה דא"כ כי היכי דקתני הולך אחר הנוף דהיינו אף אחר הנוף ה"ה דהוה מצי למתני (ל) הכל הולך אחר העיקר ועוד קשה דהא לעיל גבי מעשר כי קאמר דאזלינן בתר הנוף לחומרא משמע דמכל מקום פשיטא ליה דדין נוף עצמו לא היה בטל כלל דלא שדינן ליה בתר עיקרו כדפרישית לעיל ולכך ניחא פירוש הר"ש דודאי דין נוף עצמו לא היה בטל לעולם גם לחומרא כדפירשתי והכי קאמר אף לאחר הנוף שדינן ליה עיקר לחומרא (מ) כמו עיקרו בחוץ ונופו בפנים כי היכי דנופו לא מצי קטיל בעיקר נמי לא מצי קטיל והוא הדין דעיקר אזיל בתר נפשיה שיש לעיקר דין עצמו כגון דעיקרו בפנים ונופו בחוץ אע"ג דבנופו מצי קטיל כדפירש דלעולם יש לו לנוף דין עצמו גם להקל מכל מקום דעיקר מבפנים לא מצי קטיל דלא שדינן העיקר בתר הנוף לקולא רק לחומרא אבל הקונטרס פירש אף אחר הנוף משום דבכולי הש"ס שדינן לנוף בתר העיקר אלתריך למימר הכא גבי מקלט דזימנין דשדינן עיקר בתר הנוף לחומרא לפי זה ניחא קלת הא דנקט אחר הנוף טפי מאחר העיקר מיהו גם זה קשיא דהא לענין מעשר לא שדינן לעולם בתר עיקרו כדפ"ל לכך ניחא (נ) לפי' הר"ש:

פלכו קולטו. קשה דהא אמרינן כבר גולה מפלך [לפלך] ועוד הא קאמר בן לוי גולה מעיר לעיר ויש לומר דאם גולה מעיר לעיר יהיה רשאי לילך בכל העיר ובתחומיה ואם יגלה לפלכו פלכו קולטו בו שלא יצא משכונה לשכונה (פ): מעלים

ר' יהודה אומר במערה הולך אחר פתחה באילן הולך אחר נופו אימור דשמעת ליה לר"י גבי מעשר לחומרא עיקרו בחוץ ונופו בפנים כי היכי דבנופו לא מצי פריק בעיקרו נמי לא מצי פריק. עיקרו מבפנים ונופו מבחוץ כי היכי דבנופו לא מצי אכיל בלא פדייה בעיקרו נמי לא מצי אכיל בלא פדייה אלא גבי ערי מקלט בשלמא עיקרו בחוץ ונופו בפנים כי היכי דבנופו לא מצי קטיל ליה בעיקרו נמי לא מצי קטיל ליה אלא עיקרו בפנים ונופו בחוץ כי היכי דבנופו מצי קטיל ליה בעיקרו נמי מצי קטיל ליה הא גואי קאי אמר (פ) רבא בעיקרו דכולי עלמא לא פליגי דלא מצי קטיל קאי בנופו ויכול להורגו בחצים ובצרורות דכ"ע לא פליגי דמצי קטיל ליה כי פליגי במהוי עיקרו דרגא לנופו מר סבר הוי עיקרו דרגא לנופו ומר סבר לא הוי עיקרו דרגא לנופו רב אשי אמר [8]מאי אחר הנוף אף אחר הנוף: **מתני'** [2]הרג באותה העיר גולה משכונה לשכונה ובן לוי גולה מעיר לעיר: **גמ'** (פ) ת"ר [1]ושמתי לך מקום וגו' ושמתי לך בחייך מקום ממקומך אשר ינוס שמה מלמד שהיו (ס) ישראל מגלין במדבר להיכן מגלין למחנה לויה [3]מכאן אמרו בן לוי שהרג גולה מפלך לפלך ואם גלה לפלכו פלכו קולטו אמר רב אחא בריה דרב איקא מאי קרא [2]כי בעיר מקלטו ישב עיר שקלטתו כבר: (ג) **מתני'** [3](ד)כיוצא בו רוצח שגלה לעיר מקלטו ורצו אנשי העיר לכבדו יאמר להם רוצח אני אמרו לו אף על פי כן יקבל מהן שנאמר [3]וזה דבר הרוצח מעלים

רבי יהודה. לענין מעשר אמרה למילתיה: **הלך אחר פתחה.** כולה בפנים ופתוחה לחוץ כלחוץ כולה בחוץ ופתוחה לפנים כלפנים: **באילן הלך אחר נופו.** ומתניתין דהכא [א] (ג) וברייתא רבי יהודה ומתני' דאילן שהוא עומד בפנים כו' רבנן ושינויא קמא ליתא: **אימור דשמעת ליה כו'.** כלומר היכי בעית לאוקמא להא דתניא בירושלים הלך אחר הנוף כו' כר' יהודה הניחא אי תנא בה חדא בירושלים הלך אחר הנוף ולא תנא בה בערי מקלט הלך אחר הנוף מצית מוקמת לה כרבי יהודה אבל השתא מאן ליית לך אימור דשמעת ליה לרבי יהודה גבי מעשר באילן הלך אחר הנוף משום דאיכא למימר לחומרא בין עיקרו בפנים ונופו בחוץ בין עיקרו בחוץ ונופו בפנים דגבי מעשר איכא בין בפנים בין בחוץ חדא לחומרא וחדא לקולא חומר בפנים מבחוץ שבחוץ יכול לבדותו ובפנים אינו יכול לבדותו דקלטי ליה מחילות וחומר בחוץ מבפנים שאינו נאכל בחוץ בלא פדייה ובפנים אוכלו בלא פדייה ואיכא למימר כי אמר רבי יהודה הלך אחר הנוף לחומרא אמרה כדמפרש ואזיל: **עיקרו בחוץ ונופו בפנים כו'.** הלך אחר הנוף לענין פדייה: **עיקרו בפנים ונופו לחוץ.** הלך אחר הנוף לענין אכילה דמישדי עיקרו בתר נופו ואסור לאוכלו בעיקרו אא"כ פדאו (ד) מקודש שנכנס: **אלא בערי מקלט.** על כרחך עיקרו בפנים ונופו לחוץ לא משכחת לה אלא לקולא: **אמר רבא בעיקרו כולי עלמא לא פליגי כו'.** לעולם כדקא משגינן הא רבי יהודה והא רבנן דלרבנן לא שדינן לא נוף בתר עיקרו ולא עיקרו בתר נוף לא במעשר ולא בערי מקלט כדקתני קמייתא מכנגד החומה ולפנים כלפנים ורבי יהודה פליג ואמר שדי עיקרו בתר נופו ודקאמרת דלמא לחומרא קאמר אגן נמי לחומרא אמרינן לה לענין מעשר כדאמרן ולענין מקלט היכא דעיקרו בחוץ ונופו בפנים דחומרא הוא שדי עיקרו בתר נופו ואם רולא בעיקרו לא מצי קטיל ליה והיכא דעיקרו בפנים ונופו בחוץ דקאמר בה רבי יהודה הלך אחר הנוף לאו למישדי עיקרו בתר נופו ולמימר (פ) דכי היכי דנופו מצי קטיל ליה בעיקרו נמי מצי קטיל קאמר דבעיקרו שבפנים כולי עלמא לא פליגי דלא מצי קטיל והיכא דקאי רולא בנופו שבחוץ ויכול גואל הדם לעמוד חוץ לתחום ולהורגו בחצים ובצרורות כולי עלמא לא פליגי דמצי קטיל דלכולי עלמא נוף בתר עיקר לא שדינן כי פליגי דקאמר ר' יהודה הלך אחר הנוף למהוי עיקרו דרגא לנופו שיכנס גואל הדם בתוך התחום ויעלה דרך העיקר ויהרגנו בנופו קאמר וכי הך קולא אית ליה לר' יהודה דהא לאו עיקר שדי בתר נוף אלא כל חד כדקאי: **רב אשי אמר מאי אחר הנוף.** דקאמר מתני' דהכא וכן ברייתא (ד) בערי מקלט אף אחר הנוף ורבי יהודה היא וכולהו לחומרא ולענין מעשר דשדינן ולענין מקלט אף אחר הנוף קאמר דהיכא דעיקרו בחוץ ונופו בפנים שדי עיקרו בתר נופו לחומרא ולא תימא כדקאי קאי אבל היכא דעיקרו בפנים ונופו בחוץ שדי נופו בתר עיקרו ולא מצי קטיל בנופו ומשום דבכולי גמרא שדינן נוף בתר עיקר אלתריך הכא למימר דלענין מקלט זמנין דשדינן עיקר בתר נוף לחומרא: **מתני' הרג באותה העיר.** רולא שגלה לעיר מקלט וחזר והרג באותה העיר בשוגג: **גולה משכונה לשכונה.** בתוך העיר כי מן העיר אינו רשאי לצאת מפני רליחה לאשונה: **ובן לוי.** שהוא מיושבי העיר והרג בשוגג גולה מעיר לעיר שהוא רשאי לצאת מן העיר שלא גלה שם: **גמ' ושמתי לך בחייך.** כאן הבטיחו הקדוש ברוך הוא למשה שיהיה למלוה זו בחייו שהבדיל שלש ערים: **מקום** (ו) **ממקומך.** שתהא מחנה לויה קולטת ואף ערי מקלט יהיו ערי לויה: **פנך.** מדיינה(ו): **מאי קרא.** דפלכו קולטו ודמתני' נמי דקתני גולה משכונה לשכונה: **בעיר מקלטו.** קרא יתירא הוא דמלי למכתב כי שם יצא: **מתני' אם אמרו לו אעפ"כ.** אנו רוצים לכבדך יקבל מהם: מעלים

עין משפט נר מצוה

עט א מיי' פ"ב מהלכות מעשר שני הלכה טו וע"ש בכ"מ:

פ ב ג מיי' פ"ז מהל' רוצח הלכה ה סמג עשין מה מו:

פא ד מיי' שם הלכה ז:

הגהות הב"ח

(א) גמ' אמר רבה קאי בעיקרו וכו' קטיל ליה קאי: (ב) שם בחייך מקום במקומך אשר ינוס וכו' ישראל גולין במחנה לויה. נ"ב דדרש לך דנדרש לפניו ולאחריו לך מקום משמע מקום שהוא שלך דהיינו מחנה לויה: (ג) שם שקלטתו כבר כיולא בו הוא סוף גמרא ואמ"כ מתחיל המשנה רולא: (ד) רש"י ד"ה עיקרו בפנים וכו' מקודש שנכנס. נ"ב עי' בתוי"ט בפירוש משניות סוף פ"ג דמעשרות ותמלא מבואר מה שכוון רש"י בתיבת שנכנס ודוק שם היטב: (ה) ד"ה אמר רבא וכו' ולמימר כי היכי דבנופו מצי וכו' וכי הך קולא לית ליה לר' יהודה וכו' כדקאי קאי הש"ד: (ו) ד"ה מקום במקומך. נ"ב עי' בזבחים דף קיז ע"ב: (ז) ד"ה פלך מדינה. נ"ב פי' עיר: (ח) תוס' ד"ה אימור וכו' לר' יהודה גבי מעשר לחומרא: (ט) ד"ה מר סבר וכו' דפליגי אר' יהודה בתרתי וכו' בערי מקלט מדנקט ירושלים בבא באפי נפשיה הש"ד: (י) ד"ה רב אשי וכו' הנוף כו' פי' רב אשי בא לתרץ הא דפרכינן וכו' הכי נמי דבעיקרו: (כ) בא"ד כיון היכי דהוי חומרא בגון בעיקרו בחוץ וכו' הוא הדין כל"ל ותוס ו' נמחק: (ל) בא"ד הוא הדין דהוה מצי למיתני הלך כל"ל ותיבת הכל נמחק: (מ) בא"ד עיקר לחומרא בגון עיקרו בחוץ וכו' כי היכי דבנופו לא מצי וכו' מכל מקום בעיקר מבפנים: (נ) בא"ד פי' הר"ש כל"ל ותוס ל' נמחק:

הגהות הגר"א

[א] רש"י ד"ה באילן ובריתא דשם קו על מלת וברייתא (כלומר דמתניתין היא. אבל מלינו כה"ג בכ"מ ברש"י ותוס' ועי' שיטה מקובלת ב"ק עה ע"ב):

רבינו חננאל

דתני במקום שהוא נוטה לרבנן. ודחינן אימור דשמעת ליה לר' יהודה דאזיל בתר הנוף לחומרא כו' כדמפרש ופשוטה היא: אמר רבא אי קאי בעיקרו ועיקרו לפנים מן התחום דברי הכל לא מצי קטיל ליה דקלטיה עיקרו קאי בגופו והוא חוץ לתחום ויכול להורגו בדבר הנזרק דברי הכל מצי קטיל ליה כי פליגי במהוי עיקרו דרגא לנופו לעלות משם להרגו ר' יהודה סבר [הוי] עיקרו דרגא לנופו דאחר הנוף אזלינן ורבנן סברי לא. רב אשי אמר מאי אחר הנוף דקתני הכל אנה נוטה (אף) [ואף] אחר הנוף (ו):

מסורת הש"ס

(מ) זבחים קיז. ע"ש, (נ) שביעית פ"י מ"ח [עי' רש"ל ותוי"ט], (ג) [קל"ע דהא משנה היא], (ד) [נע"ק שהרי משנה היא], (ה) [עי' תוס' זבחים קיז. ד"ה עיר],

---

תורה אור השלם

1. וְאֲשֶׁר לֹא צָדָה וְהָאֱלֹהִים אִנָּה לְיָדוֹ וְשַׂמְתִּי לְךָ מָקוֹם אֲשֶׁר יָנוּס שָׁמָּה:

שמות כא יג

2. כִּי בְּעִיר מִקְלָטוֹ יֵשֵׁב עַד מוֹת הַכֹּהֵן הַגָּדֹל וְאַחֲרֵי מוֹת הַכֹּהֵן הַגָּדֹל יָשׁוּב הָרֹצֵחַ אֶל אֶרֶץ אֲחֻזָּתוֹ: במדבר לה כח

3. וְזֶה דְּבַר הָרֹצֵחַ אֲשֶׁר יָנוּס שָׁמָּה וָחָי אֲשֶׁר יַכֶּה אֶת רֵעֵהוּ בְּבְלִי דַעַת וְהוּא לֹא שֹׂנֵא לוֹ מִתְּמוֹל שִׁלְשֹׁם: דברים יט ד

מוסף רש"י

שייך לעמוד הקודם

ברך ה' חיילו. בכהנים מציב ישימו קטורה באפך וגו' וסמיך ליה ברך ה' חילו, חלנים שבו (פסחים עב:) חלנין שבשבט לוי, דקרא בשבט לוי כתיב (קדושין סו:). **דאין עושין שדה מגרש.** מגרש הוי אלף אמה סביב לעיר, מלכתיב (במדבר לה) מקיר העיר ואולה אלף אמה סביב, ואון לאומו אלף היה לסם לגויים אלף אמה לשדות וכרמים, דכתיב (שם) ומגרשם מחון לעיר וגו', לא מיסם אלף אמה מגרש והשאר שדות וכרמים. מגרש פנוי מבלום ואין בו בית ואין זורעין אומו אלא גוי הוא לעיר. אין עושין שדה מגרש, משום ישוב ארץ ישראל, והייטו מוכנן שממעטו את הזמינה, ולא מגרש שדה. שמחייב את גוי העיר (ערכין לג:). **לא מגרש עיר.** מגרש אין עושין עיר שיעשו בו בתים, שאין עיר נאה בלא מגרש, וכל שכן שאין עושין עיר מגרש, שאין מחזיקין את

יישוב העיר (שם).

ע"כ שייך לעמוד הקודם

ושמתי לך בחייך. רמז לו הקב"ה בתמן תוהה שיהה למלוה זו, דכתיב (דברים ד) לא יוסיפו משה שלש ערים, בסוף מרבעים שנה (זבחים קיז:). **מקום ממקומך.** דהייטו מחנה לויה אף הוא נקלטו (שם, לגירסת: לך מקום, המקום שלה). **מכאן אמרו בן לוי.** שהיה דר בערי מקלט, שכל מרבעים ומאה עיירות של לויים ערי מקלטו היו כדאמרינן במסכת מכות (י.) ואם הרג בשוגג גולה לאחד מערי מקלטו, דדרים בה ממי הכי ושמתי לך מקום, אף הלויים גולים (זבחים שם). **ואם גלה לפלכו.** עצמו כגון משכונה לשכונה, **פלכו קולטו.** דומיא דמדבר שהיתה מחנה לויה קולטת (שם).

מעלים היו. הערים שכר ללוים שרוצחים שוכרים מהם את בתי הדירה: **חוזר לשררה שהיה בה.** אם היה נשיא או ראש בית אב[1] חוזר לגדולתו כשישוב לעירו במיתת כה"ג: **גמ' מחלוקת בשש.** ערי מקלט: **לכם.** לרוצחים נאמר והיו לכם הערים למקלט: **ושב אל משפחתו.** בעבד עברי כתיב כשיוצא חפשי בשש או ביובל: **למה שהחזיקו אבותיו.** לשררה: **אל אחוזת אבותיו ואל אבותיו.** סיפא דמילתיה דרבי מאיר היא ומביא ראיה לדבריו מסוף המקרא שחוזר לגדולתו שנאמר ואל אחוזת אבותיו אל כל חזקת אבותיו: **וכן בגולה.** כמחלוקת בעבד עברי כך מחלוקת ברוצח שגלה וחזר במיתת הכהן ומהכא יליף דכשהוא אומר כאן ישוב קרא יתירא דמלי למכתב ושב אל משפחתו ואל אחוזת אבותיו ושתוק: **לרבות את הרוצח.** דמופנה לדון הימנו גזירה שוה נאמר כאן ישוב ונאמר ברוצח ישוב הרוצח אל ארץ אחוזתו כדמפרש ואזיל מאי וכן בגולה ומסקנא גמר שיבה שיבה מהתם:

הדרן עלך אלו הן הגולין

אלו הן הלוקין. אלו לאו דוקא דתנא ושייר לוקין טובא אלא תנא חייבי כריתות לאשמועינן דיש מלקות בחייבי כריתות ותנא אלמנה וגרושה לאשמועינן (ג) אלמנה וגרושה חייב עליה משום שתי שמות וכו' ותנא טבל ומעשר ראשון שלא נטלה תרומתו דלא מפרש לאו דידהו בהדיא וכן הקדש שלא נפדה ואידי דתנא הקדש תנא מעשר שני (ד) בהדיא דתרוייהו מלקות דידהו משום מחוסרי פדייה וכן ברובן יש דבר חדש: (ה) **נשיונה.** מן הנבעונים היא ומלקות משום לא תתחתן בם (דברים ז): **אלמנה וגרושה.** שנתאלמנה מאיש אחד ונתגרשה מאיש אחר חייב עליה שתי מלקות משום שתי שמות משום שתי אזהרות ששתיהן מפורשות במקרא ואזהרה אתרוייהו קיימא: **גרושה וחלוצה.** גרושה והיא חלוצה אינו חייב עליה אלא משום גרושה שהחלוצה אינה כתובה אלא מרבויא מייתינן לה דתניא בקדושין (דף עח.) גרושה (ו) אין לי אלא גרושה חלוצה מנין ת"ל ואשה: **טמא שאכל את הקודש.** אזהרתו מפרש בגמרא (ז): **נותר.** כתיב ביה (שמות כט) ושרפת את הנותר באש לא יאכל כי קדש הוא. ואזהרת פגול נמי מהכא מדכתיב כי קדש הוא כלומר מפני שהוא קודש שנפסל למדנו מכאן כל שבקדש פסול בא הכתוב ליתן לא תעשה על אכילתו והכי אמרינן לקמן ואזהרת טמא והבשר אשר יגע בכל טמא לא יאכל (ויקרא ז): **והשחיט.** קדשים בחוץ או המעלה קדשים בחוץ. אזהרת מעלה השמר לך פן תעלה וגו' (דברים יב) אזהרת שוחט ילפינן בזבחים בפרק השוחט והמעלה (דף קו.) מיכא דיליף מלא יזבחו עוד וגו' [ויקרא יז] ומיכא דיליף לה מגזירה שוה דהבאה הבאה שוחט ממעלה: **האוכל ביום הכפורים.** ויליף אזהרתיה בפרק בתרא דיומא (דף פא.): **המפטם את השמן.** העושה שמן בדוגמת שמן המשחה. ואזהרתיה ובמתכונתו לא תעשו כמוהו (שמות ל) וכן בקטורת ובמתכונתה לא תעשו לכם (שם): **והסך בשמן המשחה.** מאותו שעשה משה במדבר דכתיב על בשר אדם לא יסך (שם): **אכל טבל.** אזהרתיה מולא יחללו את קדשי בני ישראל אשר ירימו [ויקרא כב] בעתידין לתרום הכתוב מדבר והכי מפרש לה בסנהדרין באלו הן הנשרפין (דף פג.): **ומעשר ראשון שלא נטלה תרומתו.** אף הוא טבל: **ומעשר שני שלא נפדה.** והוא אוכלו חוץ לירושלים וכתיב לא תוכל לאכול בשעריך וגו' (דברים יב): **הקדש שלא נפדה.** אזהרתו אינו מפורשת כל כך וגרסה בעיני דמהכא אתא דתניא (סנהדרין שם) הזיד במעילה רבי אומר במיתה וחכמים אומרים באזהרה ואמרי' (ז) מאי טעמיה דרבי אמיל חטא חטא מתרומה ורבנן מיעט רחמנא ומתו בו ולא במעילה ממיתה הוא דמעטיה וגזירה שוה כדקיימא קיימא וילפינן אזהרה דמעילה מאזהרה דתרומה דכתיב בה וכל זר לא יאכל קדש ורוב הלכות מעילה היא למדה (ח) מתרומה בתורת כהנים (ט) בגזירה שוה זו: **באוכל נמלה גרסינן שהוא חייב.** משום שרץ השורץ על האדם: **גמ' חייבי כריתות קתני.** כל חייבי כריתות שאין בהן מיתת ב"ד הוזכרו במשנתנו לענין מלקות ואחד מכל חייבי מיתות בית דין לא הוזכר בה ללקות אם התרו בו למלקות: ישנו

מעלים היו שכר ללוים. פי' רוצחים הבאים ודרים שם ברכיכן להעלות מס וארנונא ללוים דלא תימא גזירת המלך על הלוים לעבוד אותם בעירן: **לכם לכל צרכיכם.** דאין לריכים להעלות שום דבר ללוים: **גמר שיבה שיבה.** נראה דהיינו דוקא לרבי מאיר דאלטריך לג"ש אבל לרבי יהודה הא אינא קרא בהדיא גבי רוצח ומ"ל הא דקתני לעיל וכן בגולה כו' ממילתא דר' מאיר הוא:

הדרן עלך אלו הן הגולין

ואלו הן הלוקין הבא על אחותו כו'. תנא ושייר טמא שאימא זר שאכל תרומה ובעל מום שאימא אונן מקריב מזיח חוטן מכבה גחלת על גבי מערכה אלא לא חשיב בהן גרידי אלא באותן שיש בהן חידוש והא דקא חשיב כריתות דאין בהן מיתת ב"ד לאשמועינן דאע"ג דאיכא כרת לוקין ואין צריך למצוא בהם חידוש בהנך כריתות דקתני ובקונטרס דחק למצוא בהם חידוש אלמנה לכהן גדול נקט משום דבעי למיתני אלמנה וגרושה חייב משום שתי שמות: **גרושה** וחלוצה אינו חייב אלא אחת. פי' הקונט' משום (ט) גרושה דחלוצה מייתי לה (ו) ואשה גרושה משמע לפירושו דבחלוצה לחודא איכא מלקות דאלייתא וזה אינו הא אמרינן בפ' עשרה יוחסין (קדושין דף עח.) (אחות) חלוצה דרבנן והא דלעיל תנא וחלוצה אגב גרושה תניא אי נמי מכת מרדות דרבנן ובהא כיון דהיא גם גרושה לוקה בה מלקות דגרושה שהיא דאלייתא ולא לקי מכת מרדות דרבנן: רבי

[1] גרסינן בכל מקום אב בית דין כמו שגרסינן בפרק אלו הן הגולין (דף יג.) ובפרק אלו נאמרין (דף לא.) ובפרק אלו הן הלוקין (דף יד.) ובפרק אלו הן הלוקין (דף יד.) ובפרק אלו הן הלוקין (דף יד

רבי יצחק אומר חייבי כריתות בכלל היו. פי׳ בקונטרס בכלל כל העריות דכתיב וכרתו (כל) הנפשות ולמה יצא כרת בלאחותו דכתיב ואיש אשר יקח את אחותו וקשה דהיה לו לומר דלאחותו בכלל כל העריות היתה לכן נראה לפרש דחייבי כריתות בכלל מלקות (ד) הן דהא גמרינן דבכל נלו איכא מלקות מן והיה אם כן הכות הרשע ולמה יצאת כרת בלאחותו שהרי לאחותו כתובה היתה עם העריות בלאחרי מות וכרתו הנפשות אלא לכך יצאת בקדושים לדונו בכרת ולא במלקות לומר אין חייבי כריתות לוקין:

רבי יצחק אומר חייבי כריתות בו׳.

וקשה (ה) לרבי יצחק נלו דכל כריתות למה לי דהא אסיקינן דקרבן לא בעי אזהרה ושמא יש לומר דבכתבו לעונש יתירא מידי דהוה אלאו שבכללות ולאו הניתק לעשה:

ורבי עקיבא מאי טעמא. נהי (ו) דאם חייבי מיתות אם עשו תשובה אין ב״ד של מטה מוחלין לו (ז) ומה בכך ולעבד ליה תרתי:

ברשעה המסורה לב״ד הכתוב מדבר. וטעמא דרבי עקיבא משום כדי רשעתו ולפי זה בחייבי מיתות דלא התרו בו למיתה דליכא מיתה והתרו בו למלקות דהשתא ליכא אלא רשעה דמלקות לקי וקשה דבעלמא (שבת קנד.) (פ) פריך גבי לאו דמחמר נלו שניתן לאזהרת מיתת ב״ד הוא ואין לוקין עליו ואף כי ליכא התם רשעה דמיתה וי״ל דהתם היינו כרבא דמוקי למילתיה דרבי עקיבא בהתרו בו למלקות ואפילו הכי לא לקי דהוי לאו שניתן לאזהרת מיתת בית דין ואין לוקין עליו (ח):

מה עבודת כוכבים שב ואל תעשה אף כו׳. לאפוקי הני דהוי קום ועשה וקשה דא״כ (ט) מה אמר פרק בתרא דעירובין (דף לו.) לר״ע דאמר כי כתיב ושמרת את החוקה לפסח ומי איתא לר׳ אבין דאמר השמר לא תעשה הוא הא דתנן (כריתות דף ג.) פסח אין לו קרבן מפני שהוא קום ועשה ואם איתא קום ולא תעשה הוא ומאי פריך הא מ״מ איכא דומיא דעבודת כוכבים דהוי שב ואל תעשה וזה מה שתעשה וי״ל דמכל מקום קשה רשעיות ברשעה המסורה לב״ד הכתוב מדבר (י) רבא אמר אתרו ביה לקטלא כ״ע לא פליגי דאין לוקה ומת כי פליגי דאתרו ביה למלקות (יא) רבי ישמעאל סבר לאו שניתן לאזהרת מיתת ב״ד לוקין עליו ור״ע סבר (יב) לאו שניתן לאזהרת מיתת ב״ד אין לוקין עליו ור״ע אי הכי חייבי כריתות נמי לאו שניתן לאזהרת כרת הוא א״ל רב מרדכי לרב אשי הכי אמר אבימי מהגרוניא משמיה דרבא (יג) חייבי כריתות לא צריכי התראה (טו) שהרי פסח ומילה (יד) ענש אף על פי שלא הזהיר ודלמא אזהרה לקרבן (טו) דהא פסח ומילה דלית בהו אזהרה (יז) לא מייתי קרבן (יח) התם לאו היינו טעמא אלא משום (יט) דאיתקש כל התורה כולה לעבודת כוכבים מה עבודת כוכבים שב ואל תעשה אף כל שב ואל תעשה לאפוקי הני דקום עשה רבינא אמר לעולם כדאמרינן

ישנו בכלל מלקות ארבעים דברי רבי ישמעאל ר״ע אומר (א) חייבי כריתות ישנו בכלל מלקות ארבעים שאם עשו תשובה ב״ד של מעלה מוחלין להן חייבי מיתות אין בכלל מלקות ארבעים שאם עשו תשובה אין ב״ד של מטה מוחלין להן (ב) ר׳ יצחק אומר חייבי כריתות בכלל היו ולמה יצאת כרת באחותו לדונו בכרת ולא במלקות מ״ט דר׳ ישמעאל דכתיב [1] אם לא תשמור לעשות את כל דברי התורה הזאת וכתיב [2] והפלא ה׳ את מכותך (ג) הפלאה זו איני יודע מה היא כשהוא אומר [3] והפילו השופט והכהו לפניו הוי אומר הפלאה זו מלקות היא וכתיב אם לא תשמור לעשות את כל וגו׳ אי הכי חייבי עשה נמי אם לא תשמור כתיב וכדרבי אבין א״ר אילעי (ד) דאמר רבי אבין א״ר אילעי כל מקום שנאמר השמר פן ואל אינו אלא לא תעשה אי הכי לאו שאין בו מעשה נמי [1] לעשות כתיב לאו שניתק לעשה נמי דומיא (ה) דלאו דחסימה השתא דאתית להכי כולהו נמי דומיא דלאו דחסימה ור״ע מאי טעמא [3] כדי רשעתו (ו) משום רשעה אחת אתה מחייבו ואי אתה מחייבו משום שתי רשעיות ור׳ ישמעאל הני מילי מיתה וממון או מלקות וממון אבל מיתה ומלקות מיתה אריכתא היא ולרבי עקיבא אי הכי חייבי כריתות נמי מאי אמרת שאם עשו תשובה השתא מיהת לא עבדי אמר רבי אבהו (ו) בפירוש ריבתה תורה חייבי כריתות למלקות דגמר [4] לעיני [5] מלעיניך מתקיף לה ר׳ אבא בר ממל אי הכי חייבי מיתות ב״ד נמי נגמרם [6] מעיני מלעיניך דנין לעיני מלעיניך ואין דנין מעיני מלעיניך ומאי נפקא מיניה והא (ז) תנא דבי ר׳ ישמעאל [7] ושב הכהן [8] ובא הכהן זו היא שיבה וזו היא ביאה ועוד לגמור מעיני מלעיני דהא גמור לעיני מלעיניך קבלה מיניה רבי שמואל בר רב יצחק כדי רשעתו משום רשעה אחת אתה מחייבו ואי אתה מחייבו משום שתי רשעיות דבר״ע אמר אם לא תשמור כתיב וכדרבי אבין א״ר אילעי כל מקום שנאמר השמר פן ואל אינו אלא לא תעשה אי הכי לאו שאין בו מעשה נמי דומיא דלאו דחסימה השתא דאתית להכי כולהו נמי דומיא דלאו דחסימה ור״ע מאי טעמא כדי רשעתו (ח) משום רשעה אחת אתה מחייבו ואי אתה מחייבו משום שתי רשעיות ור׳ ישמעאל הני מילי מיתה וממון או מלקות וממון אבל מיתה ומלקות מיתה אריכתא היא ולרבי עקיבא אי הכי חייבי כריתות נמי מאי אמרת שאם עשו תשובה השתא מיהת לא עבדי אמר רבי אבהו (ו) בפירוש ריבתה תורה חייבי כריתות למלקות דגמר [4] לעיני [5] מלעיניך מתקיף לה ר׳ אבא בר ממל אי הכי חייבי מיתות ב״ד נמי נגמרם [6] מעיני מלעיניך דנין לעיני מלעיניך ואין דנין מעיני מלעיניך ומאי נפקא מיניה והא (ז) תנא דבי ר׳ ישמעאל [7] ושב הכהן [8] ובא הכהן זו היא שיבה וזו היא ביאה ועוד לגמור מעיני מלעיני דהא גמור לעיני מלעיניך קבלה מיניה רבי שמואל בר רב יצחק כדי רשעתו משום רשעה אחת אתה מחייבו ואי אתה מחייבו משום שתי רשעיות דבר״ע אמר אם לא תשמור כתיב וכדרבי אבין א״ר אילעי כל מקום שנאמר השמר פן ואל אינו אלא לא תעשה אי הכי לאו שאין בו מעשה נמי דומיא דלאו דחסימה השתא דאתית להכי כולהו נמי דומיא דלאו דחסימה ור״ע מאי טעמא כדי רשעתו (ח) משום רשעה אחת אתה מחייבו ואי אתה מחייבו משום שתי רשעיות ור׳ ישמעאל הני מילי מיתה וממון או מלקות וממון אבל מיתה ומלקות מיתה אריכתא היא ולרבי עקיבא אי הכי חייבי כריתות נמי מאי אמרת שאם עשו תשובה השתא מיהת לא עבדי אמר רבי אבהו (ו) בפירוש ריבתה תורה חייבי כריתות למלקות דגמר [4] לעיני [5] מלעיניך מתקיף לה ר׳ אבא בר ממל אי הכי חייבי מיתות ב״ד נמי נגמרם [6] מעיני מלעיניך דנין לעיני מלעיניך ואין דנין מעיני מלעיניך ומאי נפקא מיניה והא (ז) תנא דבי ר׳ ישמעאל [7] ושב הכהן [8] ובא הכהן זו היא שיבה וזו היא ביאה ועוד לגמור מעיני מלעיני דהא גמור לעיני מלעיניך קבלה מיניה רבי שמואל בר רב יצחק כדי רשעתו משום רשעה אחת אתה מחייבו ואי אתה מחייבו משום שתי

ישנו בכלל מלקות ומת: **שאם עשו תשובה לו.** לא גרסי׳ לה בדרבי ישמעאל: **רבי עקיבא אומר חייבי כריתות.** אם התרו בהם מלקות ישנן בכלל מלקות ולוקין ואין כאן משום חייבי שתי רשעיות שאתה עונשו מלקות עם הכרת ולמה אינן שתי רשעיות לפי שיכול לפטור עצמו מעונש הכרת על ידי תשובה מב״ד של מעלה אבל חייבי מיתות אינן בכלל מלקות שיש כאן שתי פורעניות מלקות ומיתה ומשילקה קופו ליהרג שאפי׳ יעשה תשובה אין ב״ד שלמטה מוחלין לו את המיתה: **רבי יצחק אומר.** אף חייבי כריתות שהתרו בהן למלקות אינן בכלל מלקות לפי שכל חייבי כריתות של עריות בכלל היו דכתיב (ויקרא יח) כי כל אשר יעשה מכל התועבות האלה ונכרתו הנפשות וגו׳: **למה יצאת כרת באחותו.** לענמה דכתיב (ט) בקדושים תהיו ואיש (מ) (כי) יקח את אחותו וגו׳: **לדונו בכרת.** לכך שנה בכרת שלהן לומר שאין בהן עונש אלא כרת לבדו: **לאו שאין בו מעשה נמי.** אלמה אמרינן בכמה דוכתי לאו שאין בו מעשה אין לוקין עליו: **דומיא דלאו דחסימה.** שהוא כתוב אצל פרשת מלקות (י): **ורבי עקיבא.** כיון דאמר מי אתה מחייבו משום שתי רשעיות חייבי כריתות נמי לא לילקו דהא שתי רשעיות ניתנו שעדיין עונש הכרת עליו: **מאי אמרת.** לשנויי הך קושיא: **שאם עשה תשובה.** הטעם שנתן למעלה שהוא יכול לפטור את עצמו מן הכרת ע״י תשובה השתא מיהא עדיין לא שב ואתה מלקהו בעוד עונש הכרת עליו: **לעיני.** ונכרתו לעיני בני עמם דכתיב במלקות ונקלה אחיך לעיניך: **נגמר מעיני.** דכתיב בעבודת כוכבים אם מעיני העדה נעשתה לשגגה: **זו היא שיבה כו׳.** למילדין זה מזה גזירה שוה מה שיבה חולן וקולה וטמא אף ביאה חולן וקולה וטמא (מ): **ועוד נגמר מעיני.** דמיתות ב״ד מלעיני דכריתות מה כריתות לוקה דהא גמרת לעיני מלעיניך אף מיתות ב״ד ילקה: **קיבלה מיניה רבי שמואל.** לתשובה זו מרבי אבא בר ממל ושני עלה ברשעה המסורה לב״ד הכתוב מדבר ב״ד החזרו שהם לא יחייבוהו שתי רשעיות כגון ממון ומלקות או מיתה ומלקות או מיתה וממון אבל כרת לא ע״י ב״ד הוא. ויש לפרש קיבלה מייניה רבי שמואל מרבי אבהו תירוץ זה על אתקפתא דר׳ אבא בר ממל: **דאתרו ביה למלקות.** לחודיה: **לאזהרת מיתת ב״ד.** לאזהרת דבר שחייבין עליו מיתת ב״ד: **אין לוקין עליו.** כשהתרו בו מלקות בלא מיתה לפי שלא ניתן לו זה לאזהרת עונש מלקות כשאר לאוין שהרי הולרך להזהירו שאם לא כן לא היה יכול לחייבו מיתה: **פסח ומילה.** אין בהן לא תעשה ועונש (נ) להם כרת: **לקרבן.** שאם יעשה שוגג יביא קרבן: **פסח ומילה.** אין קרבן בשוגג שלהן כדאמרינן בכריתות בפ״ק [דף ב.] הפסח והמילה מצות עשה כלומר אין בכלל שאר כריתות למעוטן עם שאר כריתות שנמנו שם כולם לומר שאם עשאום כולם בהעלם אחד חייב קרבנות כמספר הכריתות: **הפסח לאו היינו טעמא.** מה שאין מביאין קרבן על הפסח ומילה אין הטעם בשביל שאין בהם אזהרה אלא בשביל שהם מצות עשה דהוקשה כל התורה כולה לענין קרבן לעבודת כוכבים שנאמר בפרשת שלח לך אנשים אצל קרבן עבודת כוכבים תורה אחת יהיה לכם לעושה בשגגה כאן הוקשו כל עבירות שבתורה בשגגתן לעבודת כוכבים לענין קרבן מה עבודת כוכבים כרת שלו על דבר שהוא שב ולא תעשה ועשאו אף כל שב ואל תעשה אצל כרת של עמוד ועשה והוא יצא ולא עשה אין בו קרבן ופסח ומילה עמוד ועשה הוא אצל חייבי כריתות כגון אשר יעשה מכל ע״ז אלה ונכרתו (ויקרא יח) לשון שב ואל תעשה הוא ואפילו לא נאמרה בו אזהרת לאו היה קרבן בא עליו: כדאמרינן

ט א מיי׳ פי״ח מהלכות סנהדרין הל״ז ופ״ז מהל׳ איסורי ביאה הל״ז סמג לאוין קה:

י ב מיי׳ פי״ח מהלכות סנהדרין הלכה ב:

יא ג מיי׳ פ״ז מהל׳ איסורי ביאה הל״ז והל״ג:

ד [מיי׳ פ״ה מהל׳ קרבן פסח הל״ב ופ״ז מהל׳ מילה הל״ח]:

יב ה מיי׳ פ״ז מהלכות שגגות הלכה ב סמג עשין ריג:

מוסף רש״י

חייבי כריתות בכלל היו. כל חייבי כריתות של עריות היו בכלל ונכרתו הנפשות העושות וגו׳ שכתוב בפרשת עריות. ולמה יצאת כרת באחותו. דכתיב בקדושים תהיו ואיש כי יקח את אחותו וגו׳, לדונו בכרת ולא במלקות. אם התרו בהן, ופע״ג דגלה נמי נשנית בתורה פרשה, לדבר שנתחדש בה נשנית, להערלה (מגילה ז:). זו היא שיבה זו היא ביאה. כלומר לפיגון גזרה שוה משיבה לביאה כמו להוו תרוייהו שיבה שלא עשה כן שמתחייב עליו מיתת ב״ד (עירובין יז: ב״ק עד:). אין לוקין עליו. דמיתת ב״ד הוא עונש של לאו (ב״ק סט) אפילו לא התרו בו למיתה והתרו בו למלקות, דהשתא לא מיקטיל, אפילו הכי לא לקי, דלאזהרת מיתה ניתן ולא למלקות (עירובין שם, וכנר״ז סנהדרין פז:). מה עבודת כוכבים שב ואל תעשה. וחיישינן על זזוגו כרת ועל שגגתו חטאת, דלדמיתי לעיל ממיה עז בת שנתה לחטאת, אף כל שב ואל תעשה. שזדונו כרת ושגגתו חטאת (כריתות ג.).

רבינו חננאל

כל חיובין שבתורה שיש בהן לאו ישנן בכלל מלקות ארבעים חוץ מלאו שאין בו מעשה ולאו שניתק לעשה דבענין לאו דומיא דלא תחסום שור בדישו וסמיך ליה קרא לחייבי מלקות וקסבר מלקות ומיתה מיתה אריכתא היא ואינה שתי רשעיות כגון ממון ומלקות. ובא ר׳ אבהו ופירש טעמא דר׳ עקיבא ואמר בפירוש ריבתה תורה חייבי כריתות למלקות דגמר לה ג״ש לעיני מלעיניך. בחייבי מלקות כתיב ונקלה אחיך לעיניך ובחייבי כריתות כתיב ונכרתו לעיני בני עמם מה לעיניך דכתיב התם מלקות אף לעיני דכתיב בחייבי כריתות מלקות ואקשינן ליגמר נמי ג״ש מעיני דכתי׳ באשת איש שזינתה דהיא חייבי מיתות ב״ד ונעלם מעיני אישה מלעיניך דמלקות ויהיו חייבי מיתות ב״ד במלקות:

ורחמ״ר ואסיקנא כתיב כדי רשעתו משום רשעה אחת אתה מחייבו ואי אתה מחייבו משום שתי רשעיות. ברשעה המסורה בב״ד כגון מיתה ומלקות הכתוב מדבר אבל חייבי כריתות (שהיא) [היא] רשעה המסורה בידי שמים: רבא אמר בחייבי מיתות ב״ד בראתרו ביה למלקות ולא התרו ביה למיתה פליגי ר׳ ישמעאל סבר לאו שניתן לאזהרת מיתת ב״ד לוקין עליו. ור׳ עקיבא סבר אין לוקין עליו. ואקשינן לר׳ עקיבא חייבי כריתות נמי לאו שניתן לאזהרת כרת הוא. ודחו משמיה דרבא דחייבי כריתות לאו בני אזהרה נינהו שהרי פסח ומילה ענש אע״פ שלא הזהיר: (ט) ודלמא פסח ומילה לקרבן הוא דלא כתיבא בהו אזהרה דהא לא אתיא אזהרה אלא לחייב השוגג בקרבן. ודחי׳ לאו משום האי טעמא לא מייתי קרבן בפסח ומילה אלא משום דאיתקש כל התורה כולה לעבודת כוכבים מה עבודת כוכבים שב ולא תעשה ועשה בשגגה (מי׳ חייב) (מיחייב) קרבן למעוטי פסח ומילה דקום עשה נינהו רבינא אמר (רבי)

מסורת הש״ס

(א) [נלקמן כג: מגילה ז: כתובות לה: כריתות ב:], (ב) [שבת קלח: ע״ש תמורה ג:], (ג) שבועות ד. לו. קוטים ה. עירובין לו. זבחים קו. ע״ש מנחות לו: לט: ע״ז נח:, (ד) [פסחים מח: לקמן טו.], (ה) כתובות לז. [לעיל ד: וש״נ], (ו) עירובין נא. חולין פה. יבמות יז: נדה כב: יומא ב: מיר ה: כתובות מ: מנחות ד. מה: כתובות לב., (ז) שבועות ד., (ח) [שבת קנד. עירובין יז: ב״ק עד: סנהד׳ פו: שבועות סס], (ט) [בר״מ: אזהרה], (י) כריתות ג., (כ) [שם שבת סט. קנו: קנד:], (ל) [ויקרא כז], (מ) [ל״ל אשר], (נ) [בפרים כהן], (ס) [מו״ל מוגרע פרשה ז], (ע) [ל״ל המועבות האלה], (פ) [ל״ל אמר], (צ) [ועמ״ש תוס׳ ב״ק עד: ד״ה הוה ליה כו׳ וע״ע תוס׳ שבת קנד. ד״ה בלאו],

תורה אור השלם

1. אם לא תשמר לעשות את כל דברי התורה הזאת הכתובים בספר הזה ליראה את השם הנכבד והנורא הזה את ייי אלהיך:
דברים כח נח
2. והפלא ייי את מכותך ואת מכות זרעך מכות גדלות ונאמנות וחלים רעים ונאמנים:
דברים כח נט
3. והיה אם בן הכות הרשע והפילו השפט והכהו לפניו כדי רשעתו במספר: דברים כה ב
4. ראיש אשר יקח את אחותו בת אביו או בת אמו וראה את ערותה והיא תראה את ערותו חסד הוא ונכרתו לעיני בני עמם ערות אחותו גלה עונו ישא: ויקרא כ יז
5. ארבעים יכנו לא יסיף פן יסיף להכותו על אלה מכה רבה ונקלה אחיך לעיניך: דברים כה ג
6. והיה אם מעיני העדה נעשתה לשגגה ועשו כל העדה פר בן בקר אחד לעלה לריח ניחוח לייי ומנחתו ונסכו כמשפט ושעיר עזים אחד לחטאת:
במדבר טו כד
7. ושב הכהן ביום השביעי וראה והנה פשה הנגע בקירות הבית:
ויקרא יד לט
8. ובא הכהן וראה והנה פשה הנגע בבית צרעת ממארת הוא בבית טמא הוא: ויקרא יד מד

גליון הש״ס

גמ׳ רבא אמר אתרו ביה לקטלא. עי׳ בכז״ס וכמה״ן סוף מסכתין: שם ר״י סבר לאו שניתן. עי׳ סנהדרין דף ט ע״ש: שם חייבי בריתות ל״צ התראה. עי׳ יבמות דף מה ע״ש בכרש״י ד״ה לכרת נתנה: שם התם לאו ח״מ. עי׳ ב״ק דף קה ע״ב תוספות ד״ה מאי. שבועות דף יח ע״ב תד״ה ל״ת. זבחים דף קז ע״ל תד״ה אזהרה:

הגהות הב״ח

(א) גמ׳ בפירוש רינפח תורה חייבי כריתות

(ב) אלו הן הלוקין פרק שלישי מכות

(ג) דעמך שאם התרו בו מיתה ומלקות לוקה ומת

(ד) ר׳ יצחק אומר חייבי כריתות בכלל היו

(ה) ר׳ יצחק אומר חייבי כריתות בכלל היו

(ו) ר׳ יצחק אומר חייבי כריתות בכלל היו

(ז) ר׳ יצחק אומר חייבי כריתות בכלל היו

(ח) ר׳ יצחק אומר חייבי כריתות בכלל היו

(ט) ר׳ יצחק אומר חייבי כריתות בכלל היו

(י) ר׳ יצחק אומר חייבי כריתות בכלל היו

(יא) ר׳ יצחק אומר חייבי כריתות בכלל היו

(יב) ר׳ יצחק אומר חייבי כריתות בכלל היו

(יג) ר׳ יצחק אומר חייבי כריתות בכלל היו

(יד) ר׳ יצחק אומר חייבי כריתות בכלל היו

(טו) ר׳ יצחק אומר חייבי כריתות בכלל היו

(יז) ר׳ יצחק אומר חייבי כריתות בכלל היו

(יח) ר׳ יצחק אומר חייבי כריתות בכלל היו

(יט) ר׳ יצחק אומר חייבי כריתות בכלל היו

(כ) ר׳ יצחק אומר חייבי כריתות בכלל היו

(כא) ר׳ יצחק אומר חייבי כריתות בכלל היו

(כב) ר׳ יצחק אומר חייבי כריתות בכלל היו

(כג) ר׳ יצחק אומר חייבי כריתות בכלל היו

(כד) ר׳ יצחק אומר חייבי כריתות בכלל היו

(כה) ר׳ יצחק אומר חייבי כריתות בכלל היו

(כו) ר׳ יצחק אומר חייבי כריתות בכלל היו

(כז) ר׳ יצחק אומר חייבי כריתות בכלל היו

(כח) ר׳ יצחק אומר חייבי כריתות בכלל היו

(כט) ר׳ יצחק אומר חייבי כריתות בכלל היו

(ל) ר׳ יצחק אומר חייבי כריתות בכלל היו

(לא) ר׳ יצחק אומר חייבי כריתות בכלל היו

(לב) ר׳ יצחק אומר חייבי כריתות בכלל היו

(לג) ר׳ יצחק אומר חייבי כריתות בכלל היו

(לד) ר׳ יצחק אומר חייבי כריתות בכלל היו

(לה) ר׳ יצחק אומר חייבי כריתות בכלל היו

(לו) ר׳ יצחק אומר חייבי כריתות בכלל היו

(לז) ר׳ יצחק אומר חייבי כריתות בכלל היו

(לח) ר׳ יצחק אומר חייבי כריתות בכלל היו

(לט) ר׳ יצחק אומר חייבי כריתות בכלל היו

(מ) ר׳ יצחק אומר חייבי כריתות בכלל היו

(מא) ר׳ יצחק אומר חייבי כריתות בכלל היו

(מב) ר׳ יצחק אומר חייבי כריתות בכלל היו

(מג) ר׳ יצחק אומר חייבי כריתות בכלל היו

(מד) ר׳ יצחק אומר חייבי כריתות בכלל היו

(מה) ר׳ יצחק אומר חייבי כריתות בכלל היו

(מו) ר׳ יצחק אומר חייבי כריתות בכלל היו

(מז) ר׳ יצחק אומר חייבי כריתות בכלל היו

(מח) ר׳ יצחק אומר חייבי כריתות בכלל היו

(מט) ר׳ יצחק אומר חייבי כריתות בכלל היו

(נ) ר׳ יצחק אומר חייבי כריתות בכלל היו

(נא) ר׳ יצחק אומר חייבי כריתות בכלל היו

(נב) ר׳ יצחק אומר חייבי כריתות בכלל היו

(נג) ר׳ יצחק אומר חייבי כריתות בכלל היו

(נד) ר׳ יצחק אומר חייבי כריתות בכלל היו

(נה) ר׳ יצחק אומר חייבי כריתות בכלל היו

(נו) ר׳ יצחק אומר חייבי כריתות בכלל היו

(נז) ר׳ יצחק אומר חייבי כריתות בכלל היו

(נח) ר׳ יצחק אומר חייבי כריתות בכלל היו

(נט) ר׳ יצחק אומר חייבי כריתות בכלל היו

(ס) ר׳ יצחק אומר חייבי כריתות בכלל היו

(סא) ר׳ יצחק אומר חייבי כריתות בכלל היו

(סב) ר׳ יצחק אומר חייבי כריתות בכלל היו

(סג) ר׳ יצחק אומר חייבי כריתות בכלל היו

(סד) ר׳ יצחק אומר חייבי כריתות בכלל היו

(סה) ר׳ יצחק אומר חייבי כריתות בכלל היו

(סו) ר׳ יצחק אומר חייבי כריתות בכלל היו

(סז) ר׳ יצחק אומר חייבי כריתות בכלל היו

(סח) ר׳ יצחק אומר חייבי כריתות בכלל היו

(סט) ר׳ יצחק אומר חייבי כריתות בכלל היו

(ע) ר׳ יצחק אומר חייבי כריתות בכלל היו

(עא) ר׳ יצחק אומר חייבי כריתות בכלל היו

(עב) ר׳ יצחק אומר חייבי כריתות בכלל היו

(עג) ר׳ יצחק אומר חייבי כריתות בכלל היו

(עד) ר׳ יצחק אומר חייבי כריתות בכלל היו

(עה) ר׳ יצחק אומר חייבי כריתות בכלל היו

(עו) ר׳ יצחק אומר חייבי כריתות בכלל היו

(עז) ר׳ יצחק אומר חייבי כריתות בכלל היו

(עח) ר׳ יצחק אומר חייבי כריתות בכלל היו

(עט) ר׳ יצחק אומר חייבי כריתות בכלל היו

(פ) ר׳ יצחק אומר חייבי כריתות בכלל היו

(פא) ר׳ יצחק אומר חייבי כריתות בכלל היו

(פב) ר׳ יצחק אומר חייבי כריתות בכלל היו

(פג) ר׳ יצחק אומר חייבי כריתות בכלל היו

(פד) ר׳ יצחק אומר חייבי כריתות בכלל היו

(פה) ר׳ יצחק אומר חייבי כריתות בכלל היו

(פו) ר׳ יצחק אומר חייבי כריתות בכלל היו

(פז) ר׳ יצחק אומר חייבי כריתות בכלל היו

(פח) ר׳ יצחק אומר חייבי כריתות בכלל היו

(פט) ר׳ יצחק אומר חייבי כריתות בכלל היו

(צ) ר׳ יצחק אומר חייבי כריתות בכלל היו

(צא) ר׳ יצחק אומר חייבי כריתות בכלל היו

(צב) ר׳ יצחק אומר חייבי כריתות בכלל היו

(צג) ר׳ יצחק אומר חייבי כריתות בכלל היו

(צד) ר׳ יצחק אומר חייבי כריתות בכלל היו

(צה) ר׳ יצחק אומר חייבי כריתות בכלל היו

(צו) ר׳ יצחק אומר חייבי כריתות בכלל היו

(צז) ר׳ יצחק אומר חייבי כריתות בכלל היו

(צח) ר׳ יצחק אומר חייבי כריתות בכלל היו

(צט) ר׳ יצחק אומר חייבי כריתות בכלל היו

(ק) ר׳ יצחק אומר חייבי כריתות בכלל היו

(קא) ר׳ יצחק אומר חייבי כריתות בכלל היו

(קב) ר׳ יצחק אומר חייבי כריתות בכלל היו

(קג) ר׳ יצחק אומר חייבי כריתות בכלל היו

(קד) ר׳ יצחק אומר חייבי כריתות בכלל היו

(קה) ר׳ יצחק אומר חייבי כריתות בכלל היו

(קו) ר׳ יצחק אומר חייבי כריתות בכלל היו

(קז) ר׳ יצחק אומר חייבי כריתות בכלל היו

(קח) ר׳ יצחק אומר חייבי כריתות בכלל היו

(קט) ר׳ יצחק אומר חייבי כריתות בכלל היו

(קי) ר׳ יצחק אומר חייבי כריתות בכלל היו

(קיא) ר׳ יצחק אומר חייבי כריתות בכלל היו

(קיב) ר׳ יצחק אומר חייבי כריתות בכלל היו

(קיג) ר׳ יצחק אומר חייבי כריתות בכלל היו

(קיד) ר׳ יצחק אומר חייבי כריתות בכלל היו

(קטו) ר׳ יצחק אומר חייבי כריתות בכלל היו

(קטז) ר׳ יצחק אומר חייבי כריתות בכלל היו

(קיז) ר׳ יצחק אומר חייבי כריתות בכלל היו

(קיח) ר׳ יצחק אומר חייבי כריתות בכלל היו

(קיט) ר׳ יצחק אומר חייבי כריתות בכלל היו

(קכ) ר׳ יצחק אומר חייבי כריתות בכלל היו

(קכא) ר׳ יצחק אומר חייבי כריתות בכלל היו

(קכב) ר׳ יצחק אומר חייבי כריתות בכלל היו

(קכג) ר׳ יצחק אומר חייבי כריתות בכלל היו

(קכד) ר׳ יצחק אומר חייבי כריתות בכלל היו

(קכה) ר׳ יצחק אומר חייבי כריתות בכלל היו

(קכו) ר׳ יצחק אומר חייבי כריתות בכלל היו

(קכז) ר׳ יצחק אומר חייבי כריתות בכלל היו

(קכח) ר׳ יצחק אומר חייבי כריתות בכלל היו

(קכט) ר׳ יצחק אומר חייבי כריתות בכלל היו

(קל) ר׳ יצחק אומר חייבי כריתות בכלל היו

(קלא) ר׳ יצחק אומר חייבי כריתות בכלל היו

(קלב) ר׳ יצחק אומר חייבי כריתות בכלל היו

(קלג) ר׳ יצחק אומר חייבי כריתות בכלל היו

(קלד) ר׳ יצחק אומר חייבי כריתות בכלל היו

(קלה) ר׳ יצחק אומר חייבי כריתות בכלל היו

(קלו) ר׳ יצחק אומר חייבי כריתות בכלל היו

(קלז) ר׳ יצחק אומר חייבי כריתות בכלל היו

(קלח) ר׳ יצחק אומר חייבי כריתות בכלל היו

(קלט) ר׳ יצחק אומר חייבי כריתות בכלל היו

(קמ) ר׳ יצחק אומר חייבי כריתות בכלל היו

(קמא) ר׳ יצחק אומר חייבי כריתות בכלל היו

(קמב) ר׳ יצחק אומר חייבי כריתות בכלל היו

(קמג) ר׳ יצחק אומר חייבי כריתות בכלל היו

(קמד) ר׳ יצחק אומר חייבי כריתות בכלל היו

(קמה) ר׳ יצחק אומר חייבי כריתות בכלל היו

(קמו) ר׳ יצחק אומר חייבי כריתות בכלל היו

(קמז) ר׳ יצחק אומר חייבי כריתות בכלל היו

(קמח) ר׳ יצחק אומר חייבי כריתות בכלל היו

(קמט) ר׳ יצחק אומר חייבי כריתות בכלל היו

(קנ) ר׳ יצחק אומר חייבי כריתות בכלל היו

(קנא) ר׳ יצחק אומר חייבי כריתות בכלל היו

(קנב) ר׳ יצחק אומר חייבי כריתות בכלל היו

(קנג) ר׳ יצחק אומר חייבי כריתות בכלל היו

(קנד) ר׳ יצחק אומר חייבי כריתות בכלל היו

(קנה) ר׳ יצחק אומר חייבי כריתות בכלל היו

(קנו) ר׳ יצחק אומר חייבי כריתות בכלל היו

(קנז) ר׳ יצחק אומר חייבי כריתות בכלל היו

(קנח) ר׳ יצחק אומר חייבי כריתות בכלל היו

(קנט) ר׳ יצחק אומר חייבי כריתות בכלל היו

(קס) ר׳ יצחק אומר חייבי כריתות בכלל היו

(קסא) ר׳ יצחק אומר חייבי כריתות בכלל היו

(קסב) ר׳ יצחק אומר חייבי כריתות בכלל היו

(קסג) ר׳ יצחק אומר חייבי כריתות בכלל היו

(קסד) ר׳ יצחק אומר חייבי כריתות בכלל היו

(קסה) ר׳ יצחק אומר חייבי כריתות בכלל היו

(קסו) ר׳ יצחק אומר חייבי כריתות בכלל היו

(קסז) ר׳ יצחק אומר חייבי כריתות בכלל היו

(קסח) ר׳ יצחק אומר חייבי כריתות בכלל היו

(קסט) ר׳ יצחק אומר חייבי כריתות בכלל היו

(קע) ר׳ יצחק אומר חייבי כריתות בכלל היו

(קעא) ר׳ יצחק אומר חייבי כריתות בכלל היו

(קעב) ר׳ יצחק אומר חייבי כריתות בכלל היו

(קעג) ר׳ יצחק אומר חייבי כריתות בכלל היו

(קעד) ר׳ יצחק אומר חייבי כריתות בכלל היו

(קעה) ר׳ יצחק אומר חייבי כריתות בכלל היו

(קעו) ר׳ יצחק אומר חייבי כריתות בכלל היו

(קעז) ר׳ יצחק אומר חייבי כריתות בכלל היו

(קעח) ר׳ יצחק אומר חייבי כריתות בכלל היו

(קעט) ר׳ יצחק אומר חייבי כריתות בכלל היו

(קפ) ר׳ יצחק אומר חייבי כריתות בכלל היו

(קפא) ר׳ יצחק אומר חייבי כריתות בכלל היו

(קפב) ר׳ יצחק אומר חייבי כריתות בכלל היו

(קפג) ר׳ יצחק אומר חייבי כריתות בכלל היו

(קפד) ר׳ יצחק אומר חייבי כריתות בכלל היו

(קפה) ר׳ יצחק אומר חייבי כריתות בכלל היו

(קפו) ר׳ יצחק אומר חייבי כריתות בכלל היו

(קפז) ר׳ יצחק אומר חייבי כריתות בכלל היו

(קפח) ר׳ יצחק אומר חייבי כריתות בכלל היו

(קפט) ר׳ יצחק אומר חייבי כריתות בכלל היו

(קצ) ר׳ יצחק אומר חייבי כריתות בכלל היו

(קצא) ר׳ יצחק אומר חייבי כריתות בכלל היו

(קצב) ר׳ יצחק אומר חייבי כריתות בכלל היו

(קצג) ר׳ יצחק אומר חייבי כריתות בכלל היו

(קצד) ר׳ יצחק אומר חייבי כריתות בכלל היו

(קצה) ר׳ יצחק אומר חייבי כריתות בכלל היו

(קצו) ר׳ יצחק אומר חייבי כריתות בכלל היו

(קצז) ר׳ יצחק אומר חייבי כריתות בכלל היו

(קצח) ר׳ יצחק אומר חייבי כריתות בכלל היו

(קצט) ר׳ יצחק אומר חייבי כריתות בכלל היו

(ר) ר׳ יצחק אומר חייבי כריתות בכלל היו

(רא) ר׳ יצחק אומר חייבי כריתות בכלל היו

(רב) ר׳ יצחק אומר חייבי כריתות בכלל היו

(רג) ר׳ יצחק אומר חייבי כריתות בכלל היו

(רד) ר׳ יצחק אומר חייבי כריתות בכלל היו

(רה) ר׳ יצחק אומר חייבי כריתות בכלל היו

(רו) ר׳ יצחק אומר חייבי כריתות בכלל היו

(רז) ר׳ יצחק אומר חייבי כריתות בכלל היו

(רח) ר׳ יצחק אומר חייבי כריתות בכלל היו

(רט) ר׳ יצחק אומר חייבי כריתות בכלל היו

(רי) ר׳ יצחק אומר חייבי כריתות בכלל היו

(ריא) ר׳ יצחק אומר חייבי כריתות בכלל היו

(ריב) ר׳ יצחק אומר חייבי כריתות בכלל היו

(ריג) ר׳ יצחק אומר חייבי כריתות בכלל היו

(ריד) ר׳ יצחק אומר חייבי כריתות בכלל היו

(רטו) ר׳ יצחק אומר חייבי כריתות בכלל היו

(ריז) ר׳ יצחק אומר חייבי כריתות בכלל היו

(ריח) ר׳ יצחק אומר חייבי כריתות בכלל היו

(ריט) ר׳ יצחק אומר חייבי כריתות בכלל היו

כדאמרינן מעיקרא. טעמיה דר׳ עקיבא משום שתי רשעיות הוא דקאמרת חייבי כריתות נמי שתי רשעיות הן דאכתי עונש כרת עליו לא פסיקא מילתא לכרת הואיל והוא תלוי בתשובה: **ורבנן.** רבי ישמעאל ור״ע: **לחלק.** לפי שכלל כל העריות בכרת אחת

כדאמרינן מעיקרא שאם עשו תשובה ב״ד של מעלה מוחלין להן מאי אמרת הא לא עבוד תשובה לא פסיקא מילתא לכרת רבי יצחק אומר חייבי כריתות בכלל היו ולמה יצאת כרת באחותו לדונו בכרת ולא במלקות ורבנן כרת באחותו למה לי לחלק וכדרבי יוחנן [6]דאמר רבי יוחנן שאם עשאן כולם בהעלם [7]אחד חייב על כל אחת ואחת ורבי יצחק לחלק מנא ליה נפקא ליה [1]מואל אשה בנדת טומאתה לחייב על כל אשה ואשה ורבנן נמי תיפוק [2]ליה מהא אין הכי נמי ואלא כרת דאחותו למה לי לחייבו על אחותו ועל אחות אביו ועל אחות אמו פשיטא הרי גופין מוחלקין הרי שמות מוחלקין אלא [3]לחייבו על אחותו שהיא אחות אביו שהיא אחות אמו והיכי משכחת לה [4]ברשיעא בר רשיעא ור׳ יצחק הא מנא ליה נפקא ליה מק״ו [8] דתניא [9]אמר ר״ע שאלתי את רבן גמליאל ורבי יהושע באיטליז של עימאוס שהלכו ליקח בהמה למשתה בנו של ר״ג הבא על אחותו שהיא אחות אביו שהיא אחות אמו מהו [10][אינו] חייב על כולן אלא אחת או חייב על כל אחת ואחת אמרו לו זו לא שמענו אבל שמענו [11]הבא על חמש נשים נדות בהעלם אחד שחייב על כל אחת ואחת ונראין דברים מק״ו ומה נדה שהיא שם אחד חייב על כל אחת ואחת כאן ששלשה שמות לא כל שכן ואידך ק״ו פריכא הוא מה לנדה שכן גופין מוחלקין [12] ולאידך נמי האי ודאי ק״ו פריכא הוא אלא נפקא ליה [2]מאחותו דסיפא ואידך אחותו דסיפא למה לי לחייבו על אחותו בת אביו ובת אמו לומר [13]שאין עונשין מן הדין ואידך

איבעית אימא גמר עונש מאזהרה ואיבעית אימא נפקא ליה מאחותו

[6] קשה ליתנא דקוס עשה דמשמע דליכא בהן שוס לאו הקשה הר״ר שלמה מדרויי״ש [7](דמ״מ קשה) נהי דקרבן לא בעי מזהרה מ״מ הכי דליכא אלא חד כרת כמו מפטם וסך דלא ידעינן דחלוקין לחטאות אלא משום שהם לאוין מוחלקין לרבי אלעזר דאמר רבי אושעיא ואלטריכו לחלק א״כ לא ליקי עלייהו כי היכי דבעינן למימר אי קרבן בעי מזהרה דלא לקי אלאו דכריתות וי״ל דמ״מ נהי דאלטריכו לחלק בשביל זה לא נמנע מלגמוד ממנו מלקות כיון דידעינן בהו חיוב קרבן בלא לאו נהי דחילוק לא ידענא אלא מלאוין מ״מ ילקו:

[1] **לאפוקי** הני. פסח ומילה [2] (ד) דבקום עשה יינהו קשה ל״ל היקשא לאפוקי פסח ומילה תיפוק ליה מדאמרינן בת״כ ועשה אחת יצא מסית ומדיח ומקלל אביו ואמו ועדים זוממין שאין בהן מעשה דאין בהן קרבן וה״ה פסח ומילה דאי מימנע ולא עביד ליכא מעשה ושמא י״ל דאלטריך דרשא דהכא משום דבת״כ איכא דרשא אחריתי דמפרש מסית ומדיח דלאו בני קרבן נינהו משום דבעינן דומיא דעבודת כוכבים דיש בו כרת ופסח ומילה הוו בכרת והוה אמינא דהויין בקרבן מיהו ממילה קשה למה לי קרא דהא לא הויא בכרת דומיא דעבודת כוכבים דהא לעולם לא יתברר שיהא בכרת עד שימות דלעולם יכול למול עצמו וליפטר מכרת וי״ל דלעולם כל זמן שלא מל עונש כרת עליו: **ההוא מיבעי ליה לחייבו על אחותו שהיא בת אביו ובת אמו.** וא״ת ל״ל (ה) בקדושים תיפוק ליה גבי מזהרה כתיב אחותך היא יתירא לאחותו בת אביו ובת אמו וכתיב (ויקרא יח) ונכרתו הנפשות העושות וי״ל דונכרתו לא קאי אלא אעריות המפורשות בהדיא ונהי דבקרא כתיב ערות בת אשת אביך מולדת אביך אחותך היא מ״מ מיירי טפי מאחותו שהיא מאשת אביו ובת אביו אבל בת אביו ובת אמו (ומאונסים) לא ידעינן אלא מיתורא דקרא אחותך היא:

ואידך. (ו) רבי יצחק גמר עונש מאזהרה. תימה דבכריתות פ״ק (דף ג.) א״ר יצחק עונשין מן הדין דקאמר לר׳ יצחק כדאית ליה ולרבנן כדאית להו לומר דאין עונשין מן הדין וכן לקמן בפרקין (דף יז:) דקאמר אפי׳ למאן דאמר עונשין מן הדין כו׳ ופי׳ דהיינו ר׳ יצחק ותימה דבכל שיטוי דהכא משמע דשפיר אית ליה לר׳ יצחק דאין עונשין מן הדין וגרסה דלהאי שיטוא דקאמר גמר עונש מאזהרה סבר ר׳ יצחק עונשין מן הדין דהכי פירושא גמר עונש מאזהרה משום דאיכא קל וחומר להעניש וכיון דהשווה באזהרה הוא הדין נמי בעונש כיון דאיכא קל וחומר להעניש ומעתה אמר רבי יצחק בכל דוכתי נמי עונשין מן הדין דהיינו היכא (ו) שאין צריך לענין אזהרה ומהאי טעמא היכא דגמיר עונש מאזהרה היינו דוקא דאיכא להעניש מן הדין דאם לא כן בחייבי לאוין נמי כגון גבי ממזר עמוני גילף בהם עונש כרת מהאי טעמא דגמר עונש מאזהרה דכי היכי דהשווה לענין אזהרה הוא הדין לענין עונש אלא כדפי׳ דדוקא משום דאיכא להעניש מן הדין קאמר גמר (גמר) עונש מאזהרה כך גרסה למשי״ת וצריך עיון: (ו) **הכי** גרים רש״י ואידך סבר לה כר״א דאמר שני לאוין וכרת אחד חלוקים לקרבן והלכך במפטם וסך דחלוקין בלאוין ידעינן שחלוקין לחטאות וא״ת כיון דלאוין מוחלקין א״כ ל״ל אחותו דסיפא דדרים לחלק תיפוק ליה דלאוין מוחלקין ופי׳ בקונטרס דכיון דאתא להכי בעריות נמי לא בעי חילוק ולא אלטריך ליה למדרש אל אשה לעיל ולא דרים אחותו לחלק ואייתר ליה עיקר (ז) [קרא דכרת] באחותו לדונו בכרת ולא במלקות ואחותו (ח) דסיפא לאחותו שהיא בת אביו ובת אמו לומר שאין עונשין (ח) ואחותו דרישא לא אלטריך ליה ולדרשא אחריתא אתיא אי נמי אורחיה דקרא הוא עוד יש מפרשים דשפיר אלטריך דרשא לאחותו שהיא אחות אביו ואחות אמו דנהי דאיכא לאוין מוחלקין מ״מ הואיל והם גוף אחד אימא לא ליחייב אלא אחת דלא דמי למפטם וסך שהם עבודות מוחלקות ושפיר אתי (ט) מרבי אלעזר אבל בפרק קמא דכריתות (דף ג.) משמע כפירוש הקונטרס דפריך אהא מילתא וכי מאחר דלאוין מוחלקין בו כרת באחותו למה לי פי׳ דדרשינן מינה חילוק בעריות ואליבא דר״א תיפוק ליה חילוק משום דלאוין מוחלקין כמו מפטם וסך ומאי פריך והא לא דמי כדפירשתי לכן נראה כפירוש הקונטרס:

ההוא

[5] כריתות ב: יבמות נח., [6] יבמות ד: [7] כריתות טו., [8] רש״ל חייב א׳ על כולן, [9] [נעיל ה: סנהדרין מד. וש״נ], [10] [יבמות כב:], [11] רש״ל [ועי׳ רש״בן], [12] רש״ל. שמעינן מלישנא, [13] רש״ל מ״ז, [1] שייך לעיל סוף ע״ב, [2] רש״ל מ״ז, [3] זה שייך לע״ב, [4] רש״ל, [5] רש״ל. דריש,

תורה אור השלם

1. וְאֵל אִשָּׁה בִּנִּדַּת טֻמְאָתָהּ לֹא תִקְרַב לְגַלּוֹת עֶרְוָתָהּ:

ויקרא יח יט

2. וְאִישׁ אֲשֶׁר יִקַּח אֶת אֲחֹתוֹ בַּת אָבִיו אוֹ בַת אִמּוֹ וְרָאָה אֶת עֶרְוָתָהּ וְהִיא תִרְאֶה אֶת עֶרְוָתוֹ חֶסֶד הוּא וְנִכְרְתוּ לְעֵינֵי בְּנֵי עַמָּם עֶרְוַת אֲחֹתוֹ גִּלָּה עֲוֹנוֹ יִשָּׂא:

ויקרא כ יז

הגהות הב״ח

(א) גמ׳ דתנן אמר ר׳ עקיבא. נ״ב משנה פ״ג דכריתות: (ב) שם ואידך נמי הא ודאי: (ג) רש״י ד״ה לחלק וכו׳ אם עשאה עם: (ד) תוס׳ ד״ה לאפוקי הני פסח ומילה דקום: (ה) ד״ה ההוא וכו׳ וא״ת ל״ל מקרא דבקדושים תיפוק ליה דגבי מזהרה: (ו) ד״ה ואידך פי׳ ר׳ יצחק וכו׳ דה״פ גמר עונש: (ז) בא״ד דהיינו היכא דשוין לענין מזהרה ומהאי טעמא דהכא דגמיר עונש מאזהרה דהיינו דוקא משום דאיכא להעניש מן הדין וכו׳ ממזר דעמוני: (ח) ד״ה הכי גרס וכו׳ שאין עונשין מן הדין ואחותו דרישא: (ט) בא״ד אתי מדרבי אלעזר:

מוסף רש״י

חייב על כל אחת ואחת. ואי לא כתב אלא חד כרת אחותו, הוי אמינא היכא דעבדינהו לכולהו בהעלם אחד לא מחייב אלא חד, השתא הוי דבר שהיה בכלל ויצא מן הכלל ללמד על הכלל כולו, דמה אחותו מיוחדת שהיא ערוה וחייבין עליה בפני עצמה, אף כל שהיא ערוה חייבין עליה בפני עצמה (יבמות נה.). **באיטליז.** שוק של עימאוס. שם העיר (כריתות טו.). **שאין עונשין מן הדין.** מדין קל וחומר, דיני ממונות ומצות עשה והלכות עבודה ופסולי קדשים אתה למד מק״ו אבל לא אזהרות ועונשין (חגיגה יא:).

עין משפט נר מצוה

יג א מיי׳ פ״ד מהלכות שגגות הלכה ז׳ סמג עשין ריג:

יד ב ג מיי׳ שם הל״ה:

טו ד מיי׳ שם פ״ה הל׳ ג׳ סמג שם:

רבינו חננאל

[טעמא דרבי] עקיבא לעולם שאם עשו תשובה ב״ד של מעלה מוחלין להן מאי קושיא הא לא עשו תשובה לא פסיקא מילתא דכרת דכל אימת דעשה תשובה מוחלין לו אבל מיתות ב״ד אינו כן: ר׳ יצחק אמר חייבי כריתות בכלל היו. פי׳ אלו שפירשה בהן התורה כרת כגון אחותו וכיוצא בה הן בכלל כי כל אשר יעשה מכל התועבות האלה ונכרתו הנפשות העושות מקרב עמם ז׳) ולמה יצא כרת ונכתבה באחותו לדונן בכרת ולא במלקות. ורבנן כרת באחותו למה להו לחייבו על אחותו שהיא (היא) אחות אביו והיא אחות אמו. משכחת לה ברשיעא בן רשיעא אמר ר׳ אדא בר אהבה כגון שבא אביו על אמו והוליד שתי בנות וחזר ובא על אחת מהן והוליד בן ובא אותו הבן על אחות אמו שהיא אחותו מאביו והיא אחות אביו מן האם וזהו רשיעא בן רשיעא ומפורש בכריתות פ״ג (דף טו ע״א) אבל לחלק שאם שגג מביא קרבן על כל אחת מהן נפקא להו מואל אשה בנדת טומאתה לחלק על כל אשה ואשה:

ז) כפירוש רש״י:

ההוא לתרומה הוא דאתא. ותימה דהיכן מצינו חומר בתרומה מבקדשים דבכל קדש לא תגע מוקי לה רבי יוחנן לנגיעת תרומה אלמא לקי ובנגיעה דקדש לא לקי ותירץ הר"ר שלמה מדרוי"ש נ"ע דהכי קאמר ההוא לנגיעת תרומה הוא דאתאי לאשמועינן דפוסל תרומה עד מלאת ימי טהרה שהיא כטבול יום ולא קאמר דאיכא מלקות בנגיעת תרומה אבל מכל מקום קשה דאין קאמר רבי יוחנן דקרא דכתיב ביה קדש דמייירי לתרומה וי"ל משום דגבי האי קרא כתיב עד מלאת ימי טהרה ובקדשים עד לאחר כפרה אי נמי על כרחך צריך לאוקמה בתרומה לבקדשים נפקא לן מגזירה שוה דטומאתו טומאתו גמיר ליה: **כל לא תעשה שקדמו עשה לוקין עליו.** תימה דהא לאו דגזילה שקדמו עשה דוהשיב הגזלה אשר גזל ואפ"ה אין לוקין עליו וי"ל דשאני גבי לאו דגזילה שאין לקייס העשה אלא לאחר שגזלה והלכך לאו שניתק מעליו הוא אבל קדמו אלא הייו הכא לאו דוקא קדמו אלא הייו דשייך העשה קודם שעבר הלאו:

תגיעת

מאחותו דרישא ואידך ההוא מיבעי ליה לחלק [8]כרת למפטם ולסך ואידך סבר (ח) כר' אלעזר א"ר הושעיא [6]דאמר רבי אלעזר אמר רבי הושעיא כל מקום שאתה מוצא שני לאוין וכרת אחד חלוקין הן לקרבן ואי בעית אימא (ט) לא סבר לה כר' אלעזר ונפקא ליה [1]מואיש אשר ישכב את אשה דוה ואידך ההוא מיבעי ליה לכדרבי יוחנן [3]דאמר ר' יוחנן משום ר' שמעון בן יוחי מנין שאין האשה טמאה עד שיצא מדוה דרך ערותה שנאמר ואיש אשר ישכב את אשה דוה וגלה את ערותה וגו' [2]מלמד שאין האשה טמאה עד שיצא מדוה דרך ערותה: וטמא שאכל את הקדש: בשלמא הבא למקדש טמא כתיב עונש וכתיב אזהרה עונש דכתיב [2]את משכן ה' טמא ונכרתה אזהרה [3]ולא יטמאו את מחניהם אלא טמא שאכל את הקדש בשלמא עונש כתיב [4]והנפש אשר תאכל בשר מזבח השלמים אשר לה' וטומאתו עליו ונכרתה אלא [5]אזהרה מנין ריש לקיש אומר [25]בכל קדש לא תגע רבי יוחנן אומר תני ברדלא אתיא טומאתו טומאתו כתיב הכא וטומאתו עליו ונכרתה וכתיב התם [2]טמא יהיה עוד טומאתו בו מה להלן עונש ואזהרה אף כאן עונש ואזהרה בשלמא ריש לקיש לא אמר כרבי יוחנן [7]גזירה שוה לא גמיר אלא ר' יוחנן מאי טעמא לא אמר כריש לקיש אמר לך ההוא [8]אזהרה לתרומה וריש לקיש אזהרה לתרומה מנא ליה נפקא ליה [6]מאיש איש מזרע אהרן והוא צרוע או זב [7]אי זהו דבר שהוא שוה בזרעו של אהרן הוי אומר זו תרומה ואידך ההוא לאכילה והא לנגיעה וריש לקיש האי בכל קדש לא תגע להכי הוא דאתא ההוא מיבעי ליה לטמא שנגע בקדש דאיתמר [7]טמא שנגע בקדש ריש לקיש אומר לוקה רבי יוחנן אומר [8]אינו לוקה ריש לקיש אומר לוקה בכל קדש לא תגע רבי יוחנן אומר אין לוקה ההוא אזהרה לתרומה הוא דאתא טמא שנגע בקדש מדאפקיה רחמנא בלשון נגיעה (ג) [9]אזהרה (לאוכל) אתקוש קדש למקדש ואכתי להכי הוא דאתא ההוא מיבעי ליה לטמא שאכל בשר קדש לפני זריקת דמים דאיתמר טמא שאכל בשר קדש לפני זריקת דמים ריש לקיש אומר לוקה רבי יוחנן אומר [10]אינו לוקה ריש לקיש אומר לוקה בכל קדש לא תגע לא שנא לפני זריקה ולא שנא לאחר זריקה רבי יוחנן אומר אינו לוקה רבי יוחנן לטעמיה דאמר [11]קרא טומאתו טומאתו וכי כתיב טומאתו לאחר זריקה הוא דכתיב ההיא מבכל קדש נפקא תניא כוותיה דריש לקיש [12]בכל קדש לא תגע אזהרה לאוכל אתה אומר אזהרה לאוכל או אינו אלא אזהרה לנוגע ת"ל בכל קדש לא תגע ואל המקדש וגו' מקיש קדש למקדש מה מקדש דבר שיש בו נטילת נשמה אף [13]כל דבר שיש בו נטילת נשמה ואי בנגיעה מי איכא נטילת נשמה אלא באכילה אמר רבה בר בר חנה אמר רבי יוחנן [14]כל לא תעשה שקדמו עשה לוקין עליו

אמרו

תרומה: **טמא שנגע בקדש כו'.** תירולא הוא דמתרץ ר"ל: **מדאיפקא קדש למקדש.** בהאי קרא בכל קדש לא תגע ואל המקדש לא תבא ודרשינן לקמן מה מקדש יש באזהרתו נטילת נשמה שהבא אל המקדש טמא בכרת אף אזהרת קדש דבר שיש בו נטילת נשמה והיינו אכילה שענוש עליה כרת דאילו בנגיעה ליכא כרת: **ר' יוחנן לטעמיה.** דאמר אזהרה לאוכל קדש בטומאתו נפקא מטומאתו טומאתו וההוא טומאתו עליו דכתיב בעונש דקדש לאחר זריקה הוא דתניא בתורת כהנים [לו פרשה טו] ומייתינן לה במנחות בפ' שלישי (דף כה:) יכול יהו מייצין עליו משום טומאה קודם זריקה תלמוד לומר [ויקרא ז] כל טהור יאכל בשר והנפש אשר תאכל בשר וגו' הייתר לטהורים מייצין עליו משום טומאה שאין ייתר לטהורים אין מייצין עליו משום טומאה: **ההוא מבכל.** מרבויא דבכל דרים רים לקיש אף לפני זריקה: **תניא דרים לקיש.** דיליף אזהרה לטמא שאכל את הקדש מבכל קדש לא תגע: **כל לא תעשה שקדמו עשה לוקין עליו.** הא אתא לאשמועינן דאפילו למאן דאמר לאו הייתק לעשה אין לוקין עליו כדתניא (ט) לא תותירו והנותר תשרפו [שמות יב] בא הכתוב ליתן עשה אחר לא תעשה לומר שאין לוקין עליו שניתק הכתוב את העשה להיות עשנו של לאו ותקונו לומר לא תעשה כך ואם עשית עשה זאת והפטר ואשמעינן רבי יוחנן הני מילי בעשה הבא אחר הלאו שאין אתה יכול לקיימו אלא לאחר עבירת הלאו אבל עשה שקדם את הלאו ואתה יכול לקיימו קודם עבירת הלאו אין זה ניתוק הלאו ואפילו מקיימנו אחר עבירת הלאו לא נפטרת מן המלקות:

אמרו

מאחותו דרישא. דמאי למכתב כי יקח את בת אביו לו בת אמו: **למפטם וסך.** דהוו נמי שני לאוין וכרת אחד והוצרך לנו לחלק ביניהם כמו שהוצרך חילוק בעריות אם אינו ענין כאן תנהו ענין להו: **ה"ג לה לכך שיעבא ההוא מיבעי ליה לחלק כרת למפטם וסך ואידך סבר לה כר"א א"ר הושעיא כו' ואיבעית אימא נפקא ליה מואיש אשר ישכב את אשה דוה וגו' ואידך ההוא מיבעי ליה כו'.** והכי פירושא ואידך ס"ל כר"א דאמר עלה שהלאוין מחלקין לחטאות ועל מפטם וסך אמרי' במס' כריתות (דף ג.) שהן שני לאוין על בשר אדם לא ייסך ובמתכותתו לא תעשו כמוהו [שמות ל] וכרת אחת אם אשר ירקח כמוהו ואשר יתן ממנו וגו' (ד) חילוק חטאו' ביניהם שהלאוין מחלקין לחטאות וכיון דאתו להכי בעריות נמי לא בעי חילוק ולא מצטריך ליה למדרש אל אשה לבעיל ואייתר ליה עיקר קרא דכרת באחותו לדונו בכרת ולא במלקות ואחותו דסיפא לחייבו על אחותו שהיא אחות אביו ואחות אמו ואחותו דרישא לחייבו על אחותו בת אביו ובת אמו לומר שאין עונשין מן הדין. ואיבעית אימא אי נמי לא סבר לה לדר' אלעזר נפקא ליה חילוק בעריות מן ואיש אשר ישכב את אשה דוה וגו' דכתיב ביה כרת יתירא לומר שחייבין עליה לעצמה וממנה תלמד כל הכלל ואם אינו ענין לגופה דהא נפקא לן מואל אשה לחלק על כל אשה תנהו ענין לשאר שני לאוין וכרת אחת כגון מפטם וסך: **שילא מדוה דרך ערותה.** לאפוקי דרך דופן דלא: **אלא לזהרה מגלן.** ליכא למימר מבקדשים לא יאכל וגו' (ט) דלא מיירי בקדשים אלא בתרומה דכתיב ביה אם איש מזרע אהרן בזרעו של אהרן ומוקמינן ליה [ינמות עד.] בתרומה שהיא שוה באנשים ובנשים ואף המוזרת שאינה מוזרת לחזה ושוק מוזרת לתרומה: **מכלל קדש לא תגע.** ודרשינן ליה לקמן אזהרה לאוכל: **פני גרדלא.** שם חכם: **לפיב וטומאתו עליו.** בטמא שאכל את הקדש וכתיב עוד טומאתו בו בבא אל המקדש טמא: **גזירה שוה לא גמר.** ולא למדה מרבו: **ששה בזרעו של אהרן.** באנשים ובנשים אבל קדשים אינן נאכלין אלא לזכרים. וכי תימא איכא חזה ושוק ליתא בחוזרת כגון אלמנה וגרושה וזרע אין לה דאמר מר חוזרת לתרומה ואינה חוזרת לחזה ושוק והכי מפרשינן לה ביבמות (דף פז.): **ההוא אזהרה לתרומה.** לנגיעת תרומה: **טמא שנגע בקדש כו'.** תירולא הוא דמתרץ ר"ל: **מדאיפקא קדש למקדש.** בהאי קרא בכל קדש לא תגע ואל המקדש לא תבא ודרשינן לקמן מה מקדש יש באזהרתו נטילת נשמה שהבא אל המקדש טמא בכרת אף אזהרת קדש דבר שיש בו נטילת נשמה והיינו אכילה שענוש עליה כרת דאילו בנגיעה ליכא כרת: **ר' יוחנן לטעמיה.** דאמר אזהרה לאוכל קדש בטומאתו נפקא מטומאתו טומאתו וההוא טומאתו עליו דכתיב בעונש דקדש לאחר זריקה הוא דתניא בתורת כהנים [לו פרשה טו] ומייתינן לה במנחות בפ' שלישי (דף כה:) יכול יהו מייצין עליו משום טומאה קודם זריקה תלמוד לומר [ויקרא ז] כל טהור יאכל בשר והנפש אשר תאכל בשר וגו' הייתר לטהורים מייצין עליו משום טומאה שאין ייתר לטהורים אין מייצין עליו משום טומאה: **ההוא מבכל.** מרבויא דבכל דרים רים לקיש אף לפני זריקה: **תניא דרים לקיש.** דיליף אזהרה לטמא שאכל את הקדש מבכל קדש לא תגע: **כל לא תעשה שקדמו עשה לוקין עליו.** הא אתא לאשמועינן דאפילו למאן דאמר לאו הייתק לעשה אין לוקין עליו כדתניא (ט) לא תותירו והנותר תשרפו [שמות יב] בא הכתוב ליתן עשה אחר לא תעשה לומר שאין לוקין עליו שניתק הכתוב את העשה להיות עשנו של לאו ותקונו לומר לא תעשה כך ואם עשית עשה זאת והפטר ואשמעינן רבי יוחנן הני מילי בעשה הבא אחר הלאו שאין אתה יכול לקיימו אלא לאחר עבירת הלאו אבל עשה שקדם את הלאו ואתה יכול לקיימו קודם עבירת הלאו אין זה ניתוק הלאו ואפילו מקיימנו אחר עבירת הלאו לא נפטרת מן המלקות:

אמרו

ח) ג"ל דייק מקדש לא תגע דהוא אזהרה לאוכל ותניא כוותיה וכו':

מסורת הש"ס

ח) כריתות ג., 3) נדה מא., ג) זבחים לג.: ד) מובן עפמ"ש תוס' שבת לו. ד"ה ג"ש, ה) שבועות ז. [יבמות עה.], ו) [יבמות עד.], ז) [זבחים לג.:], ח) רש"ל אזהרה מדאיתקוש, ט) רש"ל אתיא, י) יבמות עה. [זבחים לג.:], כ) רש"ל קדש, ל) [ויקרא כב], מ) [לעיל ד.:], נ) ל"ל מאליו,

תורה אור השלם

1. וְאִישׁ אֲשֶׁר יִשְׁכַּב אֶת אִשָּׁה דָוָה וְגִלָּה אֶת עֶרְוָתָהּ אֶת מְקֹרָהּ הֶעֱרָה וְהִיא גִלְּתָה אֶת מְקוֹר דָּמֶיהָ וְנִכְרְתוּ שְׁנֵיהֶם מִקֶּרֶב עַמָּם:
ויקרא כ יח

2. כָּל הַנֹּגַע בְּמֵת בְּנֶפֶשׁ הָאָדָם אֲשֶׁר יָמוּת וְלֹא יִתְחַטָּא אֶת מִשְׁכַּן יְיָ טִמֵּא וְנִכְרְתָה הַנֶּפֶשׁ הַהִוא מִיִּשְׂרָאֵל כִּי מֵי נִדָּה לֹא זֹרַק עָלָיו טָמֵא יִהְיֶה עוֹד טֻמְאָתוֹ בוֹ:
במדבר יט יג

3. מִזָּכָר עַד נְקֵבָה תְּשַׁלֵּחוּ אֶל מִחוּץ לַמַּחֲנֶה תְּשַׁלְּחוּם וְלֹא יְטַמְּאוּ אֶת מַחֲנֵיהֶם אֲשֶׁר אֲנִי שֹׁכֵן בְּתוֹכָם:
במדבר ה ג

4. וְהַנֶּפֶשׁ אֲשֶׁר תֹּאכַל בָּשָׂר מִזֶּבַח הַשְּׁלָמִים אֲשֶׁר לַיְיָ וְטֻמְאָתוֹ עָלָיו וְנִכְרְתָה הַנֶּפֶשׁ הַהִוא מֵעַמֶּיהָ: ויקרא ז כ

5. שִׁשֶּׁת יָמִים תֵּאָסֵף מְלָאכָה וּבַיּוֹם הַשְּׁבִיעִי שַׁבָּת שַׁבָּתוֹן מִקְרָא קֹדֶשׁ כָּל מְלָאכָה לֹא תַעֲשׂוּ שַׁבָּת הִוא לַיְיָ בְּכֹל מוֹשְׁבֹתֵיכֶם:
ויקרא כג ג

6. אִישׁ אִישׁ מִזֶּרַע אַהֲרֹן וְהוּא צָרוּעַ אוֹ זָב בַּקֳּדָשִׁים לֹא יֹאכַל עַד אֲשֶׁר יִטְהָר וְהַנֹּגֵעַ בְּכָל טֻמְאַת נָפֶשׁ אוֹ אִישׁ אֲשֶׁר תֵּצֵא מִמֶּנּוּ שִׁכְבַת זָרַע:
ויקרא כב ד

גליון הש"ס

גמ' כל לא תעשה שקדמו עשה. עי' פסחים דף לה ע"א תוס' ד"ה לא תוליא:

הגהות הב"ח

(א) גמ' סבר לה כר' אלעזר: (ב) שם ואיבעית אימא נפקא ליה מואיש כנ"ל ואיבעית לא סבר לה כר' אלעזר נמקן: (ג) שם ואזהרה לאוכל איתקש קדש וכו' לטמא שאכל בשר קדש לפני זריקתו. נ"ב פי' אי אמרת טמא שאכל קדש מקרא אחריבא נפקא לן מיעבר לן בכל קדש לא תגע ולקי אף פינה אף לפני זריקה דאי לגופא אתא לטמא שאכל קודש ס"כ מהיכי תיתי לילף מיניה נמי לפני זריקה: (ד) רש"ל ד"ה ה"ג וכו' יתן ממנו וגו' אם כן חילוק חטאות בעריות: (ה) תוס' ד"ה כל וכו' לאו דוקא קדמו אלא היינו לומר דשייך העשה:

מוסף רש"י

אתיא טומאתו טומאתו. כתיב באוכל קודש בטומאת הגוף וטומאתו עליו, וכתיב בביאת מקדש עוד טומאתו בו, מה ביאת מקדש איכא אזהרה ולא יטמאו את מחניהם, אף טומאת הגוף לאוכל קודש תיפוק ליה אזהרה מהכא (זבחים לג:). **אזהרה לתרומה.** דאסורה בה כל ימי טוהר, שהיא בטולת יום אחרון לטומאת לידתה (יבמות עה.) שאין לה הערב שמש עד מלאת ימיה שמביאה לאחר כפרתה (שבועות ז.). **שהוא שוה בזרעו של אהרן.** בזכרים ונקבות, דאילו קדשי קדשים הנעבדים לכהנים אין נאכלים אלא לזכרי כהונה (יבמות עד:). **ההוא אזהרה לתרומה הוא דאתא.** כלומרכ דיפיה דקרא על מלאת ימי טהרה, שיעריב שמשה שהיא בטולת יום אחרון שטובלת בשביעי לנידתה וכל ימי טוהר שלה הרי היא בטבולת יום אחרון וביום אחרבעה ואחד מביאה קרבנה, ומדכתיב לא תגע עד מלאת, משמע אבל משימלאו ימיה תגע ואפילו במחוסרת כפרה, ע"כ בתרומה כתיב, דלענין קדש עד שתביא כפרתה, והכי מוקמינן להאי קרא בביאמות בהעבל וכיון דבתרומה כתיב לא יאפיון מלקות דקדש מניה ואפילו בק"ו, דאין מזהירין מן הדין (זבחים לג:). **דאמר קרא טומאתו טומאתו.** אזהרת טמא שלא יאכל קדש, אלמא אזהרתו מטומאתו יצאת, ועונשו לאחר זריקה הוא ולא לפני זריקה, כדקתני בגמ' דהקומץ רבה (מנחות כה:) יכול יהו מייצין עליו משום טומאה לפני זריקת דמיס, תלמוד לומר כל טהור יאכל בשר וגו', הייתר לטהורים מייצין עליו משום טומאה, שאין ייתר לטהורים אין מייצין עליו משום טומאה (זבחים לד.). **תניא כוותיה דריש לקיש.** אזהרה לאוכל קדש מהכא (שם לג:). **אזהרה לאוכל.** שלא תאכל בתרומה כל זמן שהיא בטולת יום אחרון (יבמות עה.). **מה מקדש דבר שיש בו נטילת נשמה.** הבא למקדש טומא בכרת שנאמר (במדבר יט) ונכרתה כי את מקדש ה' טמא, אף קדש דבר שיש בו נטילת נשמה. דהיינו אכילה בטומאה שהוא גבי קדש בכרת ואוכל תרומה במיתה, דכתיב (ויקרא כב) ומתו בו כי יחללוהו (שם).

אמרו לו. אחריס שמעוהו משמו ולא שמעוהו מפיו אמרת דבר זה: אמר להם לא. חזר בו: **כשיבא ותנינא.** מלינו כתוב לא תעשה שקדמו עשה ותנינן עליה לוקין ולא סגי ליה בקיום העשה: **תנינא הבא אל המקדש טמא.** קא חשיב ליה באלו הן הלוקין: **משום דקשיא ליה אונס.** נערה בתולה דאשכחן ביה לא תעשה שקדמו עשה דכתיב (דברים כב) ולו תהיה לאשה לא יוכל לשלחה ותניא עליה שיקיים את העשה אם גירשה ויחזירנה ויפטור אלמא לאו שניתק לעשה חשיב ליה: **אם ישראל הוא.** שיכול לקיים העשה ויחזירנה מחזיר ואינו לוקה: **ואם כהן הוא.** שאסור בגרושה לוקה ואינו מחזיר: **ואמאי.** אם ישראל הוא מחזיר ואינו לוקה אם איתא לדרבי יוחנן הא לא תעשה שקדמו עשה הוא: **אמר עולא.** האי לאו שניתק לעשה הוא דאי לאו לאתוקי אל מחזיר מצטריך למכתביה דאי לתחלתו ולומר שישאנה לא יאמר לו תהיה לאשה ונגמר ממוציא שם רע דכתיב ביה נמי ולו תהיה לאשה לא יוכל לשלחה: **אם אינו ענין.** לפני הגירושין ולומר שישאנה תהנו ענין לאחר הגירושין לומר שאם שלחה יחזירנה ותהיה לו לאשה ויפטר מן הלאו: **ואכתי.** הא אצטריך למיכתביה ויאנו ענין לפניו דאי לא כתביה אונס ממוציא שם רע לא גמר דאנא אמינא מה למוציא שם רע דין הוא שיקנסוהו לכנסה שכן לוקה ומשלם בתחלתו דכתיב ויסרו אותו וענשו אותו ואמרינן בכתובות (דף מו.) ויסרו זה מלקות: **מה אונס שאינו לוקה.** בתחלתו אמר רחמנא לו תהיה לאשה מוציא שם רע לא כל שכן: **ואם אינו ענין לפניו.** שהרי בעצמו כתוב כן תהנו ענין לאחריו: **שהרי אשתו היא.** שכבר קידשה ונשאה: **וגמר מיניה.** דכי היכי דמוציא שם רע לא לקי בגירושין אם החזיר אונס נמי לא לקי: **אי בק"ו.** מה מוציא שם רע שלוקה ומשלם בתחלתו אינו לוקה בגירושין אונס לא כל שכן: **אלא אמר רבא.** הא דתניא באונס מחזיר ואינו לוקה טעמא משום דעל כרחך לאו שניתק לעשה הוא דאמר קרא [1] כל ימיו לא הוה ליה למיכתב אלא לא יוכל לשלחה מאי כל ימיו הכי קאמר לא תהא בשילוחיה כל ימיו אלא יחזירנה ועל כרחך עמוד והחזר קאמר והכי קאמר ולו תהיה לאשה אם שלחה יהו שילוחיה לכל ימיו הכי העשה אחר העברת הלאו: **והא לא דמי לאויב.** הא דאמר ר' יוחנן לא תעשה שקדמו עשה לוקין עליו הא לא דמי לאויב לאו דחסימה שאין בו עשה והוא סמוך לפרשת מלקות [2]: **מיגרע גרע.** בתמיהה: **הכוא לנתוקי לאויב אחת.** עשה שאינו מתקיים אלא לאחר עברת הלאו לנתק את הלאו מעונש מלקות הוא בא: **הניחא למאן דאמר דאני בטלו ולא בטלו אלא למאן דאני קיימו ולא קיימו מאי איכא למימר.** הא דאמרת כל ימיו בעמוד והחזר קאי עשיתו לאו שניתק לעשה והרחבת לו זמן לקיום העשה כל ימיו ולדבריך הא דתניא מחזיר ואינו לוקה לעולם קאמר כל זמן שיכול לומר אני מחזיר אין ב"ד מלקין אותו הניחא למאן דאני לקמן בלאו הניתק לעשה בטל את העשה חייב על הלאו לא בטל את העשה פטור שהלאו תלוי בביטול העשה ואינו נגמר עד שיבטל את העשה בידים ביטול עולם שלא יוכל להתקיים עוד איכא למימר כל ימיו יש לו תקנה בחזרה שאין מבטל את העשה אלא א"כ מדירה שלא תהנה ממנו נדר שאין לו הפרה כדלקמן אלא למאן דאני קיים את העשה פטור לא קיימו חייב שהעשה תיקונו של לאו הוא ואין הלאו תלוי בביטול העשה שמשעה שעבר הלאו נגמר אבל העשה ניתן לעקור המלקות ולכשיבא לבית דין או יקיים העשה ויפטר או יקח ליכא למימר כל ימיו בעמוד והחזר קאי דקאמרת שאם לא יחזירנה מיד כשיבא ב"ד יקנוהו להא ליכא למימר יקיים לאחר זמן דא"כ לא קיים היכי דמי לעולם הוא יכול לומר אני מקיים:

מידי

אמרו לו אמרת אמר להו לא אמר רבה האלהים אמרה וכתיבא ותנינא כתיבא [1] וישלחו מן המחנה [וגו'] [2] ולא יטמאו את מחניהם תנינא הבא למקדש טמא אלא מאי טעמא קא הדר ביה משום דקשיא ליה אונס דתניא [3] אונס שגירש אם ישראל הוא מחזיר ואינו לוקה אם כהן הוא לוקה ואינו מחזיר אם ישראל הוא מחזיר ואינו לוקה אמאי לא תעשה שקדמו עשה הוא ולילקי אמר עולא לא יאמר לו תהיה לאשה באונס וליגמר ממוציא שם רע ומה [2] מוציא שם רע שלא עשה מעשה אמר רחמנא [3] ולו תהיה לאשה אונס לא כל שכן [4] (למה נאמר) אם אינו ענין לפניו תנהו ענין לאחריו שאם גירש יחזיר ואכתי אונס ממוציא שם רע לא גמר דאיכא למיפרך מה למוציא שם רע שכן לוקה ומשלם אלא לא יאמר לו תהיה לאשה במוציא שם רע וליגמר מאונס ומה אונס שאינו לוקה ומשלם אמר רחמנא ולו תהיה לאשה מוציא שם רע לא כל שכן ולמה נאמר אם אינו ענין למוציא שם רע תנהו ענין לאונס אם אינו ענין לפניו תנהו ענין לאחריו ומוציא שם רע מאונס נמי לא גמר דאיכא למיפרך מה לאונס שכן עשה מעשה אלא לא יאמר לו תהיה לאשה במוציא שם רע שהרי אשתו היא למה נאמר אם אינו ענין למוציא שם רע תנהו ענין לאונס ואם אינו ענין לפניו תנהו ענין לאחריו ואימא ואם אינו ענין לפניו דמוציא שם רע תנהו ענין לאחריו דידיה דלא לקי אין הכי נמי ואתי אונס וגמר מיניה במאי גמר מיניה [5] אי בקל וחומר אי במה מצינו איכא למיפרך [6] (כדפרכינן) מה למוציא שם רע שכן לא עשה מעשה אלא אמר רבא [6] כל ימיו בעמוד והחזר וכן כי אתא רבין א"ר יוחנן כל ימיו בעמוד והחזר א"ל רב פפא לרבא והא לא דמי לאויב [7] ללאו דחסימה דכתב ביה רחמנא עשה יתירא מגרע גרע אי הכי לאו שניתק לעשה נמי לימא משום דכתב ביה רחמנא עשה יתירא מגרע גרע א"ל ההוא דאתא הניחא למאן דאמר [8] ביטלו ולא ביטלו אלא למאן דאמר קיימו ולא קיימו מאי איכא למימר

מידי

תנינא הבא למקדש טמא. לוקה משום דלא הוי לאו הניתק לעשה לפי שקדמו עשה ללאו וא"ת דלמא שאני התם דאיכא תרי לאוי ולא יטמאו מחניהם [1] ולא יטמאו מקדשי ולא אתי חד עשה ועקר תרי לאוין דהכי משנינן בתמורה (דף ד: ושם) גבי המר ימיר דמשום הכי לא הוי לאו הניתק לעשה משום דאיכא תרי לאוין ולא עקר חד עשה תרי לאוין וי"ל דלא דמי דשאני התם דתרי לאוין סמוכין להדדי לא יחליפנו ולא ימיר אותו אבל הכא דאינן סמוכים אי איתא דלא קדמו עשה הוה ניתק [2]: **אם** כהן הוא לוקה ואינו מחזיר.

ולילא למימר [3] דאתי עשה ודחי לא תעשה [4] ועשה שאינו שוה בכל דהא אי אמרה לא בעינא ליה ליכא עשה כלל: **כל ימיו בעמוד והחזר קאי.** פירש בקונטרס דקאי אלא יוכל לשלחה כל ימיו שילוח שלא יהא כל ימיו ובפ' עשרה יוחסין (קדושין דף עח.) פירש דקאי אלו תהיה לאשה דלעיל דהכי קאמר תהיה לאשה כל ימיו כלומר שכל ימיו הוא בלו תהיה לאשה בעמוד והחזר:

הניחא למאן דתני בטלו ולא בטלו. פירש בקונטרס דקאי לשינויא דרבא דכל ימיו בעמוד והחזר ויש לו תקנה בהחזרה שאין מבטל העשה אלא אם כן הדירה דאז אינו יכול לומר עדיין אשאנה אלא למאן דתני קיימו [5] מאי איכא למימר בכולי שמעתתא פירש הקונט' דקיימו היינו כשמזהירין אותו ב"ד לקיים העשה הוא מקיימו וקשה דאם כן מאי פריך דלמאן דאמר קיימו ולא קיימו אינו כל ימיו בעמוד והחזר הא שפיר משכחת לה דהוי בעמוד והחזר כל כמה דלא בא לב"ד לכך נראה דלא מיקרי קיימו אלא

מידי

כב א מיי' פ"ח מהל' נערה הל' ז סמג עשין מז טוש"ע אה"ע סי' קנז סעיף ג:

ב [מיי' פ"ג מהל' נערה הלכה ד]:

רבינו חננאל

כגון וישלחו מן המחנה כל צרוע וגו' הרי עשה אל מחוץ למחנה תשלחום ולא יטמאו את מחניהם הרי לא תעשה ולוקין עליו. וקשיא ליה לר' יוחנן אי הכי אמאי תניא אונס שגירש אם ישראל הוא מחזיר ואינו לוקה אם כהן הוא לוקה ואינו מחזיר ישראל מחזיר ואינו לוקה אמאי אינו לוקה לא תעשה שקדמו עשה הוא שנאמר ולו תהיה לאשה תחת אשר ענה לא יוכל שלחה כל ימיו. ובא עולא לפרק כי זה לא תעשה שניתק לעשה הוא דהאי ולו תהיה לאשה דכתב באונס אינו צריך לפניו דגמר ממוציא שם רע אלא לאחריו הוא דאתא שאם יגרש יחזור ויקחנה ולו תהיה לאשה לפיכך לא לקי. ודחי' להאי סברא הכי אונס ממוציא שם רע לא גמר דאיכא למיפרך כו'. אלא לא הוה צריך למכתב ולו תהיה לאשה במוציא שם רע שהרי כבר אשתו היא למה נאמר ללמד שאם גירש מוציא שם רע אחרי שלקה ונענש אינו לוקה אלא מחזירה בעל כרחו ודיו וגמר אונס ממוציא שם רע שמחזיר ואינו לוקה. ודחי' איכא למיפרך מה למוציא שם רע שכן לא עשה מעשה תאמר באונס שעשה מעשה ופריק רבא למה אונס אינו לוקה משום דכל ימיו בעמוד והחזר קאי ומיתקן (דלאו) [דלאו] שבו וכן א"ר יוחנן. ואקשינן והא לא דמי לאו שקדמו עשה ללאו דחסימה. ומתמהינן משום דכתב עשה יתירא גרע ליה. ואקשי' אי הכי לאו שניתק לעשה נמי נימא הכי משום דכתב ביה גבי נותר לא תותירו ממנו עד בקר והדר כתב והנותר ממנו עד בקר באש תשרופו מיגרע גרע. ופרקינן האי והנותר ממנו עד בקר לתקוניה ללאויה הוא דאתא. כלומר אם עבר והותיר ישרפנו בבקר ודיו. ואמרינן הא ניחא למאן דתני כל מצות לא תעשה שיש בה קום עשה קיים עשה שבה פטור לא קיים חייב [6]) היינו דאיכא למימר לתקוניה לאוי הוא דאתא אלא למאן דתני ביטלו חייב כגון שהאכיל הנותר לכלבים הוא דחייב דהא לא אפשר למישרפיה אבל [3]) הכא אם הנותר כמות שהוא אע"פ שלא שרפו אינו חייב מאי איכא למימר ופרקינן

תורה אור השלם

1. צוּ אֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְיִשַּׁלְּחוּ מִן הַמַּחֲנֶה כָּל צָרוּעַ וְכָל זָב וְכֹל טָמֵא לָנָפֶשׁ: במדבר ה ב
2. מִזְּכָר עַד נְקֵבָה תְּשַׁלֵּחוּם אֶל מִחוּץ לַמַּחֲנֶה תְּשַׁלְּחוּם וְלֹא יְטַמְּאוּ אֶת מַחֲנֵיהֶם אֲשֶׁר אֲנִי שֹׁכֵן בְּתוֹכָם: במדבר ה ג
3. וְעָנְשׁוּ אֹתוֹ מֵאָה כֶסֶף וְנָתְנוּ לַאֲבִי הַנַּעֲרָה כִּי הוֹצִיא שֵׁם רָע עַל בְּתוּלַת יִשְׂרָאֵל וְלוֹ תִהְיֶה לְאִשָּׁה לֹא יוּכַל לְשַׁלְּחָהּ כָּל יָמָיו: דברים כב יט

גליון הש"ס

תוס' ד"ה **אם** וכו' **דאתי עשה.** עיין יומא דף ה ע"א תוס' ד"ה ואמאי מיקמרך:

הגהות הב"ח

(**א**) **גמ' א** במאי גמר מייתי (אי בק"ו וכו' אלא אמר רבא) תא"מ וצ"ע ס"א אי בק"ו איכא למיפרך מה למוציא שם רע שכן לא עשה מעשה אי במה מצינו איכא למפרך כדפרכינן אלא אמר רבא: (**ב**) תוס' ד"ה אם וכו' **דעשה שאינו שוה בכל הוא דהא:** (**ג**) ד"ה הניחא וכו' **קיימו ולא קיימו** מאי איכא למימר:

מוסף רש"י

כל ימיו בעמוד והחזר. דהאי כל ימיו קרא ימיכל הוא ופא לגמרך לא יוכל לשלחה ואם שלח לא יהא בשלוחה כל ימיו, שב"ד כופין אותו להחזירה ואינו לוקה על שילוחו שנתקו הכתוב לעשה של עמוד והחזר (גיטין צ:). **ללאו דחסימה.** שהוא כתוב אצל פרשת מלקות (לעיל יג:).

א) [לקמן טז.] תמורה ה:, ב) רש"ש מ"ז, ג) [גיטין 5. תמורה ה.], ד) [לעיל יג.] פסחים מא.:], ה) [לקמן טז. חולין קמא.], ו) [דברים כב], ז) [דברים כה], ח) לא נמצא כן בכתוב וז"ל ואל המקדש לא תבא וכן הביאו הרמב"ם בס' המצות מצות לא תעשה מצוה ע"ב ללאו ישיבה [וע"ע תוס' חולין פא. סוף ד"ה פ: הגה לממוסקן], ט) [וע' תוס' חולין פ: ד"ה הגמ'],

א) גירסת רבינו בכל הסוגיא להיפך מגירסת רש"י וע' רמב"ן וריטב"א: ב) כ"ה גם בערוך ערך קם אבל נראה לגאורה דט"ס הוא וז"ל אבל הניח את הטומר. וע' רמב"ם בפי' המשנה ובתיבורו שמפרש דאיכא ביניהו אם לא ביטל בידים רק ממילא ע"ש:

מידי הוא טעמא אלא לרבי יוחנן האמר ליה רבי יוחנן לתנא תני בטלו חייב (ח) ולא בטלו פטור דתני תנא קמיה דרבי יוחנן כל מצות לא תעשה שיש בה קום עשה קיים עשה שבה פטור ביטל עשה שבה חייב א"ל מאי קא אמרת קיים פטור לא קיים חייב ביטל חייב לא ביטל פטור תני א ביטלו ולא ביטלו ורבי שמעון בן לקיש אומר קיימו ולא קיימו במאי קא מיפלגי ב בהתראת ספק קא מיפלגי מר סבר התראת ספק ג שמה התראה ומר סבר התראת ספק ד לא שמה התראה ואזדו לטעמייהו ה דאיתמר שבועה שאוכל ככר זה היום ועבר היום ולא אכלה רבי יוחנן ור"ל דאמרי תרוייהו אינו לוקה רבי יוחנן אומר ו אינו לוקה

משום

אלא דוקא כשמקיים העשה אחר שעבר הלאו בתוך כדי דיבור וכן פי' הקונטרס בפרק שילוח הקן (חולין דף קמא.) ומיהו קלת קשה דא"כ צריך לפרש הא דקתני מחזיר ואינו לוקה שמחזיר מיד בתוך כדי דיבור אחר הגירושין וכן המשלח ואינו לוקה ולא משמע הכי כלל דהא משמע דמהדר אתקנתא היאך יפטר ממלקות שיחזיר או ישלח ואפי' אחר כדי דיבור נמי (ד) משמע שבא לשאול עליו לבית דין אם יש לו תקנה דאי דוקא בתוך כדי דיבור הכי הוה ליה למימר אם החזיר אינו לוקה ושמא יש ליישב פירוש הקונטרס דשמעתין (ה) דהכא ליכא למימר דשפיר הוי כל ימיו בעמוד והחזר דמשמע לעולם אף כשבא לב"ד כל זמן שבידו להחזיר אפילו מיאן להחזיר כשבא לב"ד דהא דרשינן ליה מיתורא דכל ימיו דהכי קאמר לא יוכל לשלחה שילוחין שיהו שילוחיה כל ימיו דהיינו באינו מחזיר כלל:

ח) **מידי הוא טעמא אלא לר' יוחנן האמר ליה רבי יוחנן לתנא תני ביטלו חייב לא ביטלו פטור.** משמע אבל רבי שמעון בן לקיש דאית ליה קיימו ולא קיימו לית ליה תירוצא דבעמוד והחזר קאי דדרים כל ימיו תהיה לו לאשה ולא ישלחנה וא"ת לילקי גם כי החזירה דהאי אינו לאו הניתק לעשה הוא שקדמו עשה ללאו לריש לקיש דלית ליה דרשה דעמוד והחזר קאי ופי' בקונטרס דלריש לקיש לאו שקדמו לעשה ולאו שניתק לעשה שוין ואין לוקין עליו אלא יקיים העשה מיד כשיזהירו לו בית דין להחזירה ועשה לריש לקיש דסבירא ליה לאו שניתק לעשה ולאו שקדמו עשה שוין טמא שבא אל המקדש דמתני' אמאי לקי הרי הוא ניתק לעשה ויקיים העשה כשיזהירו לו ב"ד לצאת מן המקדש כיון דאית ליה לאו שקדמו עשה (ו) אין לוקין עליו וי"ל דמייתי שמזהירין אותו לצאת ואומר שלא יצא ומיד לקי לריש לקיש דסבר קיימו ולא קיימו וא"ת מאי פריך לעיל כתיבה ותניא תניא טמא שבא אל המקדש דלקי ואמאי לא דחי אותה דכי נמי לאו שקדמו (ו) לעשה אין לוקין הכא לקי כשמזהירין לו ב"ד לצאת והוא אומר שלא יצא ויש לומר דהאי טעמא דפריש לא שייך אלא לריש לקיש דאמר קיימו ולא קיימו אבל הכא דמייתי תניא היינו אליבא דר' יוחנן דאית ליה ביטלו ולא ביטלו וא"כ כי נמי מזהירין (ח) לא יצא ולא מיחייב כיון דעדיין לא ביטל ודוחק הוא האי תירוצא ולכך פי' הר"ר שלמה מדרו"ש הניחא למ"ד ביטלו קאי אאתקפתא דלעיל דדייק ממתני' דהטמא הבא אל מקדש דלאו שהקדימו (ט) לעשה לוקין דאי אין לוקין דמשום שניתק לעשה וכל כמה שלא בטלו חשיב ניתק כל כמה שבידו וא"כ כיון שאם ירצה לצאת היאך לקי הא מסכחת ליה וכו' לאו שקדמו לעשה לוקין עליו כי נמי אין לוקין דמשום דחשיב ניתק לעשה הכא לוקין דמסכחת ליה לא קיימו משנכנס למקדש טמא והזהירו לו שילא ואינו יוצא ועוד ראיה להאי פירושא דקאי לעיל כדפי' דאי כפ"ה דפי' דקאי אעמוד והחזר קשה דכיון דכל ימיו דרשינן כל ימיו בעמוד והחזר קאי א"כ מאי פריך למ"ד קיימו נהי דבשאר לאו הניתק לעשה לקי בשלא קיימו כשיזהירו ב"ד מ"מ הכא גלי קרא דלא לקי כשלא קיימו כיון דהוה בעמוד והחזר כל ימיו ומיהו י"ל דלא מיסתברא ליה להעדיפו משאר לאו הניתק לעשה שבש"ס משום דדרשינן ביה כל ימיו. כך הקשה מש"ח ותירץ וש"ע: **במאי קא מיפלגי בהתראת ספק דרבי יוחנן אית ליה שמה התראה וריש לקיש אית ליה לאו שמה התראה.** (ו) ופי' לכך לא תני ריש לקיש בטלו חייב כגון שלקח האם מעל הבנים ושחטה דלא לקי משום דהוי התראת ספק ושמא לא יבטל העשה וכל אימת דלא ביטל עשה פטור ולא קיימו ולא קיימו א"כ היכי דייק דלעולם בעינן התראה בשעה שעובר על אזהרתו ואפילו היא תלויה בדבר כדאמרינן בשבועות (דף כח:) גבי שמעתא דככרות ולכך לא מצי אמר רשב"ל בטלו ולא בטלו ולכך אמר קיימו פטור לא קיימו חייב וא"ת (ב) לא קיים שילוח האם כשבית דין הזהירו לו לא ליילקי דבשעה שעבר התראת ספק היא דשמא יקיים העשה ושלחנה תכף לאחר שנטלה וי"ל דהשתא מיהא עובר בלא תקח האם דהא לא קרי מחוסר מעשה וא"כ יש לנו לומר שלא יקיימנה אם הוא עושה לעולם מה שהוא עושה עתה שלא משלחה שעובר בלאו ואינו מקיים העשה [9] דהכי נמי אמרינן בזיר שהיה שותה לדוקה על כל אחת (לקמן דף כא.) דלא הוי התראת ספק משום דשמא יפשל על זירותו משום דכיון שהוא עומד הוא עובר ויש לנו לומר שמעולם יעמוד כמו שהוא עכשיו ולא ישאל לחכם לעולם והלכך לקי כל כמה דלא שאל ושפיר הוי התראת ודאי הכא נמי יש לנו לומר לעולם לא יקיים העשה והוי התראת ודאי אבל לרבי יוחנן דתלי מלקות בביטול העשה הוי ליה ממחוסר מעשה דכל אימת דלא עשה שום דבר ולא ביטל שום דבר לא ילקה ופ"ה קשה להבין והשתא לא מפרש הש"ס טעמא אמאי לא אמר ר' יוחנן קיימו ולא קיימו כריש לקיש דודאי בטלו ולא בטלו מסתברא טפי ולא הולכך לומר טעמא אלא (ג) רשב"ל אמאי לא אמר כר' יוחנן: **ועבר היום ולא אכלה רשב"ל אומר פטור דהוי התראת ספק.** ואם תאמר למאי דפריש דאי עומד לעולם כאשר הוא עושה עכשיו עובר ולא הוי התראת ספק א"כ הכא נמי לא הוי התראת ספק ויש לומר (ה) מ"מ אינו ז) מתחייב עדיין סמוך להתראה לעבור דדוקא גבי זיר שאתה יין מיד ועובר אמרינן דיש לנו לומר שלא נשאל עכשיו: אי

עין משפט נר מצוה

כג א מיי' פט"ז מהל' סנהדרין הלכה ד סמג עשין קה וע"ש בכ"מ ובפ' י"ח שם הלכה ב:
כד ב מיי' שם פט"ז הלכה ד ופ"ה מהל' שבועות הלכה ב וע"ש בכ"מ:
כה ג מיי' פ"ד מהל' שבועות הלכה כ:

הגהות הב"ח

(א) גמ' בטלו חייב לא כל"ל ואות ו' נמחק: (ב) רש"י ד"ה ורים לקיש וכו' איכא למימר בה התראת ולאי: (ג) ד"ה אוכל וכו' יוסב בטל כל"ל ואות ו' נמחק: (ד) תוס' ד"ה (בע"א) המאמ וכו' אחר כדי דבור נמי דהלשון משמע שבא לשאול: (ה) בא"ד פי' הקונטרס דשמעתין דאיכא למימר הא דקאמר הכא דהוי כל ימיו בעמוד והחזר משמע שפיר לעולם אף כשבא לב"ד כל"ל והד"ל עם ד"ה מידי הוא וכו' דלריש לקיש לאו שקדמו עשה כל"ל ואות למ"ד נמחק: (ו) בא"ד שקדמו עשה נמי אין לוקין עליו וי"ל: (ז) בא"ד דכי נמי לאו שקדמו עשה אין: (ח) בא"ד וא"כ כי נמי מזהירין לו ב"ד שיצא ולא יצא לא מחייב: (ט) בא"ד דלאו שהקדימו עשה לוקין דאי אין לוקין משום שמתק וכו' א"כ כיון שאם ירצה לצאת ויצא היאך לקי וכו' היכי דייק לאו שקדמו עשה וכו' דקאי אדלעיל כדפי': (י) ד"ה נמאי וכו' לאו שמה התראה פי' ולכך לא מתי וכו' האם מעל הבנים ואח"כ שחטה דהתם לא לקי משום דהוי התראת ספק דשמא לא יבטל העשה וכל אימת דלא ביטל עשה פטור ואי קשיא אמאי לא לקי הא מסכחת ליה וכו' שמבטלו תיי' רש"י: (כ) בא"ד וא"ת כי לא קיים נמי שילוח האם כשב"ד הזהירו לו אמאי לילקי וכו' וי"ל כיון דהשתא מיהא וכו' א"כ יש לנו לומר שלא יקיימנה אח"כ אלא הוא עושה לעולם וכו' והכי נמי אמרינן וכו' כל אחת ואחת דלא הוי התראת ספק דשמא ישאל על מידתו משום דכיון דבשעה שהוא עומד עכשיו הוא עובר יש לנו לומר שלעולם יעמוד כמו שהוא וכו' הכי נמי יש לנו לומר הכא לעולם לא יקיים העשה: (ל) בא"ד אלא לרשב"ל אמאי: (מ) ד"ה ועבר וכו' וי"ל דמ"מ אינו מתחייב כיון דסמוך להתראה עדיין לא עבר דדוקא גבי זיר שאתה יין ועובר מיד אמרינן דיש

מסורת הש"ס

ח) שבועות כא., ט) [חולין פא.], ג) פסחים סג: שבועות ג: כא. תמורה ג:, ד) [כלקמן טז.], ה) לפי הרש"ל הד"ל, ו) רש"ל וא"ת הא מסכחת, ז) רש"ל מתחיל,

גליון הש"ם

תוס' ד"ה במאי וכו' דה"נ אמרינן בנזיר. עי' שבת דף ד ע"א תוס' ד"ה קוסס. גיטין דף לג ע"א תוס' ד"ה ופקעינהו:

מוסף רש"י

דאמרי תרוייהו אינו לוקה. פטור ממלקות דלא תעשה (פסחים סג:) ומכל מקום מולקין בטעמא של דבר, טעמא דיהיב מר לא יהיב מר, ומר ליה טעמא דמר, ולקמן מפרש פלוגתייהו (שבועות ג:).

רבינו חננאל

מאן תני כל לא תעשה שקדמו עשה לוקין עליו ר' יוחנן האמר ר' יוחנן לתנא תני קיימו ולא קיימו. וריש לקיש אמר בטלו ולא בטלו במאי פליגי בהתראת ספק כגון שלקח האם על הבנים ומתרין בו לא תקחנה ריש לקיש אמר כגון זו התראת ספק היא שיתכן לו אחרי שיקחנה ישלחנה והיכי היא התראת ודאי כגון שבא לשחטה והתרו בו אם תשחט אותה תלקה ושחטה ור' יוחנן אמר אפילו התראה בלקיחה שמה התראה. ואזדו לטעמייהו דאיתמר שבועה שאוכל ככר זה היום ועבר היום ולא אכלה ר' יוחנן ור' שמעון בן לקיש דאמרי תרוייהו אינו לוקה ר' יוחנן אמר אינו לוקה כר'.

משום דה"ל נלו שאין בו מעשה. אבל משום התראת ספק לא הוה מפטר דהתראת ספק שמה התראה: **משום דהויא לה הפרשת ספק.** אבל משום נלו שאין בו מעשה לא הוה מפטר דקסבר נלו שאין בו מעשה לוקין עליו: **ורבוייהו אליבא דרבי יהודה.** דאמר גבי נותר איצטריך לנתוקי נלו לעשה אע"ג דהתראת ספק היא ונלו שאין בו מעשה הוא. ר' יוחנן דייק מינה אלמא התראת ספק שמה התראה ור"ל דייק מינה אלמא נלו שאין בו מעשה לוקין עליו ולקמיה פריך דתרוייהו איכא למידק מינה: **הא ודאי הפרשת ספק היא.** הך דנותר ואיכא למידק נמי מינה התראת ספק שמה התראה: **כי אידך תנא.** דאמר לא שגירש את אשתו ונישאת וילדה ספק בן ט' לראשון ספק בן ז' לאחרון הכה זה וחזר והכה זה בשתי התראות דהויא לה כל חדא התראת ספק: **בשם אחת.** בהתראה אחת בתוך כדי דיבור דהויא לה התראת ודאי דממה נפשך חד מינייהו אבוה: **חוץ מנשבע וממיר ומקנלל את הבינו בשם.** של הקב"ה וטעמא מפרש בתמורה בפ"קי[1] ואי קשיא הא דלעיל נמי נשבע הוא ואמאי פטר ליה ר' יוחנן משום נלו שאין בו מעשה בהדיא מוקמינא לה להא דקתני נשבע בדבר שאין בו מעשה לוקה בשבועה לשעבר כגון אכלתי ולא אכל או לא אכלתי ואכל אבל באוכל ולא אכל לא לקי וטעמא מפרש[2] בשבועות ובתמורה [ג:] מקראי: **קשיא דרבי יהודה אדרבי יהודה.** לתרוייהו: **לר"ש.** דקשיא ליה התראת ספק תרי תנאי אליבא דר' יהודה: **לר' יוחנן.** דקשיא ליה נלו שאין בו מעשה: **הא דידיה והא דרביה.** לר' יהודה נלו שאין בו מעשה לוקין עליו והא דתניא אין לוקין עליו משום ר' יוסי הגלילי אמרה: **לוקה ואינו משלם.** קסבר שלם[3] מעיקרא משמע לא תקח האש אלא שלחנה קודם לקיחה ואע"ג דכתיב בתר לא תקח נלו לגמרא דאש לקחת שלם ויהיו נלו שניתן לעשה אלא נלו שקדמו עשה הוא: **וחכ"א כו'.** קסברי שלם אחר לא תקח משמע דכתיב והוה ליה ניתן לעשה ואש לקחת שלם: **זה הכלל כל מצות לא תעשה כו. אין לוקין עליה.** אלא יקיים העשה ויפטר: **א"ר יוחנן אנו אין לנו כו'.** כלומר משלם ואינו לוקה הא לא שלם לוקה ורבי יוחנן ביטלו ולא ביטלו אית ליה ומשמע ליה משלם דקתני משלם לכשירלה ואינו לוקה ואימתי הוא לוקה כשיהרגנה ויבטל את העשה בידים והיינו דקאמר אנו אין לנו כו' כלומר אע"ג דקתני מתני' זה הכלל כו' דמשמע כל מצות לא תעשה שים בה קוס עשה שוות לו אנו אין לנו בכולן שוה לו שיהא פטור המלקות תלוי בקיום העשה אלא בין קיים בין לא קיים פטור אלא זו ועוד אחרת דמשכחת בהו דלקי על ידי ביטול העשה דאילו בכולהו לא משכחת ביטלו אלא בהני תרי: **מחזיר ואינו לוקה.** אף כאן תלה פטורו של מלקות בקיום העשה: **הניחא למאן דאמר.** לא קיימו לוקה משכחת בה מלקות בלא קיימו: **אלא למאן דאמר ביטלו.** לוקה היכי משכחת לה: **הניחא בשילוח הקן משכחת לה.** ביטלו כששחטה אלא הכא היכי משכחת לה: **בדרבה מיניה.** מיתה ואין בו מלקות: **כל דמיניה.** בתמיה. וכי כל דימנו שתתקדש על ידי קבלתו: **הניחא למאן דאמר כו'.** פלוגתא היא במסכת גיטין בהשולח גט (דף לה:): **על דעת רבים.** שמלא בה עון (ג) שאסורה לו והדירה על דעת רבים ועל דעת בית דין: **ומו ליכא.** מלות לא תעשה שים בה קוס עשה דלילקי עלה: **משכון.** משכחת לה ביטלו ששרפו: **הרי משכונו של גר.** ושרפו בחיי הגר ואין לו יורשין דליתא בתשלומין: התם

אי דקטלה קם ליה בדרבה מיניה. ואם מתה א"כ לא בטלה איהו ואם תאמר דלמא מיירי דקטלה ומ"מ לא הוי קס ליה בדרבה מיניה דמיירי שהרגה בשוגג (ד) וי"ל דא"כ היינו כמו מתה מאליה כיון דהרגה שלא במתכוין כך הקשה מס"ח ותירץ:

בגון שהדירה ברבים. פי' הקונטר' שמלא לה עון שאסורה לו והדירה ולא נראה דא"כ אינו מצוה לקיימה אלא נראה שהדירה בלא שום עון ושפיר חל עליה כגון דאמר קונס תשמישך עלי כדאיתא בנדרים (דף פא:): **והא איכא העבט תעביטנו לא תבוא אל ביתו השב תשיב לו** ומשכחת לה בו'. וא"ת והא הוי עשה שקדמו לאו דהשבת העבוט שייך קודם שיעבוד ליך אל ביתו לעבוט עבוטו דבמשכנו בראשו שייך השבת העבוט[5] וי"ל דדרשינן בפרק אלו מציאות (ב"מ לא:) מיתורא דהשב תשיב דקאי למשכנו אלא בראשו א"כ על כרחך שייך עשה דהשב תשיב לו לאחר שעבר כדאמרינן לעיל אם אינו עניין לפניו תהו עניין לאחריו: **התם איתא בתשלומין.** כשהרפו וחייב ממון הלכך לא משכחת ביה בטלו דכל אימת דיש לו ממון לא יקה ויש ספריס דגרסי ואינו לוקה ומשלם כלומר הכא על כרחך אינו לוקה הואיל ומיפטר בתשלומין אבל ליכא לפרוסי דתרתי לא עבדינן ליה מלקות וממון משום כדי רשעתו והלכך משלם ואינו לוקה דזה אינו חדא דא"כ אדרבה יש לנו לומר יקה ולא ישלם דבפ' אלו נערות (כתובות דף לב:) אמר ר' יוחנן דהיכא שמצינו ממון ומלקות מילקא לקי ממונא לא משלם ועוד דא"כ

כו א מיי' פ"י מהל' קרבן פסח הל' יא ופי"מ מהל' פסולי המוקדשים הלכה ט:

כז ב מיי' פי"ח מהל' סנהדרין הלכה ו [ובכ"מ אלפס שבועות סוף פ"ד דף שג.]:

כח ג מיי' שם הלכה ב [ובכ"מ אלפס שם]:

כט ד מיי' פי"ג מהל' שחיטה הלכה ו סמג עשין סה טוש"ע י"ד סי' לצב סעיף ו:

ל ה מיי' פי"ח מהל' נערה הלכה ז ועיין בכ"מ בפט"ז מהלכות סנהדרין הל' ד:

לא ו מיי' פי"ג מהל' שבועות הל' ח סמג לאוין רא טוש"ע י"ד סי' רכח סעיף טג:

לב ז מיי' שם טוש"ע שם סעיף כח:

לג ח מיי' פט"ז מהל' סנהדרין הל' יב ופי"מ הלכה ב ופ"ג מהל' גזילה הל' ו ופ"ו מהל' נערה הלכה יא ופ"ו מהל' תרומות הלכה ו ופ"ד מהל' חובל הל' ט טור ח"מ סי' שנ:

תורה אור השלם

1. וְלֹא תוֹתִירוּ מִמֶּנּוּ עַד בֹּקֶר וְהַנֹּתָר מִמֶּנּוּ עַד בֹּקֶר בָּאֵשׁ תִּשְׂרֹפוּ:
שמות יב י

2. לֹא תַעֲשֹׁק אֶת רֵעֶךָ וְלֹא תִגְזֹל לֹא תָלִין פְּעֻלַּת שָׂכִיר אִתְּךָ עַד בֹּקֶר:
ויקרא יט יג

3. וְהָיָה כִּי יֶחֱטָא וְאָשַׁם וְהֵשִׁיב אֶת הַגְּזֵלָה אֲשֶׁר גָּזָל אוֹ אֶת הָעֹשֶׁק אֲשֶׁר עָשָׁק אוֹ אֶת הַפִּקָּדוֹן אֲשֶׁר הָפְקַד אִתּוֹ אוֹ אֶת הָאֲבֵדָה אֲשֶׁר מָצָא:
ויקרא ה כג

4. כִּי תֵשֶׁה בְּרֵעֲךָ מַשֶּׁאת מְאוּמָה לֹא תָבֹא אֶל בֵּיתוֹ לַעֲבֹט עֲבוֹטוֹ:
דברים כד י

5. הָשֵׁב תָּשִׁיב לוֹ אֶת הָעֲבוֹט כְּבֹא הַשֶּׁמֶשׁ וְשָׁכַב בְּשַׂלְמָתוֹ וּבֵרֲכֻךָ וְלֹךְ תִּהְיֶה צְדָקָה לִפְנֵי יְיָ אֱלֹהֶיךָ:
דברים כד יג

גליון הש"ם

גמ' אי דקטלה קם ליה בדרבה מיניה. קשה לי הא משכחת לה היכא טריפה לאינו חייב מיתה ומכל מקום בפשוטו היה המיוב עליו דלא יוכל לשלחה והעשה לו תהיה לאשה וע"ע: **תוס'** ד"ה **אי** וכו' ביון דהרגה שלא במתכוין. קשה לי דמ"מ משכחת במזיד ולא אתרו ביה:

הגהות הב"ח

(א) גמרא א"ל יוחנן אומר היה ר' יהודה משום רבי יוסי הגלילי: **(ב)** שם א"ל יוחנן אנו אין לנו: **(ג)** רש"י ד"ה על דעת רבים שמלא בה עון. נ"ב דבלא עון לא מלי להדירה הכא משועבד לה: **(ד)** תוס' ד"ה אי דקטלה וכו' שהרגה בשוגג. נ"ב פי' ולדמא ס"ל חייבי מיתות שוגגין חייבין מלקות עיין פ' אלו נערות סוף דף ל"ד:

מוסף רש"י

דהוי התראת ספק וכי מתריה ביה אכלהו היום פן תעבור על השבועה, שמא יעבור שמא לא יעבור על התראתנו, דעדיין יש שהות ביום (פסחים סג:) ואין המתרה יכול לכוין שיעבור היום בתוך כדי דבור של התראה (שבועות כא.). דאי אתרו ביה בתוך כדי דבור אי לא תכה שניהם, שנמצא זו מיום בהתראה זו, לאמרי לי שהות, וכן כל היום כולו, ואפילו כי עבר היום יכול לומר שכוח הייתי ולא מזכרתי לא בשבועה ולא בהתראה ואינו לוקה (תמורה ג:). **ליתן עשה אחר לא תעשה.** אם תותיר ועברת על לאו, בשם תפרפנו, ומקו הכתוב בעשה זה מעונשן של שאר לאוין לומר זה עונשו ומקנת עבירתו שיכרפנו (שבועות ג:). כל לאו שניתן לעשה אין לוקין עליו, דמשמע זו היא תקנתו אם תעבור על הלאו הא ומיעגל, ועוד דלא דמי לגלאו דחקיפה סהמלקות נקמך לו (פסחים פד.). **לומר שאין לוקין עליו.** משמע שזה עונשו של לאו, שאם יותירו ישרפנו ויפטר (סנהדרין סג:) שהעשה האמור אחריו מקנתו וכפרתו על עבירת הלאו (לעיל ד:). **הכה זה וחזר והכה זה.** מי אלא שהכה אחר גיעוי אלאה מדשים וילדה, ספק בן תשעה לראשון ספק בן שבעה לאחרון, וכשגדל הכה את האחד וחזר והכה את הראשון (שם פב:). **או:** שחכנון במקל בהכאה אחת (מזרחי לא.). **חייב.** בהתראת ודאי היא (מזרחי פב:): דבהתראת ודאי התרו בו אל תכה שניהם, שנמצא זו מכיון שהכה אחת (מזרחי לא.). **בבת אחת.** בהכאה אחת (מזרחי לא.). הרים שתי ידיו והכה זה בשתת וזה בשתת (שם פב:). **או:** שחכנון בשתי הכאות. **בזה אחר זה פטור.** דאיכא שתי התראות וכל חדא וחדא הוה התראת ספק, ולא"ק התראת ספק, ולא"ק התראת ספק שמה מעיקרא משמע דאין כאן לאו שניתן לעשה, דאע"ג דכתיב שלא תשלה אחר לא תקח, לאו למימרא דאש לקחת שלם, אלא לא תקח אלא שלחנה קודם לקיחה ואע"ג דכתיב בתר לא תקח נלו לגמרא דאש לקחת שלם ויהיו נלו שניתן לעשה הוא (שם). **זה הכלל כו' אין חייבין עליה.** אלא אם כן לא קיימו תוך כדי דבור למאן דאמר קיימו ולא קיימו, אלא משלה תוך כדי דבור ולא קיימו, ואם לא שלח לוקה ואריך לשלח אחר לקיחה משמע, ולמאן דאמר בטלו ולא בטלו, בעי עד שישחטו אותה ואי לא לא לקי (חולין קמא.). **אם ישראל הוא.** שיכול לקיים העשה ויחזירנה, **ואם כהן הוא.** שאסור בגרושה (לעיל טו.). **על דעת רבים.** שאומרים לו נדור (ערכין כג.), כך יאמרו לו הרי אנו מדירין אותך על דעתנו (גיטין לו.).

עין משפט נר מצוה

משום דהוי לאו שאין בו מעשה וכל לאו שאין בו מעשה אין לוקין עליו ר"ל אומר אינו לוקה משום דהוי התראת ספק וכל התראת ספק [6]**לא שמה התראה ותרוייהו אליבא דרבי יהודה דתניא** [1]**ולא תותירו ממנו עד בקר והנותר ממנו עד בקר וגו' אבא הכתוב ליתן עשה אחר לא תעשה לומר שאין לוקין עליו דברי רבי יהודה ר' יוחנן דייק הכי טעמא דבא הכתוב הא לא בא הכתוב לוקה אלמא התראת ספק שמה התראה ור"ל דייק הכי טעמא דבא הכתוב הא לא בא הכתוב לוקה אלמא לאו שאין בו מעשה לוקין עליו ור"ש בן לקיש נמי הא ודאי התראת ספק הוא סבר לה כאידך תנא דר' יהודה דתניא** [2]**הכה זה וחזר והכה זה קילל זה וחזר וקילל זה הכה שניהם בבת אחת או קילל שניהם בבת אחת חייב רבי יהודה אומר בבת אחת חייב בזה אחר זה פטור ורבי יוחנן נמי הא ודאי לאו שאין בו מעשה הוא סבר לה כי הא** [7]**דאמר רב אידי בר אבין אמר רב עמרם א"ר יצחק א"ר יוחנן** [6] **ר' יהודה אומר משום רבי יוסי הגלילי** [8]**כל לא תעשה שבתורה לאו שיש בו מעשה לוקין עליו לאו שאין בו מעשה אין לוקין עליו** [3]**חוץ מן הנשבע** [9]**ומימר והמקלל את חבירו בשם קשיא דרבי יהודה אדרבי יהודה אי לר"ש בן לקיש תרי תנאי אליבא דרבי יהודה אי לרבי יוחנן לא קשיא הא דידיה הא דרביה** [6]**תנן התם הנוטל אם על הבנים רבי יהודה אומר לוקה ואינו משלם וחכ"א** [7]**משלם ואינו לוקה זה הכלל כל מצות לא תעשה שיש בה קום עשה אין חייבין עליה א"ר יוחנן** [8] **אין לנו אלא זאת ועוד אחרת א"ל ר' אלעזר היכא א"ל לכי תשכח נפח דק ואשכח דתניא** [9]**אונס שגירש אם ישראל הוא מחזיר ואינו לוקה ואם כהן הוא לוקה ואינו מחזיר הניחא למאן דתני** [10]**קיימו ולא קיימו אלא למאן דתני ביטלו ולא ביטלו בשלמא גבי שילוח הקן משכחת לה אלא אונס ביטלו ולא ביטלו היכי משכחת לה** [9]**אי דקטלה קם ליה בדרבה מיניה אמר רב שימי מחוזנאה** [7]**כגון שקיבל לה קידושין מאחר אמר** [10]**רב אי שוויתיה שליח איהי קא מבטלא ליה אי לא שוויתיה שליח כל כמיניה ולא כלום היא אלא אמר רב שימי מנהרדעא כגון שהדירה ברבים הניחא** [10]**למ"ד נדר שהודר ברבים אין לו הפרה אלא למ"ד יש לו הפרה מאי איכא למימר דמדירה לה על דעת רבים דאמר** [6]**אמימר הלכתא** [11]**נדר שהודר ברבים יש לו הפרה** [11]**על דעת רבים אין לו הפרה ותו ליכא והא איכא** (סימן גז"ל משב"ן ופא"ה) **גזל דרחמנא אמר** [2]**לא תגזול** [3]**והשיב את הגזלה משכון דרחמנא אמר** [4]**לא תבא אל ביתו לעבוט עבוטו** [5]**השב תשיב לו** [12]**העבוט כבא השמש ומשכחת לה בקיימו ולא קיימו וביטלו ולא ביטלו התם כיון דחייב בתשלומין** [7]**אין לוקה ומשלם מתקיף לה רבי זירא הא איכא משכונו של גר ומת הגר** התם

כגון שהדירה ברבים. פי' הקונטר' שמלא לה עון שאסורה לו והדירה ולא נראה דא"כ אינו מצוה לקיימה אלא נראה שהדירה בלא שום עון ושפיר חל עליה כגון דאמר קונס תשמישך עלי כדאיתא בנדרים (דף פא:): **והא איכא העבט תעביטנו לא תבוא אל ביתו השב תשיב לו ומשכחת לה בו'.** וא"ת והא הוי עשה שקדמו לאו דהשבת העבוט שייך קודם שיעבוד ליך אל ביתו לעבוט עבוטו דבמשכנו בראשו שייך השבת העבוט[5] וי"ל דדרשינן בפרק אלו מציאות (ב"מ לא:) מיתורא דהשב תשיב דקאי למשכנו אלא בראשו א"כ על כרחך שייך עשה דהשב תשיב לו לאחר שעבר כדאמרינן לעיל אם אינו עניין לפניו תהו עניין לאחריו: **התם איתא בתשלומין.** כשהרפו וחייב ממון הלכך לא משכחת ביה בטלו דכל אימת דיש לו ממון לא יקה ויש ספריס דגרסי ואינו לוקה ומשלם כלומר הכא על כרחך אינו לוקה הואיל ומיפטר בתשלומין אבל ליכא לפרוסי דתרתי לא עבדינן ליה מלקות וממון משום כדי רשעתו והלכך משלם ואינו לוקה דזה אינו חדא דא"כ אדרבה יש לנו לומר יקה ולא ישלם דבפ' אלו נערות (כתובות דף לב:) אמר ר' יוחנן דהיכא שמצינו ממון ומלקות מילקא לקי ממונא לא משלם ועוד דא"כ

אי דקטלה קם ליה בדרבה מיניה. ואם מתה א"כ לא בטלה איהו ואם תאמר דלמא מיירי דקטלה ומ"מ לא הוי קס ליה בדרבה מיניה דמיירי שהרגה בשוגג (ד) וי"ל דא"כ היינו כמו מתה מאליה כיון דהרגה שלא במתכוין כך הקשה מס"ח ותירץ:

בגון שהדירה ברבים. פי' הקונטר' שמלא לה עון שאסורה לו והדירה ולא נראה דא"כ אינו מצוה לקיימה אלא נראה שהדירה בלא שום עון ושפיר חל עליה כגון דאמר קונס תשמישך עלי כדאיתא בנדרים (דף פא:): **והא איכא העבט תעביטנו לא תבוא אל ביתו השב תשיב לו ומשכחת לה בו'.** וא"ת והא הוי עשה שקדמו לאו דהשבת העבוט שייך קודם שיעבוד ליך אל ביתו לעבוט עבוטו דבמשכנו בראשו שייך השבת העבוט[5] וי"ל דדרשינן בפרק אלו מציאות (ב"מ לא:) מיתורא דהשב תשיב דקאי למשכנו אלא בראשו א"כ על כרחך שייך עשה דהשב תשיב לו לאחר שעבר כדאמרינן לעיל אם אינו עניין לפניו תהו עניין לאחריו: **התם איתא בתשלומין.** כשהרפו וחייב ממון הלכך לא משכחת ביה בטלו דכל אימת דיש לו ממון לא יקה ויש ספריס דגרסי ואינו לוקה ומשלם כלומר הכא על כרחך אינו לוקה הואיל ומיפטר בתשלומין אבל ליכא לפרוסי דתרתי לא עבדינן ליה מלקות וממון משום כדי רשעתו והלכך משלם ואינו לוקה דזה אינו חדא דא"כ אדרבה יש לנו לומר יקה ולא ישלם דבפ' אלו נערות (כתובות דף לב:) אמר ר' יוחנן דהיכא שמצינו ממון ומלקות מילקא לקי ממונא לא משלם ועוד דא"כ

רבינו חננאל

ותרוייהו אליבא דר' יהודה דתניא ולא תותירו ממנו עד בקר בא הכתוב ליתן עשה אחר לא תעשה לומר שאין לוקין עליו דברי ר' יהודה. ר' יוחנן דייק הכי טעמא דבא הכתוב הא לא בא הכתוב לוקה אלמא התראת ספק שמה התראה. וריש לקיש דייק לאו שאין בו מעשה לוקין עליו. ואקשינן לריש לקיש והא התראת ספק היא שמתרין בו לא תותירו ויתכן שלא יותיר ואם יותיר ישרפנו ולמה אמר טעמא דבא הכתוב הא לא בא הכתוב חייב. ופריק ריש לקיש דאמר (באידך דלא כר') [כאידך תנא דר'] יהודה דתנינן בענין מי שגירש אשתו ולא שהתה ג' חדשים ונישת וילדה ואין ידוע אם בן ט' לראשון אם בן ז' לאחרון ועמד זה הילוד והכה זה וחזר והכה זה קילל זה וחזר וקילל זה כו' ר' יהודה אומר בבת אחת חייב שאחד מהן אביו. בזה אחר זה פטור שמפני כשמתרין בו כך אומרים לו אל תכה זה שאם תחזיר ותכה האחר תתחייב נמצאת התראה זו בספק שיתכן שלא יכה ושלא יקלל האחר ולא תחייב וכל כי האי גוונא בהתראת ספק פטור. ואקשינן ולר' יוחנן לאו דנותר לאו שאין בו מעשה הוא אמאי תני ר' יהודה טעמא דבא הכתוב הא לא בא הכתוב חייב. ופריק ר' יוחנן דאמר כי האי דאמר ר' יהודה משום ר' יוסי הגלילי כל לא תעשה שבתורה יש בו מעשה לוקין עליו אין בו מעשה אין לוקין חוץ מן הנשבע ומימר והמקלל את חברו בשם. אי הכי קשיא דר' יהודה אדר' יהודה הכא תני טעמא דבא הכתוב הא לא בא

הכתוב לוקה מכלל דלאו שאין בו מעשה לוקין עליו והדר תני דא כל לאו שאין בו מעשה אין לוקין עליו. ופרקינן הא דידיה לוקין עליו. הא דר' יוסי הגלילי רביה דאמר אין לוקין עליו. וכן פריק ריש לקיש בהתראת ספק תרי תנאי ואליבא דר' יהודה. תנן התם במסכת שחיטת חולין הנוטל אם על הבנים ר' יהודה אומר לוקה ואינו משלם וחכ"א משלם ואינו לוקה. זה הכלל כל מצות לא תעשה שיש בה קום עשה אין חייבין עליה. א"ר יוחנן אנו אין לנו אלא זאת ועוד אחרת. נפק ר' אלעזר דק ואשכח זו דתנן אונס שגירש אם ישראל הוא מחזיר ואינו לוקה ואם כהן הוא לוקה ואינו מחזיר. ואמרינן הניחא למאן דתני קיימו ולא קיימו נמצא אונס שגירש שוה לנוטל אם על הבנים. אלא למאן דתני ביטלו ולא ביטלו בשלמא גבי שילוח הקן משכחת לה ביטלו כגון דשחטה לאם אלא גבי אונס היכי משכחת לה דביטלו אי קטלה לאיתתיה קם ליה (והשאר חסר):

דל"כ מאי פריך והרי משכונו של גר ומת הגר ומשני התם גברא בר תשלומין ושיעבודא דגר פקע ומאי שנא הא כיון דלא משלם מ"כ ביטלו ולילקי וליכא נמי שתי רשעיות לכן צ"ל כדפירשתי כיון דגברא בר תשלומין וכל אימת דמשלם לא לקי הלכך לא משכחת ליה ביטלו אבל קשה לר"ל מיהא משכחת שפיר קיימו ולא קיימו כשב"ד הזהירו להחזיר ואומר שלא יחזיר ונראה למורי דודאי הכי נמי דמשכחת לה לר"ל אבל לרבי יוחנן דאמר זאת ועוד אחרת ותו לא הוא דאמר לטעמיה ביטלו ולא ביטלו אבל לר"ל משכחת לה שפיר ע) בהדיה (ב) והשבת העבוט אבל קשה דמשמע דמקשה פריך שפיר פ) וקיימו נקט אגב גברא: **ביניתא דבי כרבא.** פי' הקונטר' תולעת הנמצאת בכרוב ונקר' ליי"ל א) וקשה דמאי קמ"ל פשיטא דשרץ גמור הוא ופר"ת ביניתא כמו דג קטן הנמצא במחרישה ג) וקמ"ל דאע"ג (ג) דנמצא במים היה מותר לפי שיש לו קשקשים אפ"ה לוקה אע"ג דאי הוי במים טהור: **ריסק ט' נמלים ואחד חי.** פי' שלש אבל ודאי הוה מת דאי ר"ל חי ממש א"כ היאך משלים לכזית גדולות וא"ת ול"ל שיהא שלש בכזית ממנו לילקי משום לאו דשרצים הלכך אתא אכילה דשרצים לומר דאי איכא כזית הרבה ואכל חד (ד) זית חייב דליכא למימר דאתא לומר דבעינן דאית ביה כזית ולעולם בעינן שיהא שלש דהא ליתא דנמלה כל שהוא חייב א"כ על כרחך אכילה אתא למידרש היכא דאיכא ה' זיתים או ד' ואכל חד (ה) מינייהו דחייב וי"ל לכך נקט אחד שלש דאיכא לאו דשרצים דלא נכתבו בלשון אכילה ומאותם לא יצאה עד שיאכל הבריה שלימה אבל ודאי היכא דכתיב ביה לאו בלשון אכילה לקי אף כשהבריה אינה שלימה אבל קשה היכא יצטרף אותו שלש לכזית גדולות והלא אין איסור נבלה חל עליו דה"ג אמר במס' מעילה פרק קדשי מזבח (דף טו. ושם) דאין איסור נבלה חל על איסור (נבלת) בהמה טמאה וי"ל דהכא אתיא כמאן דאית ליה איסור חל על איסור דאיכא מאן דאמר התם דלאכילה נמי מצטרפין לנקות משום נבלה טמאה וטהורה ואע"ג שאין (ו) איסור כולל ולא איסור מוסיף והטעם משום דמצינו דאיסור נבלה חל על איסור דחלב ואפילו למאן דלית ליה איסור חל על איסור כלל אמרינן נמי דטמאים מצטרפין מהאי טעמא [וע"ע תוס' מולין לו: ד"ה ור' יהודה]:

ואפילו שנים והוא. וא"ת ומאי חידוש הוא בשנים יותר מבעשר כיון דבשנים [והוא] איכא כזית וי"ל דקמ"ל רבותא טפי דכיון דעתה כשהוא חי שלש משלימו לכזית אבל בע' נמלים דאיכא אפילו האחר לא היה משלימו לכזית אבל בע' נתרסקו כולם היה משלים שיש מהם הרבה:

ולא פליגי הא ברבי הא בזוטרי. פי' ברבי אחד והוא ולא ידענא (ז) כיון דנחית להכי לימא בחד לבד לוקה שש משום בריה ומשום כזית נבלה ושמא לא שכיח דבחד איכא כזית: ורבנן

מיבעי אפרושי מספק דלא צריך אלא אפילו לקרות עליו את השם ולומר מעשר עני של כרי זה יהא בלפונו או בדרומו נמי לא צריך: קורא

התם גברא בר תשלומין הוא. כשנרפו ולא נתחייב מלקות בביטול זה והאי דלא משלם משום דשיעבודא דגר קא פקע לאחר זמן: **מעזוב אופס.** וקא סבר תעזוב לאחר עבירת הלאו משמע לא תכלה ואם כליתיה תעזוב אותם: **משכחת לה בביטלו.** כגון שטחן את החטין דתו לית ליה לקיומיה לעשה שהרי קנאן בשינוי כדתניא דבעודן חטה הוא מחייבו ליתנה אבל אם טחנן לא: **מירחו.** ונתחייב במעשר מעשר תחלה את הכרי ואחר כך נותן לו הפאה שלא להפסיד את העני שהלקט והשכחה והפאה פטורין מן המעשר) וזה הבילן לידי חיוב: **אבל נדבר מצוה.** כגון הכא דכל ימיו בעמוד והחזר קאי יש לו הפרה: **דהוה פשע ביניוקי.** מכה אותם יותר מדאי: **אדריה רב אחא.** שלא ילמד עוד תינוקות: **ביניתא דבי כרבא.** תולעת הנמצאת בכרוב שקורין ליי"ל: **אכל פוטיתא.** בלע שרץ המים: **לוקה ארבעה.** שני לאוין כתובין בשרץ המים אחד בתורת כהנים (ויקרא יא) ואחד במשנה תורה (דברים יד) ושני לאוין כתובין בשרץ שתם ו) ולא תשקצו את נפשותיכם בכל השרץ השורץ ולא תטמאו בהם מ) ומשמע בין שרץ המים בין שרץ הארץ הרי ד': **נמלה.** בלע נמלה חיה הואיל ובריה שלימה היא אכילתה בכל שהוא ולוקה חמש שני לאוין הכתובין בשרץ שתם כמו שפירשתי ושלשה לאוין הכתובין בשרץ הארץ בתורת כהנים: **לרעה לוקה שש.** חמש משום שרץ הארץ ואחד משום שרץ העוף דכתיב במשנה תורה (יד) וכל שרץ העוף טמא הוא לכם לא יאכלו. אבל לא תשקצו את נפשותיכם בבהמה ובעוף וגו' הכתוב בפרשת קדושים תהיו נ) אינו מן המנין דלאו בשרץ כתיב ואע"ג דכתיב ביה אשר תרמש האדמה לשון בריות גדולות הוא ושרץ לשון ב) קטנה ונמוכה שנכנסת בהלוכה בקושי ונראית כרוחשת: **בקרנא דאומנא.** מקיזי דם בקרן במגילה: **ריסק.** מיעך וכיתת ובילטל מתורת בריה: **משום כזית נבלה.** ס שכשבולעו הוא מת ומצטרף לכזית נבלה: **אפילו שנים.** מרוסקין והוא אם גדולים הן להיות כזית בין שלשתם כדמפרש ואזיל ולא פליגי: **טבל של מעשר עני.** שהופרשו כל מעשרותיו חוץ מזה לוקה ואע"ג דמעשר עני אין בו קדושה שהרי לזרים נאכל ובכל מקום אפ"ה טבל: **מה נהנו מעשר עני.** דכתיב לגר ליתום ולאלמנה ובעניות דשנה השלישית אף בשעריך האמור כאן יש ללמוד ממנו מעשר עני וה"ק לא תוכל לאכול טבל בעוד שהמעשר בתוכו שכתב בו בשעריך: **אין צריך לקרות את השם.** [דאמרינן] (סוטה דף מח.) דיוחנן כה"ג שלח בכל גבול ישראל וראה את עמי הארץ חשודין על המעשרות חוץ מתרומה גדולה אמר להן לישראל בניי כשם שהתרומה במיתה כך הטבל במיתה עמד ותיקן הלוקח מעם הארץ יפרים כל המעשרות ומעכבן לעצמו ואוכל מעשר ראשון שהרי מותר לזרים ומעשר שני אוכלו בירושלים ואם שנת מעשר עני היא נחלקו ר' אליעזר וחכמים וקאמר ר' אליעזר דלא מיבעי אפרושי מספק דלא צריך אלא אפילו לקרות עליו את השם ולומר מעשר עני של כרי זה יהא בלפונו או בדרומו נמי לא צריך: קורא

מן העיסה. פאה, אם לא נתנה כבר, ואילו לא"ק מן העיסה, לא, דקנייה בשינוי והוי ממון שאין לו תובעים דעד השתא דשה לאו שינוי הוא, דאוכל היה כמו שהיה (ב"ק שם.) ואם בע עני ונטל כדי פאה משמתה, לר' ישמעאל לא הוי גזל, לרבנן הוי גזל (סנהדרין שם). **דהוי פשע ביניוקי.** מוכטן יותר מדאי (גיטין לז.) מלקה אותן ומתים (בכורות מו.). **אדריה רב אחא.** שלא ילמד עוד תינוקות (שם). **אכל פוטיתא.** שרץ המים קטן שאין בו כזית ואפילו הכי כיון דבריה היא אכילה בלוקה ולוקה ד' מלקות (ערובין כח.). **לוקה ארבעה.** בשרץ המים כתיב בתורת כהנים אל תשקצו את נפשותיכם כל השרץ השורץ ולא תטמאו בהם, הרי כאן שנים, וכלל בהן בין שרץ הארץ בין שרץ המים, ומשום מבשרם לא תאכלו ומשום וכל אשר אין לו סנפיר וקשקשת לא תאכלו (שם, וכעי"ז פסחים כד.). **נמלה.** שהיא שרץ הארץ, לוקה חמש. תרתי הא דאמרן, וכל הולך על גחון לכל השרץ השורץ על הארץ לא תאכלום, הרי ג', וכל השרץ השורץ על הארץ שקץ הוא לא יאכל, הרי ד', ולא תטמאו את נפשותיכם בכל השרץ הרומש על הארץ הרי ה', ולא תטמאו בהם לרעה לוקה שש. **צרעה לוקה שש.** כגון שרץ העוף ויש בה אלו חמש לאוין ומוסיף עליה לאו דשרץ העוף בתשנה תורה וכל שרץ העוף טמא הוא לכם לא יאכלו, שרץ לשון רומס ונעגע ואינו נראה, ואין בהמה הנבזותן מן הארץ בכלל שרץ, הלכך לא תשקצו את נפשותיכם בבהמה ובעוף וגו' דכתיב בקדושים מהיו, אינו מן המנין דלאו בשרצים כתיב (פסחים כד: וכעי"ז ערובין שם). **ראפי' מעשר עני.** דקיל דלגרה בעלמא, דלאו לד קדושה אית ביה (יבמות פו.). **ואכלו בשעריך.** בשנה השלישית משתני קרא (שם). אין צריך לקרות את השם כו'. שלוקח פירות מעם הארץ בשנה השלישית ופא לו להפרים מעשר עני, אינו צריך לקרות עליו אם מעשר עני, דלמעשר ראשון ליכא למיחש, דליתי לו' ראיה דלא יהביה עם הארץ ולתיתיב ליה, ולתרומה ליכא למיחש דלא נחשדו עמי הארץ על התרומה דאית בה עון מיתה, ומעשר שני ליכא בשנה השלישית, אבל בתרומת מעשר מיחייב, דלא למדנו בה עון מיתה אלא מהיקשא דתרומה גדולה, והואיל ולא כתיב בה בפירוש מיתה, משום הכי לא ליתי ע"ה להיקשא ולא מפרש ממנה תרומת מעשר, ועל מעשר עני אין צריך לקרות עליו אפילו אם מעשר (נדרים פד.).

לד **א** מיי' פ"ח מהל' מתנות עניים הל' ב סמג לאוין רפד:

לה **ב** מיי' שם הל' ג והלכה ה:

לו **ג** מיי' פ"ו מהל' שבועות הלכה ח סמג לאוין רמח טוש"ע י"ד סי' רכח סעיף כח:

לז **ד** מיי' פ"ב מהל' מאכלות אסורות הל' יד סמג לאוין קלב טוש"ע י"ד סי' פד סעיף ו:

לח **ה** מיי' שם הל' כג [וברב אלפס מולין סוף פ"ג וביאור מרוץ בזה דף רפב.]:

לט **ו** מיי' שם:

מ **ז** מיי' שם פי"ז הל' לא ופ"ד מהל' דעות הל' ח סמג לאוין קמח טוש"ע א"ח סי' לב סעיף ב בהג"ה וסי' ג סעיף יז [וברב אלפס ברכות פרק ג דף טו.]:

מא **ח** מיי' פ"ב מהל' מאכלות אסורות הל' כט סמג שם טוש"ע י"ד סי' קטז סעיף ו [וברב אלפס שם]:

מב **ט** מיי' פי"ז מהל' מאכלות אסורות הלכה כד:

מג **י** מיי' שם פ"י הל' כ:

תורה אור השלם

1. וּבְקַצְרְכֶם אֶת קְצִיר אַרְצְכֶם לֹא תְכַלֶּה פְּאַת שָׂדְךָ בְּקֻצְרֶךָ וְלֶקֶט קְצִירְךָ לֹא תְלַקֵּט לְעָנִי וְלַגֵּר תַּעֲזֹב אֹתָם אֲנִי יְיָ אֱלֹהֵיכֶם: ויקרא כג כב
2. וְכָל הַשֶּׁרֶץ הַשֹּׁרֵץ עַל הָאָרֶץ שֶׁקֶץ הוּא לֹא יֵאָכֵל: ויקרא יא מא
3. וְהִבְדַּלְתֶּם בֵּין הַבְּהֵמָה הַטְּהֹרָה לַטְّמֵאָה וּבֵין הָעוֹף הַטָּמֵא לַטָּהֹר וְלֹא תְשַׁקְּצוּ אֶת נַפְשֹׁתֵיכֶם בַּבְّהֵמָה וּבָעוֹף וּבְכֹל אֲשֶׁר תִּרְמֹשׂ הָאֲדָמָה אֲשֶׁר הִבְדַּלְתִּי לָכֶם לְטַמֵּא: ויקרא כ כה
5. לֹא תֹאכַל לָאֶבֶל בִּשְׁעָרֶיךָ מַעְשַׂר דְּגָנְךָ וְתִירֹשְׁךָ וְיִצְהָרֶךָ וּבְכֹרֹת בְּקָרְךָ וְצֹאנֶךָ וְכָל נְדָרֶיךָ אֲשֶׁר תִּדֹּר וְנִדְבֹתֶיךָ וּתְרוּמַת יָדֶךָ:

דברים יב יז

6. כִּי תְכַלֶּה לַעְשֵׂר אֶת כָּל מַעְשַׂר תְּבוּאָתֶךָ בַּשָּׁנָה הַשְּׁלִישִׁת שְׁנַת הַמַּעְשֵׂר וְנָתַתָּה לַלֵּוִי לַגֵּר לַיָּתוֹם וְלָאַלְמָנָה וְאָכְלוּ בִשְׁעָרֶיךָ וְשָׂבֵעוּ:

דברים כו יב

לעזי רש"י

צייל"א [קניל"א]. זחל.

גליון הש"ם

גמ' אבל פוטיתא. עיין מ"ק דף ב ע"ב תוס' ד"ה מייב: **רש"י** ד"ה משום בזית נבילה שבשבולעו הוא מת. עיין חולין דף קב ע"ב בכס"ש ד"ה בחיי ואולי י"ל דנמלה זוטרא מיותיב ומת בשעת הבליעה אבל לפוי אליס מיותיב:

הגהות הב"ח

(א) גמ' ומשכחת לה: (ב) תוס' ד"ה (בע"א) התם וכו' בהדיה וגדולה והשבת העבוט אבל קשה דמשמע דמקשה פריך אף לר"ל מדנקט קיימו ולא קיימו וי"ל דלא פריך אלא לר' יוחנן אבל לר"ל אתא שפיר וקיימו נקט אגב גברא כע"ל: (ג) ד"ה ביניתא וכו' דלף על גב דהיכא דנמצא במים וכו' דאי הוה טהור: (ד) ד"ה ריסק וכו' חד בזית חייב וכו' דהא ליתא דבירון דנמצה: (ה) בא"ד ואכל חד בזית מיניהו וכו' אחד שלש משום דאיכא: (ו) בא"ד ואע"ג שאין בו איסור כולל: (ז) ד"ה ולא וכו' דבירון דנמצה:

מוסף רש"י

מצות פאה להפריש מן הקמה. דכתיב לא תכלה פאת שדה לקצור (ב"ק צז.) אלא הגח לפניהם והם יקצרוהו (סנהדרין פח.). מירחו. מחליק את הכרי בגרפה ומירוח הוי גמר מלאכה למעשר (ב"ק צז.) ונתחייב במעשר דגמרה מלאכתו (סנהדרין פח.) דאיקבע למעשר ותרומה (תמורה ו.). מעשר ונותן לו. מעשר כל מעשרותיו תחלה ואחר כך נותן לו פאה כדי שלא יפסיד עני, שאלו היה נותנו קודם מירוח, אע"פ שעני מלקט לקט שכחה ופאה הרבה ועושה מהן כרי פטור מן המעשר, שהרי הפקר הוא, אבל עכשיו שנתמרח ביד בעל הבית נתחייב במעשר, דהכי אמרינן במסכת ברכות (מ:) לקט שכחה ופאה שעשאן בגורן הוקבעו (ב"ק צז. וכעי"ז סנהדרין שם). אף מפריש

קורא ואין צריך להפריש. דכיון שקרא עליו שם יצא הכרי מתורת טבל ושאר המעשרות הוא צריך להפריש על כרחך לפי שצריך להפריש ממעשר ראשון תרומת מעשר וליתנה לכהן שהיא במיתה לזרים ומעשר שני צריך להעלותו לירושלים ולאכלו: **רבנן סברי ודאי טבל.** לפיכך ספיקו צריך להוציאו מידי ספק טבל: **לא נחשדו.** דממונא הוא אין בו איסור אכילה אלא גזל עניים ואיסו לגזל עניים לא חיישי: **אפרושי מפריש ליה.** לאפקועי מיבליה נהי דמעשר ראשון לא מפריש דסבר אי מפרישנא ליה בעינא לאפרושי תרומת מעשר מייתי שהוא במיתה ונותנה לכהן ומעשר שני נמי אי מפרישנא ליה בעינן אסוקיה ומיבליה בירושלים: **מחלוקת בחטה.** שהיא כברייתה: **כך מחלוקת בזו.** דקסבר ר' שמעון בכל האיסורין כל שהוא למכות ולא אמרו כזית אלא לענין קרבן על שגגת כרת והלכה למשה מסיני היא: **מתני' עד שלא קרא עליהן.** אדמה אוכד וגו'[1] ובגמרא יליף היכן הוזהר: **קדשי קדשים חוץ לקלעים.** או שאכל קדשי קדשים בזמן משכן חוץ לקלעים ובגמרא מפרש היכן מוזהר: **קדשים קליס חוץ לחומה.** אזהרתיה מלא תוכל לאכול בשעריך וגו'[2] וכן מעשר שני. ובגמרא פריך מעשר שני (א) תנא ליה לעיל מעשר שני והקדש שלא נפדו והיינו שאכלו חוץ לחומה בלא פדיון: **המוסיר בטהור אינו לוקה.** כדאמר לעיל[3] בא הכתוב ליתן עשה אחר לא תעשה כו': **השובר.** עצם בטמא כדאמרינן בפסחים (דף פג.) ועצם לא תשברו בו[4] בכשר ולא בפסול: **לוקה ואינו משלם.** קסבר שלם[5] מעיקרא משמע ואין כאן לאו שניתק לעשה דאע"ג דכתיב שלם תשלם אחר לא תקח לאו למימרא דאם לקחת שלם אלא לא תקח אלא שלחנה קודש לקיחה: **וחכמים אומרים משלם ואינו לוקה.** קסברי שלם אחר לקיחה משמע ולאו שניתק לעשה הוא: **גמ' זו דברי ר' עקיבא.** מתניתין דקתני בכורים קרייה מעכבא בהו ר' עקיבא היא שהיה רגיל רבי לסתום דבריו במשנה בסתם בכמה מקומות והכי שמיע ליה לר' יוחנן דאית ליה לר' עקיבא קרייה מעכבא בכורים: **הנחה.** לפני המזבח מעכבא בהן דשנה בה קרא (דברים כו) והניחו לפני וגו' (שם) והנחתו לפני וגו': **וימא זו דברי ר' שמעון.** דהוי ליה לאיתויי סייעתא למילתיה[6] ממתניתין דלקמן דשמעינן לר' שמעון בה דאית ליה כי מתניתין דקרייה מעכבא בהו: **מאי ר' שמעון.** היכא שמענא ליה דאמר הכי: **ופרומה ידך.** סיפיה דהאי קרא הוא לא תוכל לאכול בשעריך מעשר דגנך ותירושך ויצהרך ובכורות בקרך וצאנך וכל נדריך אשר תדר ונדבותיך ותרומת ידך ודרש ר' שמעון לקרא מסיפיה לרישיה דאי הוה דרש ליה מרישיה לסיפיה לא מדרש ליה כי האי גוונא ולקמיה מפרשינא ליה: **תרומת ידך אלו בכורים.** דכתיב (דברים כו) ולקח הכהן הטנא מידך: **אם נאכל.** בכורים חוץ לחומה לאסור כדמשמע קרא לא תוכל לאכול בשעריך וגו': **קל וחומר ממעשר הקל.** שהרי כתיב בתחלת המקרא מעשר דגנך. ולקמיה מפרש מאי חומר דבכורים ממעשר: **עד שלא קרא עליהן.** אדמי אוכד אבי דאם אינו ענין חוץ לחומה תנהו ענין לאיסור אחר הראוי להם: **לפני זריקה שהוא נוקה.** דאם אינו ענין חוץ לחומה תנהו ענין לכך שזהו איסור החמור שאתה יכול לתתו לענין לאו אחין בו אזהרה מפורשת במקום אחר אלא עשה בלבד (שם יב) ודם זבחיך ישפך והדר והבשר תאכל [פסחים עז.]: **קל וחומר מפורה ושלמים.** דבכור מתודה ושלמים: **אפילו לאחר זריקה שהוא נוקה.** אם זר הוא שאין הבכור נאכל אלא לכהנים וזו היא אזהרתו ובמקום אחר עשה הוא דאשכחן בה אך בכור שור וגו' ובשרם יהיה לך וגו' (במדבר יח): **אם נאכל לאחר זריקה.** והוא זר קל וחומר מבכור. ולקמיה מפרש מאי חומרא דחטאת מבכור: **חוץ לקלעים.** ואזהרת עשה מצינו בה במקום אחר (ויקרא ו) במקום קדוש תאכל בחצר אהל מועד: לאוכל

ורבנן ברייתא נשמה חשובה חטה לא חשובה. תימה דבפרק גיד הנשה (חולין דף צו. וצט: ושם) אמרינן שאני גיד דבריה הוא ולא בטיל ואע"ג דלית ביה נשמה וי"ל דהכי קאמר שאני גיד דבריה הוא וכיון דאתיא מבריית נשמה שפיר הויא בריה ולא נראה דהא נבלה דקא אתי מבריית נשמה ואעפ"כ לא הויא בריה אלא על כרחך הטעם תלוי דכל שאוכד שמו כשנתתך הוי בריה וניחא מנבילה שאינו אוכדת שמה שלפעמים אף כשנתתכה קורין אותה נבילה ולכך לא הוי בריה אבל גיד אוכד שמו על ידי שנתתך אבל ק"ק לי מ) מאי קאמר הכא בריית נשמה חשיבא ליה נ) לימא דלדבריו דר"ש (ג) אמרי לדידן אפילו נמי אית ביה נשמה לא הוי בריה אלא לדידך דבריה הוא אודי לי מיהא דכיון דליכא נשמה דבטלה: למאי

[א]קורא את השם ואינו צריך להפריש מאי לאו בהא קא מיפלגי דמר סבר ודאי טובלו ומר סבר ודאי אינו טובלו אמר ליה אביי אי הכי אדמיפלגי בספיקו ליפלגו בודאי אלא דכולי עלמא ודאי טובלו והכא בהא קא מיפלגי מר סבר לא נחשדו עמי הארץ על מעשר עני של דמאי כיון דממונא הוא אפרושי מפריש ורבנן סברי כיון [א] דטריחא ליה מילתא [ב]לא מפריש: כמה יאכל מן הטבל וכו': אמר רב ביבי אמר רבי שמעון בן לקיש מחלוקת בחטה אבל בקמח דברי הכל כזית ורבי ירמיה אמר רבי שמעון בן לקיש כמחלוקת בזו כך מחלוקת בזו תנן אמר להם ר' שמעון אי אתם מודים לי באוכל נמלה כל שהוא שהוא חייב אמרו לו מפני שהיא כברייתה אמר להן אף חטה אחת כברייתה חטה אין קמח לא לדבריהם קאמר להו לדידי אפילו קמח נמי אלא לדידכו אודו לי מיהת דחטה אחת כברייתה ורבנן [ג]בריית נשמה חשובה חטה לא חשובה תניא כותיה דרבי ירמיה [ד]רבי שמעון אומר כל שהוא למכות לא אמרו כזית אלא לענין קרבן: **מתני'** האוכל בכורים עד שלא קרא עליהם [ד]קדשי קדשים חוץ לקלעים [ה]קדשים קלים [ו]ומעשר שני חוץ לחומה [ז]השובר את העצם בפסח הטהור ה"ז לוקה ארבעים אבל [ח]המוסיר [ט]בטהור [י]והשובר בטמא אינו לוקה ארבעים [כ]הנוטל אם על הבנים [ל]רבי יהודה אומר לוקה ואינו משלם וחכמים אומרים [מ]משלם ואינו לוקה [נ]זה הכלל כל מצות לא תעשה שיש בה קום עשה אין חייבין עליה: **גמ'** אמר רבה בר בר חנה א"ר יוחנן זו דברי רבי עקיבא סתימתאה אבל חכמים אומרים [ס]לבכורים הנחה מעכבת בהן קריאה אין מעכבת בהן ולימא זו דברי רבי שמעון סתימתאה הא קא משמע לן דרבי עקיבא כרבי שמעון סבירא ליה מאי ר' שמעון [ע]דתניא [פ]ותרומת ידך אלו בכורים אמר רבי שמעון מה בא זה ללמדנו אם לאוכלן חוץ לחומה קל וחומר ממעשר הקל ומה מעשר הקל אוכלן חוץ לחומה לוקה בכורים לא כל שכן הא לא בא הכתוב אלא לאוכל מבכורים עד שלא קרא עליהן שהוא לוקה ונדבותיך זו תודה ושלמים אמר רבי שמעון מה בא זה ללמדנו אם לאוכלן חוץ לחומה קל וחומר ממעשר הא לא בא הכתוב אלא [צ]לאוכל בתודה ובשלמים לפני זריקה שהוא לוקה ובכורות זה הבכור אמר ר' שמעון מה בא זה ללמדנו אם לאוכלן חוץ לחומה ק"ו ממעשר אם לפני זריקה ק"ו מתודה ושלמים הא לא בא הכתוב אלא [ק]לאוכל מן הבכור אפי' לאחר זריקה שהוא לוקה בקרך וצאנך זו חטאת ואשם אמר רבי שמעון מה בא זה ללמדנו אם לאוכלן חוץ לחומה קל וחומר ממעשר אם לפני זריקה קל וחומר מתודה ושלמים אם לאחר זריקה קל וחומר מבכור הא לא בא הכתוב אלא [ר]לאוכל מחטאת ואשם אפילו לאחר זריקה חוץ לקלעים שהוא לוקה נדריך זו עולה אמר ר"ש מה בא זה ללמדנו אם לאוכלן חוץ לחומה ק"ו ממעשר אם לפני זריקה קל וחומר מתודה ושלמים אם לאחר זריקה ק"ו מבכור אם חוץ לקלעים קל וחומר מחטאת ואשם הא לא בא הכתוב אלא

מסורת הש"ס

א) מיר ד. שבועות כא: כד. מעילה יח., ב) שבועות ג: פסחים פג. פד., ג) [חולין קמא. לעיל טז.], ד) [עי' בתוספתא פ"ד], ה) לקמן יח:, ו) חולין קכ: פסחים לו: [יבמות עג: מעילה טו:], ז) [דברים כו], ח) [דברים יב], ט) [דף טז.], י) [שמות יב], כ) [דברים כב], ל) ל"ל ממתניתא, מ) [וע"ע בתוס' חולין ט. סד"ה מ"ט דרבנן], נ) רש"א וי"ל,

מוסף רש"י

ואינו צריך להפריש. אלא נתן עיניו בגד זה ואומר מכאן אני נוטל ואוכלו הוא בעצמו, דהמוליא מחבירו עליו הראיה, דאמר ישראל לעני אייתי ראיה דלא הפרישו עם האדון ויהיבנא לך והכי אמרינן בפרק בתרא דסוטה (מא.) מעשר ראשון ומעשר עני המע"ה (נדרים פד:). **כל שהוא.** בכל האיסורין, למכות. בהתראה, **לא אמרו כזית.** הלכה למשה מסיני, **אלא לענין קרבן.** דשגגת כרת (שבועות כא:) ובאכילה כל שהוא עובר בלאו (מעילה יח.). **המותיר בטהור.** בפסח טהור וכשר (שבועות ג:) אפילו בטהור וכל שכן בטמא (שם ופסחים פג. פד.). **והשובר בטמא אינו לוקה.** לא המותיר משום לא תותירו ולא שובר בטמא משום לא תשברו (פסחים פד.). **לוקה ואינו משלם.** דאיסורא דעבד עבד (חולין קמא.) קסבר שלם מעיקרא משמע, לא תקח אלא אלא שלחנה קודש לקיחה, ואע"ג דכתיב בתר לא תקח, לאו למימרא דאם לקחת שלם וניחוי לאו שניתק לעשה, אלא לאו שקדמו עשה הוא (לעיל טז.). **משלם ואינו לוקה.** קסברי שלם אחר לא תקח משמע דכתיב, והוה ליה ניתק לעשה ואם לקחו שלם (שם). **זה הכלל כו' אין חייבין עליה.** אלה יקיים העשה ויפטר (שם) אלא אם כן לא קיימו תוך כדי דבור למאן דתני קיימו ולא קיימו, אלא משלם תוך כדי דבור ואינו לוקה, ואם לא שלם לוקה, ולריך לשלם אחר לקיחה משמע, ולמאן דתני בטלו ולא בטלו, בני עד שיאמרו אותה ואי לא לא לקי (חולין קמא.). **ותרומת ידך אלו בכורים.** דכתיב בהו יד ולקח הכהן הטנא מידך (פסחים לו:) דבעי הבאת מקום דכתיב ושמת בטנא והלכת, והתם אשמעינן עשה והכא אשמעינן אזהרה לאו לאוכלן בגבולין, דאילו תרומה ממש קדשי הגבול היא ולא בעי תומה (יבמות עג:).

עין משפט נר מצוה

מד א מיי' פ"ט מהל' מעשר הלכה ג:
מה ב מיי' שם הל' ו:
מו ג מיי' פ"ג מהל' מאכלות אסורות הל' כא סמג לאוין קלב טוש"ע י"ד סי' ק סעיף ו:
מז ד ה מיי' פי"ח מהל' מעשר קרבנות הל' ה סמג לאוין שכה:
מח ו מיי' פ"ג מהל' מעשר שני הל' ה סמג לאוין רסד:
מט ז מיי' פ"י מהל' קרבן פסח הל' ו סמג לאוין שכו:
נ ח מיי' שם הל' יא:
נא ט מיי' שם הל' ו:
נב י מיי' פי"ג מהל' שחיטה הל' ו סמג לאוין רסה טוש"ע י"ד סי' רלב סעיף ו:
נג כ מיי' שם הל' ב ופט"ז מהל' סנהדרין הל' ד ופי"ח הל' ב וס"ל מהל' ערכה הלכה ז ופ"ח מהל' מתנות עניים הל' ג:
נד ל מיי' פ"ג מהל' בכורים הל' ג והל' ד סמג לאוין רס:
נה מ מיי' פי"ח מהל' מעשר קרבנות הל' ד סמג לאוין שכד:
נו נ מיי' פ"ח מהלכות בכורות הל' טז סמג לאוין שמג:
נז ס מיי' פי"ח מהל' מעשר קרבנות הל' ה סמג לאוין שכה:

תורה אור השלם

1. לא תוכל לאכל בשעריך מעשר דגנך ותירשך ויצהרך ובכרת בקרך וצאנך וכל נדריך אשר תדר ונדבתיך ותרומת ידך:
דברים יב יז

הגהות הב"ח

(א) רש"י ד"ה קדשים וכו' מעשר שני הא תנא:
(ב) תוס' ד"ה וכבנן וכו' לדבריו דר"ש קא אמרי וכו' אודי לן מיהא:

הגהות הגר"א

[א] גמ' דטריחא. ל"ל דסגיא:

נח א מיי׳ פי״ח מהל׳ מעשה קרבנות הל׳ ח סמג לאוין שכח:

נט ב מיי׳ פ״ג מהל׳ ביכורים הל׳ ח:

ס ג מיי׳ פ״ג מהל׳ מעשר שני הל׳ ה סמג לאוין רסד:

סא ד מיי׳ פ״ד מהל׳ מעשר שני הל׳ ט:

דלמאי דסבירא ליה לדידיה מסרם ליה לקרא ודריש ליה. דאילו היה דורש המקרא כסדרו לא היה נפקא ליה מקרא כדדרים השתא כדפ״ה ואם תאמר אכתי אמאי משבח לר׳ שמעון בכך אדרבה קשה מנלן למדרש הכי ולסרוסי לקרא ויש לומר דשפיר קדרים דעל כרחך בכור לא אתא לקודש זריקה אע״פ שנכתב קודש לתודה (ו) דמכל מקום אי להכי אתא ליפתיק מיניה ולפיכך ליה שפיר מתודה שנכתב בסוף כך נראה למס״ח וכדפירש בתוספות דעל כרחך תודה אתיא לקודש זריקה דאיסורא אחרינא ליכא לאוקמא בה דליכא לאוקמי (ז) (בה) אחר זריקה דשרי לזרים והלכך ליכא למימר דמוקמינן בכור שנכתב קודש לפני זריקה דאתי בקל וחומר מתודה (ז) וכולהו דמסתבר דהא מכל מקום על כרחך צריך לאוקמי תודה לפני זריקה אע״ג (ו) דאחד לד אמור הוא אצל עולה מכל מקום לא אתא אלא להכי כדפירש ואם כן סוף סוף משמע (ד) בבכור: **איסורא בעלמא.** איתא בכולהו (ה) הא דמרבה אזהרה לכל אחד ואחד והוי בדבר אחד היינו איסורא בעלמא אבל עיקרא דמלקות דכל אחד ואחד אתא חוץ לחומה ואתי ק״ו דר׳ שמעון ומגלה בכולהו איסור בכל אחד ואחד בחדש בבכורים עד שלא קורין ובתודה עד שלא זרק ואם תאמר ומנלן לר׳ שמעון לפרושי איסור אחד בהו הא צריכא למלקות חוץ לחומה ומאי קאמר בבכורים חוץ לחומה קל וחומר ממעשר אלא לא בא הכתוב אלא לאוכל עד שלא קרא עליהן הא שפיר איצטריך למלקות דחוץ לחומה וכן לכולהו ויש לומר דמסתברא ליה לר׳ שמעון דכל קרא אתא לשני דברים לאיתויי איסור אחד וגם לאיתויי נמי למלקות חוץ לחומה והכי קאמר אם לגמדנו בבכורים איסור לחוץ לחומה הרי קל וחומר ממעשר אלא לאורויי איסור דעד שלא קרו וגם נמי אתו למלקות לחוץ לחומה והא דקתני בתודה ושלמים אלא לאוכל לפני זריקה לאו דוקא לוקה אלא איסור בעלמא ובכולהו לוקה לאו דוקא ופריך והא אמר רבא זר שאכל מן העולה לפני זריקה כו׳ לר׳ שמעון לוקה חמש חד משום חוץ לחומה דאתי בקל וחומר ממעשר וחד משום לאו דלפני זריקה כו׳ אלמא דר׳ שמעון מלקות קאמר ולא איסורא ומשני מאי חמש חמש איסורי וליכא מלקות אלא באוכל חוץ לחומה גרידא והא אין תנן אלו הן הלוקין פירש הקונטרס וקתני בכורים עד שלא קרא עליהן וקדשי קדשים חוץ לקלעים מה שהזכיר בקונטרס קדשי קדשים קשה דמזה לא משני מידי כדפירש הקונטרס גופיה במסקנא לכ״ג לפרש דהש״ס לא פריך אלא מבכורים דמקדשי קדשים לא פריך הש״ס דהתם איכא אזהרה כמו שאפרש מבשר בשדה טרפה כדפי׳ הקונטרס בסמוך (ו) אבל מקדשים קלים לא פריך הש״ס דהתם עיקר מלקות איכא מפשטיה דקרא בלא שום ייתור מכדי כתיב והבאתם שמה לכתוב לא תוכל לאוכלם וקאי אקרא דלעיל שהם מפורשים בו הלכך לאוכל חוץ לחומה לקי לא (ו) בעי קרא שהרי כולן מפורשים בו ולכך לא הוי לאו שבכללות מהדר פרושי בכל חד למה לי שמע מינה ליחודי לאו לכל חד וחד כאילו כתוב בכל אחד פעם שניה לאו דחוץ לחומה וכיון דאינו ענין לו תנהו ענין לדבר אחר הלכך בכורים לאוכל עד שלא קרא עליהן אתא וכן לכל חד וחד למילתיה לדבר חדש ואם תאמר בכל הקדשים הכתובים בכאן דייך אם תתן הלאו ענין למלקות לפני זריקה בכולן חוץ מבכורים אע״ג דילפינן מקל וחומר אין מזהירין מן הדין דבשלמים ותודה ע״כ צריך לאוקומי קודם זריקה דלא שייך בהו איסור דבכורים ופרש״י אין הכי נמי דהא (ח) דפטרינן לכולהו איצטריך באוכל לפני זריקה והא דר׳ שמעון מפרש לבכור לאזהרה לאוכל אחר זריקה איסורא קאמר מחטאת ואשם דתני חוץ לקלעים לוקה היינו משום בשר בשדה טרפה לא תאכלו הוא דנפקא כדלקמן ולוקה חמשה דאמר רבא חמש איסורי קאמר וצריך לומר הכא כדפרישית לעיל דרמינן ליה לר״ש דבכור אתי לאזהרה דאיסורא לאחר זריקה והא איצטריך ללקות לאוכל (ו) [חוץ לחומה לפי] שאין עושין מן הדין אלא משמע ליה דלאו דבכור ודכולהו אתו לשני דברים חדא לאיסור וחדא למלקות לפני זריקה ולכך אמר ר״ש דלאו דבכור לא הוצרך לאיסור לפני זריקה דמקל וחומר דתודה למדנו אלא איסור דלאחר זריקה וכן בחטאת ועולה ע״כ וטובא קשה דמנא ליה הא לר״ש דאזהרה דכל חדא אתו משום איסור ומלקות דהא אזהרה דבכורים לא אתי אלא למלקות בבכורים דעד שלא קרא ולשום איסור חדש לא אתי ותודה נמי לא אתי אלא למלקות דלפני זריקה ומנליה דאינך אתו בשביל איסור חדש דבכל חד אימא דלא אתי אלא משום מלקות דלפני זריקה גרידא ותו מאי קאמר בתודה ובכולהו אי לחוץ לחומה קל וחומר ממעשר היה לו לומר דמגופיה (ט) אתא דמלי למכתב לא תוכל לאוכלם דבשביל זה לא היה לו למהדר ולפרש ועוד קשה לגירסת דר״ש דאמר אלא לאוכל מבכור אחר זריקה שלוקה ואינו אלא איסור בעלמא ועוד קשה כיון דהא דמרבינן איסורין (י) בעלמא הוא כדפירש הקונטרס

אלא [א]לאוכל מן העולה לאחר זריקה אפילו בפנים שהוא לוקה אמר רבא דילידא אימיה כר״ש תיליד ואי לא לא תיליד ואע״ג דאית להו פירכא מאי חומרא דבכורים ממעשר שכן [ב]אסורים לזרים אדרבה מעשר חמור שכן [ג]אסור לאונן ומאי חומרא דתודה ושלמים ממעשר שכן טעונין מתן דמים ואימורין לגבי מזבח אדרבה מעשר חמור שכן [ד]טעונין כסף צורה ומאי חומרא דבכור מתודה ושלמים שכן קדושתו מרחם אדרבה תודה ושלמים חמורים שכן טעונים סמיכה ונסכים ותנופת חזה ושוק ומאי חומרא דחטאת ואשם מבכור שכן קדשי קדשים אדרבה בכור חמור שכן קדושתו מרחם ומאי חומרא דעולה מחטאת ואשם שכן כליל אדרבה חטאת ואשם חמירי שכן מכפרי וכולהו חמירי מעולה דאית בהו שתי אכילות אלא מאי דילידא אימיה כרבי שמעון דלמאי דסבירא ליה לדידיה מסרם ליה לקרא ודריש ליה וכי מזהירין מן הדין הא [ה]אפילו למאן דאמר עונשין מן הדין אין מזהירין מן הדין איסורא בעלמא והאמר רבא זר שאכל מן העולה לפני זריקה חוץ לחומה לרבי שמעון לוקה חמש משה איסורין הוו והא אנן תנן אלו הן הלוקין אלא

לאוכל עולה. אפי׳ לאחר זריקה ואפי׳ כהן שהוא לוקה ואזהרת עשה אשכחן בה בעלמא (ויקרא ח) וערכו בני אהרן וגו׳ כליל היא ולא לאכילה: **דילידא אימיה כר׳ שמעון תיליד. כל שאמו יולדת** תבקש רחמים יהי רצון שיהא כר׳ שמעון: **ואע״ג דאית ביה פירכא.** למילתיה דהמשכת פירכא בכולהו ואזיל: בכורים מותרים לאונן לר׳ שמעון ביבמות בפרק הערל (דף עג.): **אונן.** יוסי מיתת אמו: **טעון כסף צורה.** לפדיונו דכתיב (דברים יד) ולרת הכסף בידך דבר שיש עליו צורה[ג]: בכור אינו טעון לא סמיכה ולא נסכים כדתנן במנחות בפ׳ שתי מדות (דף לב.): **אלא מאי היא דילידא אימיה כו׳.** הואיל ואית פירכא למילתיה מהו שבחו: **דלמאי דסבירא ליה מסרם לקרא ודריש ליה.** לפי דעתו שהמומרים שהוא מולא באותו שהוא מולא המומרים נראין לו חומר סרס את המקרא לדורשו בהפך למצוא איסורין שמצא שאם דרשו כסדרו לא היה יכול ללמוד ממנו האיסורין הללו בכל אחד ואחד שאם דרש תחלה ובכורות זה הבכור וכי מה בא ללמדנו אם לאוכלו חוץ לחומה ק״ו ממעשר אם לאוכל לפני זריקה ק״ו מתודה ושלמים אין זה נכון שעדיין לא מצאו בתודה ושלמים ועל כרחו היה צריך לומר הא לא בא הכתוב אלא לאוכל מן הבכור לפני זריקה שהוא לוקה ומעתה אין לו אזהרה לאוכל ממנו לאחר זריקה והוא זר וכן בכולן זה אחר זה: **וכי מזהירין מן הדין.** דקאמר אם לאוכלו חוץ לחומה קל וחומר ממעשר כו׳ ותו אם לפני זריקה קל וחומר מתודה[ג] דלמא כולהו לחוץ לחומה אתו ודקאמרת קל וחומר אין מזהירין מן הדין ואין כאן אם אינו ענין: **ואפי׳ למאן דאמר כו׳.** דהא ר׳ יצחק[ד] דאית ליה בחמותו בת אביו ובת אמו עונשין מן הדין וגבי אזהרה איכא קרא יתירא: **איסורא בעלמא.** הא׳ דקא מייתי בכולהו אזהרה בק״ו לאיסורי בעלמא קאמר ולא למלקות: **זר שאכל מן העולה כו׳.** דוקא זר קאמר ואע״ג דכהן לגבי עולה זר הוא הכא זר דוקא קאמר דאי כהן בגר ליה חד לאו דהא חמש דקאמר חד משום חוץ לחומה דאתי בקל וחומר ממעשר וחד משום לפני זריקה דאתי בקל וחומר מתודה ושלמים וחד משום זר גמור אפי׳ לאחר זריקה דאתי בקל וחומר מבכור וכ״ש לפני זריקה וחד משום אוכל חוץ לקלעים דאתי בקל וחומר מחטאת ואשם וחד משום אוכל עולה ואפילו כהן ובתוך הקלעים וכל שכן זר חוץ לקלעים וחוץ לחומה אלמא לוקה חמש: **משום חמשה איסוריה.** קאמר ולא ללקות עליהן: **והאנן תנן אלו הן הלוקין.** וקתני בכורים ואוכל קדשי קדשים חוץ לקלעים: קרא

מסורת הש״ס

ו) [זבחים קו: ענין עונשין מן הדין ע״ר עוד בסנהדרין נד. וש״נ], ג) [בכ״מ ופסף: ושלמים], ד) [כריתות ג.], ה) ל״ל בזר וכ״מ בכס״מ, ו) ל״ל בזר רש״מ דייחד הוא אצל עולה ומ״כ סוף סוף כו׳, ז) ג׳ רש״ל וגי׳ רש״מ וכ״ל לפני זריקה.

הגהות הב״ח

(ו) תוס׳ ד״ה דלמאי וכו׳ קודם לתודה דאי להכי כל״ל ותיבת דמכל מקום נמחק: (ב) בא״ד דליכא לאוקומיה לאחר זריקה דהא שרי לזרים כל״ל ותיבת בה נמחק: (ג) בא״ד בקל וחומר מתודה והכי מסתבר להא: (ד) בא״ד סוף סוף משמע דבבכור אתא לאחר זריקה הס״ד: (ה) ד״ה איסורא כו׳ בכולהו פי׳ הא דמרבה וכו׳ בכל חד וחד בדבר חדש בבכורים עד שלא קרא ובתודה: (ו) בא״ד כדפי׳ הקונטרס בסמוך ומקדשים קלים נמי לא פריך כל״ל ותיבת אבל נמחק: (ז) בא״ד חוץ לחומה לא צריך קרא שהרי כולן כל״ל ותיבת לקי נמחק: (ח) בא״ד אין הכי נמי דהא דדרשינן לכולהו איצטריך לאוכל לפני וכו׳ וחטאת ואשם דקתני חוץ לקלעים: (ט) בא״ד דמגופיה אתא דמלי: (י) בא״ד ועוד קשה דכיון דהא דמרבינן איסורין דבעלמא הוא דקאמר כדפי׳ הקונטרס למה לי מיפוק ליה דבכל חד וחד נכתוב קרא לאיסור כדפי׳ הקונטרס לעיל כל״ל וג״כ פי׳ דאיכא בכל חד עשה דתודה שמעינן מקרא ודס דכתיב ישפך והבשר תאכל ובכור כתיב אך בכור שור וגו׳ ובשרם יהיה לך וגו׳ וכן בחטאת ואשם ועולה כדפרש״י בעמוד זה:

מוסף רש״י

וכי מזהירין מן הדין. מדין קל וחומר לאוקמיה בלאו גמור (יבמות סח:).

קרא יתירא הוא. האי קרא דלא תוכל לאכול דקא מני לכולהו בגויה דמכדי כתיב לעיל מיניה והבאתם שמה וכולהו בהאי קרא כתיבי ליכתוב בתריה לא תוכל לאכלם בשעריך אם על מנת לחומה בא להזהיר. ולאו שבכללות לא הוי כיון דאכולה קאי הוי לאו אכל חד וחד והיכי דמי לאו שבכללות כגון לא תאכל כי אם גלי אם[ב] וכגון מכל אשר יעשה מגפן היין וגו'[ג] [ד] למיהוי לאו בארגיה נפשיה: **הכי גרסינן מיהדר פרושי בכל חד למה לי ש"מ לייחודי לאו לכל חד וחד.** כאילו חזר וכתב בכל אחד לאו דמנת לחומה וכיון דאינו ענין לו תנהו ענין לדבר אחר [ה] הלך בבכורים לאוכל עד שלא קרא עליהן אתה ואינך כל חד וחד למילתיה אתה. וא"ת בכל הקדשים הכתובים כאן דייך אם תתן את הלאו ענין לאוכל לפני זריקה בכולן חוץ מבכורים אין הכי נמי ומתניתא[ו] דקתני לוקין באוכל קדשי קדשים חוץ לקלעים מובשר בשדה טרפה לא תאכלו נפקא כדלקמן ולוקה חמש דקאמר רבא חמשה איסורי קאמר: ה"ג **ולילקי נמי משום וזר לא יאכל.** דכתיב במלואים[ג] ומדכתיב כי קדש הם נתן טעם לדבר לפי שהם קדשי קדשים להזהיר את הזר על כל קדשי קדשים: **דחזי לכהן.** כדכתיב רישיה דקרא ואכלו אותם אשר כופר בהם: **כיון שילא בשר חוץ למחילתו נאסר.** מבשדה יתירא קא דייק בשדה שאין בו מחילות ולמדנו מכאן קדשי קדשים חוץ לקלעים [זבחים פב.] ועובר שהוציא את ידו בשעת שחיטת אמו [חולין סח.]: בא

תוכל לאוכלם ואזהרה מצינו כדסלקא דעתיה עד השתא דמוקמי איסור חוץ לחומה בכל חד מקל וחומר דמעשר ועיקר הלאו דבכל חד וחד למלקות בדבר חדש הוא דקאתי בכל חד והשתא דחזר ומפרש בכולהו לייחודי לאו בכל חד וחד כלומר לגלויי לו למלקות באיסור דחוץ לחומה בכל חד וחד והשתא איכא שני מלקיות בכל חד וחד [ו] מחוץ לחומה מקרא אתיא ומלקות בדבר חדש כמו שאנו מעמידין בו עיקר הלאו בקרא קמא אבל מה שבכור למד מתורה וחטאת משלשתן הנהו לאיסור ולא למלקות דלא מהני הייתור אלא לגלויי לאיסור לחוץ לחומה דילפינן כולהו מקל וחומר למעשר לומר דמלקות נמי איכא ולוקה חמש דקאמר רבא לאו חמש מלקות והכי קאמר בסוגיא [כדפרש"י] ואם תאמר ומעשר גופיה אמאי הדר ופרט ביה ים לומר דמעשר צריך על כרחך לכתוב בהדיא והא דקאמר [ז] לא תוכל לאוכלם אשארא דהא ודאי אי לא כתיב מעשר בהדיא ולא כתיב אלא לא תוכל לאוכלם לא הייתי דורש דבר חדש דודאי אין [ח] בהן ייתור לומר מה בא זה ללמדנו מקל וחומר דמעשר שהרי אין אריכות דקרא יותר משאם היה מפרש מעשר לבדו ומיהו קשה למשי"ח דא"כ היכי ילפינן כולהו אינך מתורה לענין לפני זריקה וכן [מ] בבכור הא ליכא שום ייתור אריכות לשון דהא כולהו נפקי בחדא מלא תוכל לאוכלם אלא ודאי צריך לומר דכיון דכולן מפורשים בקרא דלעיל והבאתם שמה וגו' כי הדר כתיב לא תוכל לאוכלם הרי כאילו נפרשו כולם בהוה לאו ושפיר גמיר חד מחבריה בקל וחומר כאילו נכתב בהדיא ומכל מקום לא קשה [נ] קושיא שפריך מעשר גופיה אמאי הדר לפרוט ביה דאיכא למימר דאגב אינך כתביה כדאמרינן [ב"ק דף סד.]: פרשה שנאמרה ונשנית בשביל דבר חדש שנתחדש ועוד דע"כ ה"א ליכא במעשר לאו בחוץ לחומה מדפרשים באינך ושייר במעשר דהא השתא לא תוכל לאוכלם לא קאי אעיקרא ור"י מפרש לייחודי לאו לכל חד וחד דאהני הייתור לגלויי לן דעל כל איסורין שאנו שומעים בכולן מקלים וחמורים הללו שבכולן יש חיוב מלקות ולפי זה לוקה ה' דקאמר רבא לוקה ה' ממש וקשה דא"כ מאי פריך בסמוך ולילקי משום דר"א וכו' ליתני דהא [פ] ר"א לאו שבכללות הוא ואין לוקין עליו דהכי אמרינן פרק כל שעה [פסחים דף מא.]: ורבא קא חשיב מלקות ויש לומר דאה"נ דמלי לשנויי הכי אלא עדיפא מיניה משני דלא שייר הכא כלל אותו לאו וא"ת לפי' שפירש והא תנן אלו הן הלוקין דפריך מהא דתנן קדשים קלים חוץ לחומה [ע] לילקי לישני דמלקות חוץ לחומה מטעם ובשר בשדה טרפה כיון שילא חוץ למחילתו נאסר ואומר הר"י דקיס ליה להש"ס דטעמא דמתניתין דמחייב [פ] חוץ לחומה לאו מהאי קרא דאם כן ליתני קדשי קדשים שילאו חוץ מן הקלעים וקדשים קלים והוי משמע דמכיון שילאו חוץ לחומה נאסרו אפילו חזר ואכלם בפנים לוקה עליהן כדאיתא בפרק בהמה המקשה [חולין דף סח: ושם] והשתא דקתני חוץ לחומה משמע שיש מלקות מטעם שאדם האוכלו עומד חוץ לחומה והיינו מקרא דלא תוכל לאכול בשעריך וק"ק בברייתא דמוקי רבי שמעון בקרן ולאינך חוץ לקלעים תיפוק לי מקרא דובשר בשדה טרפה וגו' וכן ברים בהמה המקשה [שם] דקאמר לפי שמצינו במעשר שאם ילא חוץ למחילה וחזר דמותר מדכתיב לא תוכל לאכול בשעריך בשעריך הוא דלא תיכול הא ילאו חוץ [י] לקלעים מותרין וקשה דהא חטאת ואשם נמי כתיבי בהאי קרא ואפילו הכי ילאו וחזרו אסורין ופירש ריב"א דודאי גבי חטאת ואשם הכי אמר קרא לא תוכל לאכול בשעריך (אלא) כ"א חוץ הקלעים אבל מעשר ובכורים אמרינן בהאי פירקא דלית ביה לאו עד שירדו פני הבית וקאמר לא תוכל [לאכול] בשעריך משמע בשעריך ודאי לא תיכול אבל אם חזרו ודאי מותרין: **ולילקי משום וזר לא יאכל קדש.** רש"י פירש דלא גרסינן ליה משום דהתורה בתרומה כתיב ואף כי גמרי חטאת חטאת מתרומה אפ"ה לא ניחא לסוף סוף ליתיה אלא בשוה פרוטה וישנו [כ] (כמו) אכילה ורבא לא מני אלא אכילת זית אלא גרס וזר לא יאכל כי קדש הם: **ולילקי** משום ובשר בשדה טרפה לא תאכלו. וקשה אמאי לא אמרי' בשר בשדה שהרי כולל הוא כל חסרון מחילה בין הוצאה עובר ידו חוץ (שם דף קב: ושם) דאוכל בשר מן החי לוקה משום בשר בשדה שהרי כולל הוא כל חסרון מחילה בין הוצאה עובר ידו חוץ לאמו בין הוצאה חוץ לחומה דמאי שנא מואם גלי אם דתחשוב לאו שבכללות וא"ל דלא חשבינן לאו שבכללות אלא כגון גלי אם שכולל גם ומבושל וכן כל שבקודש פסול ביוצא וטמא ופסולין אחרים שהן שני שמות אבל הכא שכולל כל יוצא נבד ושם יוצא חדא היא רק דהוי בכמה דרכים לא חשיב ליה לאו שבכללות תדע דהא לאו דעותר נפיק מושרפת העותר באש לא יאכל והתם מיניה חזינן עותר דתורה ועותר דקדשים קלים ועותר דקדשי קדשים ולא חשיב לאו שבכללות כך נראה למש"ח. [וע' היטב תוס' יומא לו: ד"ה לאו דנבילה וכו']: כל

מסורת הש"ם

א) [ל"ל והבאתם שמה וגו' ואכלתם שם לפני ה' אלהיכם וגו'], ב) [זבחים פב: חולין קח.], ג) פסחים כד. מעילה יז: ע"ש [ומעילה איתא דתניא רבי אליעזר אומר לא יאכל וכו'], ד) ל"ל הם, ה) [שמות יב], ו) [במדבר ו], ז) [נדל"ל ומתניתין (יז.)], ח) רש"ל מ"ו, ט) [פסחים כד:], י) רש"ל למחילתן, כ) רש"ל בלא,

תורה אור השלם

1. וְהֲבֵאתֶם שָׁמָּה עֹלֹתֵיכֶם וְזִבְחֵיכֶם וְאֵת מַעַשְׂרֹתֵיכֶם וְאֵת תְּרוּמַת יְדְכֶם וְנִדְרֵיכֶם וְנִדְבֹתֵיכֶם וּבְכֹרֹת בְּקַרְכֶם וְצֹאנְכֶם: דברים יב ו
2. וַאֲכַלְתֶּם שָׁם לִפְנֵי יְיָ אֱלֹהֵיכֶם וּשְׂמַחְתֶּם בְּכֹל מִשְׁלַח יְדֶכֶם אֲשֶׁר בֵּרַכְךָ יְיָ אֱלֹהֶיךָ: דברים יב ז
3. וְאָכְלוּ אוֹתָם אֲשֶׁר כּُפַּר בָּהֶם לְמַלֵּא אֶת יָדָם לְקַדֵּשׁ אוֹתָם וְזָר לֹא יֹאכַל כִּי קֹדֶשׁ הֵם: וְאִם יִוָּתֵר מִבְּשַׂר הַמִּלֻּאִים וּמִן הַלֶּחֶם עַד הַבֹּקֶר וְשָׂרַפְתָּ אֶת הַנּוֹתָר בָּאֵשׁ לֹא יֵאָכֵל כִּי קֹדֶשׁ הוּא: שמות כט לג-לד
4. וְאַנְשֵׁי קֹדֶשׁ תִּהְיוּן לִי וּבָשָׂר בַּשָּׂדֶה טְרֵפָה לֹא תֹאכֵלוּ לַכֶּלֶב תַּשְׁלִכוּן אֹתוֹ: שמות כב ל

מוסף רש"י

ובשר בשדה. בלא מחילות משמע ודרים ליה לכל הנשר הטעון מחילה טריפה הוא ביוצא ולא תאכל (זבחים פב:).

עין משפט נר מצוה

סב א מיי' פי"ח מהל' מעשה קרבנות הל' ח סמג לאוין שכו:
ב [מיי' שם הלכה ו]:

הגהות הב"ח

(א) רש"י ד"ה קרא וכו' מגפן היין וגו' הם"ל והשאר נמחק: (ב) ד"ה הכי גרסינן וכו' מנהו ענין לדבר אחר למיהוי לאו באנפי נפשיה הלכך בבכורים: (ג) ד"ה ה"ג ולילקי וכו' דמדכתב כי: (ד) תוס' ד"ה (בדף הקודם) מיסוד וכו' יש לומר דמיסודא דלאו לא: (ה) בא"ד עד שלא קרא עליהם וכן בכל חד וחד למילתיה: (ו) בא"ד לייחודי ליה לאו בחפי נפשיה הוא דאתא דודאי. נ"ב כלומר לגופיה וה"ג התם בהדיא: (ז) בא"ד אכל הכא כל חד באפי נפשיה מוקמינן. נ"ב כלומר לגופיה ולא לענין שאר איסורין שבתורה: (ח) בא"ד ומסיק חמשה כל"ל ומיבת לה נמחק: (ט) בא"ד והבאתם שמה מהדר ומפרש: (י) בא"ד בכל חד וחד מלקות לחוץ לחומה מקרא יתירא אתיא וכו' עיקר הלאו מקרא וכו' ולא מהני הייתור וכו' דילפינן לכולהו מקל וחומר ממעשר: (כ) בא"ד והא דקאמר לכתוב לא תוכל לאוכלם: (ל) בא"ד דודאי אין כאן ייתור לומר מה בא זה ללמדנו הא אתיא מקל וחומר ממעשר שהרי אין: (מ) בא"ד מתורה לענין לפני זריקה וכן לענין לאחר זריקה מבכור הא ליכא שום ייתור: (נ) בא"ד לא קשה הך קושיא דפריך מעשר גופיה אמאי הדר פרט ביה וכו' דע"כ ה"א דליכא במעשר: (ס) בא"ד לישני דהא דר"א לאו שבכללות וכו' מלקות ממש וי"ל דאה"נ דמלי: (ע) בא"ד חוץ לחומה דלקי לשני דמלקות: (פ) בא"ד דמחייב מלקות חוץ לחומה לאו וכו' וקדשים קלים שיצאו חוץ לחומה והוי משמע וכו' ואפילו חזר: (צ) ד"ה ולילקי משום ובשר וכו' שבכללות הוא דאמרינן וכו' חוץ לרחם אמו בין הוצאה וכו' מאם גלי:

כל שבקדש פסול בא הכתוב ליתן כו'. ומה תאמר אמאי לא משני מש"ה לא לקי דהוי לאו שבכללות דכולל פסול דיולא וטומא ופסולין אחריס וי"ל דלפירוש הקונטרס דלעיל ניחא דפירש דלוקה דקאמר אינו רולה לומר כ"א איסור בעלמא ומש"ה פריך נהי דמלקות לא הוי משום לאו שבכללות מ"מ איסורא מיהא איכא ולילקי דקאמר לאו דוקא[ה] אבל לפירוש (ג) ר"י דלעיל קשה דפירש דלוקה דוקא קאמר כדפי' א"כ ולילקי דקאמר הכא דוקא קאמר ואמאי הלא הוי לאו שבכללות כדפי' ויש לומר דאין הכי נמי היה יכול לשנויי אבל עדיפא מיניה משני דלא ע) מיירי כלל פ) מזר שאכל חטאת לפני זריקה דפטור והא דאמר לעיל ר"ש (דף יז.) אם לאוכל חטאת לפני זריקה קל וחומר מתודה איסור בעלמא ולא מלקות: **ואמר** ליה **ראוין לקריאה משקרא עליהן.** ואז דוקא מותר ואי לא אסורים אלמא קרייאה מעכבת: **הנחה אהנחה לא קשיא הא רבי יהודה הא רבנן דתניא רבי יהודה אומר כו'.** ומדאוקי רבי יהודה והנחתו לתנופה (ד) ואם כן אין כאן שנוי כתוב לעכב בהנחה ומסתברא דלא מעכב וקשה הרי קרייאה דלא שנה הכתוב לעכב ומעכב לרבי שמעון ומנא ליה לרבי יהודה דהנחה דלא שנה הכתוב לעכב דלא מעכב ומשי"ח תירץ דלא קשה דהא גם לר"ש לא משום דגלי קרא מלא תוכל לאכול בשעריך כדלעיל כך נראה למשי"ח: **ומאן תנא דפליג ארבי יהודה רבי אליעזר ברבי יעקב הוא דתניא וכו'.** פירוש דאפיק תנופה מג"ש ולא"כ והניחו והנחתו תרוייהו להנחה (ה) מעכבת וקשה דבפרק חרש[ו] פרש"י בין והניחו בין והנחתו מייירי בתנופה ולא"ה דהתם מוכח דבעי ב' תנופות ומוכח מן והניחו והנחתו לכך פי' הר"ר אברהם בר יאחק דר"א בן יעקב ס"ל הכי דתרי קראי מייירי בתנופה ושתי תנופות היו ולא מייירי כלל בהנחה (ו) דהנחה לא מעכבת והא (ז) [דקאמר] מאן דפליג עליה דר' יהודה הכי קאמר דמפיק ליה לתנופה מקרא אחרינא ורבנן דאית להו הנחה מעכבת היינו תנא קמא בר פלוגתיה דר' יהודה דמסכת בכורים פ"ג (משנה ו) דתניא עודהו בסל קורא והגדת היום עד שהוא גומר כל הפרשה כולה ואית ליה דליכא תנופה כלל ותרי קראי (ז) בהנחה מעכבת וקאמר ר' יהודה התם קורא עד ארמי אובד אבי וגו' הגיע לארמי מוריד הסל מעל כתפו ומוחזו בשפתותיו וכהן מניח ידיו תחתיו ומניפו וקורא כל הפרשה כולה וגומרה ובמילתיה דר' יהודה יש לתמוה דבשמעתין מפיק תנופה מוהנחתו שכתוב אחר כל הקרייאה ואם כן מנליה דמתחלת הקרייאה הוא מניף ותו מנליה לרבי יהודה דכהן היה מניף דבקרא והנחתו לא כתיב ביה כהן ובקרא קמא דכתיב ולקח הכהן הטנא לא כתיב בהן תנופה: **בכורים מאימתי חייבים עליהם.** זר מיתה וכהן מלקות חוץ לחומה שמלאתו בפנים בעזרה: יכול

כל שבקדש פסול בא הכתוב ליתן לא תעשה על אכילתו הני מילי היכא דקודם פסולו חזי הכא דקודם פסולו נמי לא חזי ולילקי נמי כאידך דר' אליעזר דתניא [ט]**רבי אליעזר אומר כל שהוא בכליל תהיה** (יא) **ליתן לא תעשה על אכילתו אין הכי נמי ורבא מהאי קרא קאמר אמר רב גידל אמר רב (סימן כוח"א) כהן שאכל מחטאת ואשם לפני זריקה לוקה מאי טעמא דאמר קרא** [1]**ואכלו אותם אשר כופר בהם לאחר כפרה אין לפני כפרה לא לאו הבא מכלל עשה לאו הוא מתיב רבא** [2]**וכל בהמה מפרסת פרסה ושוסעת שסע שתי פרסות מעלת גרה בבהמה אותה תאכלו אותה תאכלו ואין בהמה אחרת תאכלו ואי כדקאמרת** [3]**את זה לא תאכלו למה לי אלא אי איתמר הכי איתמר אמר רב גידל אמר רב** [2]**זר שאכל מחטאת ואשם לפני זריקה פטור מאי טעמא דאמר קרא ואכלו אותם אשר כופר בהם כל היכא דקרינן ביה ואכלו אותם אשר כופר בהם קרינן ביה וזר לא יאכל** [ג]**קדש וכל היכא דלא קרינן ביה ואכלו אותם אשר כופר בהם לא קרינן ביה וזר לא יאכל אמר ר' אלעזר אמר ר' הושעיא** [ד]**בכורים הנחה מעכבת בהן קרייה אין מעכבת בהן ומי אמר ר' אלעזר הכי והא אמר רבי אלעזר אמר רבי הושעיא הפריש בכורים קודם לחג ועבר עליהן החג ירקבו מאי לאו משום דלא מצי למיקרי עליהן ואי ס"ד קרייה אין מעכבת בהן אמאי ירקבו כדרבי זירא** [ה]**דאמר ר' זירא** [ו]**כל הראוי לבילה אין בילה מעכבת בו וכל שאינו ראוי לבילה בילה מעכבת בו ר' אחא בר יעקב מתני לה כדרבי אסי אמר רבי יוחנן וקשיא ליה דרבי יוחנן אדרבי יוחנן ומי אמר רבי יוחנן בכורים הנחה מעכבת בהן קרייה אין מעכבת בהן והא בעא מיניה רבי אסי מרבי יוחנן בכורים מאימתי מותרין לכהנים ואמר ליה הראוין לקרייה משקרא עליהן ושאין ראוין לקרייה משראו פני הבית קשיא קרייה אקרייה קשיא הנחה אהנחה קרייה אקרייה לא קשיא הא רבי שמעון הא רבנן הנחה אהנחה נמי לא קשיא הא רבי יהודה והא רבנן מאי רבי יהודה דתניא** [ט]**ר' יהודה אומר** [א] [4]**והנחתו זו תנופה אתה אומר זו תנופה או אינו אלא הנחה ממש כשהוא אומר** [5]**והניחו הרי הנחה אמור הא מה אני מקיים והנחתו זו תנופה ומאן תנא דפליג עליה דרבי יהודה ר' אליעזר בן יעקב היא** [ז]**דתניא** [5]**ולקח הכהן הטנא מידך** [ד]**לימד על הבכורים שטעונין תנופה דברי רבי אליעזר בן יעקב מאי טעמא דרבי אליעזר בן יעקב אתיא** [ח]**יד יד משלמים כתיב הכא ולקח הכהן הטנא מידך וכתיב** [ט] [6]**ידיו תביאינה את אשי ה' מה כאן כהן אף להלן בהן מה להלן בעלים אף כאן בעלים הא כיצד** [י]**המניח כהן ידיו תחת ידי בעלים ומניף אמר רבא בר אדא אמר ר' יצחק בכורים מאימתי**

[א] **מאימתי**

[1] מנחות עד:, [2] זבחים לד. ע"ש ל"ע], [3] [ל"ל חזר לא יאכל כי קדש הם], [4] לעיל יז., [5] ב"ב פח: מולין פג: קדושין כה. יבמות קד: נדה סו: מנחות יח: קג: נדרים עג., [6] סוכה מז: מנחות פח:, [7] ג"ז שם, [8] ג"ז שם קדושין לו: [סוטה יט.], [9] [ל"ל וכתיב התם], [10] [שמות כט], [11] בס"א: הלוז בהו ולאו, [12] [ויקרא כב], [13] [יבמות עד.], [14] [דברים כו], [15] [וע' תוס' יומא לו: ד"ה לאו וכו' ותוס' פסחים כד. ד"ה הא], [16] רש"א. שייריה כללו הסמ"ל, [17] [ל"ל זר שאכל חטאת], [18] [שם לא נמצא כלום רק בספרי וכן בפרש"י בחומש ועי' רש"ל ומהר"מ], [19] רש"ל,

סג א מיי' פי"ח מהל' פסולי מוקדשין הל' ג:

סד ב מיי' פי"ח מהל' מעשה קרבנות הל' ח סמג לאוין שכו:

סה ג מיי' שם פי"ז הל' ו:

סו ד ה מיי' פ"ג מהל' בכורים הל' יב:

תורה אור השלם

1. וְאָכְלוּ אֹתָם אֲשֶׁר כּُפַּר בָּהֶם לְמַלֵּא אֶת יָדָם לְקַדֵּשׁ אֹתָם וָזָר לֹא יֹאכַל כִּי קֹדֶשׁ הֵם:
שמות כט לג
2. וְכָל בְּהֵמָה מַפְרֶסֶת פַּרְסָה וְשֹׁסַעַת שֶׁסַע שְׁתֵּי פְרָסוֹת מַעֲלַת גֵּרָה בַּבְّהֵמָה אֹתָהּ תֹּאכֵלוּ:
דברים יד ו
3. אַךְ אֶת זֶה לֹא תֹאכְלוּ מִמַּעֲלֵי הַגֵּרָה וּמִמַּפְרִיסֵי הַפַּרְסָה הַשְּׁסוּעָה אֶת הַגָּמָל וְאֶת הָאַרְנֶבֶת וְאֶת הַשָּׁפָן כִּי מַעֲלֵה גֵרָה הֵמָּה וּפַרְסָה לֹא הִפְרִיסוּ טְמֵאִים הֵם לָכֶם:
דברים יד ז
4. וְעַתָּה הִנֵּה הֵבֵאתִי אֶת רֵאשִׁית פְּרִי הָאֲדָמָה אֲשֶׁר נָתַתָּה לִּי יְיָ וְהִנַּחְתּוֹ לִפְנֵי יְיָ אֱלֹהֶיךָ וְהִשְׁתַּחֲוִיתָ לִפְנֵי יְיָ אֱלֹהֶיךָ: דברים כו י
5. וְלָקַח הַכֹּהֵן הַטֶּנֶא מִיָּדֶךָ וְהִנִּיחוֹ לִפְנֵי מִזְבַּח יְיָ אֱלֹהֶיךָ: דברים כו ד
6. יָדָיו תְּבִיאֶינָה אֵת אִשֵּׁי יְיָ אֶת הַחֵלֶב עַל הַחָזֶה יְבִיאֻנוּ אֵת הַחָזֶה לְהָנִיף אֹתוֹ תְּנוּפָה לִפְנֵי יְיָ: ויקרא ז ל

מוסף רש"י

כל שבקדש פסול. מדכתיב כי קודש הוא יתירה לרבות על שאר פסולי קדשי קדשים בגלח, כגון פיגול ויולא ונשפך דמו (פסחים כד.). **הנחה.** לפני המזבח, **מעכבת בהן.** דשנה בה קרא (דברים כו) והניחו לפני וגו' והנחתו לפני וגו' (לעיל יז.). **כל הראוי לבילה אין בילה מעכבת בו.** במס' מנחות אמרינן אין מביאין בכלי אחד מנחה של שש ואחד עשרונים, ומפרשינן טעמא מפני שאמרה תורה הבא מנחה שיכולה ליבלל ושש נבללין בכלי אחד אבל שש ואחד קיים להו לרבנן דאין יכולין ליבלל, והוינן בה וכי אין נבללין מאי הוי והתנן לא בלל כשר, ומיירי ר' זירא ראוי לבילה מיהא בעינן ומי שהוא ראוי לבילה אין בילה מעכבת ואפילו לא בלל כשר, אבל כשאינו ראוי לבילה בילה מעכבת בו (חולין פד. וכעי"ז יבמות קז: נדרים עג. קדושין כה. מנחות יח: שם קג: ובדה סו:) כלומר מה שאי אפשר להבלל מעכבת בו, דכיון דכתיב ולקח עליה שמן ולוה לבלול דכתיב בלולה, ש"מ שלוה הקב"ה להביא מנחה שיכול לקיים מצות בלילה, וכהשתא מביא ששים ואחד, מנחה זו לא לוה להביא, והרי הוא כמביא מנחה מן הקטנויות דאינה כלום, שכל דבר שלוה הקב"ה להביא

הגהות הב"ח

(א) גמ' בכליל תהיה לא תאכל ליתן לא תעשה: (ב) רש"י ד"ה לא הכתוב וכו' דכתיב בעתר. נ"ב בפ' המזלוקים: (ג) תוס' ד"ה כל וכו' אבל לפירוש דלעיל קשה דפרישתי דלוקה דוקא קאמר כדפרש"י אם כן וכו' שבכללות כדפרש"י וי"ל דאין הכי נמי דהוה יכול: (ד) ד"ה הנחה וכו' לתנופה אם כן אין כאן כתוב שנוי בהנחה לעכב ומסתברא דלא: (ה) ד"ה ומאן וכו' להנחה דמעכבת וקשה דבספרי דרש פרשת כי תבא בין והניחו בין: (ו) בא"ד והנחה לא מעכבת והא דקאמר הכא מאן תנא דפליג עליה דר' יהודה הכי קאמר מאן תנא דמפיק ליה לתנופה: (ז) בא"ד ותרי קראי והניחו והנחתו תרוייהו להנחה דמעכבת וקאמר ר' יהודה וכו' לא כתיב ביה תנופה:

הגהות הגר"א

[א] גמ' רי"ל והניחו זו וכו' כשהוא אומר והנחתו הרי כו' מקיים והניחו זו תנופה כל"ל (וע' שות אליהו פ"ג דבכורים):

מסורת הש"ס

(א) [מנחות עד:], (ב) [זבחים לד. ע"ש ל"ע], (ג) [ל"ל חזר לא יאכל כי קדש הם], (ד) [לעיל יז.], (ה) ב"ב פח: מולין פג: קדושין כה. יבמות קד: נדה סו: מנחות יח: קג: נדרים עג., (ו) סוכה מז: מנחות פח:, (ז) ג"ז שם, (ח) ג"ז שם קדושין לו: [סוטה יט.], (ט) [ל"ל וכתיב התם], (י) [שמות כט], (כ) בס"א: הלוז בהו ולאו, (ל) [ויקרא כב], (מ) [יבמות עד.], (נ) [דברים כו], (ס) [וע' תוס' יומא לו: ד"ה לאו וכו' ותוס' פסחים כד. ד"ה הא], (ע) רש"א. שייריה כללו הסמ"ל, (פ) [ל"ל זר שאכל חטאת], (צ) [שם לא נמצא כלום רק בספרי וכן בפרש"י בחומש ועי' רש"ל ומהר"מ], (ק) רש"ל,

יש עיכוב בעיקר הבאתו להביא באותו ענין שלוה הכתוב ולא בענין אחר, אבל מצות האמורות באותה מלוה, כגון תנופה בקרבן, בלילה במנחה, יש שמעכבין אם גילה הכתוב לשנות עליו לעכב, ויש שאין מעכבין (רשב"ם ב"ב פא:). **והנחתו זו תנופה.** דבראש הפרשה נאמר ולקח הכהן הטנא מידך והניחו לפני ה' וגו', ובסיפיה נאמר והנחתו מכלל שאחז ונטלו ולמה נטלו לתנופה (סוכה מז:). **הנחה ממש.** שמגיד לך שמלוה להניחו לפני המזבח ואח"כ יטלוהו הכהנים ויאכלוהו (שם). **אתיא יד יד משלמים.** מתנופת חזה ושוק ואימורין דשלמים (סוטה יט.). **וכתיב ידיו תביאינה.** בנבעלים דשלמים כתיב גבי תנופה, דכתיב בסיפיה להניף אותו תנופה וגו' (סוכה מז:). מה כאן. בבכורים, כהן. דכתיב ולקח הכהן (שם). **תחת ידי בעלים.** בעלים אוחזים בשפת הטנא והכהן מניח ידיו תחת שוליו, וכן מפרש במסכת בכורים (שם).

מאימתי חייבין עליהן. מיתה זר האוכלן: **שלשה דברים.** זו אחת מהן וכולן שנויין בספרי ד) (ג): **יכול יעלה אדם כו'.** קסבר קדושת הארץ לא בטלה וצריך להפרישׁ מעשרות וקאמר יכול יעלו ויאכלנו בירושלים בלא פדיון: **ת"ל כו'.** לפיכך טעון בית. ולקמיה פריך מאי שנא בכור דפשיטא ליה ובמעשר מיבעי ליה: **מלוה מי ליכא.** וכיון דמלוה איכא נפרוך נמי קרייה דמלוה: **לא פסיקא ליה.** ומיהו בישראל אפילו עיכובא איכא למימר: **ויהדר דינא וניתי כמה הלד.** למה לי היקישא נימא בכור יוכיח וחזר הדין הלד השוה שבהן שטעונין הבאת מקום ואינן נוהגין אלא בפני הבית: **לד מוצה.** זה לתתן דמיס וזה להנתה: **ומאי קסבר.** האי תנא דפשיטא ליה בכור טפי ממעשר: **אי קסבר קדושה ראשונה.** של בית קדשה לשעתה וקדשה לעתיד לבא כי היכי דסבירא ליה בקדושת הארץ וקא מיבעיא ליה מי קרינא ביה השתא בלא חומה לפני ה' אלהיך או לא וקא פשיט מעשר מבכור: **אפי' בכור נמי.** יקרב ויאכל דהא מאן דאית ליה קדשה לעתיד לבא סבירא ליה מקריבים אע"פ שאין בית כדאמרינן במגילה נקראת (דף י.): ה"ג **ואי קסבר לא קדשה אפילו בכור נמי היבעי.** ואי קסבר קדושת הבית בטלה ומיבעיא ליה במעשר הואיל ואינו צריך לבית אי מתאכיל בירושלים לפני ה' קרינא ביה אי לא אפי' בכור נמי כי האי גוונא תיבעי ליה כגון בכור שנזרק דמו וחרב הבית ועדיין בשרו קיים מהו שיאכלוהו: **אמר רבינא לעולם קסבר לא קדשה והכא.** דקא פשיט ליה למעשר מבכור בבכור שאינו צריך לבית דומיא דמעשר עסקינן והא דפשיטא ליה דלא מתאכיל משום דאיתקש בשרו לדמו דכתיב[ה] ואת דמם תזרוק על המזבח וגו' ובשרם יהיה לך וגו' וליף מיניה בשעה שהיא רואיה לזריקת דם אתה אוכל את הבשר ולא משנהרס המזבח: **וכי דבר הלמד בהיקש.** מן הדם: **חוזר ומלמד.** על המעשר בהיקש הא קיימא לן בזבחים באיזהו מקומן (דף מט:) שאין למדין בקדשים למד מן הלמד: **חולין הוא.** ובחולין למדין למד מן הלמד: דאמרינן למסקנא דלא קדשה אם כן מאי מיבעי (ו) לעיל יכול יעלה פשיטא דלא יעלה בירושלים יותר משאר עיירות כיון דלא קדשה ותו גבי בכור נמי למה לי היקשא דבשרו לדמו תיפוק ליה (ז) דבלאו ההיקשא דהיכא דאכיל הוי להו כחוץ לחומה כיון דלא קדשה והוי ליה כאוכל קדשים בחוץ ועוד קשה דקאמר ולעולם דלא קדשה כו' ומקשינן בשרו לדמו משמע דאי אמר קדשה מתאכיל בכור בלא בית ולא הוי ממעטינן (ח) מהך היקישא וקשה דהא מוכח פרק קדשי קדשים (זבחים ס.) דמזבח שנפגם אין אוכלין קדשים קלים ואמאי הא מוכח הכא היכי דקדשה דנאכל אפילו ליכא מזבח ושאני הכא דלא קדשה לכן צריך לומר דגרים לעיל ואי סבר לא קדשה מעשר נמי והכי פירושא אפילו מעשר נמי לא יהא מתאכיל בירושלים כלל בלא פדיון דלא הוי כלל לפני ה' אלהיך ואין לתמוה אי לא קדשה אם כן לא משכחת מעשר דקדושת הארץ בטלה דודאי קדושת בית לא קידשה אבל קדושת הארץ קדשה לעתיד לבא לענין מעשרות ולא תליא הא בהא אבל הכא מיירי שאין המזבח כלל בנוי וגרים לעולם קדושה ראשונה קדשה לעתיד לבא וטעמא דבכור לא משום קדושת (ט) הארץ אלא משום דאתקש בשרו לדמו דבעינן שיהא המזבח קיים בשעת אכילת בשרו הלכך כל כמה דילפינן דבכור לא מתאכיל מעשר נמי לא מתאכיל בלא פדיון ואם תאמר בריתא דאמרה בכורים יוכיחו מנלן דבכורים לא מתאכלי כשאין מזבח אם הוצאו אלא בכור דבעי למילף מעשר מיניהו ויש לומר דודאי הא דאמרינן בברייתא בכורים יוכיחו מיירי בבכורים שלא הוצאו כלל בפני הבית עד לאחר חורבן ובודאי היה להש"ס להשיב דאם כן לא שייך כלל לדמות מעשר לבכורים אלו שהרי צריכים הנחה וצריכים לבית גם בשביל הנחה ולא בשביל אכילה לחוד ומעשר לא צריך לבית אלא בשביל אכילה לבד אלא דלא חייס ליה לפי שאינו נשאר במסקנא ומה שזקוק הש"ס להעמיד בבכור שנזרק דמו לפני הבית ואינו מעמידו כשהוצא אחר הבית כמו בכורים משום דתנא מסייס קרא דהקיש הכתוב ואין נכון להעמיד בבכור שהוא אחרי הבית שלא דמי כלל למעשר דהא מחוסר מתן דם ואימורין כדפ"ל ולא שייך להקיש מעשר לבכור אלא דוקא כשאין הבכור צריך לבית אלא דוקא בשביל האכילה לפני ה' והשתא הוא דומיא דמעשר דודאי במשא ומתן יכול להיות דומה מעשר לבכורים שהוצאו אחר הבית אף על גב דלא נשאר במסקנא ובכור נמי שבתחלת הברייתא יכול היה להיות בבכור שאחר הבית אלא שאז לא היה טועה דהא לא שייך כלל לדמות לו מעשר והיינו דמותיב שכן אין טעון מתן דמיס: ריש

מאימתי[ו] מחייבין עליהן [א]משיראו פני הבית כמאן כי האי תנא דתניא רבי אליעזר אומר בכורים מקצתן בחוץ ומקצתן בפנים [ב]שבחוץ הרי הן כחולין לכל דבריהם שבפנים הרי הן כהקדש לכל דבריהם אמר רב ששת בכורים הנחה מעכבת בהן קרייה אין מעכבת בהן כמאן כי האי תנא [ג]דתניא רבי יוסי אומר שלשה דברים משום שלשה זקנים רבי ישמעאל אומר יכול יעלה אדם מעשר שני בזמן הזה בירושלים ויאכלנו ודין הוא בכור טעון הבאת מקום ומעשר שני טעון הבאת מקום מה בכור אינו אלא בפני הבית אף מעשר אינו אלא בפני הבית מה לבכור שכן טעון מתן דמים ואימורין לגבי מזבח בכורים יוכיחו מה לבכורים שכן טעונים הנחה ת"ל [1]ואכלת [שם] לפני ה' אלהיך וגו' מקיש מעשר לבכור מה בכור אינו אלא לפני הבית [2]אף מעשר אינו אלא לפני הבית ואם איתא ליפרוך מה לבכורים שכן [ד]טעונין קרייה והנחה א"ר אשי נהי [ה]דעיכובא ליכא מצוה מי ליכא ולימא מצוה וליפרוך אלא אמר רב אשי כיון [ו] דאיכא בכורי הגר דבעי למימר [2]אשר נשבע [ה'] לאבותינו ולא מצי אמר לא פסיקא ליה וליהדר דינא ותיתי במה הצד משום דאיכא למיפרך מה להצד השוה שבהן שכן יש בהן צד מזבח ומאי קסבר אי קסבר [ז]קדושה ראשונה קדשה לשעתה וקדשה לעתיד לבא אפי' בכור נמי אי קסבר קדושה ראשונה קדשה לשעתה ולא קדשה לעתיד לבא אפילו בכור נמי תבעי אמר רבינא לעולם קסבר [ח]קדשה לשעתה ולא קדשה לעתיד לבא והכא בבכור שנזרק דמו קודם חורבן הבית וחרב הבית ועדיין בשרו קיים ומקשינן בשרו לדמו מה דמו במזבח אף בשרו במזבח ומקיש מעשר לבכור וכי דבר הלמד בהקש [ג]מעשר דגן חולין הוא

הניחא

יכול יעלה אדם מעשר [ד] בידו בזמן הזה. ויאכלנו בלא פדיון דקדושה [ו] (ירושלים) לא בטלה לענין מעשרות:

ולימא מצוה כו'. פירוש שכן טעונין קרייה למצוה קודם שיאכל בכורים ומעשר שני אוכלין אותו בלא שום [ז] קרייה ומה שקורין למעשר בשנה שלישית היה ואז לא היה נוהג כלל מעשר שני:

מה להצד השוה שבהן שכן יש בהן צד מזבח. ויש למפרך שכן אסורים לזרים כדפרין רבה לעיל[ח] והא דאמר בברייתא בכורים יוכיחו ל"ל דמיירי בבכורים שהופרשו בפני חורבן הבית דאם הופרשו אחר הבית אינן קדושין כלל וחולין הן דתנן פרק שני [ט] דבכורים יש בתרומה ומעשר מה שאין כן בבכורים שהתרומה והמעשר אוסרין ויש להם שיעור ונוהגין בכל הפירות בפני הבית ושלא בפני הבית ובכורים אינן אלא בשבעה מינין ובפני הבית:

אפילו בכור נמי. ל"ל דמיירי אם עשה מזבח וחרב דמו אלינא[י] דקדושת בית לא בטלה דמקריבין אע"פ שאין בית דבלא מזבח פשיטא דבכור לא דהא בעי מתן דם ואימורים ואם תאמר לימא דבכור דברייתא דקאמר מה בכור וכו' מיירי היכא דלא עשה מזבח וי"ל דלהתה ודאי לא הוה מדמי בכור למעשר ולא דמי ליה מעשר:

ואי סבר לא קדשה אפילו בכור נמי תיבעי. כך גרסת רש"י דמוקי ליה בבכור שנשחט וזרק דמו קודם חורבן דהתם הוי דומיא דמעשר כדפ"ה ות"ת אי לא קדשה אם כן לא משכחת לה מעשר דקדושת הארץ בטלה וי"ל דודאי קדושת בית לא קדשה אבל קדושת הארץ קדשה לעתיד לבא לענין מעשרות אבל קשה דאי לא קדשה קדושת הבית לעולם א"כ במות מותרות דהא בהא תליא כדמוכח במגילה (דף י.) ואם כן יביא מעשר שני ויהא נאכל בכל ערי ישראל כדאמרינן בזבחים (דף קיב:) בלו לנוד ולגבעון הותרו הבמות וקדשים קלים ומעשר שני נאכלין בכל העיר וי"ל דמיירי שגדל לפני הבית שהוזקק להביאו למקום ובהכי ניחא נמי קושיא קמייתא ומסיק דלעולם לא קדשה כהאי גוונא אבל קשה לגירסא זו דאמרינן בבכורים הכי מאי מיבעי (ו) לעיל יכול יעלה פשיטא דלא יעלה בירושלים יותר משאר עיירות כיון דלא קדשה ותו גבי בכור נמי למה לי היקשא דבשרו לדמו תיפוק ליה (ז) דבלאו ההיקשא דהיכא דאכיל הוי להו כחוץ לחומה כיון דלא קדשה והוי ליה כאוכל קדשים בחוץ ועוד קשה דקאמר ולעולם דלא קדשה כו' ומקשינן בשרו לדמו משמע דאי אמר קדשה מתאכיל בכור בלא בית ולא הוי ממעטינן (ח) מהך היקישא וקשה דהא מוכח פרק קדשי קדשים (זבחים ס.) דמזבח שנפגם אין אוכלין קדשים קלים ואמאי הא מוכח הכא היכי דקדשה דנאכל אפילו ליכא מזבח ושאני הכא דלא קדשה לכן צריך לומר דגרים לעיל ואי סבר לא קדשה מעשר נמי והכי פירושא אפילו מעשר נמי לא יהא מתאכיל בירושלים כלל בלא פדיון דלא הוי כלל לפני ה' אלהיך ואין לתמוה אי לא קדשה אם כן לא משכחת מעשר דקדושת הארץ בטלה דודאי קדושת בית לא קידשה אבל קדושת הארץ קדשה לעתיד לבא לענין מעשרות ולא תליא הא בהא אבל הכא מיירי שאין המזבח כלל בנוי וגרים לעולם קדושה ראשונה קדשה לעתיד לבא וטעמא דבכור לא משום קדושת (ט) הארץ אלא משום דאתקש בשרו לדמו דבעינן שיהא המזבח קיים בשעת אכילת בשרו הלכך כל כמה דילפינן דבכור לא מתאכיל מעשר נמי לא מתאכיל בלא פדיון ואם תאמר בריתא דאמרה בכורים יוכיחו מנלן דבכורים לא מתאכלי כשאין מזבח אם הוצאו אלא בכור דבעי למילף מעשר מיניהו ויש לומר דודאי הא דאמרינן בברייתא בכורים יוכיחו מיירי בבכורים שלא הוצאו כלל בפני הבית עד לאחר חורבן ובודאי היה להש"ס להשיב דאם כן לא שייך כלל לדמות מעשר לבכורים אלו שהרי צריכים הנחה וצריכים לבית גם בשביל הנחה ולא בשביל אכילה לחוד ומעשר לא צריך לבית אלא בשביל אכילה לבד אלא דלא חייס ליה לפי שאינו נשאר במסקנא ומה שזקוק הש"ס להעמיד בבכור שנזרק דמו לפני הבית ואינו מעמידו כשהוצא אחר הבית כמו בכורים משום דתנא מסייס קרא דהקיש הכתוב ואין נכון להעמיד בבכור שהוא אחרי הבית שלא דמי כלל למעשר דהא מחוסר מתן דם ואימורין כדפ"ל ולא שייך להקיש מעשר לבכור אלא דוקא כשאין הבכור צריך לבית אלא דוקא בשביל האכילה לפני ה' והשתא הוא דומיא דמעשר דודאי במשא ומתן יכול להיות דומה מעשר לבכורים שהוצאו אחר הבית אף על גב דלא נשאר במסקנא ובכור נמי שבתחלת הברייתא יכול היה להיות בבכור שאחר הבית אלא שאז לא היה טועה דהא לא שייך כלל לדמות לו מעשר והיינו דמותיב שכן אין טעון מתן דמיס: ריש

בפני הבית וחרב וכו' וליף בשר מדם דכי היכי דאי הוי דם השתא לא היה מזרק, דלא קידשה לעתיד לבא, בשר נמי לא יאכל (תמורה שם).

תורה אור השלם

1. וְאָכַלְתָּ לִפְנֵי יְיָ אֱלֹהֶיךָ בַּמָּקוֹם אֲשֶׁר יִבְחַר לִשְׁכֵּן שְׁמוֹ שָׁם מַעֲשַׂר דְּגָנְךָ תִּירֹשְׁךָ וְיִצְהָרֶךָ וּבְכֹרֹת בְּקָרְךָ וְצֹאנֶךָ לְמַעַן תִּלְמַד לְיִרְאָה אֶת יְיָ אֱלֹהֶיךָ כָּל הַיָּמִים: דברים יד כג
2. וּבָאתָ אֶל הַכֹּהֵן אֲשֶׁר יִהְיֶה בַּיָּמִים הָהֵם וְאָמַרְתָּ אֵלָיו הִגַּדְתִּי הַיּוֹם לַיְיָ אֱלֹהֶיךָ כִּי בָאתִי אֶל הָאָרֶץ אֲשֶׁר נִשְׁבַּע יְיָ לַאֲבֹתֵינוּ לָתֶת לָנוּ: דברים כו ג

הגהות הב"ח

(א) גמ' מאימתי חייבין כל"ל ואות מ' נמחק: (ב) שם לאיכא בכורי הגר. נ"ב עיין בתוס' ר"פ הספינה דף פא ד"ה למעוטי אדמת נכרי: (ג) ראש"י ד"ה שלשה וכו' בספרי. נ"ב ובמסכת תמורה דף כ"ח: (ד) תוס' ד"ה יכול יעלה אדם מעשר שני בזמן: (ה) ד"ה אפילו וכו' אליבא דמ"ד דקדושת בית: (ו) ד"ה ואי וכו' מאי מיבעי ליה לעיל: (ז) בא"ד מיפוק ליה בלאו היקשא דכל היכא דאכיל הוי להו וכו' קשה דקאמר לעולם כל"ל ואות ו' נמחק: (ח) בא"ד ולא הוי ממעטינן ליה מהך היקישא וכו' אין אוכלין קדשי קדשים וקדשים קלים: (ט) בא"ד וטעמא דבכור לא משום קדושת הבית אלא:

עין משפט נר מצוה

סז א מיי' פ"ג מהל' בכורים הל' ה סמג עשין קלט:
סח ב מיי' שם הל' ג:
סט ג מיי' פ"ב מהל' מעשר שני הל' ה סמג עשין קלו:
ד [מיי' פ"ג מהל' בכורים הלכה י]:
ה [מיי' שם הלכה ב]:
ע ו מיי' פ"ח מהל' תרומות הל' ה ופ"ו מהל' בית הבחירה הל' טו:

מוסף רש"י

שלשה דברים משום שלשה זקנים. ר' ישמעאל ור"ע ובן עזאי (תמורה כא. ע"ש) דבר אחד מפי כל זקן וזקן (זבחים ס:). **ר' ישמעאל** אומר. זו היא אחת מהן (שם). **יכול יעלה אדם מעשר שני.** דקסבר קדושת הארץ לא בטלה וצריכה הפרשת מעשרות מן התורה (ג"ע במעשר שהופרש קודם שנעלה הארץ קאמר, וקאמר יכול יעלנו ויאכל עכשיו. ש"מ) בירושלים בלא פדיון (שם). **בכור ומעשר ובכורים.** דטעונין הבאת מקום (דברים יג) והבאת מקום שמה עולותיכם וגו' ותרומת ידכם אלו בכורים (תמורה כא.). **מה בכור אינו נאכל כו'.** כדמפרש לקמיה דבעי מתן דמיס ואימורין למזבח (שם). **שכן טעון מתן דמים.** הלכך צריך בית ומזבח (זבחים שם). **בכורים יוכיחו.** שאין טעונין מתן דמיס וצריכין בית כדכתיב והביאו לפני מזבח (שם) בכורים אינן נאכלין אלא בפני הבית דכתיב והנתתו לפני ה' אלהיך (תמורה שם). **שכן טעונים הנחה.** לפני המזבח דכתיב והנתתו לפני ה' אלהיך (שם) הלכך בעו בית דהוקקון למזבח לכך (זבחים שם). **וליהדר דינא.** למה לי קרא, ליהדר דינא ולימא בכור יוכיח וחזר הדין, הלד השוה שבהן שטעונין הבאת מקום ואינן נאכלין אלא בפני הבית, אף אני אביא מעשר (תמורה שם). **צד מזבח.** זה לתתן דמיס ואלו להנתה (זבחים שם). **ומאי קסבר.** דפשיטא ליה דבכור אינו נאכל ומעשר שני מספקא ליה (תמורה כא.). **אפילו בכור נמי.** תרוייהו בכור ומעשר בני הבאה מינהו ויקריבום, הואיל והשתא נמי קדושה היא ירושלים להקרב (שם). **אי קסבר כו' ולא קדשה לעתיד לבא.** ואפילו הכי מספקא ליה ממעשר, היבעי ליה נמי בכור, ואמאי ליף מעשר שני מבכור (שם) אי קסבר קדושת בית בטלה ליה ומיבעי ליה במעשר הואיל ואינו צריך לבית מי מתאכל בירושלים ולפני ה' קרינא ביה או לא, אפילו בכור כה"ג נמי מיבעי ליה, כגון שקרבו דמיו ואימוריו ונזרק הבית ובשרו קיים מהו שיאכלוהו (זבחים שם). **לעולם קסבר כו' ולא קדשה לעתיד לבא.** ודקשיא מאי שנא בכור דפשיטא ליה, בכי האי בכור שקרבו דמו

רישא במעשר שני טמא וגברא טמא. אי אי קאמר דבחלא מייניהו לקי: **הוא בפנים ומשאו מבחוץ מהו אמר ליה** כי ירחק ממך המקום ממך ממלואך. כך גירסת הקונטרס וי"ג ממך לחודיה כלומר ממך גופך והרי גופו בפנים וקשה על זה לאם כן אדם שגופו בירושלים ופירות מעשר שני שלו בעירו א"כ לא יוכל לחללם כיון שגופו בירושלים וזה אינו דעד כאן לא מיבעיא ליה לרב פפא אלא בדנקיט קניא ואי לא (1) קניא מודה דיכול לפדותם אע"ג דגופו בפנים כיון שהפירות חוץ לירושלים והוא נותן טעם דהא קרינן בו לא תוכל שאתו אף בגופו בפנים ושמא איכא למימר דשבקיה לקרא דממך דמשמע מגופך דאיהו קא דחיק ומוקמי אנפשיה היכא דלא שייך שם לא תוכל שאתו שאינו מחוסר טעינה כזה שהוא על כתפיו ורב פפא מיבעיא ליה בקניא כך נראה למס"ח אבל על גירס' דממילואך קשה דממילואך היינו המשוי כדפירש הקונטרס (1) ע) גבי משאו מבפנים וגופו מבחוץ וכיון שמשאו מבחוץ קרינן כי ירחק ממלואך ול"ל דממלואך מגלה לנו דהגוף והמשוי בחד והוה ליה במקלת המשוי בפנים:

אמר רבי יוחנן מאימתי מעשר שני חייבים עליו משיראה פני הבית. וקשה דכיון דקודם שירלה פני הבית הכי נמי דמותר לאכלו חוץ א"כ למה הוחקק לעולם לפדות מעשר שני וי"ל דודאי ליכא לאו אבל עשה איכא דכתיב ונרת הכסף בידך אבל בלא פדייה לא:

מיתיבי רבי יוסי אומר כו'. ה"ה דמאי לאותובי (א) מתניתין דאוקי לעיל סיפא במעשר שני טהור דאכיל חוץ לחומה אלא ודאי משני דעייליה ואפקיה אבל הכא קשיא מאי למימרא ובמתני' ליכא למפרך דהא קא (ב) מהני ליה לאלקיות דלא השמיענו שום חידוש בהם הא

הניחא למאן דאמר בתר למד אזלינן אלא למאן דאמר בתר מלמד אזלינן מאי איכא למימר דם ובשר חדא מילתא היא: קדשי קדשים וכו': תנינא חדא זימנא מעשר שני והקדש שלא נפדו אמר רבי יוסי בר חנינא סיפא במעשר שני טהור וגברא טהור (ג) דקא אכיל חוץ לחומה רישא במעשר שני טמא וגברא טמא וקא אכיל ליה בירושלים ומנ"ל דמחייב עליה משום טומאה (ד) דתניא ר"ש אומר [1] לא בערתי ממנו בטמא [2] בין שאני טמא והוא טהור בין שאני טהור והוא טמא והיכן מוזהר על אכילה איני יודע טומאת הגוף בהדיא כתיב [2] נפש אשר תגע בו וטמאה עד הערב ולא יאכל מן הקדשים וגו' אלא טומאת עצמו מנין (ה) דכתיב [3] לא תוכל לאכול בשעריך ולהלן הוא אומר [4] בשעריך תאכלנו הטמא והטהור ותניא דבי רבי ישמעאל [3] אפילו טמא וטהור אוכלין בקערה אחת ואין חוששין וקאמר רחמנא היאך (ו) טמא דשרי לך גבי טהור התם הכא לא תיכול ומנ"ל דבר פדייה הוא (ז) דאמר ר"א [3] מנין למעשר שני שנטמא שפודין אותו אפילו בירושלים ת"ל [5] כי לא תוכל שאתו ואין שאת אלא אכילה שנאמר [6] וישא משאות מאת פניו א"ר ביבי א"ר אסי מנין למעשר שני טהור שפודין אותו אפילו בפסיעה אחת חוץ לחומה שנאמר כי לא תוכל שאתו האי מבעי ליה לכדרבי (ח) אליעזר א"כ לימא קרא לא תוכל לאוכלו מאי שאתו ואימא כולו להכי הוא דאתא א"כ לימא קרא לא תוכל ליטלו מאי שאתו ש"מ תרתי יתיב רב חנינא ורב הושעיא (ט) וקא מבעיא להו אפיתחא דירושלים מהו פשיטא הוא בחוץ ומשאו

בפנים קלטוהו מחיצות הוא בפנים ומשאו בחוץ מהו [7] תנא להו ההוא סבא בדבי רבי שמעון בן יוחי [5] כי ירחק ממך המקום ממילואך בעי רב פפא [8] נקיט ליה בקניא מאי תיקו אמר ר' אסי אמר ר' יוחנן מעשר שני מאימתי חייבין עליו [9] משראה פני החומה מ"ט דאמר קרא [10] [7] לפני ה' אלהיך תאכלנו (שנה בשנה) וכתיב [3] (כי) לא תוכל לאכול בשעריך כל היכא דקרינן ביה לפני ה' אלהיך תאכלנו קרינן ביה לא תוכל לאכול בשעריך וכל היכא דלא קרינן ביה לפני ה' אלהיך תאכלנו לא קרינן ביה לא תוכל לאכול בשעריך מיתיבי [9] רבי יוסי אומר כהן שעלתה בידו תאנה של טבל אמר תאנה זו תרומתה בעוקצה מעשר ראשון בצפונה ומעשר שני לדרומה והיא שנת מעשר שני והוא בירושלים או מעשר עני והוא בגבולין אכלה

לוקה

הניחא למאן דאמר כו'. פלוגתא היא בחיזהו מקומן (1) : **רישא במעשר שני טמא.** וקאכיל ליה בירושלים בלא פדייה: ה"ג **והיכן מוזהר על אכילה שלא יאכלנו בטומאה איני יודע ת"ל לא תוכל וגו'.** כך היא שנויה בסיפרי (א) וכשקבעוה כאן לא הספיקו לגומרה עד דאקשי גמרא טומאת הגוף בהדיא כתיב ביה ולא יאכל מן הקדשים כי אם רחץ וגו' ומוקמינן לה ביבמות (ב) במעשר (ג) מדכתיב (1) כי אם רחץ הא רחץ טהור דטבל ועלה אוכל במעשר: (רבינו גופו טהור ויצאה נשמתו בטהרה לא פירש יותר. מכאן ואילך לשון תלמידו ר' יהודה בר' נתן) (2) : (3) כך הוא לשון הברייתא (כלומר) איני יודע להיכן מוזהר לכך תלמוד לומר לא תוכל וגו' והש"ס לא שביק ליה לאסוקי מילתיה אלא קדיש ופריך ומתמה אמאי קאמר איני יודע הא טומאת הגוף בהדיא כתיבא נפש אשר תגע בו כו' לא יאכל מן הקדשים כי אם רחץ בשרו ואמרינן ביבמות דהאי קרא במעשר שני קאמר דטבל ועלה אוכל כו': **ולהלן הוא אומר.** בבכור בעל מום (שנפדה) בשעריך תאכלנו ולעיל מייתי כתיב כי יהיה בו מום: **אפילו טמא וטהור.** דאע"ג דאסור בגיזה ועבודה כדאמרינן (בכורות דף ט.) בכל אות נפשך תזבח ואכלת בשר (4) תזבח ולא גיזה ואכלת ולא לכלכך בשר ולא חלב אפי' הכי טמא וטהור אוכלין אותו בקערה אחת דנאכלים בטומאת הגוף ובטומאת עצמן דכיון דטמא אוכל בהן היינו בטומאת הגוף אוכל הטהור וכשהטהור אוכל עמו לאחר שנגע בו היינו טהור אוכל טומאת עצמו שאכל את הטמא: **האי טמא דשרא לך הכא.** בבכור בעל מום דכתיב ביה בשעריך הכא גבי מעשר לא תוכל והיינו לא תוכל לאכול בשעריך כלומר אי אתה רשאי לאכול מעשר שני (5) בטומת בכור שכתוב בו בשעריך דבעל מום דבכור נאכל בטומאת עצמו ובטומאת הגוף וזה אסור: **ומנלן דבר פדייה הוא.** מעשר שני שנטמא דמדקאמר במתני' שלא נפדה מכלל דאי בעי פריק ואפילו בירושלים דאע"ג דמעשר שני טהור אינו נפדה בירושלים דכתיב (6) כי ירחק ממך ונתת בכסף בריחוק מקום אתה פודה ולא בקירוב מקום (קדושין דף מ:): **ואין שאת אלא אכילה.** והכי קאמר קרא כי ירחק ממך שיהא מעשר טהור חוץ לירושלים לא אפילו הוא בירושלים אלא שאי אתה יכול לאוכלו שנטמא ונתת בכסף: **אפילו**

בפסיעה אחת. אע"ג דכתיב ירחק דמשמע טובא ת"ל כי לא תוכל שאתו לנושאו ולהביאו לפנים מן החומה דהכתוב לא תלה הדבר בריחוק אלא בנטילה דכל זמן דאיכא למיעבד אכתי נטילה והבאה לפנים אפילו פסיעה אחת פודה אותו: **לכדר' אליעזר.** למעשר שני שנטמא: **מאי שאתו.** שמע מינה לכדרב אסי: **יתיב רב חנינא ורב הושעיא אפיתחא דירושלים וקא מיבעי להו ממלואך.** מכל מילוי שלך ומשא של אדם חשיב מלואו דלא תימא ממך ממקצתך דכל זמן שרחק מקצתך יהא נפדה אלא כי ירחק ממלואך פדה אבל כשאתה בפנים או משאך בפנים לא רחק המקום ממלואך ושוב לא תפדה אלא ואכלת שם: **בעי רב פפא.** הוא מבפנים ונקיט משאו בקניא ארוך מבחוץ: **מהו.** כיון דלאו ממש על כתיפו הוא אין זה מלואו והרי הוא כמוטל לארץ ונפדה או דלמא כיון דנקיט ליה משאו קרינא ביה תיקו. כן נראה בעיני רבי ועיקר: **משראה פני החומה.** וחוץ לחומה דמתני' היינו דעייליה ואפקיה: **דלא קרינא ביה לפני ה' אלהיך.** דלא הכניסו לפנים: **כהן שעלתה בידו תאנה של טבל ואמר תאנה זו תרומתה בעוקצה.** בלא זנבה: **מעשר ראשון בצפונה.** בלא לפון שלה והוא אוחזה כנגד מזרח וכן מעשר שני בדרומה: **תרומה בעוקצה כו'.** דבעי ראשית שיהא שייריה מיכרין והלכך בעינן סיוס והאי דתנן (דמאי פ"ז מ"ד) שני לוגין שאני עתיד להפרישם הרי הן תרומה במקומן פליג אהא דלא בעי ראשית שיהא שייריה מיכרין: (ד) **והיא שנת מעשר שני.** ואותה שנה שניה שראוי ליתן בה מעשר שני: **והוא בירושלים.** כשקרא שמות הללו על אותה תאנה: **מעשר עני בגבולין.** או שהיא שנת מעשר שלישית ואמר מעשר עני בדרומה ולא אמר מעשר שני והוא אפי' בגבולין:

לוקה

עין משפט נר מצוה

עא א מיי' פ"ג מהל' מעשר שני הל' ל סמג לאוין רסד:

עב ב מיי' פט"ז מהל' טומאת אוכלין הל' יא סמג עשין רמו:

עג ג מיי' פ"ב מהל' מעשר שני הל' ח וס"ג הל' ג סמג עשין קלז:

עד ד ה מיי' שם פ"ב הל' ח סמג שם:

עה ו מיי' שם הל' ו:

מוסף רש"י

לא בערתי ממנו בטמא. מלגלג שנאמר בוידוי מעשר לא בערתי ממנו בטומאה, דמשמע בין שאני טומאה כו' הוא ממודה שלא בערו בפה ולא הבליק בו את האור, וכל שכן בטהור, דלא ניתן אלא לאכילה ושמיה וסיכה, וממילא שמעינן מדלא הוצרך להתודות על הטהור ש"מ הכי קאמר אפילו בשעת הטומאה שלא יכולתי לאוכלו לא נתתיו להלקה, אלמא אינו נאכל בטומאה, (יבמות עג:). **והיכן מוזהר על אכילה איני יודע.** לאו דפורש, לכך נאמר לא תוכל, והשתא פריך הש"ס מקמי דלסליק למילתיה, **טומאת הגוף בהדיא כתיב.** ואמאי קאמר איני יודע (שם). **ולא יאכל מן הקדשים.** ומוקמינן האי קרא במעשר דכתיב כי אם רחץ בשרו במים ולא בעי הערב שמש (שם). **בשעריך תאכלנו.** בפסולי המוקדשין קאי לאחר פדיון שאוכלן זר (שם). **דשרי לך גבי טהור.** הוא בשעריך דהתם דקשרי ליה לעיסור לאוכלו אחר שנגע טומא בקערה ונטמאה, קאמינא לך הכא במעשר שני לא תיכול (שם). **שפודין אותו אפי' בירושלים.** לאחר שנכנס ואע"ג דדרשינן כי ירחק ממך המקום ולא כתיב דיך, ברחוק מקום אתה פודה ולא ולא בקרוב מקום (סנהדרין קיב:) שאין מעשר טהור נפדה שם, דכתיב כי ירחק ממך וגו' ונתת בכסף ולא כשהיה בירושלים (ב"מ נג:). **ואין שאת אלא אכילה.** כשלא תוכל לאוכלו, כגון זה שנטמא, ונתת בכסף (פסחים לז:) והכי קאמר קרא כי ירחק ממך המקום אי כי לא תוכל לאוכלו שנטמא, ולא כתיב בכסף (סנהד' שם).

מסורת הש"ס

(א) יבמות עג:, (ב) רש"י סנהדרין קיב:, (ד) [ל"ל אלעזר], (ה) [ל"ל כי אם לפני כו'], (ו) [תוס' פ"ג וע' תוס' ר"ה יב. ד"ה תנא כו'], (ז) [זבחים כ.], (ח) [לאה יב יז], (ט) [עד:], (י) [ויקרא כב], (כ) והוא תמנו של רש"י ז"ל, (ל) [דברים יב], (מ) [נב"מ טוסף: שנטמא], (נ) [דברים יד], (ס) רש"ל תה"ד מע"ש בדרומה ואותה כו', (ע) כדפירש הקונטרס כאן במשאו מבחוץ א"כ קרינן כי ירחק ממלואך כו'. רש"ל, (פ) רש"ל מני,

---

תורה אור השלם

1. לא אָכַלְתִּי בְאֹנִי מִמֶּנּוּ וְלֹא בִעַרְתִּי מִמֶּנּוּ בְּטֻמְאָה וְלֹא נָתַתִּי מִמֶּנּוּ לְמֵת שָׁמַעְתִּי בְּקוֹל יְיָ אֱלֹהָי עָשִׂיתִי כְּכֹל אֲשֶׁר צִוִּיתָנִי: דברים כו יד

2. נֶפֶשׁ אֲשֶׁר תִּגַּע בּוֹ וְטָמְאָה עַד הָעָרֶב וְלֹא יֹאכַל מִן הַקֳּדָשִׁים כִּי אִם רָחַץ בְּשָׂרוֹ בַּמָּיִם: ויקרא כב ו

3. לֹא תוּכַל לֶאֱכֹל בְּשַׁעָרֶיךָ מַעְשַׂר דְּגָנְךָ וְתִירֹשְׁךָ וְיִצְהָרֶךָ וּבְכֹרֹת בְּקָרְךָ וְצֹאנֶךָ וְכָל נְדָרֶיךָ אֲשֶׁר תִּדֹּר וְנִדְבֹתֶיךָ וּתְרוּמַת יָדֶךָ: דברים יב יז

4. בְּשַׁעֲרֶיךָ תֹּאכַלְנּוּ הַטָּמֵא וְהַטָּהוֹר יַחְדָּו כִּצְבִי וְכָאַיָּל: דברים טו כב

5. וְכִי יִרְבֶּה מִמְּךָ הַדֶּרֶךְ כִּי לֹא תוּכַל שְׂאֵתוֹ כִּי יִרְחַק מִמְּךָ הַמָּקוֹם אֲשֶׁר יִבְחַר יְיָ אֱלֹהֶיךָ לָשׂוּם שְׁמוֹ שָׁם כִּי יְבָרֶכְךָ יְיָ אֱלֹהֶיךָ: דברים יד כד

6. וַיִּשָּׂא מַשְׂאֹת מֵאֵת פָּנָיו אֶלֵּהֶם וַתֵּרֶב מַשֵּׂאת בִּנְיָמִן מִמַּשֹּׂאת כֻּלָּם חָמֵשׁ יָדוֹת וַיִּשְׁתּוּ וַיִּשְׁכְּרוּ עִמּוֹ: בראשית מג לד

7. כִּי אִם לִפְנֵי יְיָ אֱלֹהֶיךָ תֹּאכְלֻנוּ בַּמָּקוֹם אֲשֶׁר יִבְחַר יְיָ אֱלֹהֶיךָ בּוֹ אַתָּה וּבִנְךָ וּבִתֶּךָ וְעַבְדְּךָ וַאֲמָתְךָ וְהַלֵּוִי אֲשֶׁר בִּשְׁעָרֶיךָ וְשָׂמַחְתָּ לִפְנֵי יְיָ אֱלֹהֶיךָ בְּכֹל מִשְׁלַח יָדֶךָ: דברים יב יח

הגהות הב"ח

(א) גמ' ורא וקא אכיל ליה חוץ לחומה: (ב) שם ומא דשרא לך (גבי טהור התם) תא"מ וי"ב ס"ל גבי בכור: (ג) שם רב חנינא ורב הושעיא (וקא מיבעי להו אפיתחא דירושלים מהו פשיטא) תא"מ וי"ב ס"ל ור' הושעיא אפיתחא דירושלים וקא מיבעי להו פשיטא הוא כו': (ד) רש"י ד"ה ה"ג והיכן וכו' ביבמות במעשר שני מדכתיב: (ה) ד"ה מאי איני יודע כך הוא לשון וכו' היכן מוזהר על כך תלמוד לומר וכו' למילתיה אלא וכו' ולא יאכל: (ו) תוס' ד"ה הוא בפנים וכו' ואי לא נקט קניא מודה וכו' כיון שהפירות חוץ לירושלים והוא נושא אותם לירושלים דהא קרינן בו לא תוכל: (ז) בא"ד דקא דממילואך היינו המשוי

כדפי' הקונטרס וכיון שמשאו מבחוץ קרינן ביה כי ירחק ממילואך לגבי משאו מבפנים וגופו מבחוץ ול"ל כל"ל וי"ב ואין להקשות דלמא אה"נ דההוא גופיה פסיעה ליה דקרינן ביה [כי ירחק] די"ל דא"כ כ"ש בקניא דקרינן ביה כי ירחק ומאי קא מיבעי ליה לרב פפא: (ח) ד"ה מיתיבי וכו' לאותובי ממתניתין וכו' אלא דאמתניתין' ודאי משני וכו' ואמתניתין ליכא למיפרך מאי למימרא דהא קא מני להו למלקות:

לוקה אחת. דלא הוליאה מידי טבל בקריאת שם זה וקאכיל מעשר ראשון הטבול לתרומת מעשר וקעבר אלאו דטבל אבל איסור תרומה דקאכיל ליכא דהא כהן הוא ונהי (ג) אי הוה אמר תרומת מעשר באמצעיתה הוי מצי אכיל כולה ולא לקי מידי דהוה(ד) תרומת מעשר לכהן והוא כהן ואמעשר ראשון ואמעשר שני לא לקי דהא אף לזרים שרי: הכי גרסינן **טעמא דמעשר שני בירושלים ומעשר עני בגבולין הא מעשר שני בגבולין לוקה אלא: דעיילים.** לירושלים וקרא עליה שם והדר אפקיה חוץ לחומה מעשר שני פני החומה הלכך לוקה אלא: **אי הכי מאי למימרא.** דבשלמא אי אמרת מעשר שני בגבולין לוקה אלא אע"ג דלא חזא פני החומה אשמועינן טובא דחייבין עליו אע"פ שלא ראה פני חומה ואיצטריך למיתניה משום דיוקא דידה הא בגבולין אלא אי אמרת דעיילה ואפקיה מאי למימרא לא היא איצטריכא ולאו דיוקא דידה דהא פשיטא דאפילו כהן לוקה על הטבל וחזר על התרומה ועל מעשר שני חוץ לחומה: **דעיילה בטיבלה.** להכי תאנה בירושלים דקלטוהו מחיצות למעשר שני העתיד ליתרם ממנה: **וקסבר מתנות אלא הורמו כמי שהורמו דמיין.** ודמי כמאן דעייל מעשר שני בעיניה דהוה ליה ראה פני החומה והלכך כי אפקה לוקה עליו וכגון דאפקה ממי בטיבלה: (מ) **שנגמרה מלאכתן.** למעשר כדמפרש בזרעים (מעשרות פ"א מ"ה) מאימתי גמר מלאכתן למעשר בחיטין משימרא סכרי בדילועין משיפקסו כו': **שיפדה מעשר שני.** עדיין יש לו פדייה דכיון דלא נגמרה מלאכתן לא אמרינן כמי שהורמו דמיין וראה פני החומה ואין לו פדייה: **יחזיר מעשר שני ויאכל בירושלים.** דקסבר בית שמאי כמי שהורמו דמיין: **יפדה ויאכל בכל מקום.** מדמתני רבי יוסי אליבא דבית הלל יפדה ש"מ דהכי סבירא ליה דבית שמאי במקום בית הלל אינה משנה(נ) ומדקאמר יפדה ש"מ דמתנות שלא הורמו לאו כמי שהורמו דמיין ולא ראה פני החומה ויש לו פדייה ואי ס"ד כו': **רבינא אמר.** הא דדייקינן לעיל הא בגבולין לוקה שלא וקא בעית מאי למימרא איצטריך כגון דנקיט ליה בקניא וקא משמע לן דכמאן דראה פני החומה דמי ולוקה משום לא תוכל אי הדר אראקיה ואכליה ותפשוט מינה בעיא דרב פפא דבעא לעיל: **מתני' הקורה קרחה בראשו.** על המת כדמפרש בגמרא: **והמקיף פאת ראשו.** (ד) משום דבעי למימר הי מינהו פאתי ראשו נקיט ליה: **שרט.** עושה חבורה בעצמו משום עצר מתו: **השורט שריטה אחת על המת חייב.** הכא לאו דוקא נקט שריטה אחת אלא משום דבעי לפלוגי לקמיה בין שריטה אחת לשתי שריטות נקיט ליה נמי הכא וכמדומה דלא גרסינן ליה: **שריטה אחת על ה' מתים או ה' שריטות על מת אחד.** בגמרא מרבי ליה דחייב על כל אחת ואחת: **חייב על הראש.** על הקפת הראש חייב שתי מלקיות דשתי פאות יש לו לראש שהראש כשתי תחיכות מקום השיער תחיכה אחת ומקום הפנים והזקן תחיכה אחת ומתחברות זו עם זו בצד האוזן מלפניו מקום שלועזין טנפל"א ושם נקרא פאה ששם סוף הראש מקום חיבור הפרקים ונמצא שיש לו שתי פאות לידעא מכאן ולידעא מכאן וחייב עליהן שתים אפילו נטלן בצת אחת בשתי ידיו ואע"ג דחד התראה קא מתרה ליה אל תקיף דזיל הכא פאה איכא וזיל הכא פאה איכא כדאמר לקמן גבי קרחה וגבי שריטה דמייתינן (ה) דחייב על כל קרחה וקרחה ועל כל שרט ושרט ונהי דהכא לא צריך לאתויי מקרא דמסתמא כי היכי דאמרינן ושרט לחייב על כל שרט ושרט ה"נ אמרינן פאת לחייב על כל פאה ופאה דהא לאו מיתורא דקרא שמעינן ליה כולי האי (ו) כ"ש וגימגום כדאמרינן לקמן דסכיסנו לחמש אצבעותיה נשא דאע"ג דליכא אלא חדא התראה מחייבינן ליה חמש: **שתים מכאן.** חמש פאות יש לו לזקן אחד למטה מן האוזן מקום שלחי התחתון יוצא ומתפרד שם ושם נקרא פאה בחודו של לחי שבולט לחוץ ששם מתחלת הזקן וכל מה שלמעלה עד הילדעא בכלל פאת הראש היא ושתי השיבולות כל אחד מהן לסוף הלחי ונקרא פאה ואחת מלמטה שיער שבין השיבולת באמצע הסנטר שלועזין מנטו"ן: **ואינו חייב עד שיטלנו בשער.** תנא קמא קאמר לה ורבי אליעזר פליג עליה: **גמ' הכי גרסינן** לא יקרחו קרחה יכול אפילו קרח כו' תלמוד לומר קרחה. דקרא יתירא (ו) הוא: **בראשם מה תלמוד לומר.** לאו דוקא קאמר ליה דהא ודאי איצטריך משום דהוה אמינא קרחה כל דהו אלא מידרש קא דרש ליה בראשם משמע כל הראש שאפי שאמר כו': **ולא שסגודדו.** בישראל כתיב ולא יקרחו בכהנים: **בין העינים.** בראש סמוך לפדחת: **ואין לי.** דחייב על כל הראש אלא כהנים דהוה בכהנים כתיב:

א בגבולין לוקה. מדנקט והיא שנת מעשר שני והוא בירושלים שמע מינה דאילו היה בגבולין לוקה אלא: **אמר רבא מחיצה לאכול מדאורייתא מחיצה לקלוט מדרבנן.** הלכך לגבי דין פדייה לא אמרינן (ו) מתנה שלא הורמו כמי שהורמו דמיין לענין שקלטוהו ואסור לפדותו אבל לענין שלוקין בגבולין אמרינן כמי שהורמו דמיין והוי לאו פני הבית:

רבינא אמר בגון דנקיט ליה בקניא. הא דאמר בגבולין לוקה אלא מיירי כשהאיש עומד(ע) בין הקנים ונקיט ליה לקנה מבחוץ ואשמעינן דלוקה דבכך קרית ליה לאיתי פני הבית ולוקה כשאוכלו במקומו דעדיין אינו בפנים לגמרי (מ) ולפשוט בעיא דרב פפא:

לחייב על כל קרחה וקרחה היכי דמי אילימא בזה אחר זה ובחמש התראות פשיטא אלא בבת אחת ובחדא התראה. זו גירסת הספרים והקונטרס לא גרים בצת אחת אלא בחדא התראה וכן פי' לעולם בזה אחר זה ושמא היינו טעמא משום דאי בצת אחת הכל קרחה חדא היא ויש לייסד בצת אחת ומיירי שעשה שיעור ה' קרחות והוא הדין דבזה אחר זה נמי היה יכול להקשות אלא הכי קאמר אילימא גם בצת אחת ובחדא התראה: לא

מתני' (ד) הקורה קרחה בראשו (ה) והמקיף פאת ראשו (ו) והמשחית פאת זקנו (ז) והשורט שריטה אחת על המת חייב (ח) שרט שריטה (ט) אחת על חמשה מתים או חמש שריטות על מת אחד חייב על כל אחת ואחת (י) על הראש שתים אחת מכאן ואחת מכאן (יא) על הזקן שתים מכאן ושתים מכאן ואחת מלמטה רבי אליעזר אומר אם ניטלו כולן כאחת אינו חייב אלא אחת (יב) ואינו (יג) חייב עד שיטלנו בתער רבי אליעזר אומר אפילו לקטו במלקט או ברהיטני חייב: **גמ'** תנו רבנן (1) לא יקרחו יכול אפילו קרח ארבע וחמש קריחות לא יהא חייב אלא אחת תלמוד לומר קרחה (2) לחייב על כל קרחה וקרחה בראשם מה תלמוד לומר לפי שנאמר (3) לא תתגודדו ולא תשימו קרחה בין עיניכם למת יכול לא יהא חייב אלא על בין העינים בלבד מנין לרבות כל הראש תלמוד לומר בראשם לרבות (4) כל הראש ואין לי אלא (5) בכהנים שריבה בהן הכתוב מצות יתירות ישראל מנין נאמר כאן קרחה ונאמר להלן קרחה מה להלן חייב על כל קרחה וקרחה וחייב על הראש כבין העינים אף כאן חייב על כל קרחה וקרחה וחייב על הראש כבין העינים ומה להלן על מת (6) אף כאן על מת הני ד' וה' קריחות ה"ד אילימא בזה אחר זה ובחמש התראות פשיטא אלא

עין משפט נר מצוה

עו א מיי' פ"ה מהל' מאכלות אסורות ו:
עז ב מיי' פ"ב מהל' מעשר שני הל' ה:
עח ג מיי' שם הל' ט:
עט ד מיי' פי"ט מהל' סנהדרין הל' ד [סי' קמנ] ופי"ב מהל' ע"ז הל' טו סמג לאוין סב טוש"ע יו"ד סי' קפ סעיף ט:
פ ה מיי' פי"ט מהל' סנהדרין הל' ד [סימן קמנ] ופי"ב מהל' ע"ז הל' ז סמג שם טוש"ע י"ד סי' קפז סעיף ב:
פא ו מיי' שם בהל' סנהדרין הל' ד [סי' קמנ] ופי"ב מהל' ע"ז הל' ז סמג שם טוש"ע שם סעיף י:
פב ז מיי' שם בהל' סנהדרין הל' ד סי' קמב:
פג ח מיי' פי"ב מהל' ע"ז הל' יב סמג שם טוש"ע י"ד סי' קפ סעיף ח:
פד ט מיי' שם הל' ז סמג שם טוש"ע י"ד סי' קפז סעיף ח:
פה י מיי' שם הל' ז סמג שם טוש"ע שם סעיף יא:
פו כ מיי' וסמג שם טוש"ע שם סעיף י:
פז ל מיי' שם הל' טו סמג שם טוש"ע י"ד סי' קפ סעיף י:
פח מ נ מיי' שם טוש"ע שם סעיף ט:

מוסף רש"י

מחיצה לאכול דאורייתא. מן התורה מלוה לאכול לפנים מן המחוה (סנהדרין קיג.) מתיקה שנאמרה בתורה לא הוכרה אלא לאכול בתוכה (ב"מ נג:) אבל **מחיצה לקלוט.** שיהיו מחיצות קולטות, בין לענין פדייה בין לכל ענין, מדרבנן הוא (סנהדרין שם) ושאמרו בגמרא מחיצות קולטות אותם מלפדות עוד אם יצא, דרבנן היא (ב"מ שם) דמשקלטוהו מחיצות שוב אינו נפדה (פסחים לו:). **על הראש.** על הקפת ראש, **שתים.** דהא פאת כתיב ופאה לשון סוף וקצה הוא, כמו (שמות כז) לפאתם יס, לפאת נגב, מקום חיבור הגלגולת עם הלחי והן מקום הלדעין (שבועות ב:). **על הזקן שתים מכאן ושתים מכאן.** מכל צד ב' צדעים, לפי שהלחי רחב כנגד הלדעים ויש לכל דבר רחב קצה לשני צדדין בראשו, **ואחת מלמטה.** בסנטר שהלחייס מתוכרין שם והעצם קצר מלמטה בסנטר שקורין מונטו"ן בלע"ז (שם ג.). **ואינו חייב.** על הקפת הראש, עד שילקטנו בתער (נזיר מ:). **בראשם.** המורו אצל כהנים, לפי שנאמר. בישראל בין עיניכם משמע סמוך לפדחת (קדושין לו:). **ומה להלן.** בישראל, **על מת.** דהא כתיב למת (שם).

תורה אור השלם

1. לא יִקְרְחוּ קָרְחָה בְּרֹאשָׁם וּפְאַת זְקָנָם לֹא יְגַלֵּחוּ וּבְבְשָׂרָם לֹא יִשְׂרְטוּ שָׂרָטֹת:
ויקרא כא ה
2. בָּנִים אַתֶּם לַיְיָ אֱלֹהֵיכֶם לֹא תִתְגֹּדְדוּ וְלֹא תָשִׂימוּ קָרְחָה בֵּין עֵינֵיכֶם לָמֵת:
דברים יד א

הגהות הב"ח

(א) גמרא ואע"ג דלאו רוחה וכו' דעיילה ואפקה וכו' כגון דעיילה בטיבלה וקסבר מתנות: (ב) שם במשנה שריטה (אחת) תו"מ וא"ב ס"א פינו: (ג) רש"י ד"ה לוקה וכו' ונהי דאי: (ד) ד"ה והמקיף פאת ראשו משום. נ"ב כלומר לית ביה דבר חדש ע"ל בפרש"י ריש פירקין: (ה) ד"ה חייב וכו' למייתינן מקרא דחייב על כל קרחה וכו' ושרט וה"נ הכא דהכא לא צריך וכו' כולי האי אלא ממשמעות' וכדאמרי' לקמן בדף זה ריש ע"ב דסכיסנו וכו' חמש וגימגום הס"ד: (ו) ד"ה הכי גרסינן וכו' יתירא הוא. נ"ב ס"א כדאמרינן לקמן דסכיסנו לה' אצבעותיו נשא דאע"ג דליכא אלא חדא התראה מחייבין עליה חמש: (ז) תוס' ד"ה אמר וכו' לא אמרינן מתנות וכו' שקלטוהו מחיצות ואסור לפדותו אבל לענין שלוקים בגבולין על אכילתו אמרי' כמי: (ח) ד"ה רבינא וכו' לגמרי ותפשוט:

לעזי רש"י

טינגפל"א. צדע. רקה. מנט"ן [מינטו"ן]. סנטר.

לא צריכא שסך ה' אצבעותיו נשא. ותימה אכתי מאי תיכף כיון דליכא אלא חדא התראה אמאי מחייב ה' ואי משום דעשה בבת אחת מה בכך כיון דחד לאו איכא וכי אדם אוכל ג' זיתי חלב בבת אחת ובחדא התראה מי מחייב שתי מלקיות משום דהויא ליה התראה אכל חדא וחדא ויש לומר דשאני הכא דגלי קרא (א) אכל קרחה וקרחה דקרחות מחלקות כגון גופים מוחלקין מיהו קשה למה הולרך לפרש בקרחה דעל ידי נשא לוקמי (ד) בקרחה בידו שיעור ה' קרחות בבת אחת ומ"מ לא קשה מהא דנזיר שותה כו' דשאני הכא דגלי קרא דקרחות מחלקות כמו גופים מוחלקין ויש לומר דלא מתוקמא ליה בקרחה וקרח בידו בבת אחת משום דקרח בידו קרחה במקום אחד והכל אחד בלי הפסק שיעור) בינתים וכה"ג חשיב הכל קרחה אחת ואין כאן על כל קרחה וקרחה להכי מוקי לה בה' אצבעותיו בנשא ואותבינהו בבת אחת ופי' בה' מקומות רחוקים קלת זה מזה שיש הפסק שיעור) בין קרחה לקרחה וקרינן ביה על כל קרחה וקרחה ואם תאמר סוף סוף לוקמה אפילו בזה אחר זה ובחמשה מקומות רחוקים קלת כדפי' ומיתוקס שפיר גם בקורח ותולש בידו בלא נשא ובחדא התראה משום דגלי קרא דקרחות מחלקות ומתוך פי' הקונט' משמע דא"כ לא היה מחייב כי אם אקרחה קמייתא שהיתה בידו בתוך כדי דיבור להתראה דאיכא קרחות לא מיחייב משום דאינם בתוך כדי דיבור להתראה ומאי למימר אישתלאי וקשה כיון דהתחיל לעבור תוך כדי דיבור להתראה לא מצי למימר אישתלאי כדמוכח פרק י' יוחסין (קדושין דף עז: ושם) גבי (ב) ה' אלמנות בזה אחר זה דמחייב אכל חדא וחדא ואפי' בחד התראה משום דגופים מוחלקים אע"ג דליכא בתוך כדי דבור כ"א באלמנה קמייתא לכך נראה דאין הכי נמי הוה מצי לאוקומי בזה אחר זה כדפי' אלא נקט בבת אחת לרבותא דאפילו בחות' דהוה קשה ליה מיחייב ומתוקמא שפיר כך פירוש בשיטה ומיהו (ג) ניחא לפירוש דגרסינן בבת אחת וכו' אבל לגירסא דאשונה דגרס אלא בחדא התראה פירוש ומשום קרחה זה אחר זה מאי איכא למימר וי"ל דמ"מ קאמר בבת אחת לרבותא טפי דאפי' בבת אחת משכחת לה בחמשה מקומות מוחלקין בהפסק שיעור) כגון דסך אצבעותיו בנשא וכל שכן בזה אחר זה דמיתוקמא בה' מקומות אפי' בקורח בידו:

במלקט (ו) (שחורות מתוך לבנות) שהוא חייב. פרש"ס דאתא דוקא כר' יהודה דאמר מלאכה שאינה צריכה לגופה חייב עליה: על

ברייתא דתני תנא קמיה דרב חסדא דקיימא במקיף את עצמו וקמ"ל דחייב תרתי משום מקיף ומשום ניקף דסד"א לא לילקי אלא חדא קמ"ל: **ודברי הכל.** דלא צריך לתרוצי ר' יהודה היא: **מסייע.** מזמין השערות למקיף: **שיבולת זקן.** כולהו חמש פאות דקא חשיב במתניתין בכלל שיבולת הם: **ר"ל ושרט.** דמצי למיכתב לנפש לא תשרטו במקום ושרט לנפש לא תתנו. לשון אחר ת"ל ושרט מריבויא דוי"ו: **ר' יוסי אומר כו'.** ר' יוסי מוסיף חיובי: **הא אפיקתיה לגיסו שנפל.** והא דאמר ר' יוסי לא פליג בהיא דהיאך יהא מוציא הפסוק מידי פשוטו:

קסבר

ה"ג **אלא בחדא התראה** ולא גרסינן בבת אחת. אלא דאתרו ביה חדא התראה ואתא איהו וקרח בזה אחר זה מי מיחייב והתנן כו' אינו חייב אלא אחת הוא ואם אתרו בו אלא חדא התראה ואע"ג דשתייתו בזה אחר זה היא דשתייה בבת אחת כל היום ליכא: **אל תשתה אל תשתה.** מתרין בו לכל שתייה ושתייה: **נשא.** פירוש סס שמשיר את השיער והסך ממנו אינו לומה שיער בגופו: **ואותבינהו בבת אחת.** בה' מקומות דהוו להו ה' קריחות ובחדא התראה דכיון דבבת אחת קא עביד מאי חזית דחייבא התראה אהאי אצבע טפי מהאי והתראת ספק לא מיחשבא דהתראה אכולהו אצבעות שדיא ומנחא ולאלתר מתבדר לו אם חושש להתראתו או לא: **שיראה מראשו.** שיראה מבשר הראש ערוס: **אמר רב יהודה בר חביבא פליגי בה תלתא תנאי.** איכא דמפיק שתי שערות ומעייל בעדשה: **וסימנך.** דלא תימא מפיק כגרים ומעייל בעדשה משנה זו בהרת כגרים ומחיה בעדשה דהכא נמי בשעורי קרחה איכא כגרים ובעדשה ומהשתא ידעינן דלא אפיקנא אלא שתי שערות דיראה מראשו לא הוו צריכים לאפוקי דשוה הוא לדברי כולם דאין זה שיעור קלוד: הכי גרסינן **תנא הנוטל מלא פי הזוג בשבת** ולא גרסינן תניא: **פי הזוג.** חודן של מספריים: **אימא וכן לקרחה שפיס.** ולפרושי אתא: **במלקט.** שערות לבנות מתוך שחורות דכיון דאדם מקפיד על שער לבן אחד שבין שערותיו שחורות כדי שלא יראה זקן אמרינן דכשהוא מלקט אותו מבין השחורות מלאכה חשובה היא לו וחייב משום גוזז כיון דחייב לגזיזה זו. שחורות מתוך לבנות לא גרסינן: **אף נחול אסור.** שמתגאה עצמו בנויי אשה: **ואיזהו סוף ראשו.** באיזה ענין יהא מקיף סוף הראש שיהא חייב בבל תקיפו: **המשוה לדעיו לאחורי אזנו ולפדחתו.** אחורי אזנו אין שיער כלום אבל בלדעיו שבאמצע יש שיער ואם הוא משוה ונוטל כל השיער שבלדעיו למדת אחורי אזנו ופדחתו זהו מקיף סוף הראש: **דאכיל תמרי בארבילא.** האוכל תמרים בכברה יהא לוקה בתמיה. כלומר ניקף מה פשע שהוא לוקה לאו שאין בו מעשה הוי ולא לילקי: **דאמר לך מני.** השואל לך כמאן קאמרת ניקף לוקה אימא ליה ר' יהודה היא דאמר לעיל (דף ד: טז.) לאו שאין בו מעשה לוקין והיינו לאו שאין בו מעשה דניקף הוא דקא עבר אלאו דלא תקיפו

ה) קדושין עז: מיר לח: מב. מולין פב: [לקמן כא.], ו) [נ"ק פו.], ג) [גיר' רי"ף ר"ל בן שמועא], ד) [עי' בתוספרי], ה) נגעים פ"ו מ"ב, ו) שבת לד:, ז) [שם ותוספתא דשבת פ"י ע"ס], ח) [מהדורין פט:], ט) [לעיל ד: וש"נ], י) [שיער רש"ס], כ) [נ"ל ג'], ל) [נ"ל לבנות מתוך שחורות],

תורה אור השלם

1. לא יִהְיֶה כְלִי גֶבֶר עַל אִשָּׁה וְלֹא יִלְבַּשׁ גֶּבֶר שִׂמְלַת אִשָּׁה כִּי תוֹעֲבַת יְיָ אֱלֹהֶיךָ כָּל עֹשֵׂה אֵלֶּה: דברים כב ה
2. וְשֶׁרֶט לָנֶפֶשׁ לֹא תִתֵּנוּ בִּבְשַׂרְכֶם וּכְתֹבֶת קַעֲקַע לֹא תִתְּנוּ בָּכֶם אֲנִי יְיָ: ויקרא יט כח

הגהות הב"ח

(א) גמרא כתגאי כמה שיעור קרחה רשב"א אומר כגרים אחרים אומרים: (ב) שם על כל אחד ואחד מ"ל לנפש: (ג) תוס' ד"ה לא צריכא וכו' דגלי קרא דחייב אכל קרחה וקרחה דקרחות מחלקות כמו גופים מוחלקין: (ד) בא"ד לוקמי בקורחה בידו וכו' וי"ל דלא מיתוקמא ליה בקורחה בידו שיעור ה' קרחות בבת אחת משום דהקורחה בידו קרחה במקום אחד והכל ביחד בלי הפסק שיעור בינתיים כה"ג כל"ל ואות ו' ממקק: (ה) בא"ד ומיהו הא ניחא למאי דגרסינן בבת אחת:

מוסף רש"י

נשא. סס המשיר את השער ואינו מחר (ב"ק פו.). מלא פי הזוג. מלא ראש המספריים (שבת צד:). והתניא. בהיא ברייתא בסיפא, לקרחה. שהאיירה תורה לא תגיפו קרחה, שתים. הוי קרחה, מכלל דפי הזוג אלו ב' שערות ניכו (שם). תניא נמי הכי. כר' יהודה דאמר שתים (שם). רבי אליעזר אומר אחת. באחת הוא חייב ולא בעינן מלא פי הזוג (שם). אפילו אחת שהוא חייב. שבאחת הוא מקפיד שלא יהא נראה מזקן (שם). שמלת אשה. ודרך הנשים להקפיד על כך ולהתגאות (שם). תמרי בארבילא. תמרים המעוים בכברה (סנהדרין פט:).

עין משפט נר מצוה

פח א מיי' פי"ב מהל' ע"ז הל' טו סמג לאוין סב:

פט ב מיי' פ"ה מהל' מזירות הל' י סמג לאוין רכ:

צ ג מיי' פי"ב מהל' ע"ז הל' טו סמג לאוין סב:

צא ד מיי' שם סמג שם טוש"ע י"ד סי' קפ סעיף ט:

צב ה ו מיי' פ"ט מהל' שבת הל' ט סמג לאוין סה טוש"ע ס"ח סי' שמ סעיף ח:

צג ז מיי' פי"ב מהל' ע"ז הל' י סמג לאוין ס טוש"ע שם וטוש"ע י"ד סי' קפד סעיף ו:

צד ח מיי' שם הל' ו סמג לאוין נא טוש"ע י"ד סי' קפא סעיף ח:

צה ט מיי' שם טוש"ע שם סעיף ד:

צו י מיי' שם סמג לאוין סב טוש"ע י"ד סי' קפא סעיף ד:

כ [מיי' שם הלכה טז טוש"ע י"ד סי' ק"פ סעיף ו וכהגה]:

צז ל מיי' שם הל' יב טוש"ע י"ד סי' קפ סעיף ח:

קסבר רבי יוסי שריטה וגדידה אחת היא. דתרוייהו בין ביד בין בכלי וכתיב בגדידה למת [דברים יד] לא תתגודדו ולא תשימו קרחה וגו': **המשרט בכלי חייב.** הא ודאי פשיטא לכולי עלמא דעיקר גדידה משמע בכלי ועיקר שריטה משמע ביד וקאמר שמואל המשרט בכלי על המת חייב ולא קאמר המגדד בכלי לאשמועינן דשם שריטה שייך בכלי והעושה חבורה בעצמו בכלי על המת חייב שני לאוין משום משרט ומשום מגדד דגדידה ושריטה אחת היא דתרוייהו בין ביד בין בכלי: **מיתיבי גדידה ושריטה אחת היא.** כלומר בין שריטה בין גדידה ענין חבורה הם ושניהם על מת אלא שריטה ביד גדידה בכלי וקשיא לשמואל דאמר תרוייהו בין ביד בין בכלי דמדקאמר המשרט בכלי ולא קאמר המגדד בכלי מכלל דשריטה שייכא בכלי כגדידה: **על המת בין ביד בין בכלי חייב.** דשריטה וגדידה כתיב דתרוייהו אסריהו רחמנא: **על עבודת כוכבים.** דיש עבודת כוכבים שעובדין אותה בכך שעושין בשרם חבורות ופצעות: **ביד חייב.** דדרך עבודתה בכך ואפי' עבודת כוכבים שאין עבודתה בכך חייב דעבודה גמורה היא ביד: **והא איפכא קתני.** דבכלי דרך עבודה הוא לעבודת כוכבים דכתיב ויתגודדו כמשפטם עשו גדידה כדרך שהיו רגילין לעשות בחרבות וברמחים אלמא דרך עבודה בכלי: **בי פירקי דרישא.** מקום הפרקים שמתחברים שם פירקי העצמות והיינו בלדעיס. פרק יונט"ר: **בי פירקי דדיקנא.** פרק ראשון של זקן היינו תחת האוזן מקום שלחי התחתון יולא משם ושם נקרא פאה בחודו של לחי שבולט לחוץ ושתי השבולת שבסנטר מקום חבור שני הלחיים יש עצם קטן שמחבר הלחיים יחד שמכאן ומכאן נקרא פאה שכל אחד מהן לסוף הלחי הרי שתים מכאן ושתים מכאן ואחת מלמטה הוא השיער שבין ב' השבולת שבסנטר ופרק הוא בפני עצמו: **ופאה זקנם לא יגלחו.** גבי כהנים כתיב ולא תשחית את פאת זקנך בישראל כתיב וילפינן להו בג"ש האי מהאי דפאה פאה והכי אמרי' בהדיא בפרק קמא דקדושין (דף לה:) ג"ש דפאה פאה להכי הוא דאתא דתניא לא יגלחו כו': **ס"ל לא תשחית.** ומספרים אינן משחיתים שאין חותכין שיער בצד עיקר כתער: **גילוח שיש בו השחתה.** דרך לגלח בו ומשחית והיינו תער אבל רהיטני משחית ואין דרך לגלח בו ומספרים מגלחין ואין משחיתים: **אי גמיר גזירה שוה.** ההיא גזירה שוה דפאה פאה קאמר ובמסכת קדושין היא (שם): **מספריס מגא ליה.** דמותר לגלח בהם דלא קאסר אלא מלקט ורהיטני שיש בהן השחתה: **גילוח עבדי.** השחתתן עושה גילוח כלומר גילוח מיקרי דדרך לגלח בהן: **מתני' כפופה קעקע.** כותב תחלה על בשרו בסם או בסיקרא ואח"כ מקעקע הבשר במחט או בסכין וכנס הצבע בין העור לבשר ונראה בו כל הימים. קעקע פויינטווריי"ר. ואסור לכתוב שום כתיבה בעולם על בשרו בענין זה שכך גזירת הכתוב: **אם השם.** מפרש בגמרא דשם עבודת כוכבים קאמר: **גמ' עד שיכתוב אני ה' ממש.** על תיבות הללו אני ה' אתה מחייבו משום כתובת קעקע: **וכתובת קעקע לא תתנו בכם.** שום כתובת קעקע לא (ט) יעשו לפני שאני ה' ואסורין אתם לכתוב שם אחר על בשרכם אלמא עיקר חיובא משום שם עבודת כוכבים הוא ומיהו אסור לכתוב שום כתיבה בעולם אפי' לר"ש אלא לחיוב מלקות ליכא: **אפר מקלה.** דוקא קאמר לפי שקשה היא ומקעקעת מקום המכה והרושם נראה שם אחר זמן אבל עפר בעלמא לא: **שפוד.** כפ' אין לדין (ביצה דף כח:) (י) שפוד שלו בו בשר אסור לטלטלו א"ר מלכיו (כ) א"ר אדא ושומטו ומניחו בקרן זוית והיינו שמעתתא דעיוויה מילתא דאמורא אמרה: **שפחות.** משנה היא בפ' אע"פ (כתובות דף נט:) ר' אליעזר אומר אפי' הכניסה לו מאה וכו' אמר רב מלכיו א"ר אדא (ז) הלכה כרבי אליעזר (שם פא:) והיינו משנה דאמתני' קאי ולא קאמר מילתא באפי נפשה: **גומות.** (מ) (כ) בגדה בבא סימן (דף נב.) ר' אבהו אמר רב הונא שתי שערות שאמרו צריך שיהא בעיקרן גומות רב מלכיו אמר רב אדא בר אהבה גומות אע"פ שאין בו שערות (דף כט.) ת"ר עובד כוכבים המספר מישראל כו' וכמה אמר רב מלכיו אמר רב אדא (מ) שלא אצבעות לכל רוח והיינו מתניתא: **אפר מקלה.** הכא (י) ושמעתא היא דלאו אמתני' קאי אלא מילתא באפי נפשה קאמר אסור לו לאדם כו': **גגיגה.** נמי באין מעמידין דקתני במשנה [ע"ז כט:] וגביעות בית אונייקי ובעי בגמרא [שם לה:] מ"ט אמר רב מלכיא אמר רב אדא (כ) מפני שמחליקין כו' והיינו משנה דאמתני' קאי: **מסני' ומסגיס'.** רב פפא אסימנא דרב מלכיו קאי לגרועי מיניה שפחות דכולהו מתני' רב מלכיא אמריהו כלומר משנה דשפחות דאוקמת כרב מלכיו רב מלכיא אמרה ומתניתא דקאמר לאו דוקא (ז) אלא דבסימנא דרב מלכיו ליכא מתני' ושמעתתא רב מלכיו ומה שנשאר מן השמעתות בסימנו של רב מלכיו דהיינו שפוד וגומות רב מלכיו אמריהו דקאמר איכא ביניייהו שפחות ולא קאמר שפחות ואפר מקלה אלא שפחות גרידא מגרעינן ורבב מלכיו כדקאי קאי: **מסניתא מלכתא.** מסניות ובריתות עיקר הן והיינו סימן מי ששמו דומה לנקבה מוקמינן כולהו מתניתא דהוו נמי לשון נקבה אליבא והיינו רב מלכיא ששמו דומה לנקבה ומשמעותו של שם נמי משמע לשון מלכות והיינו מסניות ובריתות שהן עיקר ולא שמעתות. ואית דמפרש איכא ביניייהו שפחות (ז) ומקלה משמע שפחות ושכנגדה כך לשון ת"ר: **ריבדא.** מכה: **כוסילתא.** כלי שמכה (מ) בו. בלע"ז פליימ"ל: **מתני' היה נכוה נלאים.** אחד מן השוק ולא נזיר:

יש

על עבודת כוכבים ביד חייב. פי' הקונטרס חייב מיתה (מ) בכדרכה ולקי שלא כדרכה מלא תעבדם יתירא בכלי פטור דאינו בכלל עבודה דאינו (חייב) אלא ביד:

רב אשי אומר מכתו מוכחת עליו. וכן הלכה:

ואפילו כתיב [1] ויתגודדו כמשפטם בחרבות וברמחים אלא אימא ביד פטור בכלי חייב: וחייב על הראש: מחוי רב ששת בין פירקי (ח) רישא: ועל הזקן שתים מכאן ושתים מכאן ואחת מלמטה: מחוי רב ששת בין פירקי (ט) דיקנא: רבי אליעזר אומר אם נטלן וכו': קסבר חד לאו הוא: ואינו חייב עד שיטלנו בתער: ת"ר [2] ופאת זקנם לא יגלחו (י) יכול אפי' גלחו במספרים יהא חייב ת"ל [3] לא תשחית אי לא תשחית יכול אם לקטו במלקט ורהיטני יהא חייב תלמוד לומר לא יגלחו הא כיצד גילוח שיש בו השחתה הוי אומר זה תער: רבי אליעזר אומר אפילו לקטו במלקט ורהיטני (יהא) חייב: מה נפשך אי גמיר גזירה שוה ליבעי תער אי לא גמיר ג"ש מספרים נמי (יא) [לא] לעולם גמיר ג"ש וקסבר הני נמי גילוח עבדי: **מתני'** הכותב כתובת קעקע (יב) כתב ולא קעקע קעקע ולא כתב אינו חייב עד שיכתוב ויקעקע (יג) בידו ובכחול ובכל דבר שהוא רושם ר"ש בן יהודה משום ר' שמעון אומר אינו חייב עד שיכתוב שם (יד) את השם שנאמר [4] וכתובת קעקע לא תתנו בכם אני ה': **גמ'** אמר ליה רב אחא בריה דרבא לרב אשי עד דיכתוב (טו) אני ה' ממש אמר ליה לא כדתני בר קפרא אינו חייב עד שיכתוב שם עבודת כוכבים שנאמר וכתובת קעקע לא תתנו בכם אני ה' אני ה' ולא אחר: אמר רב מלכיא אמר רב אדא בר אהבה אסור לו לאדם שיתן אפר מקלה על גבי מכתו מפני שנראית ככתובת קעקע (טז) אמר רב (יז) נחמן בריה דרב איקא שפוד שפחות וגומות רב מלכיו בלורית אפר מקלה וגבינה רב מלכיא רב פפא אמר מתניתין ומתניתא רב מלכיא שמעתתא רב מלכיו וסימניך מתניתא מלכתא מאי בינייהו איכא בינייהו שפחות רב ביבי בר אביי קפיד אפי' אריבדא דכוסילתא רב אשי אמר (יח) כל מקום שיש שם מכה מכתו (יט) מוכיח עליו: **מתני'** (כ) נזיר שהיה (כא) שותה יין כל היום אין חייב אלא אחת אמרו לו אל תשתה אל תשתה והוא שותה חייב על כל אחת ואחת (כב) היה מטמא למתים כל היום אינו חייב אלא אחת אמרו לו אל תטמא אל תטמא והוא מטמא חייב על כל אחת ואחת (כג) היה מגלח כל היום אינו חייב אלא אחת אמרו לו אל תגלח אל תגלח והוא מגלח חייב על כל אחת ואחת (כד) היה לבוש בבלאים כל היום אינו חייב אלא אחת אמרו לו אל תלבש אל תלבש והוא פושט ולובש חייב על כל אחת ואחת

מסורת הש"ס

(א) [גי' רי"ף ורא"ש דרב נחמן], ב) קדושין לה: מיל מ: מח:, ג) רש"ל [רש"ל מוחק לא], ד) [נ"ל בדיין], ה) [בסדר המסנה ל"ג את], ו) ע"ז כט. ביצה כח: כתובות סא: נדה נב., ז) [בכל המקומות פיתא ר' חנינא], ח) קדושין עז: מולין פב: מיר לח: מב., ט) בס"י מעשו לפי כו', י) [שם בביצה פיתא מלכיא, כ) רש"ל שמעתתא היא לענין שתי שערות [אפילו בגומא אחת] בגמ' נדה כו': בלורית כו', ל) [רש"ש מתק מיצת אלא], מ) [בס"ל שמקיז],

תורה אור השלם

1. וַיִּקְרְאוּ בְּקוֹל גָּדוֹל וַיִּתְגֹּדְדוּ כִּמְשָׁפָטָם בַּחֲרָבוֹת וּבְרֻמָחִים עַד שָׁפְךְ דָּם עֲלֵיהֶם:
מלכים א יח כח
2. לֹא יִקְרְחוּ קָרְחָה בְּרֹאשָׁם וּפְאַת זְקָנָם לֹא יְגַלֵּחוּ וּבַבְּשָׂרָם לֹא יִשְׂרְטוּ שָׂרָטֶת:
ויקרא כא ה
3. לֹא תַקִּפוּ פֵּאַת רֹאשְׁכֶם וְלֹא תַשְׁחִית אֶת פְּאַת זְקָנֶךָ: ויקרא יט כז
4. וְשָׂרֶט לָנֶפֶשׁ לֹא תִתְּנוּ בִּבְשַׂרְכֶם וּכְתֹבֶת קַעֲקַע לֹא תִתְּנוּ בָכֶם אֲנִי יְיָ:
ויקרא יט כח

הגהות הב"ח

(א) גמ' בין פירקי דרישא: (ב) שם בין פירקי דדיקנא: (ג) שם בריה דרבא לרב אדא עד דיכתוב. נ"ב פי' היה שולגו אם כך הוא פי' המשנה: (ד) שם אמר רב חיננא בריה דרב איקא שפוד: (ה) שם מכתו מוכחת עליו: (ו) רש"י ד"ה שפוד בפרק אין לדין אמר שמואל שפוד שלו וכו' ל"ל אדא בר אהבה שומטו: (ז) ד"ה שפחות וכו' ל"ל אדא בר אהבה הלכה כר"א: (ח) ד"ה גומות שמעתתא היא בפ' בא סימן לענין מיאון אמר ר' מלכיו אמר ר' אדא בר אהבה שתי שערות אע"פ שאין שם שתי שערות גדולה היא ואינה ממאנת דאין גומא אע"פ היה בה שער ונשרו הס"ד: (ט) ד"ה בלורית וכו' ל"ל אדא בר אהבה שלם: (י) ד"ה אפר וכו' שמעתא כל"ל ואות ו' נמחק: (כ) ד"ה גגיגה וכו' אמר ר' אדא בר אהבה מפני: (ל) ד"ה מתניתא מלכתא וכו' שפחות ואפר מקלה דמשמע: (מ) תוס' ד"ה על וכו' חייב מיתה אף שלא כדרכה ולקי:

לעזי רש"י

יונט"ר [יונטור"א]. (מקום) חיבור.
פויינטווריי"ר [פוינטווריי"ר]. לעקרן עקיצות (לשם כתובת קעקע).
פליימ"א [פליימיא"ה]. איזמל (להקות דם).

עין משפט נר מצוה

א [מיי' פי"ב מהל' ע"ז הל' יג טוש"ע י"ד סי' קפ סעיף ה]:
צח ב מיי' פי"ב מהלכות ע"ז הלכה יא סמג לאוין פא טוש"ע יו"ד סי' קפ ס"א:
צט ג טוש"ע שם ס"ג:
ק ד מיי' פ"ה מהלכות מזירות הלכה י סמג לאוין רכ:
קא ה מיי' שם הל' טז וס"ג מהל' אבל הל' ד סמג שם וסי' רלד:
קב ו מיי' פ"ה מהל' מזירות הל"ג סמג לאוין רכ:
קג ז מיי' פ"י מהלכות נגעים הל' ל סמג לאוין רפג:

מוסף רש"י

במלקט. פליינ"א של מלאכתו חרבות שמחליקים בם את תיק הסייף, ורהיטני. פליינ"א של עוטי תריסין (קדושין לה:). **תלמוד לומר לא יגלחו.** הא למה לכתוב בכהנים ולא דרך גילוח בכך (שם). **שפוד שפחות וגומות.** אלו שלא הלכות רב מלכיו אמרן ולא רב מלכיא, מפני שנמותיהן דומין זה לזה ויש שמחליפין שמועה של זה בשל זה, נתנו בהם סימן לסדר השמועות (ביצה כח:). **רב פפא אמר.** אסימנא דרב מלכיו פליג, דקאמר שפחות רב מלכיו ליתא, דכל מתני' ומתניתא דהכא רב מלכיא פרסיינהו, אבל שמעתתא דאמר ברב מלכיו מודינא לך (כתובות סא:). **מתניתין ומתניתא.** הגך דאיתמר אסימנא דמתניתין ובריתא, רב מלכיא, שמעתתא. דאיתמר שמעתתא באפי נפשייהו ולא אסימנא דמתניתין, רב מלכיו (ע"ז כט.). ורב פפא מחליף שפחות לרב מלכיא ואפר מקלה לרב מלכיו (נדה נב.). **וסימנך.** שלא מחליף בגירסא, **מתניתא מלכתא.** לגבי שמעתתא הוא מתניתא מלכתא, דהא מיהא מותבינן מיתבא לשמעתתא, וסימניך מלכיא לשון נקבה, אבל מלכיו לשון זכר (כתובות סא:). **איכא בינייהו שפחות.** דמתניתין היא ומשנה ליה ברב מלכיו ולא דדייה היא, דכל מתניתין ומתניתא דאית בהו רב מלכיא אמר פינוקן, אבל שמעתתא דאמרת ברב מלכיו כגון שפוד וגומות דדייה ניהו (ביצה כח:).

כא: אלו הן הלוקין פרק שלישי מכות

ואפילו לא שהה אלא (ו) **להפשיט מלבוש חייב.** וכלא שהה לא מיחייב ולא דמי דין זה להך דפ״ב דשבועות (דף טז: ושם) דאיבעיא להו מי צריך שהייה למלקות גבי טומאת מקדש וגזיר בקבר דשמא מחייב בלא שהה והכא אמרי׳ דלא מיחייב בלא שהייה דלא דמי לשהייה דהתם דכיון דבידו לפרוש מן הטומאה כי נמי לא שהה כדי השתחוואות דין הוא דמחייב אבל הכא דאין לו שהות לפשוט וללבוש אין כאן עבירה אחרת דעדיין הלבישה הראשונה קיימת דהתם נמי אינו חייב עד שיוכל לפרוש מן הטומאה:

(לעיל ע״א) **מחוי ליה רב ששת בין פירקי.** לפ״ה כדאיתא שתים מכאן ושתים מכאן ולפר״ת כמו שפירש בשבועות (דף ג.):

(ג״ז שם) **לא** יגלחו. ות״ת מאי מייתי מלא יגלחו הא גבי כהנים כתיבא וי״ל דגמרינן מיניה:

החורש בשור וחמור והן מוקדשין. (מ) ופ״ה בכור שור עובר משוס לא תעבוד בבכור שורך וחמור קדשי בדק הבית ולקי משוס דהזיד במעילה באחרה וכמ״ד אסור בהנאה ולא נהירא דאינו כן דליכא למ״ד דלקי בהנאה ממנו ולא נראה לר״י פירוש הקונטרס דפירש דחמור נקי מלאו דהזיד במעילה דבגמ׳ קאמר מידי דאתיה בשאלה לא קתני והקדש דמתני׳ מיירי בבכור דליתיה בשאלה [a]לכך מפרש ר״י דעל החמור אינו לוקה ויכול להיות שהוא חולין (נ) והן מוקדשין בשור וחמור לאו דוקא דליכא מוקדשין אלא בשור וליכא אלא ב׳ לאוין בשור וחמור אבל בכלאי הכרם איכא ג׳ מלקות דמיירי שהיה זורע בכרם חטה ושעורה וחרגן וחפה אותם בחריסה דקא עבד תרתי חדא זרע כלאי זרעים ועוד זרע כלאי הכרם (ג): אלא

יש חורש תלם אחד. יש עובר בלא תחרוש בשור ובחמור (ב) ונלקטים עליו איסורים הרבה עם אותו לאו בלבד. והכא לא קא עסיק שהא חורש בכמה שורים וכמה חמורים והרי נלקטים איסורין הרבה עליו דלכל הפחות קאמר ואלאו דכלאים קאי לנקוט עליו כל איסורין שהוא יכול: **והן מוקדשין.** בגמ׳ מוקי ליה בבכור (ו) בכור שור ופטר חמור וקעבר בהן משוס לא תעבוד בבכור שורך (ע) ואליבא דרבי יהודה דאמר בפ״ק דבכורות (דף ט:) פטר חמור אסור בהנאה דבכלל לא תעבוד הוא ואע״ג דבקרא כתיב בכור שורך איהו דריש ל׳ בכור שורך למעוטי שותפות ולא למעוטי פטר חמור אי נמי מתני׳ כמאן דממעט פטר חמור מהכא. שור וחמור דקתני במתני׳ לאו דוקא דשור ושה קאמר והאי דנקט חמור משוס ליפנא דקרא דגבי כלאים כתיב (פ) שור וחמור והוא הדין לכל שני מינין. ומשוס הנאה דמיתהני מהקדש והוה ליה הזיד במעילה לא לקי דבכור לאו בר מעילה הוא דהא ממון כהן הוא דאין מעילה אלא בקדשי גבוה דמקדשי ה׳ כתיב (ק) ואין מעילה בבכור אלא בנהנה מן האימורים אחר זריקת דמים דהנהו לגבוה נינהו והוא הדין לכל קדשים וקדשי קדשים יש בהן מעילה לפני זריקת דמים דלגבוה נינהו אבל משמרק הדם זכו בהו כהנים משולחן גבוה והוה ליה ממון כהן ואין בו מעילה וכן מוכח בר״ה (דף כח.) בשופר של עולה לא יתקע ואם תקע יצא בשופר של שלמים לא יתקע ואם תקע לא יצא מאי טעמא עולה דבת מעילה היא כיון דמעל בה נפקא לחולין שלמים דלאו בני מעילה נינהו לא נפקי לחולין והכי נמי מוכח במס׳ מעילה (ר) ובכמה דוכתי: **ולאלים בכרם.** דמכסי בהדי דאזיל ומחפה (ו) (ר) בזורע: **שביעים.** נמי משוס זורע בשביעית: **ויום טוב.** דקעביד חריסה ביו״ט: **כהן והוא נזיר.** והולך במקום טומאה אחר מחרשתו דליכא חד לאו משוס כהן לנפש לא יטמא בעמיו (ש) וחד משוס נזיר על כל נפשות מת לא יבוא (ת): **אינו השם.** (ה) אינו לאו זה נלקט עליו משוס חריסה אלא משוס לבישה:

אף נזיר. נזיר וכהן קאמר ולא דייק: **אינו השם.** אין לאו שלו בא עליו משוס חריסה אלא משוס כניסה שנכנס למקום טומאה: **גמ׳ אפילו מכנים ומוציא בין יד לאונקלי שלו.** מכניס ומוציא ידו בבית יד חלוקו דמי כפושט ולובש: **עיולי ואפוקי.** ממש: **בחבורה.** נראה לי יום אסיפה או יום וועד היה להם שקורין חבורה: **דדלאי.** הגבהתי: **מי משכחת מרגניתא.** דאי לאו דאמרי לך הוי אמרת חורש דמחייב בכלאים לאו משוס זורע אלא משוס (מקום) מקייס דשביק ולא עקר להו: **אי לאו דקלסך גברא רבה.** רבי יגאי (ע) הוה מוקימנא מתניתא דמחייבא חורש בכלאים דמשוס מקייס הוא וכרבי עקיבא ומאן דאית ליה מקייס בכלאים פטור פטור נמי במחפה אבל רבי יגאי קלסך והודה לך דמחפה משוס זורע מיחייב לכולי עלמא דמדקאמר רבי יגאי המחפה בכלאים לוקה ולא קאמר מקייס בכלאים לוקה ס״מ דעדיף ליה מחפה ממקייס דמחפה כזורע חשיב ליה וחייב לכולי עלמא וכי אמרת לה לא משנתנו היא הודה לדבריך שיפה אמרת ואי לאו דקלסך הוה אמינא טעם דמתניתין משום מקייס דמקייס בכלאים לוקה לרבי עקיבא וכן בשביעית משום חורש מחייב ליה תנא דמתניתין ומאן דפטר במקייס פטר נמי במחפה: **מאי רבי עקיבא דתניא המנכש והמחפה.** ולא גרסינן דתנן דברייתא היא ולא משנה: **המנכש והמחפה בכלאים לוקה רבי עקיבא אומר אף המקייס.** כולה רבי עקיבא קאמר לה המנכש והמחפה בכלאים לוקה דמקייס הוא שר״ע כו׳ והכי משני ליה במועד קטן [ב:] ורבנן דפליגי עליה דרבי עקיבא סבירא להו מחפה אינו לוקה דמאן דפטר במקייס פטר במחפה. והמנכש עוקר עשבים רעים כדי שיגדלו האחרים יותר לוקה דחשיב כזורע כלאים: **בהמתך לא תרביע כלאים שדך לא תזרע כלאים.** ושמעינן ליה הכי כלאים שדך לא דעקרינן ליה מפסטיה לדרשא (י) דהוה מצי למיכתב בהמתך כלאים לא תרביע ומדסמך כלאים לשדה שמע מינה להכי הוא דאתא: **וילקי נמי משוס זורע.** דהא נמנו וגמרו דמחפה זורע הוא כדאמרן: **ואין חילוק מלאכות ביום טוב.** אם עשה שתים ושלש מלאכות בהעלם אחד או עשה מלאכה שיש בה (כ) שתים אינו חייב אלא אחת למ״ד (שבת דף ע.) הבערה לחלק יצאת סבירא ליה אין חילוק מלאכות ביו״ט דביו״ט לא יצאת הבערה ומ״ד נמי הבערה לאו יצאת ונפקא ליה חילוק מלאכות מועשה אחת מהנה הני מילי באיסורי דאית בהן חיוב חטאת כגון מלאכות דשבת דזדונן כרת ושגגתן חטאת דבהיא פרשה דועשה מאחת מהנה קמיירי בחטאת אבל יו״ט דחיוב מלקות הוא ואין זדונו כרת אין בו חילוק מלאכות: **לוקה משום מבשל.** גיד ביום טוב ומשום מבשל בשר בחלב קסבר יש בגידין בנותן טעם. תלתא לא תבשל כתיבי (ו) חד לאכילה וחד להנאה וחד לבישול בשחיטת חולין (דף קטו.): משוס

ואם תמור קאמר ובעבר בהן וכו׳ ושור ותמור דקתני וכו׳ דשור ושה קאמר. נ״ב פי׳ ותיב״ ב׳ ל׳ משוס שור ול׳ משוס שה: (ו) ד״ה וכלאים בכרם וכו׳ ומחפה וחייב משוס זורע: (ח) ד״ה אינו השם אין לאו: (ט) ד״ה אינו לאו וכו׳ ר׳ יגאי הס״ל ואם״כ מ״ש הוה אוקימנא מתניתין דמיחייבא: (י) ד״ה בהמתך וכו׳ דהוה מצי למיכתב. נ״ב עיין בע״ז דף ס״ד ריש ע״ב לא פירש כך: (כ) ד״ה ואין חילוק וכו׳ שיש בה שתי לאוין אינו מיחייב: (ל) תוס׳ ד״ה ואפי׳ לא שהה אלא **כדי** להפשיט **וללבוש** מייב וכו׳ ולכייה דהתם כיון דבידו וכו׳ כדי השתחוואה דין הוא דמחייב אבל: (מ) ד״ה המוכש וכו׳ פ״ה שורר וכו׳ אסור בהנאה ולי נראה לאינו כן: (נ) **בא״ד** ויכול להיות שהוא חולין ולאו דוקא קאמר והן מוקדשים תרוייהו השור והחמור דליכא מוקדשים אלא בשור וליכא ב׳ לאוין כל״ל ותיבת אלא נמחק:

קד א מיי׳ פ״ו מהלכות כלאים הלכה ל סמג לאוין רסג:

קה ב ג מיי׳ שם פ״ח הל׳ ב סמג שם טור שו״ע יו״ד סי׳ רלו ס״ח:

קו ד מיי׳ פ״ח מהלכות יו״ט הלכה ג:

מוסף רש״י

החורש בשור וחמור. משוס לא תחרוש וגו׳, והן מוקדשין. עובר על האור שהוא קדשי מזבח משוס לא תעבוד בבכור שורך, וכל הקדשים בכבור, ועל החמור שהוא קדשי בדק הבית משוס לאו דהזיד במעילה, דאמרן בפרק כל שעה (לג.) הזיד במעילה באחרה ונמר חטא חטא מתרומה, הרי אלאה לאוין מלוקין, ולא חשיב אלא לאוין מלוקין (פסחים מז.). **ובשביעית.** דעובר משוס שדך לא תזרע, וחורש מולדה דזורע, כגון חורש לכסות את הזריעה (שם מז:). **ובכלאים בכרם.** דבהדי דקא חרש מחפה בכלאים והמחפה בכלאים לוקה, הרי חמשה, **ויום טוב.** הרי שבה, ובבא לא תבא משוס לאו שיתן לאחרת מיתת ב״ד הוא דאין לוקין עליו (שם). **וכהן ונזיר בבית הטומאה.** שזה בית הקברות והוא כהן ונזיר ויש כאן לאו דכהן לנפש לא יטמא ולאו דנזיר על נפש מת לא יבוא (שם). **והמחפה.** לאחר זריעתן חופה עפר עליהם כדרך כל הזורעים (ע״ז סד.). **לוקה.** משוס לא תזרע כלאים (מו״ק ב:) דהייט נמי זורע, דמה דרכו של זורע לגמוזי פירי מכוין, הא נמי לגמוזי פירי מכוין (ע״ז שם). **ת״ל כלאים שדך לא.** כלאים הרבעה קא דרש, דמדסמך כלאים אלא תרביע גבי שדה דרשינן כלאים שדך לא, מדלא כתיב בהמתך לא תרביע כלאים ולא תזרע שדך כלאים, ס״מ שדך אכלאים דלעיל נמי דרשינן, ומשמע דמזהיר הכתוב שלא יהא כלאים בשדה (שם) ואע״ג דכתיב לא תזרע כלאים, גורעין ודורשין לא כלאים, לא יהא כלאים מכל מקום, אחיב אתה לבטלו (מו״ק ב:). **יש חילוק מלאכות בשבת.** שאם עשה שתים בהעלם אחד או אחת בשתי העלמות חייב שתים (פסחים מח.). **ואין חילוק מלאכות ביום טוב.** שאם עשה שתי מלאכות במזיד אינו לוקה שתים (שם). **משום מבשל ביו״ט.** דיטול שאינו ראוי (פסחים מז:) שהבשול אב מלאכה הוא וכשול גיד דבר אסור ואינו ראוי לאכילה ועומד בחטאת לא תעשה כל מלאכה אלא הותר אלא לצורך (ביצה יב.). **משום מבשל גיד בחלב.** לאו משום יום טוב, דמלקות דבשול יו״ט הא תנא ליה, אלא אפילו הוא חול לוקה משום מבשל בשר בחלב, דכתיב לא תבשל גדי בחלב שלש פעמים, אחד לאסור אכילה ואחד לאסור הנאה ואחד לאסור בשול (שם) וקסבר יש בגידים בנותן טעם ובשר הם (פסחים שם).

מסורת הש״ם

(א) פסחים מז., (ב) [ל״ל אמר רב ביבי אמר רב אסי לא פושט ולובש ממש אלא אפי׳ וכו׳ כך הגירסא בילקוט וכן אי׳ בתוס׳ שבועות יח. ד״ה לו לאין וכו׳], (ג) ל״ל ליה, (ד) [יבמות לב: ב״מ יח:], (ה) [ע״ז תוס׳ ד״מ יח: ד״ה אי לאו], (ו) [יבמות לב:], (ז) ע״ז סד. ע״ש מ״ק ב: ע״ש [תוספ׳ כלאים פ״ח], (ח) שם [ע״ש], (ט) [שוכה נד. וש״נ], (י) [ע׳ תוס׳ מנחות יח: ד״ה מנין], (כ) [פסחים מח.], (ל) כמו זאת תהא וכן פי׳ רש״י בהשולח (גיטין דף מה.) גבי עדא אמרה כמו זאת כו׳. רש״ל, (מ) ל״ל והתניא, (נ) פסחים מז: ע״ש בילא יב: ע״ש, (ס) [דבריס כב], (ע) [דבריס טו], (פ) [דבריס כב], (צ) [ויקרא הו], (ק) [לף ז:], (ר) [ל״ל כזורע לו של״ל בזמוגן], (ש) [ויקרא כח], (ת) [במדבר ו], (א) [שמות כג, שם לד, דבריס יד] (ב) [ודבריהס יותר מבואריס בפסחים מז. ד״ה ומוקדשין],

תורה אור השלם

1. אֶת חֻקֹּתַי תִּשְׁמֹרוּ בְּהֶמְתְּךָ לֹא תַרְבִּיעַ כִּלְאָיִם שָׂדְךָ לֹא תִזְרַע כִּלְאָיִם וּבֶגֶד כִּלְאַיִם שַׁעַטְנֵז לֹא יַעֲלֶה עָלֶיךָ:
ויקרא יט יט

גליון הש״ם

גמ׳ א״ר יגאי בחבורה נמנו. כעין זה יבמות דף לב ע״ב: **שם** ולילקי נמי משום זורע. קשה לי דבגמ״ס קשה דלילקי נמי בחורש משוס ממחר אחר בהמתו ואף אם אינה בהמתו מ״מ להר״ן ממחר אחר בהמה דעלמא חייב. ולכאורה מוכח מזה דשביעית בהמתו דממחר אינו ביו״ט כמ״ש הרמ״א סי׳ רמ״ו ס״ג ואפשר שלזה כוון המג״א סס ס״ק י״ב בשנוו הקלר ועי׳ מכות פ״ג: **שם** ולוקה משום מבשל. עי׳ סנהדרין דף סג ע״א תוס׳ ד״ה החורש וכו׳ **לכך מפרש** ר״י. ועי׳ טורי אבן ר״ה דף ל ע״א ד״ה לדקות:

הגהות הב״ח

(א) גמ׳ אמר ר׳ ביבי אמר ר׳ יוסי לא פושט ולובש ממש אלא אפילו מכנים: (ב) שם תנא קמני שמנה. נ״ב עי׳ תוס׳ פ״ק דקדושין דף מו ע״ב ד״ה והא אדבעה ובתוס׳ דיבמות דף ג׳ ד״ה למעוטי: (ג) שם אמר ליה רבה יש חילוק: (ד) שם עדא תהא. נ״ב כמו זאת תהא כלומר זו היא סברא נכונה דלא קא חשיב דלילקי משוס זורע ביו״ט ואינו חייב בו אבל מלאכות ביו״ט אינו חייב ב׳ אבל מלאכות ביו״ט אינו חייב בבת אחת: (ה) שם גיד הנשה בחלב ביו״ט: (ו) רש״י ד״ה והן מוקדשין וכו׳ **ובכור** שור

משום הבערה. דאי הוה איהו מבעיר וחבירו מבשל הוו תרוייהו חייבין דמבעיר ומבשל אבות מלאכות אלמא מיחייב משום יו"ט שתיס הבערה ובישול: **ה"ג** ואם איתא (ג) אהבערה לא ליחייב דהא איחייב ליה משום מבשל: **גיד הנשה של נבילה.** דלוקה אף משום נבילה שאכל: **שלא על בישולו.** בישול בשר בחלב ובישול שלא לצורך יו"ט והבערה שלא לצורך ושתיס על אכילתו אכילת גיד ואכילת בשר בחלב. ואם איתא דמפקת הבערה ומעיילת אכילת נבילה הוי איסור ג' על אכילתו: **ואזהרת עלי הקדש מהלא.** ואסריהם תשרפון באש לא תעשון כן לה' אלהיכם: **השמר בנגע הצרעת.** ואמרינן (שבת דף קלג.) בקולא בהרתו הכתוב מדבר והשמר הוא לא תעשה: **ניקי נמי.** כגון שהיו כלי מחרישה מעלי אשירה: **קולא אילנות טובות.** בהליכתו: **מי קא חיילא עליה.** הא הוה ליה נשבע שלא יבטל המצוה ונפקא לן מלהרע או להיטיב בשבועות (דף כה.) דאין זו שבועה: **מיגו דחיילא עליה שבועה כו'.** היינו איסור כולל. ואיסור מוסיף כגון שבתחילה עצמה נוסף איסור כגון אילו נוסף על היו"ט איסור ע"י שבועה זו וה"ל מוסיף דומיא דאשת איש ונעשית חמותו דמוסיף הוא דמעיקרא קיימא ליה בחנק והשתא קיימא ליה (ו) בסקילה א"נ חלב דותר מעיקרא קאי עליה באיסור חלב והשתא איתוסף עליה איסור נותר. ואיסור כולל היינו אאין איסור נוסף על החתיכה אלא כולל אחרים באיסורא כגון שנשא אחות חמותו דמיגו דמיתסר בכולהו אחוותא איתסר נמי בחמותו משום אחות אשה אי נמי כגון חמותו ונעשית אשת איש דמיגו דכיילה כולי עלמא באיסור אשת איש (ז) כללה נמי לדיליה לחייבו שתיס: **נזיר שמשון.** ע"י מלאך קיבל נזירות עליו דההוא אין לו שאלה לווי שלמעלה הוא: **נזיר שמשון בר טמוויי למתים הוא.** כלום אסור הוא להיטמא למתים אדם שמקבל נזירתו ע"י מלאך הא אמרינן במס' נזיר (דף ד:) שמשון הותר ליטמא למתים ובעי לאפוקי מהאי קראי (ח) ויך מאה וחמשים (ט) וגו' ופריך ליה אימא דשויהו גוססין אלא גמרא. ואית דמפרשי נזיר שמשון נזיר מן הבטן וקשיא לן ההיא נמי בשאלה איתיה שהיה אביו יכול לישאל עליו ואפילו מת אביו בשאלה מיהא הוה ההיא שעתא: **המרביע שור פסולי המוקדשין.** שנפדה אפילו על מינו לוקה שהרי גוף אחד (ג) ועשאו הכתוב שני גופין דתורת חולין ותורת קדשים יש עליו תורת חולין שמותר באכילה מחוץ לפתח אהל מועד כאילו לא הוקדש מעולם ותורת קדשים שאסור בגיזה ועבודה כדאמרינן בספרי (ראה יב טו) בכל אות נפשך תזבח ואכלת בשר (דברים יב) במה הכתוב מדבר אם בבשר תאוה הרי כבר אמור כי אלהיך ה' אלהיך את גבולך וגו' כי תאוה נפשך וגו' אם באכילת קדשים הרי כבר אמור כי אם במקום וגו' שם תעלה וגו' הא אין הכתוב מדבר אלא בפסולי המוקדשין שנפדו תזבח ולא גיזה דאסור בגיזה ועבודה בשר ולא חלב ואכלת ולא לכלביך והלכך אסור להרביעו אפי' עם מינו משום כלאים שמרביע חולין על קדשים או קדשים על חולין וכן במגיזה אפילו מגיזה עם מינו ואפילו מנהיגו בפני עצמו חולין וקדשים הוא וחייב משום כלאים דחרישה דהוא עצמו כלאים שעשאן הכתוב שני גופין. ולא שמעתי ראיה מגלן דחולין וקדשים כלאים זה בזה ודבר תימה הוא: **מתני' שנאמר במספר ארבעים.** והפילו השופט והכהן לפניו כדי רשעתו (דברים כה) וסמיך ליה ארבעים יכנו ודרשינן כמאן דכתיב במספר ארבעים מנין שהוא סוכם את הארבעים כדמפרש בגמ' דמלגא כתיב יכנו ארבעים במספר אלא במספר ארבעים יכנו שמעינן דהכי קאמר מנין הסוכם ארבעים חשבון המשלים סכום של ארבעים שגורם לקרות אחריו ארבעים והיינו שלשים ותשע: **ראויות להשתלש.** בגמרא מפרש: ואמרו

אלא הכא במאי עסקינן שבישלו בעצי הקדש. ואם תאמר לילקי משום הזיד במעילה באזהרה וי"ל דלא חשיב אלא לאו דאיתנהו בפחות משוה פרוטה:

מתקיף לה רב אושעיא וליחשוב נמי משום זורע בנחל איתן. קשה דהשתא (ד) פריך טובא (ט)(ונפרוך דלא) משני מידי ולריך לומר (ה) דע"כ דתנא תנא ושייר ולעולם קאמר אלא תני תנא שמונה ואת אמרת תנא ושייר ואומר הר"ס (ל) דלא דמי לעיל דקתני שמונה ומני י"ט בחד ואם איתא דאיכא תו מלקות משום י"ט היה לו למנותן בשתים אבל הכא יכול להיות דלא איירי תנא למיחשב כל הני גווני דזורע בנחל איתן ומותק את השם: **אמר** ליה כגון דאמר שלא אחרוש בין בחול בין ביו"ט. וקשה דאכתי ליתא בלאו והן כדפריך פ"ג דשבועות (דף כד. ושם) גבי שלא אוכל נבילה ושחוטה דפריך מי איתא בלאו והן ואולי י"ל דמשכחת לה בהן כגון עפר תיחום דלית בה חיובא מן התורה באותה חריסה:

שהרי גוף אחד (ו) **ועשאו הכתוב ב' גופים.** הקונטרס פירש כגרסתו ור"ת פירש בענין אחר כמין חומר דכתיב ביה כלבי ובאיל שהם ב' מינין ובזה הפירוש מיושב הא דאמרי' בבכורות (דף לג.) תלתא לבי ואיל כתיבי בו חד לבדבר ילחק וחד לבדר' (יהושע) ופירוש הקונטרס לא אתפרש למילתייהו והשתא ניחא (ו) הא דרבי ילחק ורבי יהושע דהכא (ז): **המנהיג** בשור פסולי המוקדשים לוקה. ודוקא אי מושך השור משוי בגופו אבל בלא המשכה אין לוקה בהנהגה דאם לא כן לעולם לא יוכלו להנהיג שור פסולי המוקדשים ממקום אחר (ח): הא דרבי יהושע דהכא (ט): **המנהיג** בשור פסולי המוקדשים לוקה שהרי גוף אחד הוא ועשאו הכתוב כשני גופים: **מתני'** (ד) כמה מלקין אותו ארבעים חסר אחת שנא' (ט) במספר ארבעים מנין (ז) שהוא סמוך לארבעים ר' יהודה אומר ארבעים שלימות הוא לוקה והיכן הוא לוקה את היתירה בין כתפיו (ח) אין אומדין אותו אלא במכות ראויות להשתלש אמדוהו לקבל ארבעים ולוקה מקצת ואמדו

עין משפט נר מצוה

קז א מיי' פ"י מהלכות רוצח הלכה ט סמג עשין עח:

קח ב ג מיי' פ"ו מהל' יסודי התורה הל"ח:

קט ד מיי' פ"י מהלכות טומאת צרעת הל"ח סמג לאוין סמג:

קי ה מיי' פ"ט מהלכות כלי המקדש הל"י:

קיא ו מיי' שם פ"ב הלכה יג:

קיב ז מיי' פ"ז מהלכות ע"ז הלכה ב:

קיג ח מיי' פ"ו מהלכות מלכים הלכה מ:

קיד ט מיי' פ"ט מהל' כלאים הל"ח:

קטו כ מיי' פ"ו מהלכות סנהדרין הלכה ז סמג לאוין קלח:

קטז ל מיי' שם הל"ב:

תורה אור השלם

1. וְלֹא יִדְבַּק בְּיָדְךָ מְאוּמָה מִן הַחֵרֶם לְמַעַן יָשׁוּב יְיָ מֵחֲרוֹן אַפּוֹ וְנָתַן לְךָ רַחֲמִים וְרִחַמְךָ וְהִרְבְּךָ כַּאֲשֶׁר נִשְׁבַּע לַאֲבֹתֶיךָ: דברים יג יח

2. וְלֹא תָבִיא תוֹעֵבָה אֶל בֵּיתֶךָ וְהָיִיתָ חֵרֶם כָּמֹהוּ שַׁקֵּץ תְּשַׁקְּצֶנּוּ וְתַעֵב תְּתַעֲבֶנּוּ כִּי חֵרֶם הוּא: דברים ז כו

3. וְנִתַּצְתֶּם אֶת מִזְבְּחֹתָם וְשִׁבַּרְתֶּם אֶת מַצֵּבֹתָם וַאֲשֵׁרִים תִּשְׂרְפוּן בָּאֵשׁ וּפְסִילֵי אֱלֹהֵיהֶם תְּגַדְּעוּן וְאִבַּדְתֶּם אֶת שְׁמָם מִן הַמָּקוֹם הַהוּא: דברים יב ג

4. לֹא תַעֲשׂוּן כֵּן לַיְיָ אֱלֹהֵיכֶם: דברים יב ד

5. וְהוֹרִדוּ זְקֵנֵי הָעִיר הַהִוא אֶת הָעֶגְלָה אֶל נַחַל אֵיתָן אֲשֶׁר לֹא נֶעֱבַד בּוֹ וְלֹא יִזָּרֵע וְעָרְפוּ שָׁם אֶת הָעֶגְלָה בַּנָּחַל: דברים כא ד

6. הַשֵּׁמֶר בְּנֶגַע הַצָּרַעַת לִשְׁמֹר מְאֹד וְלַעֲשׂוֹת כְּכֹל אֲשֶׁר יוֹרוּ אֶתְכֶם הַכֹּהֲנִים הַלְוִיִּם כַּאֲשֶׁר צִוִּיתִים תִּשְׁמְרוּ לַעֲשׂוֹת: דברים כד ח

7. בְּטִבְעַת הָאֵרֶץ יְהִיוּ הַבַּדִּים לֹא יָסֵרוּ מִמֶּנּוּ: שמות כה טו

8. וְיִרְכְּסוּ אֶת הַחֹשֶׁן מִטַּבְּעֹתָו אֶל טַבַּעַת הָאֵפֹד בִּפְתִיל תְּכֵלֶת לִהְיוֹת עַל חֹשֶׁב הָאֵפוֹד וְלֹא יִזַּח הַחֹשֶׁן מֵעַל הָאֵפוֹד: שמות כח כח

9. כִּי תָצוּר אֶל עִיר יָמִים רַבִּים לְהִלָּחֶם עָלֶיהָ לְתָפְשָׂהּ לֹא תַשְׁחִית אֶת עֵצָהּ לְנִדַּח עָלָיו גַּרְזֶן כִּי מִמֶּנּוּ תֹאכֵל וְאֹתוֹ לֹא תִכְרֹת כִּי הָאָדָם עֵץ הַשָּׂדֶה לָבֹא מִפָּנֶיךָ בַּמָּצוֹר: דברים כ יט

10. וְהָיָה אִם בֶּן הַכּוֹת הָרָשָׁע וְהִפִּילוֹ הַשֹּׁפֵט וְהִכָּהוּ לְפָנָיו כְּדֵי רִשְׁעָתוֹ בְּמִסְפָּר: אַרְבָּעִים יַכֶּנּוּ לֹא יוֹסִיף פֶּן יוֹסִיף לְהַכֹּתוֹ עַל אֵלֶּה מַכָּה רַבָּה וְנִקְלָה אָחִיךָ לְעֵינֶיךָ: דברים כה ב-ג

גליון הש"ס

רש"י ד"ה מיגו דחיילא וכו' בללה נמי לדידיה. לדידה [למחייבה] כל"ל. תסו' נ"ב מ"ת סי' ק"כ: **תוס'** ד"ה מתקיף וכו' **דלא** דמי. כעין זה מיל דף לח ע"ב תוס' ד"ה ולנקי:

הגהות הב"ח

(**א**) גמ' משום הבערה לא ליחייבי דהא: (**ב**) רש"י ד"ה ה"ג ואם איתא. נ"ב כלומר דל"ג אהבערה לא ליחייב הוא"ל דחזי ליה לגרכיו כדגרס בספרים ובס' אלו עוברין הוא דגרסינן ליה וע"ם בדף מז ע"ב: (**ג**) ד"ה המרביע וכו' גוף אחד הוא ועשאו: (**ד**) תוס' ד"ה ומתקיף וכו' דהשתא דפריך טובא נפרוך. נ"ב כלומר א"כ קשה מאי קא משני ובע"כ ל"ל דתלמודא קא סמיך אשיטתא דתנא ושייר כו': (**ה**) **בא"ד** ולריך לומר ע"כ וכו' ולעולם קאמר א"ל תני תנא שמונה וכו' אלא דמי דלעיל קתני שמונה ומני י"ט. נ"ב ופ"ע במ"ם התוס' רפ"ק דיבמות דף ג ופ"ק דקדושין דף טו: (**ו**) ד"ה שהרי גוף א' הוא ועשאו וכו' כגרסתו. נ"ב כלומר כפי שיטתו דטעמא דפסולי המוקדשין הם שני גופין דמקלמו קדשים ומקלמו חולין כמו שפי' בחולין דף קטו ע"ב: (**ז**) **בא"ד** ניחא דהוי דר' ילחק:

מוסף רש"י

משום הבערה. שלא לצורך, דהבערה מלאכה לעצמה ובישול מלאכה לעצמו (פסחים מז:). **גיד הנשה** של נבילה. דלוקה על אכילתו משום נבילה (שם). **שתים על אכילתו.** אוכל גיד ואוכל בשר בחלב, ושלש על בשולו. משום הבערה דיו"ט ומשום בישול דיו"ט ומשום מבשל בשר בחלב אפילו בחול (שם). **דאיתיה בשאילה.** לאכסה לאחיר אסיור (שבועות כד:). **והרי הקדש.** שבת ע"י נדר וכל נדרים יש להם שאלה (שם). **ראויות להשתלש.** כגון י"ח או כ"ל או כ"ד, שהיו מכין אותו שתי ידות מאחריו ואחת מלפניו ומקרא ילפינן לה (כריתות יא.).

ואמדו שאין יכול לקבל פטור. דכיון דנתבזה בבית דין ולקה קלת סגי ליה בהכי אבל לא לקה אלא אמדוהו לארבעים וחזרו ואמדו שאין יכול לקבל כולם לא מיפטר דאין רשאין לגרוע האומד אלא לוקה אחר זמן. והכי נמי אם אמדוהו לשמונה עשר ומשלקה חזרו ואמדו שיכול עדיין לקבל ארבעים פטור משום דלקה אבל לא לקה רשאין להוסיף על אומד ראשון: **גמ' כמה טפשאי שאר אינשי.** כמה שוטים הללו רוב בני אדם: **ורמינהו אמדוהו לקבל ארבעים וחזרו** (א) **ואמדו שאין יכול פוטרין אותו.** תע"ג דלא לקה אלמא דלא שני בין לקה לא לקה

הא דאמדוהו ליומי. (ב) בו ביום שאמדוהו לקבל חזרו ואמדוהו שלא יוכל אז אמרה מתני' דלוקה דאי לא לקי אזלינן בתר אומד הראשון ונמתין לו עד שיבריא וילקה כמו שאמדוהו אבל אם אמדוהו אומד שני למחר שמא הכאים אחר הראשון ואזלינן בתר האחרון ופטור דאמדוהו שאין יכול ללקות כלל וכן מדינא סיפא אמדוהו מתחלה לקבל י"ח וכו ביום אמדוהו לקבל כולם אזלינן בתר השני ולוקה אם לא לקה כבר כל הי"ח ובריית אחרי אומד אבל אומד ראשון היה טעות ואזלינן בתר בתרא דקתני אמדוהו לקבל כולם לא לקה אלא אמדוהו לארבעים וחזרו ואמדו שאין יכול לקבל שמונה עשרה לא עבדינן ליה אלא אומד ראשון וקשה בין מרישא ובין מסיפא: **הא דאמדוהו ליומי.** מתניתין באמדוהו ליומיה לקבל מ' או שמונה עשרה והלכך כי חזרו ואמדו בו ביום שאין יכול לקבל או יכול איגלאי מילתא דאומד שלהם לא היה כלום כיון דבו ביום סתרו כל מה שאמדו שהרי זה לא נשתנה ולא הכאים בשהות מועט כזה ויש לומר דהם טעו באומד הלכך כי אמדו תחלה לארבעים וחזרו ואמדו בו ביום שאין יכול לקבל אם לקה מקלתן פוטרין אותו שהרי נתבזה ואם לא לקה הרי הוא כמי שלא אמדוהו כלל ועכשיו הוא דמעיינו בדייניה ואמרו אין יכול וממתינין לו עד שיבריא ויהיו אומדין אותו אומד הראוי לו וכן אמדו תחלה לי"ח ובו ביום חזרו ואמדו שיכול לקבל ארבעים איגלאי מילתא דטעו באומד ראשון ואינו כלום והלכך אם לקה כבר כל השמונה עשרה פוטרין אותו דכיון דילא מב"ד כבר בזיון ב"ד הוא להחזירו אבל לא לקה רשאין להוסיף על אומד ראשון דאינו כלום: **ובריית' דאמדוהו למחר או ליומא אוחרא.** ליום אחר דהתם ודאי אומד גמור הוא שיפה עיינו שהיה יכול זה לקבל עד אותו יום כך וכך מכות אלא נשתנה והכאים הלכך כי אמדוהו לארבעים עד יום פלוני וכשהגיע יום פלוני אמדו שאין יכול לקבל כולם אומד ראשון גמור היה והואיל ונשתנה ונתקלקל שאין יכול לקבל פטור אע"פ שלא לקה שהרי נתבזה באותו אומד וכי אמדוהו נמי לשמונה עשרה עד יום פלוני וכשהגיע יום פלוני אמדו שיכול לקבל ארבעים אין לוקה אלא אומד ראשון דאומד גמור היה כך נראה לרבי.

ליישנא אחרינא מתני' דאמדוהו ליומיה לקבל ארבעים והלכך אין פוטרין אותו אלא אם כן לקה דודאי יהא בו כח לקבל קלת מן המכות אמדוהו לקבל ליום או ליומים ודאי אין בו כח ואם חזרו בהם פטור מיד וכן קיבל ר' מא"ע. ולא נהירא דמשום דאמדוהו ליומיה אמאי בירא לן שיהא בו כח לקבל קלת מן המכות הם אומדין שאין יכול ואנן אמרינן ליקי ולימות ועוד דאם לקה אמרינן במתניתין ולא דמלקינן ליה לכתחלה. מ"ר: **מתני' עבירה שיש בה שני לאוין.** כגון חורש בשור וחמור וכלאים בכרם: **ואם לאו.** דלא אמדוהו אומד אחד אלא לאו אחד אמדוהו תחלה לוקה ומתרפא: **גמ' אמדוהו לארבעים והדא.** כל מה שאומדין עליו עד שלשים ותשע תשבינן משום חד לאו דכך הוא דינו למלקות ארבעים חסר אחת על לאו אחד ואם מוסיפין עליו אפילו שלא מכות דהוה להו ארבעים ותרתי תשובין אותן שלש אומד ללאו האחר ואם לא הוסיפו אלא שתים מכות דהוו להו ארבעים וחדא לוקה שלשים ותשע משום לאו אחד ומתרפא וחוזר ולוקה דמכות שאינן ראויות להשתלם לא מלקינן ליה: **מתני' על העמוד.** עץ אחד נעוץ בקרקע וגבוה כנגד שתי אמות או אמה וחצי והוא כפוף ומוטה על אותו העמוד כאדם הנסמך על בריח דלת ותולה ידיו למטה וכופתין לו ידיו בצידי העמוד: **חזן.** שמש הקהל (ג) ולא שמעתי בו שום משמעות: **נפרמו.** דשקושרי"א בלע"ז קריעה של תפירה: **מאחריו.** של גידון: **כפולה אחת לשתים.** ועוד רצועה אחרת כפולה לשתים היינו שתים רצועות שהן ארבע (ד) ואותן השתי רצועות עולות ויורדות בה כלומר אותן שתי רצועות היו תלויות באמצע הרצועה. ושל חמור לקייס בהן יבא מי שמכיר אבוס בעליו כו': (ה) **היה מכה.** וכשהוא מגביה ידו ומוריד הן עולות ויורדות כך קיבל רבי מעיקרא ולא נהירא. לשון אחר מפי רבי עולות ויורדות כן דרך תפירה של רצועה תוחב ראש רצועה בנקב כנגד מטה וחוזר ותוחב בנקב אחר דרך מעלה ונראה כמעלה ומוריד: **ידה טפח.** מקל שתלויה בה ארכה טפח ורצועה עצמה רחבה טפח ומגעת עד פי כריסו שמשער כך שכשהוא מכה כלה ראשה של רצועה בפי כריסו בתחלת כריסו שהמכה עומד בצד המוכה ומכה אותו ברוחב גבו הלכך אורך הרצועה ברוחב כל גבו עד מקום שמתחיל שם הכרס. ואף ע"ג דאמרן לעיל האדם נתונה לה לאחוריו אעפ"כ היה הוא משלחף עצמו לצד צדו והיה מכה ברחבו: **שלש מלפניו.** על הבטן ושתי ידות מאחוריו. בגמרא מפרש טעמא: **והקורא קורא אם לא השמור.** הא מיפשט פשיטא לן דבעי קריאה כדאמרן [בכריתות] (דף יא.) בקורת תהיה בקרייה תהא דלהכי קתני הכא והקורא: **אם מה שתחת ידו פטור.** דשליח ב"ד הוא ואמרן לעיל (ח.) יצא האב המכה את בנו ושליח ב"ד: **הוסיף לו רצועה.** על האומד ומת ה"ז גולה על ידו ולא דמי להכהו עשרה בני אדם בעשר מקלות דאמרינן בהנשרפין (סנהדרין דף עח.) כולן פטורין דההיא אוקימנא לה בגוסס בידי אדם: **נתקלקל כו' פטור.** דכתיב ונקלה והרי נקלה: **גמ'** אין

ואמדו שאין יכול לקבל ארבעים פטור [א]אמדוהו לקבל שמונה עשרה ומשלקה אמדו שיכול הוא לקבל ארבעים פטור: **גמ'** מ"ט אי כתיב ארבעים במספר הוה אמינא ארבעים במניינא השתא דכתיב במספר ארבעים מנין שהוא סוכם את הארבעים אמר רבא כמה טפשאי שאר אינשי (ו)דקיימי מקמי ספר תורה ולא קיימי מקמי גברא רבה דאילו בס"ת כתיב ארבעים ואתו רבנן בצרו חדא: רבי יהודה אומר ארבעים שלימות (ז)וכו': אמר ר' יצחק מאי טעמא דרבי יהודה דכתיב [1]מה המכות האלה בין ידיך ואמר אשר הכתי בית מאהבי ורבנן ההוא בתינוקות של בית רבן הוא דכתיב: אין אומדין אלא במכות הראויות

וכו': לקה אין לא לקה ורמינהו אמדוהו לקבל ארבעים וחזרו (ח) ואמדו שאין יכול לקבל ארבעים פטור אמדוהו לקבל שמונה עשרה וחזרו ואמדוהו שיכול לקבל ארבעים פטור אמר רב ששת לא קשיא [2]הא דאמדוהו ליומי הא דאמדוהו למחר וליומא אוחרא: **מתני'** [3]עבר עבירה שיש בה שני לאוין אמדוהו אומד אחד לוקה ופטור ואם לאו לוקה ומתרפא וחוזר ולוקה: **גמ'** והתניא אין אומדין אומד אחד לשני לאוין אמר רב ששת לא קשיא [4]הא דאמדוהו לארבעים וחדא הא דאמדוהו לארבעים ותרתי: **מתני'** [5]כיצד מלקין אותו כופה שתי ידיו על העמוד הילך והילך וחזן הכנסת (ט)אוחז בבגדיו אם נקרעו נקרעו ואם נפרמו נפרמו עד שהוא מגלה את לבו והאבן נתונה מאחריו חזן הכנסת עומד עליו ורצועה בידו של עגל כפולה (י) אחד לשנים ושנים לארבעה ושתי רצועות של (כ)חמור עולות ויורדות בה ידה טפח ורחבה טפח וראשה מגעת על פי כריסו (ל)ומכה אותו שליש מלפניו ושתי ידות מלאחריו (מ)ואינו מכה אותו לא עומד ולא יושב אלא מוטה שנאמר [2]והפילו השופט (נ)והמכה מכה בידו אחת בכל כחו (ס)והקורא קורא [3]אם לא תשמור לעשות וגו' והפלא ה' את מכותך ואת מכות וגו' וחוזר לתחלת המקרא [א] [4]ושמרתם את דברי הברית הזאת וגו' וחותם [5]והוא רחום יכפר עון וגו' וחוזר לתחלת המקרא (ע)ואם (פ)מת תחת ידו פטור (צ)הוסיף לו עוד רצועה אחת ומת הרי זה גולה על ידו (ק)נתקלקל בין בריעי בין במים פטור רבי יהודה אומר האיש בריעי והאשה במים: גמ'

עין משפט נר מצוה

קיז א מיי' פי"ז מהל' סנהדרין הל"ג סמג לאוין קנט:
קיח ב מיי' שם הלכה ג ועי' בכ"מ:
קיט ג ד מיי' שם הל"ד וע"ש בכ"מ:
קכ ה מיי' שם פט"ז הלכה ח סמג שם:
קכא ו מיי' שם הל"ט:
קכב ז מיי' שם הל"י:
קכג ח מיי' שם הל"ט:
קכד ט מיי' שם הל"י:
קכה י מיי' שם הל"יא:
קכו כ מיי' שם פי"ז הלכה ה:

תורה אור השלם

1. וְאָמַר אֵלָיו מָה הַמַּכּוֹת הָאֵלֶּה בֵּין יָדֶיךָ וְאָמַר אֲשֶׁר הֻכֵּיתִי בֵּית מְאֹהָבָי: זכריה יג ו
2. וְהָיָה אם בֶּן הַכּוֹת הָרָשָׁע וְהִפִּילוֹ הַשֹּׁפֵט וְהִכָּהוּ לְפָנָיו כְּדֵי רִשְׁעָתוֹ בְּמִסְפָּר: דברים כה ב
3. אַךְ לֹא תִשְׁמֹר לַעֲשׂוֹת אֶת כָּל דִּבְרֵי הַתּוֹרָה הַזֹּאת הַכְּתוּבִים בַּסֵּפֶר הַזֶּה לְיִרְאָה אֶת הַשֵּׁם הַנִּכְבָּד וְהַנּוֹרָא הַזֶּה אֶת יְיָ אֱלֹהֶיךָ: וְהִפְלָא יְיָ אֶת מַכֹּתְךָ וְאֵת מַכּוֹת זַרְעֶךָ מַכּוֹת גְּדֹלוֹת וְנֶאֱמָנוֹת וְחֳלָיִם רָעִים וְנֶאֱמָנִים:
דברים כח נח-נט
4. וּשְׁמַרְתֶּם אֶת דִּבְרֵי הַבְּרִית הַזֹּאת וַעֲשִׂיתֶם אֹתָם לְמַעַן תַּשְׂכִּילוּ אֵת כָּל אֲשֶׁר תַּעֲשׂוּן:
דברים כט ח
5. וְהוּא רַחוּם יְכַפֵּר עָוֹן וְלֹא יַשְׁחִית וְהִרְבָּה לְהָשִׁיב אַפּוֹ וְלֹא יָעִיר כָּל חֲמָתוֹ: תהלים עח לח

לעזי רש"י

דשקושרי"א [דישקושדר"א]. להתיר תפר.

מוסף רש"י

מנין שהוא סוכם את הארבעים. מי כתיב ארבעים במספר, ארבעים במנינא, השתא דכתיב במספר ארבעים משמע והכהו לפניו עד שתוא מנין סכום חשבון אלא לגמור ארבעים (סדור רש"י סי' ריא). **כופה.** לשון אסירה (סוכה לא. וגורס: כופות). **הוסיף לו.** שליח ב"ד למי שחייב מלקות, **עוד רצועה אחת.** יותר על מה שאמדוהו ב"ד שיכול לקבל (ב"ק לב:).

מסורת הש"ס

(א) קדושין נג: [ע"ש], ג) [ל"ל וכו' בין כתפין], ג) [משום דכתיב בו ונקלה מלוה לגיולו כ"כ תוס' סוטה ח. ד"ה והכהן], ד) [ממה דאיתמר לקמן כג. פיקפק ושתי רצועות תנא של חמור מוכח דבמשנה לא תנא של חמור וכן במשנה שבמנחות ליתא והכי איתי' ושתי רצועות עולות וכו'], ה) ב"ק פד., ו) שם לב:, ז) וכ"ל אומר שהוא לשון חוזה פירוש רוצה לרכי העיר, ח) הד"ח רש"ל,

הגהות הב"ח

(א) גמ' וחזרו ואמדוהו ואמרו שאין יכול לקבל: (ב) שם במשנה כפולה אחת לשתים ושתים לארבע ומתי: (ג) רש"י ד"ה ומרמינהו וכו' וחזרו ואמדוהו ואמרו אינו יכול וכו' אלא שני לן בין לקה ללא לקה דהא הכא בין שאמדוהו כל"ל ומיבא נמי נמתקן: (ד) ד"ה כפולה וכו' שהן ארבע ועוד שתי רצועות כל"ל ומיבא ומתקן נמתקן: (ה) תוס' ד"ה הא דאמדוהו ליומיה פי' בו ביום וכו' אלא אז יוכל אז לקבל קאמרה מתניתין דלוקה אי לא לקי דאזלינן בתר אומד הראשון וכו' וכן בדיינא דסיפא אמדוהו וכו' בתר השני ולוקה אם לא לקה כבר כל הי"ח דאומד ראשון היה טעות ואזלינן בתר בתרא ובריית' דאמדוהו לאומד אחרון למחר אזלינן בתר הראשון ופטור מללקות ארבעים הם"ד וכל"ל ומל מיבא בתר אומד הראשון ונמתין לו ג"כ כיון אלא הגיע להשתעות לא הוי הכאתה והלכך אזלינן בתר אומד הראשון כיון אלא הכאים ונמתין לו עד שיבריא לומר עד שיבריא ביותר ולקה כו' [אבל אמדוהו] למחר תלינן שמא הכאים ואזלינן אחר האחרון וכן בדיינא דסיפא כשאמדוהו [ל"ח ובו ביום אמדוהו לקבל כולם אזלינן בתר השני ובריית'] כשאמדוהו [למחר] תלינן דאומד הראשון לא היה בטעות ואזלינן בתריה ולוקה י"ח וא"ת בדיינא דרישא נמי באמדוהו לקבל כולם ובו ביום אמדוהו אלא יוכל לקבל [נימא דאומד] הראשון היה טעות ויגיל בתר השני וי"ל דכיון דאומד שני אלא יוכל אז בו ביום לקבל ארבעים אומדין אותו בכך [שאומד ראשון היה] כשיתחזק ביותר וא"כ אומד הראשון אינו טעות:

הגהות הגר"א

[א] במשנה (ושמרתם את כו' עד לתחלת המקרא) תא"מ (וכן ליתא בירושלמי ועי' רש"ל ופהגר"א ס"ח ס"ס תכ"ו):

מין

אין חוסמין. אין מגערין בה שלא תאמר אי אפשי בו: **אם המועדות.** חולו של מועד: **חג המצות תשמור.** מפרש בחגיגה (דף יח.) אם בראשון ובשביעי הרי כבר אמור הא לא בא להזהיר אלא על חולו של מועד שאסור בעשיית מלאכה: **אל תשא ידך עם רשע להיות עד חמס** [ט] היינו מעיד עדות שקר: **אבקשה.** כמו מיבק אביק [י]: **במספר.** שתי רשעיות מאחריו: **אפילו יתירי לה ואפילו חסירי מדע.** דאין להקפיד בכך: **אי אמרת בשלמא דאפילו חסירי מדע.** יכולין להעמיד בהן היינו דאיצטריך כו' למזרז: **מכה מועטת.** כגון שאמדוהו לפחות מכה בסידור אחד: **אין לי אלא מכה רבה כו'.** ריש דברייתא הכי איתא בספרי [יא] אין לי אלא בזמן שמוסיפין על מנין ארבעים על כל אומד ואומד שאמדוהו בית דין מנין ת"ל [ב] לא יוסיף מכל מקום מכה רבה אין לי אלא מכה רבה כו' אין לי דחייב על לא יוסיף אלא בזמן שהכהו מכות הרבה על האומד מכות מועטות אפילו שתי מכות או אחת מנין דאסור להוסיף ת"ל לא יוסיף [ג] לא יוסיף להכותו על אלה על מנין האומד: **שהוא מכה רבה.** שניתן להכותו [ז] בעל כורחו. כן נראה לרבי ובלשון אחר קיבל רבי: **ה"ג** ת"ר אחד האיש ואחד האשה בריעי ולא במיס דברי רבי מאיר רבי יהודה אומר האיש בריעי והאשה במיס וחכמים אומרים אחד האיש ואחד האשה בין בריעי בין במיס רבי יהודה אומר אחד האיש ואחד האשה בריעי יצחק הא דקאמר רבי יהודה אחד האיש ואחד האשה בריעי הכי קאמר שניהן שוין בריעי. דמשנתקלקלו בריעי פטורין אבל במיס איכא פלוגתא: **קלה.** נתקלקל בריעי. ולישנא דקרא נקט ונקלה [ח] לשון זלזול: **בין בראשונה בין בשניה.** בין קודם שהכהו כלל בין לאחר שהכהו והיינו ראשונה הגבהה ראשונה שמגביה ידו להכות אם נתקלקל באותה הגבהה מחמת פחד או שנתקלקל בהגבהה שניה דהיינו לאחר שהכהו: **פוטרין אותו.** דנקלה קרינא ביה דהא קלה: **נפסקה הרצועה.** אם בהגבהה שניה נפסקה פוטרין אותו דהא נקלה באותה הכאה שהכהו ואם קודם שהכהו נפסקה כשהרים ידו להכות אין זו קלה: **נתשלקה קלה.** פירושו נתשלקה יקלה שאמדוהו שאם יגלקוהו מיד יתקלקל בריעי פוטרים דפן יוסיף ונקלה כתיב דאין נותנין לו מכה שיקלה עליה מיד כך שמעתי אבל אמדוהו שלא יתקלקל עד לאחר המלקות מלקין אותו: **קלה אחלה.** קודם שקיבל שוס הכאה מלקין אותו אחרי כן: **מתני' על אחת כמה וכמה שאינן לו נפשו.** דמדה טובה מרובה ממדת פורענות אחד מחמש מאות דבמדת פורענות כתיב (שמות כ) פוקד עון אבות על בנים על שלשים ועל רבעים ובמדה טובה כתיב (שם) עושה חסד לאלפים ומתרגמינן לאלפין דרי ארבעה דורות כנגד אלפים דורות היינו אחד מחמש מאות. מיעוטו לאלפים אינו פחות משני אלפים וכל שכן אם כפשוטו דמשמע אלפים עד סוף כל הדורות: **דאסיר.** אחר כל העריות ונכרתו הנפשות העושות הרי חייב כרת על הנכשל בהן ונתן חייס למוגע ובדל מהם דכתיב קודם העריות ושמרתם את מוקותי ואת משפטי וגו': אשר

רבי יהודה אומר (בעינן יתירי כח ו) חסירי מדע. נ"ל דפליג אתנא קמא דאמר אין מעמידין כלל חסירי מדע דאין מדקדקין בדבר דבהא טעמא דגמרא אין נכון לכאורה לומר דלרבי יהודה מעמידין דוקא חסירי מדע:

שניהם שוין [ג]. ומיהו אשה אף במיס:

קלה. כל הנתקלקל בריעי איש ואשה משהגביה הרצועה להלקותו בראשונה או בשניה פוטרין אותו ואין מכין אותו כלל אבל נפסקה דוקא כי נפסקה בשניה שלקה אחת ולא שנפסקה בראשון קודם שלקה כלל:

גמ' [ד] מ"ט משום נקלה אמר רב ששת משום רבי אלעזר בן עזריה מנין לרצועה שהיא של עגל דכתיב [1]ארבעים יכנו וסמיך ליה [2]לא תחסום שור בדישו [ו]ואמר רב ששת משום רבי אלעזר בן עזריה [ח]מנין ליבמה שנפלה לפני מוכה שחין שאין חוסמין אותה דכתיב לא תחסום שור בדישו וסמיך ליה [3]כי ישבו אחים יחדו וגו' ואמר [ט]רב ששת משום ר' אלעזר בן עזריה [2]כל המבזה את המועדים כאילו עובד עכו"ם דכתיב [4]אלהי מסכה לא תעשה לך וסמיך ליה [5]את חג המצות תשמור ואמר רב ששת משום ר' אלעזר בן עזריה כל המספר לשון הרע וכל המקבל לשון הרע וכל המעיד עדות שקר ראוי להשליכו לכלבים דכתיב [6]לכלב תשליכון אותו וסמיך ליה [7]לא תשא שמע שוא וגו' קרי ביה נמי לא תשיא: ושתי רצועות וכו': תנא [ג]של חמור כדדריש ההוא גלילאה עליה דרב חסדא [8]ידע שור קונהו וחמור אבום בעליו ישראל לא ידע וגו' אמר הקב"ה יבא מי שמכיר אבום בעליו ויפרע ממי שאינו מכיר אבום בעליו: ידה טפח וכו': אמר אביי שמע מינה כל חד וחד לפום גביה עבדינן ליה אמר ליה רבא אם כן נפיש להו רצועות טובא אלא אמר רבא אבקתא אית ליה כי בעי מיקטר ביה כי בעי מרפה בה: מלקין אותו וכו': מנא הני מילי אמר רב כהנא דאמר קרא [9]והפילו השופט והכהו לפניו כדי רשעתו במספר רשעה אחת מלפניו שתי רשעיות מאחריו: אין מלקין אותו וכו': אמר רב חסדא אמר רבי יוחנן מנין לרצועה שהיא מוכפלת שנאמר והפילו והא מיבעי ליה לגופיה א"כ לכתוב קרא יטיהו מאי הפילו ש"מ תרתי: המכה מכה בידו: תנו רבנן [י]אין מעמידין חזנין אלא חסירי כח ויתירי מדע רבי יהודה אומר אפילו חסירי מדע ויתירי כח אמר רבא כוותיה דרבי יהודה מסתברא דכתיב [1]לא יוסיף פן יוסיף אי אמרת בשלמא חסירי מדע היינו דצריך לאזהורי אלא אי אמרת יתירי מדע מי צריך לאזהורי ורבנן אין מזרזין אלא למזרז תנא [ה]כשהוא מגביה מגביה בשתי ידיו וכשהוא מכה מכה בידו אחת כי היכי [ג]דליתה מדידיה: והקורא קורא כו': תנו רבנן [ז]הגדול שבדיינין קורא השני מונה והשלישי אומר הכהו בזמן שמכה מרובה מאריך בזמן שמכה מועטת מקצר והא אנן תנן חוזר לתחלת המקרא [ז]מצוה לצמצם ואי לא צמצם חוזר לתחלת המקרא תנו רבנן מכה רבה אין לי אלא מכה רבה מכה מועטת מנין ת"ל [א] לא יוסיף אם כן מה תלמוד לומר מכה רבה לימד על הראשונות שהן מכה רבה: נתקלקל וכו': תנו רבנן [ט]אחד האיש ואחד האשה בריעי ולא במים דברי רבי מאיר רבי יהודה אומר האיש בריעי והאשה במים וחכ"א אחד האיש ואחד האשה בין בריעי בין במים והתניא רבי יהודה אומר אחד האיש ואחד האשה בריעי אמר רב נחמן בר יצחק שניהם שוין בריעי אמר שמואל [ט]כפתוהו [ה]ורץ מבית דין פטור מיתיבי [ט]קלה בין בראשונה בין בשניה פוטרין אותו 'נפסקה רצועה בשניה פוטרין אותו בראשונה אין פוטרין אותו אמאי להוי כרץ התם רץ הכא לא רץ ת"ר [ז]כ[ב]אמדוהו לכשילקה [ט] קלה [ט]פוטרין אותו לכשיצא מבית דין קלה מלקין אותו ולא עוד אלא אפילו קלה בתחלה מלקין אותו שנאמר [9]והכהו [וגו'] ונקלה ולא [ט]שלקה כבר בבית דין: **מתני'** [ט]כל חייבי כריתות שלקו נפטרו ידי כריתתם שנאמר [1]ונקלה אחיך לעיניך [א]כשלקה הרי הוא כאחיך דברי רבי חנניה בן גמליאל ואמר רבי חנניה בן גמליאל מה אם העובר עבירה אחת נוטל נפשו עליה העושה מצוה אחת על אחת כמה וכמה שתנתן לו נפשו ר"ש אומר ממקומו הוא למד שנאמר [10]ונכרתו הנפשות העושות וגו' ואומר אשר

מסורת הש"ס

א) [יבמות ד.], ב) פסחים קיח., ג) ר"ח דתיתי מרדזיא [וכ"ח בערוך ערך רז ח'], ד) כריתות יח. ב"ק נב:, ה) [תוספ' פ"ד], ו) שבועות כח., ז) [תוספ' פ"ד], ח) רש"ח אין מלקין, ט) ר"ח שנקלה, י) [מגילה ז:], כ) [שמות כג] ל) [ע"ז יד:], מ) [כי תצא כה ג] נ) [ל"ל בכל כחו תוי"ט], ס) דברים כה.

הגהות הב"ח

(א) גמ' (מ"ע מאוס נקלה) תא"מ וי"ב ס"ח אין זה: (ב) שם ת"ר אמדוהו לכשילקה יקלה פוטרין וכו' מב"ד יקלה מלקין וכו' ולא שיקלה כבר בב"ד: (ג) תוס' ד"ה שניהם שוין בריעי ומיהו:

הגהות הגר"א

[א] גמ' לא יוסיף. ממקן וי"ב על אלה (וכ"ה בספרי): [ב] רש"י ד"ה אין לי כו' "לא" ל"ל "פן": [ג] שם לא יוסיף. ל"ל על אלה:

מוסף רש"י

שאין חוסמין אותה. אין סותמין טעונתיה לכופה להתייבם לו, אלא כופין אותו ומוליך, חוסמין ליצנא דקרא נקט, דיליף לה מלא תחסום (יבמות ד.). **כל המבזה את המועדים.** שעושה מלאכה בחולו של מועד, מלאכה דכתיב את חג המצות תשמור, ופקא לן בגמרא מגיגה (יח.) איסור מלאכה בחולו של מועד (רשב"ם פסחים קיח.). **המקבל לשון הרע.** שמקבלו ומאמינו על חבירו, אע"ג דלקבוליה לא מיבעי ליה, למיחש ליה מיבעי כדמפרש בגמרא גדה (טא. רשב"ם שם). **קרי ביה נמי לא תשיא.** נראה בעיני דלא גרסינן ליה, דכולהו משמעו מלא תשא, שבגמספר או מעיד הרי נושא כפיו שמע שוא (שם). **התם רץ.** ונתבה במוסקה זו ואיכא ונקלה אחיך כיון שנקלה הרי הוא אחיך (שבועות כח.). **כל חייבי כריתות שלקו.** שהתרו בהן עדים על לאו שעמו כרת ולקו בב"ד, **נפטרו ידי כריתתם.** שוב אין ב"ד של מעלה נפרענין (מגילה ז:).

עין משפט
נר מצוה

קכז א מיי' פ"ב מהל' יבום הל' יד סמג עשין כא טוש"ע אה"ע סי' קסה סעיף ד [וכרב אלפס כתובות סמוך לסוף פרק ז דף קלז]:

קכח ב מיי' פ"ו מהל' י"ט הל' טז:

קכט ג מיי' פט"ו מהל' סנהדרין הל' ח:

קל ד ה מיי' שם הל' ט:

קלא ו ז מיי' שם הל' יא:

קלב ח מיי' שם פי"ז הל' ו:

קלג ט י כ מיי' שם הלכה ה:

קלד ל מיי' שם הל' ז:

מ [מיי' שם ופי"ב מהל' עדות הל"ד]:

תורה אור השלם

1. אַרְבָּעִים יַכֶּנּוּ לֹא יֹסִיף פֶּן יֹסִיף לְהַכֹּתוֹ עַל אֵלֶּה מַכָּה רַבָּה וְנִקְלָה אָחִיךָ לְעֵינֶיךָ: דברים כה ג
2. לֹא תַחְסֹם שׁוֹר בְּדִישׁוֹ: דברים כה ד
3. כִּי יֵשְׁבוּ אַחִים יַחְדָּו וּמֵת אֶחָד מֵהֶם וּבֵן אֵין לוֹ לֹא תִהְיֶה אֵשֶׁת הַמֵּת הַחוּצָה לְאִישׁ זָר יְבָמָהּ יָבֹא עָלֶיהָ וּלְקָחָהּ לוֹ לְאִשָּׁה וְיִבְּמָהּ: דברים כה ה
4. אֱלֹהֵי מַסֵּכָה לֹא תַעֲשֶׂה לָּךְ: שמות לד יז
5. אֶת חַג הַמַּצּוֹת תִּשְׁמֹר שִׁבְעַת יָמִים תֹּאכַל מַצּוֹת אֲשֶׁר צִוִּיתִךָ לְמוֹעֵד חֹדֶשׁ הָאָבִיב כִּי בְּחֹדֶשׁ הָאָבִיב יָצָאתָ מִמִּצְרָיִם: שמות לד יח
6. וְאַנְשֵׁי קֹדֶשׁ תִּהְיֻן לִי וּבָשָׂר בַּשָּׂדֶה טְרֵפָה לֹא תֹאכֵלוּ לַכֶּלֶב תַּשְׁלִכוּן אֹתוֹ: שמות כב ל
7. לֹא תִשָּׂא שֵׁמַע שָׁוְא אַל תָּשֶׁת יָדְךָ עִם רָשָׁע לִהְיֹת עֵד חָמָס: שמות כג א
8. יָדַע שׁוֹר קֹנֵהוּ וַחֲמוֹר אֲבוּס בְּעָלָיו יִשְׂרָאֵל לֹא יָדַע עַמִּי לֹא הִתְבּוֹנָן: ישעיהו א ג
9. וְהָיָה אִם בֶּן הַכּוֹת הָרָשָׁע וְהִפִּילוֹ הַשֹּׁפֵט וְהִכָּהוּ לְפָנָיו כְּדֵי רִשְׁעָתוֹ בְּמִסְפָּר: דברים כה ב
10. כִּי כָּל אֲשֶׁר יַעֲשֶׂה מִכֹּל הַתּוֹעֵבוֹת הָאֵלֶּה וְנִכְרְתוּ הַנְּפָשׁוֹת הָעֹשֹׂת מִקֶּרֶב עַמָּם: ויקרא יח כט

אשר יעשה אותם האדם וחי בהם. וסמיך ליה אין אדם אל כל אמר בשרו דמשמע מי שעושה חוקותי אני נותן חייס לו ואלו הן חוקותי אדם אדם וגו' הא למדת כל היושב ואינו עובר כו': **לוקות את ישראל.** כדי שיהו מקבלין שכר במה שמוטעין עצמן מן העבירות לפיכך הרבה להן שלא היה צריך לגזות כמה מצות וכמה אזהרות על שקצים ונבלות שאין לך אדם שאינו קץ בהן אלא כדי שיקבלו שכר על שפורשין מהן: **גמ' תניא.** במסכת מגילה אין בין שבת כו': **בהלרת.** ◦ לשון הכרת תכרת (במדבר טו) ואינו אם דבר: **הא.** מתני' דמגילה רבי ילחק היא ולהכי קאמר דזדון כרת בידי שמים ולא בידי אדם אבל מאן דסבירא ליה דמלקות איכא בחייבי כריתות מודי לרבי חנניא דנפטרו מידי כריתתן כיון שלקו ואיצטריך ליה לרבי יוחנן לאסמעינן דחלוקין: **רב אשי אמר אפי' תימא.** מתני' דמגילה רבנן היא דאמרי חייבי כריתות יצאן בכלל מלקות ארבעים ואפילו הכי מודו לר' חנניא דנפטרו מידי כריתתן ודקא אמרת מיתה וכרת בידי אדם הוא לא דמי דזה עיקר זדונו בידי אדם. עיקר עונש של שבת בידי אדם דקאי בסקילה ועיקר עונשו של יום הכפורים בידי שמים דאע"ג דאיכא חיוב מלקות בחייבי כריתות הוא אינו עיקר החיוב דכרת חמור ממלקות ואי מזיד בלא התראה הוא הוי בכרת ונמצא חיובו החמור בידי שמים ואנן בתר עיקר החיוב אזלינן וכן עיקר. מורי. ואית דפרשי עיקר זדונו תחלתו בר כרת הוא ואילו לא לקי נכרת ולא נהירא דהא תרוייהו בהדדי איתנהו ביה לרבנן דאמרי מלקות בחייבי כריתות איכא: **מקרא מגילה.** דחייבין על מקרא מגילה: **ושאילת שלום בשם.** דמותר לאדם לשאול בשלום חבירו בשם כגון יאיש ה' עליך שלום ואין בו משום מוליא שם שמים לבטלה. מרבי. ל"א שאילת שלום בשם דחייב אדם לשאול בשלום חבירו בשם ואנו נמי כי שיילינן אהדדי מדכרינן שם דשלום שמו של הקב"ה דכתיב (שופטים ו) ויקרא לו ה' שלום לשם ה': **והבאת מעשר.** דאמרינן ביבמות (דף פו:) דעזרא הסופר קנסיהו לוויים לפי שלא עלו עמו ולזה להביא כל המעשרות אל לשכת בית ה' והיו הכהנים והלויים שויים במעשר ראשון דכתיב בעזרא (נחמיה י) והיה הכהן בן אהרן עם הלויים מ) במעשר הלויים וגם חזקיהו עשה כמו כן הכין לשכות להביא כל המעשרות בהן כדי שלא יקבלום הלויים שהיו עכו"ס כדכתיב בדברי הימים (ב' לא) ויאמר חזקיהו להכין לשכות בבית ה' ויכינו ויביאו את התרומה מ) ואת המעשר וגם הוא תיקן להעלות לירושלים מעשר ירק ומעשר אילן דכתיב (שם) וכפרון הדבר הרבו בני ישראל ראשית דגן תירוש ויצהר וגו' ומפרש בנדרים (דף נה.) מאי וכפרון הא כל הני דאוריתא נינהו ומשני מעשר ירק ומעשר אילן וכתיב בתרי עשרי נ) דקאמר להו נביא לישראל הביאו את כל המעשר אל בית האוצר [וגו'] ובחנוני נא בזאת וגו' אלמא דהסכים: **ואומר ה' עמך גבור החיל.** מדקאמר ליה מלאך לגדעון שאילת שלום בשם אלמא הסכים: **הופיע.** נגלה והוכיח בשעת הצורך בלע"ז פרוביי"ר כך שמעתי. ל"א הופיע נשמעה בקול גדול. בגימוקי רבי: **בגיא דינו של שם.** לא היה שם מי באותה שעה שהרי מת אלא בית דין של אחריו מבניו ותלמידיו וקרי ליה בית דין של שם כמו בית שמאי ובית הלל: **ממני יצאו כבושים.** דברים נעלמים הללו מאתי יצאו שלפי שיהודה היה מלך והיא זכתה לצאת ממנה מלכים פ) מתוך שהיתה נטועה בבית חמיה יצאתה גזירה זו מלפני שיצא זרע משגיחים כך קיבל רבי מעיקרא. ליישנא אחרינא מאתי היתה שיצאו ממנה שני בניס הללו לכבוש העולם שהרי עתיד דוד ומשיח לצאת ממנה: **בית דינו של שמואל.** לעולם ישראל אמרו עד (ס) דהא דכתיב ויאמר בני ישראל איקרו יחיד: **רמ"ח מצות עשה.** דכל אדר ואדר אומר לו עשה מצות: **שס"ה [מצות] לא תעשה.** שבכל יום מזהיריס עליו שלא לעבור: **מפי מעשה** שית

והבאת מעשר. פירש הקונטרס שקנס עזרא לוויים ותיקן שיביאוהו לכהנים כמו התרומה וכמדומה מלשונו שעוד פירש פירוש אחר שיפרשו מכל פירות אילן כמו שתיקן חזקיהו וכדכתיב וכפרון הדבר: גאוריה

[1]אשר יעשה אותם האדם וחי בהם הא כל ס) היושב ולא עבר עבירה נותנין לו שכר כעושה מצוה ר"ש בר רבי אומר הרי הוא אומר [2]רק חזק לבלתי אכול (את) הדם כי הדם הוא הנפש וגו' ומה אם הדם שנפשו של אדם קצה ממנו הפורש ממנו מקבל שכר [3]גזל ועריות שנפשו של אדם מתאוה להן ומחמדתן הפורש מהן על אחת כמה וכמה שיזכה לו ולדורותיו ולדורות דורותיו עד סוף כל הדורות ר' חנניא בן עקשיא אומר רצה הקב"ה לזכות את ישראל לפיכך הרבה להם תורה ומצות שנאמר [3]ה' חפץ למען צדקו יגדיל תורה ויאדיר: **גמ'** [4]א"ר יוחנן חלוקין עליו חבריו על רבי חנניה בן גמליאל אמר רב אדא בר אהבה אמרי בי רב תנינן [7]אין אבין שבת ליום הכפורים אלא שזה זדונו בידי אדם וזה זדונו בהכרת ואם איתא אידי ואידי בידי אדם הוא רב נחמן [5](בר יצחק) אומר הא מני רבי יצחק היא דאמר מלקות בחייבי כריתות ליכא דתניא [6]רבי יצחק אומר חייבי כריתות בכלל היו ולמה יצאת כרת באחותו לדונו בכרת ולא במלקות רב אשי אמר אפילו תימא רבנן זה עיקר זדונו בידי אדם וזה עיקר זדונו בהכרת ואם איתא אידי ואידי אדם הוא רב נחמן [5](בר יצחק) אומר הא מני רבי יצחק היא דאמר מלקות בחייבי כריתות ליכא דתניא [6]רבי יצחק אומר חייבי כריתות בכלל היו ולמה יצאת כרת באחותו לדונו בכרת ולא במלקות רב אשי אמר אפילו תימא רבנן זה עיקר זדונו בידי שמים אמר רב אדא בר אהבה אמר רב הלכה כר' חנניה בן גמליאל אמר רב יוסף מאן סליק לעילא ואתא ואמר אמר ליה אביי אלא הא דאמר רבי יהושע בן לוי שלשה דברים עשו ב"ד של מטה והסכימו ב"ד של מעלה על ידם מאן סליק לעילא ואתא ואמר אלא קראי קא דרשינן ה"נ קראי קא דרשינן גופא א"ר יהושע בן לוי שלשה דברים עשו ב"ד של מטה והסכימו ב"ד של מעלה על ידם [אלו הן] מקרא מגילה ושאילת שלום [בשם] והבאת מעשר מקרא מגילה דכתיב [4]קימו וקבלו היהודים [7]קיימו למעלה מה שקבלו למטה ושאילת שלום (ח) דכתיב [5]והנה בועז בא מבית לחם ויאמר לקוצרים ה' עמכם ואומר [6]ה' עמך גבור החיל [7]מאי ואומר וכי תימא בועז הוא דעביד מדעתיה ומשמיא לא אסכימו על ידו ת"ש ואומר ה' עמך גבור החיל הבאת מעשר דכתיב [7]הביאו את כל המעשר אל בית האוצר ויהי טרף בביתי ובחנוני נא בזאת אמר ה' צבאות אם לא אפתח לכם את ארובות השמים והריקותי לכם ברכה עד בלי די [7]מאי עד בלי די [7]אמר רמי בר רב עד שיבלו שפתותיכם מלומר די א"ר אלעזר בג' מקומות הופיע רוח הקודש בבית דינו של שם ובבית דינו של שמואל הרמתי ובבית דינו של שלמה בבית דינו של שם דכתיב [8]ויכר יהודה ויאמר צדקה ממני [7]מנא ידע דלמא כי היכי דאזל איהו לגבה אזל נמי אינש אחרינא [לגבה] יצאת בת קול ואמרה ממני יצאו כבושים: בבית דינו של שמואל דכתיב [9]הנני ענו בי נגד ה' ונגד משיחו את שור מי לקחתי [10]ויאמרו לא עשקתנו ולא רצותנו (ט) [11]ויאמר עד ה' ועד משיחו כי לא מצאתם בידי מאומה ויאמר עד ויאמר ויאמרו מיבעי ליה יצאת בת קול ואמרה אני עד בדבר זה בבית דינו של שלמה דכתיב [12]ויען המלך ויאמר תנו לה את הילד החי והמת לא תמיתוהו (כי) היא אמו מנא ידע דלמא איערומא מיערמא יצאת בת קול ואמרה היא אמו אמר רבא ממאי דלמא יהודה כיון דחשיב ירחי ויומי ואיתרמי דחזינן מחזקינן דלא חזינן לא מחזקינן שמואל נמי כולהו ישראל קרי להו בלשון יחידי דכתיב [13]ישראל נושע בה' שלמה נמי מדהא קא מרחמתא והא לא קא מרחמתא אלא גמרא: דרש רבי שמלאי שש מאות ושלש עשרה מצות נאמרו לו למשה שלש מאות וששים וחמש לאוין כמנין ימות החמה ומאתים וארבעים ושמונה עשה כנגד איבריו של אדם אמר רב המנונא מאי קרא [14]תורה צוה לנו משה מורשה תורה בגימטריא שית

עין משפט נר מצוה

קלה א מיי' פ"ז מהל' שביתת עשור הל' ב סמג לאוין סח טוש"ע א"ח סי' תריא ס"ב:

תורה אור השלם

1. וּשְׁמַרְתֶּם אֶת חֻקֹּתַי וְאֶת מִשְׁפָּטַי אֲשֶׁר יַעֲשֶׂה אֹתָם הָאָדָם וְחַי בָּהֶם אֲנִי יְיָ: ויקרא יח ה
2. רַק חֲזֹק לְבִלְתִּי אֲכֹל הַדָּם כִּי הַדָּם הוּא הַנֶּפֶשׁ וְלֹא תֹאכַל הַנֶּפֶשׁ עִם הַבָּשָׂר: דברים יב כג
3. יְיָ חָפֵץ לְמַעַן צִדְקוֹ יַגְדִּיל תּוֹרָה וְיַאְדִּיר: ישעיהו מב כא
4. קִיְּמוּ וְקִבְּלוּ הַיְּהוּדִים עֲלֵיהֶם וְעַל זַרְעָם וְעַל כָּל הַנִּלְוִים עֲלֵיהֶם וְלֹא יַעֲבוֹר לִהְיוֹת עֹשִׂים אֶת שְׁנֵי הַיָּמִים הָאֵלֶּה כִּכְתָבָם וְכִזְמַנָּם בְּכָל שָׁנָה וְשָׁנָה: אסתר ט כז
5. וְהִנֵּה בֹעַז בָּא מִבֵּית לֶחֶם וַיֹּאמֶר לַקּוֹצְרִים יְיָ עִמָּכֶם וַיֹּאמְרוּ לוֹ יְבָרֶכְךָ יְיָ: רות ב ד
6. וַיֵּרָא אֵלָיו מַלְאַךְ יְיָ וַיֹּאמֶר אֵלָיו יְיָ עִמְּךָ גִבּוֹר הַחָיִל: שופטים ו יב
7. הָבִיאוּ אֶת כָּל הַמַּעֲשֵׂר אֶל בֵּית הָאוֹצָר וִיהִי טֶרֶף בְּבֵיתִי וּבְחָנוּנִי נָא בְּזֹאת אָמַר יְיָ צְבָאוֹת אִם לֹא אֶפְתַּח לָכֶם אֶת אֲרֻבּוֹת הַשָּׁמַיִם וַהֲרִיקֹתִי לָכֶם בְּרָכָה עַד בְּלִי דָי: מלאכי ג י
8. וַיַּכֵּר יְהוּדָה וַיֹּאמֶר צָדְקָה מִמֶּנִּי כִּי עַל כֵּן לֹא נְתַתִּיהָ לְשֵׁלָה בְנִי וְלֹא יָסַף עוֹד לְדַעְתָּהּ: בראשית לח כו
9. הִנְנִי עֲנוּ בִי נֶגֶד יְיָ וְנֶגֶד מְשִׁיחוֹ אֶת שׁוֹר מִי לָקָחְתִּי וְחֲמוֹר מִי לָקָחְתִּי וְאֶת מִי עָשַׁקְתִּי אֶת מִי רֵצוֹתִי וּמִיָּד מִי לָקַחְתִּי כֹּפֶר וְאָעְלִים עֵינַי בּוֹ וְאָשִׁיב לָכֶם: שמואל א יב ג
10. וַיֹּאמְרוּ לֹא עָשַׁקְתָּנוּ וְלֹא רֵצוֹתָנוּ וְלֹא לָקַחְתָּ מִיַּד אִישׁ מְאוּמָה: שמואל א יב ד
11. וַיֹּאמֶר אֲלֵיהֶם עֵד יְיָ בָּכֶם וְעֵד מְשִׁיחוֹ הַיּוֹם הַזֶּה כִּי לֹא מְצָאתֶם בְּיָדִי מְאוּמָה וַיֹּאמֶר עֵד: שמואל א יב ה
12. וַיַּעַן הַמֶּלֶךְ וַיֹּאמֶר תְּנוּ לָהּ אֶת הַיָּלוּד הַחַי וְהָמֵת לֹא תְמִיתֻהוּ הִיא אִמּוֹ: מלכים א ג כז
13. יִשְׂרָאֵל נוֹשַׁע בַּיְיָ תְּשׁוּעַת עוֹלָמִים לֹא תֵבֹשׁוּ וְלֹא תִכָּלְמוּ עַד עוֹלְמֵי עַד: ישעיהו מה יז
14. תּוֹרָה צִוָּה לָנוּ מֹשֶׁה מוֹרָשָׁה קְהִלַּת יַעֲקֹב: דברים לג ד

לעזי רש"י

פרוביי"ר. לאפת.

מסורת הש"ס

ח) [קדושין נט:], ט) [מגיגה יא:], י) [מגילה ז:], יא) [מגילה ז: ע"ש], יב) שם, יג) [שם ליתא], יד) [נעיל יג: רש"ן], טו) [מגילה ז.], טז) [ברכות נד. [ודף סג.]], יז) [מענית ט. [כב: ע"ש]] יח) [שבת לב: וע"ש], יט) נ"ל אמר ר"ח אמר רב, כ) [קוטה י:], כא) [נ"ל ויאמר אליהם עד ה' בכם ועד משיחו היום הזה], מא) [נ"ל בעשר], כב) [נס"ל: שהיו עובדים ע"ז] כג) [נ"ל והמעשר], כד) מלאכי ג, כה) [מגילה יז:],

גליון הש"ס

רש"י ד"ה בהכרת. לשון הכרת. עי' תוי"ט פרק ז משנה ב דחלה:

הגהות הב"ח

(א) גמרא ושאילת שלום בשם דכתיב: (ב) רש"י ד"ה בית דין וכו' עד והא דכתיב:

מוסף רש"י

אמרי בי רב תנינן. לחזקיה (מגילה ז:). **דזדונו בידי אדם.** יש בה מיתת ב"ד (שם). **ואם איתא.** דנפטרו, אידי ואידי בידי אדם הוא. אף ביום הכפורים יש מלקות על לאו שבו וב"ד פוטרין אותו מכרת (שם). **רב נחמן אומר.** לעולם אין חלוקין עליו חבריו והא דקאמי דאין זדונו בידי אדם, הא מני ר' יצחק היא. דאמר דאין מלקין בלאו שיתכן לאזהרת כרת אפילו התרו בו למלקות ויליף טעמא מהאי קרא (שם). **חייבי כריתות בכלל היו.** כל חייבי כריתות של עריות היו בכלל ונכרתו הנפשות העושות וגו', שכתוב בפרשת עריות, ולמה יצאת כרת באחותו. דכתיב בקדושים תהיו ואיש כי יקח את אחותו וגו'. לדונה בכרת ולא במלקות. אם התרו בהן (שם). לכן שנה בכרת שלהן לומר שאין בהן עונש אלא כרת לבדו (לעיל יג:) והיה מלמד על הכלל כולו, דלית ליה חייבי כריתות שלקו נפטרו מידי כריתתן (כריתות ב:). **אפילו תימא רבנן.** דאמרי מלקות אלא כרת, ואפילו הכי ליכא למילף מינה שאינקין על ר' חנניה, והכי קאמר מתניתין שבת עיקר חומר זדונו בידי אדם וזה עיקר חומר זדונו בהכרת, ומיהו אם התרו בו ולקה מיפטר (שם). **ושאילת שלום בשם.** בשמו של הקב"ה ולא אמרינן מזלזל הוא בכבודו של מקום בשביל כבוד הבריות לגזלית אם שמים עליו, ולמדו מנעז שאמר ה' עמכם, ומן המלאך שאמר לגדעון ה' עמך גבור החיל (ברכות נד.). **וכי תימא בועז הוא דעביד מדעתיה.** ולא גמרינן מינה, הא שמע. דגמרינן ממלאך שאמר לגדעון (שם סג.). **עד שיבלו.** שיגעו, דזורא"ט בלע"ז (תענית

ט). מנא ידע. שממנו היא מעובדת, שמא אף אחריס כאן עליה (סוטה י:). יצאת בת קול ואמרה. ויאמר בת קול אמרה, ממני יצאו כבושים. דברים עלומים שיצאו מלפני שיצאו מזו מלכים, ואי אפשר לצאת אלא מיהודה דכתיב (בראשית מט) גור אריה יהודה. כבושים, דברי סתר, גזירת המלך, כמו בהדי כבשי דקודשא בריך הוא נמה לך, בברכות (י.) גבי חזקיה (סוטה י:).

שית מאה וחד סרי. והיינו דכתיב [ר] תורה צוה לנו משה ושתים מפי הגבורה הרי שית מאה ותליסרי: **מפי הגבורה שמענום.** דכתיב[ש] אחת דבר אלהים ושתים זו [ת] שמענו במכילתא[א]: **והעמידן על אחת עשרה.** שבתחלה היו לדיקים והיו יכולים לקבל עול מצות הרבה אבל דורות האחרונים לא היו לדיקים כל כך ואם באו לשמור כולן אין לך אדם שזוכה ובא דוד והעמידן כו׳ כדי שיזכו אם יקיימו י״א מצות הללו וכן כל שעה דורות של מטה הולכין וממעטין אותו: **רב ספרא.** בשאלתות דרב אחא[ב] (שאילתא לו) והכי הוה עובדא דרב ספרא היה לו חפץ אחד למכור ובא אדם אחד לפניו בשעה שהיה קורא ק״ש ואמר לו תן לי החפץ בכך וכך דמים ולא ענהו מפני שהיה קורא ק״ש כסבור זה שלא היה רוצה ליתנו בדמים הללו והוסיף אמר תנהו לי בכך יותר לאחר שסיים ק״ש אמר לו טול החפץ בדמים שאמרת בראשונה שבאותן דמים היה דעתי ליתנם לך: (**לף**) **לא רגל על גשו [כו׳].** לא רצה לשקר מתחלה שאמר אולי ימותני [אבי] שלא שאמו הכריחתו ועל פי הדבור דכתיב[ג] עלי קללתך בני ומתרגמינן אלי אתאמר בנבואה [דלא ייתון לוטיא עלך בני]: **וחרפה לא נשא על קרובו.** לא סבל חרפת קרובו: **נזהר בעיניו נמאס.** הנמאס להקב״ה נזהר הוא בעיניו של אדם זה חזקיהו שנזהר היה בעיניו אביו שנמאס בעבודת כוכבים: **שגירה במטה של חבלים.** גמרא היא[ד] ולא קרא: (**וקורא לו רבי רבי**) : **ואפילו לעובד כוכבים.** כדי שלא ימשוך ויבוא להלוות לישראל ברבית: **שוחד על נקי לא לקח.** אפילו שוחד שהיה רשאי ליקח: **כגון ר׳ ישמעאל ברבי יוסי.** שהיה אריסו מביא לו משלו [קודם זמנו] ולא רצה ליקח כדי להיות לו דיין[ה]: **בצע מעשקות.** שלא רצה ליטול לעצמו ראשית הגז שהביא לו אדם אחד שבא לדון לפניו אע״ג דהוה כהן רבי ישמעאל בן אלישע משום דדמי כאילו עושקו לכהן שהיה רגיל זה ליתן לו מתנותיו: **אוטם אזנו משמוע דמים.** אזנו [ו] תמומה וסתומה בדבר זה שלא ישמע בה דבר גנאי ושותק והיינו דמים לשון שתיקה: **כגון רבי אלעזר ברבי שמעון.** בהשוכר את הפועלים (ב״מ דף פד:) דנפק ליתשא מאודניה ואיתחזי לאיתתיה בחלמא ואמר לה האי דשמעית בזילותא דלורבא מרבנן ולא מחאי כדמבעי לי אלמא בחייו הוה רגיל לדקדק בכך ולפיכך הקפיד הקב״ה עליו על אותו הפעם שלא מיחה: **זו הוללות המפ והלגלגה הללה.** דכתיב בהו לכת טוב ללכת אל בית אבל מלכת וגו׳ [ז]: **בא ישעיה בן אמוץ.** כל שעה דורות של מטה היו מתמעטין: **חדל נא.** אותה ברכה שאמר משה וישכון ישראל בטח בדד עין יעקב כלומר אימתי ישכון ישראל בטח כשיהיו לדיקים כעין יעקב: **מי יקוס יעקב.** מי יוכל להיות חסיד כיעקב כי קטן הוא קטנים הם הטובים שיהיו לדיקים כיעקב:

מלאן ואילך מפירוש רבינו גרשום

הלוך להרגיעו ישראל. שיהא להם מנוחה בגלותן: **כשופר גדול וגו׳.** ובאו האודים בארץ מלמד שלא יהו אדוים בין העובדי כוכבים: **לאכילה המבשלים.** ומצלאת לאחר זמן: **לאכילה קשואין ודלועין.** שאוכלים מקלתם ומקלתם אין אוכלין: **מפלטירו.** בית של רומי: [ט] **ומה נעובדי רצונו לך.** שמשתמוש לעבודת כוכבים שלהם יושבים בהשקט ושלוה ישראל שעושין רצונו על אחת כמה וכמה שישלם להם שכר טוב: **קרעו בגדיהם.** דדינו ליעבד הכי: **והלא אוריה במקדש ראשון היה.** ככתוב בספר מלכים [י]: **זכריה.** מנביאים אחרונים היה שהיה במקדש שני: **פלה הלבוש נבואתו של זכריה בנבואתו של אוריה.** כלומר שפורענות שניבא אוריה שאמר ירושלים לעייס תהיה והר הבית לבמות יער [י] נתקיים כמו כן עתיד להתקיים דברי ניחומים של זכריה שיבנה בית המקדש במהרה בימינו אמן סלה:

הדרן עלך אלו הן הלוקין
וסליקא לה מסכת מכות

בה דבר גנאי ושותק והיינו דמים לשון שתיקה: **כגון רבי אלעזר ברבי שמעון.** בהשוכר את הפועלים (ב״מ דף פד:) דנפק ליתשא מאודניה ואיתחזי לאיתתיה בחלמא ואמר לה האי דשמעית בזילותא דלורבא מרבנן ולא מחאי כדמבעי לי אלמא בחייו הוה רגיל לדקדק בכך ולפיכך הקפיד הקב״ה עליו על אותו הפעם שלא מיחה: **זו הוללות המפ והלגלגה הללה.** דכתיב בהו לכת טוב ללכת אל בית אבל מלכת וגו׳ [ז]: **בא ישעיה בן אמוץ.** כל שעה דורות של מטה היו מתמעטין: **חדל נא.** אותה ברכה שאמר משה וישכון ישראל בטח בדד עין יעקב כלומר אימתי ישכון ישראל בטח כשיהיו לדיקים כעין יעקב: **מי יקוס יעקב.** מי יוכל להיות חסיד כיעקב כי קטן הוא קטנים הם הטובים שיהיו לדיקים כעין יעקב:

מלאן ואילך מפירוש רבינו גרשום

הלוך להרגיעו ישראל. שיהא להם מנוחה בגלותן: **כשופר גדול וגו׳.** ובאו האודים בארץ מלמד שלא יהו אדוים בין העובדי כוכבים: **לאכילה המבשלים.** ומצלאת לאחר זמן: **לאכילה קשואין ודלועין.** שאוכלים מקלתם ומקלתם אין אוכלין: **מפלטירו.** בית של רומי: [ט] **ומה נעובדי רצונו לך.** שמשתמוש לעבודת כוכבים שלהם יושבים בהשקט ושלוה ישראל שעושין רצונו על אחת כמה וכמה שישלם להם שכר טוב: **קרעו בגדיהם.** דדינו ליעבד הכי: **והלא אוריה במקדש ראשון היה.** ככתוב בספר מלכים [י]: **זכריה.** מנביאים אחרונים היה שהיה במקדש שני: **פלה הלבוש נבואתו של זכריה בנבואתו של אוריה.** כלומר שפורענות שניבא אוריה שאמר ירושלים לעייס תהיה והר הבית לבמות יער [י] נתקיים כמו כן עתיד להתקיים דברי ניחומים של זכריה שיבנה בית המקדש במהרה בימינו אמן סלה:

הדרן עלך אלו הן הלוקין
וסליקא לה מסכת מכות

שית מאה וחד סרי הוי [ת] אנכי ולא יהיה לך מפי הגבורה שמענום (סימן דמשמ״ק ס״ק): בא דוד והעמידן על אחת עשרה דכתיב [1]מזמור לדוד [ה׳] מי יגור באהלך מי ישכון בהר קדשך הולך תמים ופועל צדק ודובר אמת בלבבו לא רגל על לשונו לא עשה לרעהו רעה וחרפה לא נשא על קרובו נבזה בעיניו נמאס ואת יראי ה׳ יכבד נשבע להרע ולא ימיר כספו לא נתן בנשך ושוחד על נקי לא לקח עושה אלה לא ימוט לעולם הולך תמים זה אברהם דכתיב [2]התהלך לפני והיה תמים [ב]פועל צדק כגון אבא חלקיהו [ג]ודובר אמת בלבבו כגון רב ספרא לא רגל על לשונו זה יעקב אבינו דכתיב [3]אולי ימושני אבי והייתי בעיניו כמתעתע לא עשה לרעהו רעה [אז]שלא ירד לאומנות חבירו וחרפה לא נשא על קרובו זה המקרב את קרוביו [ד]נבזה בעיניו נמאס זה חזקיהו המלך שגירר עצמות אביו במטה של חבלים ואת [ה]יראי ה׳ יכבד זה יהושפט מלך יהודה [2]שבשעה שהיה רואה תלמיד חכם היה עומד מכסאו ומחבקו ומנשקו וקורא לו [ו](אבי אבי) רבי רבי מרי מרי נשבע להרע ולא ימיר כר׳ יוחנן [ז]דא״ר יוחנן אהא בתענית עד שאבא לביתי כספו לא נתן בנשך [ג]אפילו ברבית עובד כוכבים ושוחד על נקי לא לקח כגון ר׳ ישמעאל בר׳ יוסי כתיב עושה אלה לא ימוט לעולם [ח]כשהיה ר״ג מגיע למקרא הזה היה בוכה אמר מאן דעביד להו לכולהו הוא דלא ימוט הא חדא מינייהו ימוט [ט]אמרו ליה מי כתיב עושה כל אלה עושה אלה כתיב אפילו בחדא מינייהו דאי לא תימא הכי כתיב קרא אחרינא [4]אל תטמאו בכל אלה התם נמי הנוגע בכל אלה הוא דמטמא בחדא מינייהו לא אלא לאו באחת מכל אלה הכא נמי באחת מכל אלו בא ישעיהו והעמידן על שש דכתיב [5]הולך צדקות ודובר מישרים מואס בבצע מעשקות נוער כפיו מתמוך בשוחד אוטם אזנו משמוע דמים ועוצם עיניו מראות ברע הולך צדקות זה אברהם אבינו דכתיב [6]כי ידעתיו למען אשר יצוה וגו׳ ודובר מישרים [ז]זה שאינו מקניט פני חבירו ברבים מואס בבצע מעשקות [ח]כגון ר׳ ישמעאל בן אלישע נוער כפיו מתמוך בשוחד כגון [ט]ר׳ ישמעאל בר׳ יוסי אוטם אזנו משמוע דמים [(י)] דלא שמע בזילותא דצורבא מרבנן ושתיק כגון [ו]ר״א ברבי שמעון ועוצם עיניו מראות ברע כדרבי חייא בר אבא [מ]דאמר ר׳ חייא בר אבא [ה]זה שאינו מסתכל בנשים בשעה שעומדות על הכביסה וכתיב [7]הוא מרומים ישכון [וגו׳] בא מיכה והעמידן על שלש [ו]דכתיב [8]הגיד לך אדם מה טוב ומה ה׳ דורש ממך כי אם עשות משפט ואהבת חסד והצנע לכת עם (ה׳) אלהיך עשות משפט זה הדין אהבת חסד זה גמילות חסדים והצנע לכת זה הוצאת המת והכנסת כלה [ז]והלא דברים קל וחומר ומה דברים שאין דרכן לעשותן בצנעא אמרה תורה והצנע לכת דברים שדרכן לעשותן בצנעא על אחת כמה וכמה חזר ישעיהו והעמידן על שתים שנאמר [9]כה אמר ה׳ שמרו משפט ועשו צדקה בא עמוס והעמידן על אחת שנאמר [10]כה אמר ה׳ לבית ישראל דרשוני וחיו מתקיף לה רב נחמן בר יצחק אימא דרשוני בכל התורה כולה אלא בא חבקוק והעמידן על אחת שנאמר [11]וצדיק באמונתו יחיה אמר ר׳ יוסי בר חנינא ארבע גזירות גזר משה רבינו על ישראל באו ארבעה נביאים וביטלום משה אמר [12]וישכון ישראל בטח בדד עין יעקב בא עמוס וביטלה [שנאמר] [13]חדל נא מי יקום יעקב וגו׳ וכתיב [14]ניחם ה׳ על זאת [וגו׳] משה אמר [15]ובגוים ההם לא תרגיע בא ירמיה [מ]ואמר [16]הלוך להרגיעו ישראל משה אמר [17]פוקד עון אבות על בנים בא יחזקאל וביטלה [18]הנפש החוטאת היא תמות משה אמר [19]ואבדתם בגוים בא ישעיהו [מ]ואמר [20]והיה ביום ההוא יתקע בשופר גדול וגו׳ אמר רב מסתפינא מהאי קרא ואבדתם בגוים מתקיף לה רב פפא [מ]דלמא כאבידה המתבקשת דכתיב [21]תעיתי כשה אובד בקש עבדך אלא מסיפא [דקרא] [19]ואכלה אתכם ארץ אויביכם מתקיף לה מר זוטרא [מ]דלמא כאכילת קישואין ודילועין וכבר היה ר״ג ורבי אלעזר בן עזריה ורבי יהושע ורבי עקיבא מהלכין בדרך ושמעו קול המונה של רומי [נ]מפלטה [ברחוק] מאה ועשרים מיל והתחילו בוכין ורבי עקיבא משחק אמרו לו מפני מה אתה משחק אמר להם ואתם מפני מה אתם בוכים אמרו לו הללו [מ]כושיים שמשתחוים לעצבים ומקטרים לעבודת כוכבים יושבין בטח והשקט ואנו בית הדום רגלי אלהינו שרוף באש

הלוך להרגיעו ישראל: ירמיהו לא א 17. נצר חסד לאלפים נשא עון ופשע וחטאה ונקה לא ינקה פקד עון אבות על בנים ועל בני בנים על שלשים ועל רבעים: שמות לד ז 18. הן כל הנפשות לי הנה כנפש האב וכנפש הבן לי הנה הנפש החוטאת היא תמות: יחזקאל יח ד 19. ואבדתם בגוים ואכלה אתכם ארץ איביכם: ויקרא כו לח 20. והיה ביום ההוא יתקע בשופר גדול ובאו האבדים בארץ אשור והנדחים בארץ מצרים והשתחוו ליי בהר הקדש בירושלם: ישעיהו כז יג 21. תעיתי כשה אבד בקש עבדך כי מצותיך לא שכחתי: תהלים קיט קעו

מסורת הש״ס

א) [הוריות ח.], ב) [תענית כג.], ג) ב״ב פח., ד) [סנהדרין פח.], ה) שם מז., ו) [כתובות קג:], ז) [בע״ז ל״ג], ח) [תענית יב.], ט) סנהדרין פז., י) ב״מ א״ל ר״ע אלא מעתה אל תטמאו בכל אלה ובכולהו אין כו׳, כ) [כתובות קה:], ל) [ב״מ פד:], מ) ב״ב מ:, נ) [סוכה מט:], ס) [ג״ז סס], ע) [בע״ז ובטלה], פ) [בע״ז ואיתימא רב אשי], צ) ב״מ מפטילום, ק) [בס״מ: גרוס], ר) [דברים לג], ש) [תהלים סב] ת) [ל״ל שמעתין], א) [דרשב״י יתרו כ] ב) [פרשת ויחי], ג) [ברלפתים כז] ד) [פסחים נו.], ה) [כתובות קה:], ו) ס״ע אעומה, ז) [קהלת ז] ח) [מכאן שייך לע״ב], ט) [ב מז] י) [מיכה ג]

גליון הש״ס

גמ׳ שלא ירד לאומנות חבירו. עיין ב״ב דף כ ע״ב וסנהדרין דף פח ע״ש: **שם אפי׳ ברבית עובד כוכבים.** כלאיתא בבא מציעא דף ע ע״ב: **שם דלמא כאבידה המתבקשת.** סנהדרין דף קט ע״ב:

הגהות הב״ח

(א) גמרא משמוע דמים כגון ר״א בר׳ שמעון דלא שמע בזילותא דלורבא מרבנן:

מוסף רש״י

במטה של חבלים. לרך בזיון, מפני שהיה אביו רשע ובזהו לעיני כל כדי שיתיקרו האחרים, ולכבוד עצמו לא חש, ומפני כבוד אב נמי ליכא למיחש, דגזיה בעמך כתיב, בעשה מעשה עמך. נבזה בעיניו, הוא עצמו נתבזה ונמאס בפני עצמו, שלא חש לכבודו במקום קידוש השם (סנהדרין מז.). **אהא בתענית עד שאבא לביתי.** פעמים שהיה אומר אהא בתענית כו׳ (תענית יב.). **שאינו מסתכל.** כשהוא הולך על שפת הנהר (רשב״ם ב״ב נז:). **הוצאת המת והכנסת כלה.** דכתיב בהו לכת, טוב ללכת אל בית אבל מלכת אל בית משתה (קהלת ז) אף שם צריך הצנע, לעבוד (ל״ל לכפוד) במדה נאה ולשמוח במדה נאה ולא להתגיע קלות ראש בעצמו, וי״א אם צריך לבזבז להוציאת מת עני או להכנסת כלה עייה יעשה בצנעא, ולא ליתא קמי מאן דלא ידע דעבדי כן, וכן מפרש בשאילתות לרב אחאי (סוכה מט:). **דברים שדרכן לעשותן בצנעא.** כגון לדקה הניתנת לעני בסתר שאין צריך להודיע לשום אדם, מה שאין כן במת ובכלה לפי שאחרים מתעסקין בכן ויודעין היליאה משל מי (שם).

עין משפט נר מצוה

א [מיי׳ פ״ה מהל׳ דעות הלכה יג]
קלו ב [מיי׳ פ״ב מהל׳ מלכים הל׳ ה:]
ג [מיי׳ פ״ה מהל׳ מלוה הל״ב טוש״ע י״ד סי׳ קנט סעיף ח]:
ד מיי׳ פ״ו מהל׳ דעות הל״ח פ״ג מהל׳ מודע הל״ז טוש״ע חו״מ סי׳ תכ סעיף ט]:
ה מיי׳ פכ״ח מהל׳ מלוה ולוה סי׳ כא סעיף ח]:

תורה אור השלם

1. (א) מִזְמוֹר לְדָוִד יְיָ מִי יָגוּר בְּאָהֳלֶךָ מִי יִשְׁכֹּן בְּהַר קָדְשֶׁךָ: (ב) הוֹלֵךְ תָּמִים וּפֹעֵל צֶדֶק וְדֹבֵר אֱמֶת בִּלְבָבוֹ: (ג) לֹא רָגַל עַל לְשֹׁנוֹ לֹא עָשָׂה לְרֵעֵהוּ רָעָה וְחֶרְפָּה לֹא נָשָׂא עַל קְרֹבוֹ: (ד) נִבְזֶה בְּעֵינָיו נִמְאָס וְאֶת יִרְאֵי יְיָ יְכַבֵּד נִשְׁבַּע לְהָרַע וְלֹא יָמִר: (ה) כַּסְפּוֹ לֹא נָתַן בְּנֶשֶׁךְ וְשֹׁחַד עַל נָקִי לֹא לָקָח עֹשֵׂה אֵלֶּה לֹא יִמּוֹט לְעוֹלָם: תהלים טו
2. וַיְהִי אַבְרָם בֶּן תִּשְׁעִים שָׁנָה וְתֵשַׁע שָׁנִים וַיֵּרָא יְיָ אֶל אַבְרָם וַיֹּאמֶר אֵלָיו אֲנִי אֵל שַׁדָּי הִתְהַלֵּךְ לְפָנַי וְהְיֵה תָמִים: בראשית יז א
3. אוּלַי יְמַשֵּׁנִי אָבִי וְהָיִיתִי בְעֵינָיו כִּמְתַעְתֵּעַ וְהֵבֵאתִי עָלַי קְלָלָה וְלֹא בְרָכָה: בראשית כז יב
4. אַל תִּטַּמְּאוּ בְּכָל אֵלֶּה כִּי בְּכָל אֵלֶּה נִטְמְאוּ הַגּוֹיִם אֲשֶׁר אֲנִי מְשַׁלֵּחַ מִפְּנֵיכֶם: ויקרא יח כד
5. הֹלֵךְ צְדָקוֹת וְדֹבֵר מֵישָׁרִים מֹאֵס בְּבֶצַע מַעֲשֻׁקוֹת נֹעֵר כַּפָּיו מִתָּמֹךְ בֹּשֹׁחַד אֹטֵם אָזְנוֹ מִשְּׁמֹעַ דָּמִים וְעֹצֵם עֵינָיו מֵרְאוֹת בְּרָע: ישעיהו לג טו
6. כִּי יְדַעְתִּיו לְמַעַן אֲשֶׁר יְצַוֶּה אֶת בָּנָיו וְאֶת בֵּיתוֹ אַחֲרָיו וְשָׁמְרוּ דֶּרֶךְ יְיָ לַעֲשׂוֹת צְדָקָה וּמִשְׁפָּט לְמַעַן הָבִיא יְיָ עַל אַבְרָהָם אֵת אֲשֶׁר דִּבֶּר עָלָיו: בראשית יח יט
7. הוּא מְרוֹמִים יִשְׁכֹּן מְצֻדוֹת סֶלָעִים מִשְׂגַּבּוֹ לַחְמוֹ נִתָּן מֵימָיו נֶאֱמָנִים: ישעיהו לג טז
8. הִגִּיד לְךָ אָדָם מַה טּוֹב וּמָה יְיָ דּוֹרֵשׁ מִמְּךָ כִּי אִם עֲשׂוֹת מִשְׁפָּט וְאַהֲבַת חֶסֶד וְהַצְנֵעַ לֶכֶת עִם אֱלֹהֶיךָ: מיכה ו ח
9. כֹּה אָמַר יְיָ שִׁמְרוּ מִשְׁפָּט וַעֲשׂוּ צְדָקָה כִּי קְרוֹבָה יְשׁוּעָתִי לָבוֹא וְצִדְקָתִי לְהִגָּלוֹת: ישעיהו נו א
10. כִּי כֹה אָמַר יְיָ לְבֵית יִשְׂרָאֵל דְּרְשׁוּנִי וְחְיוּ: עמוס ה ד
11. הִנֵּה עֻפְּלָה לֹא יָשְׁרָה נַפְשׁוֹ בּוֹ וְצַדִּיק בֶּאֱמוּנָתוֹ יִחְיֶה: חבקוק ב ד
12. וְיִשְׁכֹּן יִשְׂרָאֵל בֶּטַח בָּדָד עֵין יַעֲקֹב אֶל אֶרֶץ דָּגָן וְתִירוֹשׁ אַף שָׁמַיו יַעֲרְפוּ טָל: דברים לג כח
13. וְאֹמַר אֲדֹנָי יְיָ חֲדַל נָא מִי יָקוּם יַעֲקֹב כִּי קָטֹן הוּא: עמוס ז ה
14. נִחַם יְיָ עַל זֹאת לֹא תִהְיֶה אָמַר יְיָ: עמוס ז ג
15. וּבַגּוֹיִם הָהֵם לֹא תַרְגִּיעַ וְלֹא יִהְיֶה מְנוֹחַ לְכַף רַגְלֶךָ וְנָתַן יְיָ לְךָ שָׁם לֵב רַגָּז וְכִלְיוֹן עֵינַיִם וְדַאֲבוֹן נָפֶשׁ: דברים כח סה
16. כֹּה אָמַר יְיָ מָצָא חֵן בַּמִּדְבָּר עַם שְׂרִידֵי חָרֶב הָלוֹךְ לְהַרְגִּיעוֹ יִשְׂרָאֵל: ירמיהו לא א
17. פֹּקֵד עֲוֹן אָבוֹת עַל בָּנִים וְעַל בְּנֵי בָנִים עַל שִׁלֵּשִׁים וְעַל רִבֵּעִים: שמות לד ז
18. הַן כָּל הַנְּפָשׁוֹת לִי הַנֶּפֶשׁ הָאָב וּכְנֶפֶשׁ הַבֵּן לִי הַנֶּפֶשׁ הַחֹטֵאת הִיא תָמוּת: יחזקאל יח ד
19. וַאֲבַדְתֶּם בַּגּוֹיִם וְאָכְלָה אֶתְכֶם אֶרֶץ אֹיְבֵיכֶם: ויקרא כו לח
20. וְהָיָה בַיּוֹם הַהוּא יִתָּקַע בְּשׁוֹפָר גָּדוֹל וּבָאוּ הָאֹבְדִים בְּאֶרֶץ אַשּׁוּר וְהַנִּדָּחִים בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם וְהִשְׁתַּחֲוּוּ לַיְיָ בְּהַר הַקֹּדֶשׁ בִּירוּשָׁלִָם: ישעיהו כז יג
21. תָּעִיתִי כְּשֶׂה אֹבֵד בַּקֵּשׁ עַבְדֶּךָ כִּי מִצְוֹתֶיךָ לֹא שָׁכָחְתִּי: תהלים קיט קעו

באוריה כתיב לכן בגללכם ציון שדה תחרש. וקשה דהא בכל המקרא לא מצינו פסוק זה מנבואתו של אוריה כי אם בנבואתו של מיכה המורשתי ויש לומר דסמיך אהא דאיתא בספר ירמיה (לח) שנתנבא ירמיה על פורענות ונתקבצו הכהנים והנביאים להרגו מפני שהיה מדבר פורענות ואמרו להם השרים אין אנו מסכימין שהרי מיכה דיבר מפורענות ולא נהרג וגם אוריה וגו' משמע שדבר אוריה כמו מיכה ומה פורענות דבר מיכה הוא קרא זה והוי כמו שדבר אוריה אבל קשה מנלן דאותה נבואה דכתיב עוד ישבו זקנים וזקנות ברחובות היא בעונש הגא דלמא היא בעונש (א) קודם גאולה וי"ל דממה שהוא אומר בפסח שני (פסחים דף סח.) ניחא דקאמר עתידים (מתיס שיחיו) דכתיב עוד ישבו זקנים וזקנות ברחובות וילכו על משענותם ועל אלישע שהיה המת כתיב משענתו וגמרינן משענת דהאי קרא ממשענת דאלישע מה להלן היה המת אף כאן תחיית המתים וא"כ ע"כ האי נבואה לעתיד לבא שהרי עבר בית ראשון ובית שני שלא היתה תחיית המתים וניחא הכל והשם יזכנו לראות משיח אמן:

באש ולא נבכה אמר להן לכך אני [ב]מצחק ומה [ג]לעוברי רצונו כך לעושי רצונו על אחת כמה וכמה שוב פעם אחת היו עולין לירושלים כיון שהגיעו להר הצופים קרעו בגדיהם כיון שהגיעו להר הבית ראו שועל שיצא מבית קדשי הקדשים התחילו הן בוכין ור"ע [ד]מצחק אמרו לו מפני מה אתה מצחק אמר להם מפני מה אתם בוכים אמרו לו מקום שכתוב בו [1]והזר הקרב יומת ועכשיו שועלים הלכו בו ולא נבכה אמר להן לכך אני מצחק דכתיב [2]ואעידה לי עדים נאמנים את אוריה הכהן ואת זכריה בן יברכיהו וכי מה ענין אוריה אצל זכריה אוריה במקדש ראשון וזכריה במקדש שני אלא תלה הכתוב נבואתו של זכריה בנבואתו של אוריה באוריה כתיב [3]לכן בגללכם ציון שדה תחרש [וגו'] בזכריה כתיב [4]עוד ישבו זקנים וזקנות ברחובות ירושלם עד שלא נתקיימה נבואתו של אוריה הייתי מתיירא שלא תתקיים נבואתו של זכריה עכשיו שנתקיימה נבואתו של אוריה בידוע שנבואתו של זכריה מתקיימת בלשון הזה אמרו לו עקיבא ניחמתנו עקיבא ניחמתנו [ז]:

הדרן עלך אלו הן הלוקין וסליקא לה מסכת מכות

1. ובנסע המשכן יורידו אתו הלוים ובחנת המשכן יקימו אתו הלוים והזר הקרב יומת: במדבר א נא
2. ואעידה לי עדים נאמנים את אוריה הכהן ואת זכריה בן יברכיהו: ישעיהו ח ב
3. לכן בגללכם ציון שדה תחרש וירושלם עיין תהיה והר הבית לבמות יער: מיכה ג יב
4. כה אמר יי צבאות עד ישבו זקנים וזקנות ברחבות ירושלם ואיש משענתו בידו מרב ימים: זכריה ח ד

(א) [בילקוט מיתא משחק וכ"ה בע"ר], 3) [נדרים נ:], ג) ל"ל משחק, ד) [בע"י הגי' ה' ינחמנו אמן], ה) [ל"ל לדיקים שיחיו מתים]

הגהות הב"ח

(א) תוס' ד"ה באוריה וכו' בעונש הזה קודם גאולה וכו' דקאמר התם עתידין וכו' בכתובות ירושלים וילכו:

אחר השלמת המסכתא יאמר זה ויועיל לזכרון בעזרת השם יתברך

*) הַדְרָן עֲלָךְ מַסֶּכֶת מַכּוֹת וְהַדְרָךְ עֲלָן. דַּעְתָּן עֲלָךְ מַסֶּכֶת מַכּוֹת וְדַעְתָּךְ עֲלָן. לֹא נִתְנַשֵּׁי מִינָּךְ מַסֶּכֶת מַכּוֹת וְלֹא תִתְנַשֵּׁי מִינָּן לֹא בְּעָלְמָא הָדֵין וְלֹא בְּעָלְמָא דְּאָתֵי:

יאמר כן שלשה פעמים ואחר כך יאמר:

יְהִי רָצוֹן מִלְּפָנֶיךָ יְיָ אֱלֹהֵינוּ וֵאלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ שֶׁתְּהֵא תּוֹרָתְךָ אֻמָּנוּתֵנוּ בָּעוֹלָם הַזֶּה וּתְהֵא עִמָּנוּ לָעוֹלָם הַבָּא. *)חֲנִינָא בַּר פָּפָּא רָמִי בַּר פָּפָּא נַחְמָן בַּר פָּפָּא אַחָאי בַּר פָּפָּא אַבָּא מָרִי בַּר פָּפָּא רַפְרָם בַּר פָּפָּא רָכִישׁ בַּר פָּפָּא סוּרְחָב בַּר פָּפָּא אַדָּא בַּר פָּפָּא דָּרוּ בַּר פָּפָּא:

הַעֲרֵב נָא יְיָ אֱלֹהֵינוּ אֶת דִּבְרֵי תּוֹרָתְךָ בְּפִינוּ וּבְפִיפִיּוֹת עַמְּךָ בֵּית יִשְׂרָאֵל. וְנִהְיֶה כֻּלָּנוּ אֲנַחְנוּ וְצֶאֱצָאֵינוּ וְצֶאֱצָאֵי עַמְּךָ בֵּית יִשְׂרָאֵל כֻּלָּנוּ יוֹדְעֵי שְׁמֶךָ וְלוֹמְדֵי תּוֹרָתֶךָ: מְאוֹרֵי תְּחַכְּמֵנִי מִצְוֹתֶיךָ כִּי לְעוֹלָם הִיא לִי: יְהִי לִבִּי תָמִים בְּחֻקֶּיךָ לְמַעַן לֹא אֵבוֹשׁ: לְעוֹלָם לֹא אֶשְׁכַּח פִּקּוּדֶיךָ כִּי בָם חִיִּיתָנִי: בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ לַמְּדֵנִי חֻקֶּיךָ: אָמֵן אָמֵן אָמֵן סֶלָה וָעֶד:

מוֹדִים אֲנַחְנוּ לְפָנֶיךָ יְיָ אֱלֹהֵינוּ וֵאלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ שֶׁשַּׂמְתָּ חֶלְקֵנוּ מִיּוֹשְׁבֵי בֵית הַמִּדְרָשׁ וְלֹא שַׂמְתָּ חֶלְקֵנוּ מִיּוֹשְׁבֵי קְרָנוֹת. שֶׁאָנוּ מַשְׁכִּימִים וְהֵם מַשְׁכִּימִים. אָנוּ מַשְׁכִּימִים לְדִבְרֵי תוֹרָה וְהֵם מַשְׁכִּימִים לְדָבָרִים בְּטֵלִים. אָנוּ עֲמֵלִים וְהֵם עֲמֵלִים. אָנוּ עֲמֵלִים וּמְקַבְּלִים שָׂכָר וְהֵם עֲמֵלִים וְאֵינָן מְקַבְּלִים שָׂכָר. אָנוּ רָצִים וְהֵם רָצִים. אָנוּ רָצִים לְחַיֵּי הָעוֹלָם הַבָּא וְהֵם רָצִים לִבְאֵר שַׁחַת. שֶׁנֶּאֱמַר וְאַתָּה אֱלֹהִים תּוֹרִידֵם לִבְאֵר שַׁחַת אַנְשֵׁי דָמִים וּמִרְמָה לֹא יֶחֱצוּ יְמֵיהֶם וַאֲנִי אֶבְטַח בָּךְ:

יְהִי רָצוֹן מִלְּפָנֶיךָ יְיָ אֱלֹהַי כּשֵׁם שֶׁעֲזַרְתַּנִי לִסַּיֵּם מַסֶּכֶת מַכּוֹת כֵּן תַּעֲזְרֵנִי לְהַתְחִיל מַסֶּכְתּוֹת וּסְפָרִים אֲחֵרִים וּלְסַיְּמָם לִלְמֹד וּלְלַמֵּד לִשְׁמוֹר וְלַעֲשׂוֹת וּלְקַיֵּם אֶת כָּל דִּבְרֵי תַלְמוּד תּוֹרָתֶךָ בְּאַהֲבָה. וּזְכוּת כָּל הַתַּנָּאִים וַאֲמוֹרָאִים וְתַלְמִידֵי חֲכָמִים יַעֲמוֹד לִי וּלְזַרְעִי שֶׁלֹּא תָמוּשׁ הַתּוֹרָה מִפִּי וּמִפִּי זַרְעִי וְזֶרַע זַרְעִי עַד עוֹלָם. וְתִתְקַיֵּם בִּי בְּהִתְהַלֶּכְךָ תַּנְחֶה אוֹתָךְ בְּשָׁכְבְּךָ תִּשְׁמֹר עָלֶיךָ וְהָקִיצוֹתָ הִיא תְשִׂיחֶךָ. כִּי בִי יִרְבּוּ יָמֶיךָ וְיוֹסִיפוּ לְךָ שְׁנוֹת חַיִּים: אוֹרֶךְ יָמִים בִּימִינָהּ בִּשְׂמֹאלָהּ עֹשֶׁר וְכָבוֹד: יְיָ עוֹז לְעַמּוֹ יִתֵּן יְיָ יְבָרֵךְ אֶת עַמּוֹ בַשָּׁלוֹם:

יִתְגַּדַּל וְיִתְקַדַּשׁ שְׁמֵהּ רַבָּא. בְּעָלְמָא דִּהוּא עָתִיד לְאִתְחַדָּתָא, וּלְאַחֲיָא מֵתָיָא, וּלְאַסָּקָא לְחַיֵּי עָלְמָא, וּלְמִבְנֵא קַרְתָּא דִּירוּשְׁלֵם, וּלְשַׁכְלֵל הֵיכְלֵיהּ בְּגַוֵּהּ, וּלְמֶעְקַר פּוּלְחָנָא נוּכְרָאָה מֵאַרְעָא, וּלְאָתְבָא פּוּלְחָנָא דִּשְׁמַיָּא לְאַתְרֵיהּ, וְיַמְלִיךְ קוּדְשָׁא בְּרִיךְ הוּא בְּמַלְכוּתֵיהּ וִיקָרֵיהּ, [וְיַצְמַח פֻּרְקָנֵהּ וִיקָרֵב מְשִׁיחֵהּ]. בְּחַיֵּיכוֹן וּבְיוֹמֵיכוֹן וּבְחַיֵּי דְכָל בֵּית יִשְׂרָאֵל בַּעֲגָלָא וּבִזְמַן קָרִיב, וְאִמְרוּ אָמֵן. יְהֵא שְׁמֵהּ רַבָּא מְבָרַךְ לְעָלַם וּלְעָלְמֵי עָלְמַיָּא. יִתְבָּרַךְ וְיִשְׁתַּבַּח וְיִתְפָּאַר וְיִתְרוֹמַם וְיִתְנַשֵּׂא וְיִתְהַדַּר וְיִתְעַלֶּה וְיִתְהַלָּל שְׁמֵהּ דְּקֻדְשָׁא בְּרִיךְ הוּא. לְעֵלָּא מִן כָּל בִּרְכָתָא וְשִׁירָתָא תֻּשְׁבְּחָתָא וְנֶחֱמָתָא דַּאֲמִירָן בְּעָלְמָא, וְאִמְרוּ אָמֵן: עַל יִשְׂרָאֵל וְעַל רַבָּנָן, וְעַל תַּלְמִידֵיהוֹן וְעַל כָּל תַּלְמִידֵי תַלְמִידֵיהוֹן, וְעַל כָּל מַאן דְּעָסְקִין בְּאוֹרַיְתָא, דִּי בְאַתְרָא (קַדִּישָׁא) הָדֵין וְדִי בְכָל אֲתַר וַאֲתַר, יְהֵא לְהוֹן וּלְכוֹן שְׁלָמָא רַבָּא חִנָּא וְחִסְדָּא וְרַחֲמֵי וְחַיֵּי אֲרִיכֵי וּמְזוֹנֵי רְוִיחֵי וּפֻרְקָנָא מִן קֳדָם אֲבוּהוֹן דִּי בִשְׁמַיָּא וְאַרְעָא וְאִמְרוּ אָמֵן: יְהֵא שְׁלָמָא רַבָּא מִן שְׁמַיָּא וְחַיִּים טוֹבִים עָלֵינוּ וְעַל כָּל יִשְׂרָאֵל, וְאִמְרוּ אָמֵן: עוֹשֶׂה שָׁלוֹם בִּמְרוֹמָיו הוּא בְּרַחֲמָיו יַעֲשֶׂה שָׁלוֹם עָלֵינוּ וְעַל כָּל יִשְׂרָאֵל וְאִמְרוּ אָמֵן:

*)[פי' הגון על זה תמצא בס' החיים שמיבר אחי הגאון מהר"ל מפראג בס' זכיות ח"א פ"ג]

**)[בסיומא וסוף תשובת הרמ"א ז"ל וכן בסוף יש"ש בב"ק בתוב רמזים על הזכרת שמות הללו]: